

**KİTAB-I İLEL-İ EŞYA
İNCELEME- METİN- SÖZLÜK**

(Yüksek Lisans Tezi)

Özgül ÖZBEK

2008

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KİTAB-I İLEL-İ EŞYA
İNCELEME-METİN-SÖZLÜK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Prof .Dr. Zafer ÖNLER**

**Hazırlayan
Özgül Özbek**

Çanakkale - 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü M¼d¼rl¼g¼'ne

zg¼l ÖZBEK'e ait "Kitab-ı İlel-i Eşya, İnceleme-Metin-Sözl¼k" adlı çalışma, j¼rimiz tarafından T¼rk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Zafer ÖNLER (Danışman)

¼ye

Prof. Dr. Hatice şAHİN

¼ye

Yrd. Doç. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN

ÖZET

Bu çalışmada Kitab-ı İlel-i Eşya adında Hermetik Külliyyata ait bir yazma eser ele alınmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda H.558 yer numarasıyla kayıtlı olan bu eser bir çeviridir ve eserin orijinali konusunda kesin bir bilgi yoktur.

Bu eserin Arapça nüshaları Arapça hermetik eserler arasında çok önemli bir yer tutmaktadır ve yazarı Apollonyos (Belinus veya Malinos)'a atfedilmektedir. Çalışmanın girişinde öncelikle Hermesçilik ve Apollonyos hakkında kısa bir bilgi verilmesi yoluna gidilmiştir. Daha sonra eserin içeriği ve bu çalışmaya konu olan yazmanın özelliklerine yer verilmiştir.

Dil incelemesi üç ana başlık altında toplanmıştır. Bu bölümde eserin dil özellikleri ortaya çıkarılarak Türkiye Türkçesinden farklı olan biçimleri üzerinde durulmuştur. Bu yüzden de metin üzerinde tam bir dil incelemesi yapılmamıştır.

İmla bölümünde ünlü ve ünsüzlerin yazımı ve bu yazımların kendi içinde tutarlı olup olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ses bilgisi bölümü küçük ünlü uyumu, uyuma aykırı kök ve gövdeler ve ötümlüleşme konusuyla irdelenmeye çalışılmıştır. Yapı bilgisi bölümünde yine Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren yapılar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın metin bölümünü yazmanın çeviriyazısı oluşturmaktadır. Sözlük bölümünde ise eserde geçen sözcüklerin metin içerisindeki anlamları belirlenmeye çalışılmış ve hangi dilden kaynaklandıkları gösterilmiştir.

SUMMARY

The name of the study presented here is “Kitab-ı İlel-i Eşya” which is a manuscript in Ottoman Turkish language on hermetic literature. This manuscript which was found in the Collection of Turkish Manuscripts in the Topkapı Palace in İstanbul with the reference number “H.558” is a translation text and we have no definitive information on the original work.

The work is usually attributed to Apollonius (Belinus or Malinos) and the Arabic copies of the original work have a very significant place among the Arabic hermetic works. In the introduction part of this study, brief background is given primarily on the “hermetism” and Apollonius. Following the introduction, the contents and the characteristics of the manuscript work is presented.

The grammatical analyse of the study was assembled under three major titles. In order to achieve this, the stress was given on its divergent forms from that of modern Turkish language. It is therefore for this reason that the language of the manuscript was not subject to complete grammatical analysis.

The chapter which examines the orthographical characteristics of the manuscript treats the vowel and consonant usage as well as its coherence in itself. The chapter on phonology examines the rules in Turkish language on the vowel synchronization and the roots that are discordant to this rule. The chapter on morphology studies mainly the structures that are different from the modern Turkish language.

The chapter dedicated to the text section is the translation of the manuscript. The section dedicated to the lexicon includes the connotations of the words mentioned in the manuscript as well as the different languages that they were originated.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1
I. İMLA	6
1. Ünlülerin Yazımı	6
1.1. <i>a</i> Ünlüsünün Yazımı.....	6
1.2. <i>e</i> Ünlüsünün Yazımı.....	8
1.3. Kapalı <i>e(ê)</i> 'nin Yazımı.....	9
1.4. <i>o,u,ö,ü</i> Ünlülerinin Yazımı.....	10
1.5. <i>ı,i</i> Ünlülerinin Yazımı.....	12
2. Ünsüzlerin Yazımı	14
2.1. <i>p</i> Ünsüzünün Yazımı.....	14
2.2. <i>ç</i> Ünsüzünün Yazımı.....	15
2.3. <i>s</i> Ünsüzünün Yazımı.....	16
2.4. <i>t</i> Ünsüzünün Yazımı.....	17
II SES BİLGİSİ	19
1. Küçük Ünlü Uyumu	19
1.1. Uyuma Aykırı Kelime Kök ve Gövdeleri.....	19
1.1.1. Köklerde Yuvarlaklaşma.....	19
1.1.2. Yuvarlak Ünlülü Ekler.....	20
1.1.3. Düz Ünlülü Ekler.....	23
2. Ötümlüleşme	24
2.1. Ön Seste Ötümlüleşme.....	24
2.2. Ön Seste Ötümsüzleşme.....	25
2.3. Eklerde ve Sözcük Sonunda.....	26
III. YAPI BİLGİSİ	27

1. Hal Ekleri	27
1.1. Yönelme Hali.....	27
1.2. Bulunma Hali.....	27
1.3. Ayrılma Hali.....	28
1.4. Belirtme Durum Eki –n, i-/ı.....	28
1.5. İlgi Durumu Eki.....	29
2. Zarf Yapma Ekleri	30
3. Çatılar	30
3.1. Ettirgen Çatı.....	31
3.2. Edilgen Çatı.....	31
3.3. Dönüşlü Çatı.....	32
3.4. İşteş Çatı.....	32
4. Birleşik Fiiller	33
4.1. Ulaşlı Birleşik Fiiller.....	33
4.2. İsim ve Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller.....	33
5. Fiil Çekimi	40
5.1. Geniş Zaman Çekimi.....	40
5.1.1. Geniş Zamanın Şartı.....	41
5.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi.....	41
5.2. Görülen Geçmiş Zaman.....	42
5.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	42
5.3. Anlatılan Geçmiş Zaman.....	43
5.3.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	43
5.4. İstek Kipinin Çekimi.....	43
5.4.1. İstek Kipinin Hikâyesi.....	44
5.5. Emir Kipinin Çekimi.....	44
5.6. Dilek-Şart Kipinin Çekimi.....	45
5.7. Gereklilik Kipinin Çekimi.....	46
6. Fiilimsiler	46
6.1. Ortaçlar.....	46
6.2. Ulaşlar.....	47
METİN	49

SÖZLÜK	218
ÖZEL ADLAR DİZİNİ	330
SONUÇ	333
KAYNAKÇA	335

KISALTMALAR CETVELİ

Ar.: Arapça

Far.: Farsça

TDK: Türk Dil Kurumu

Yay.: Yayınevi

Yun.: Yunanca

ÖN SÖZ

Daha önceki yüzyıllarda yazılmış eserleri incelemek bir dilin söz varlığını ve yapısını ortaya koymanın yanında, o dönemde yapılan çalışmalar hakkında bilgi elde etmeye yaraması açısından da önemlidir. Çalışma yapılan eserler, dahil oldukları alanlar açısından bir tarihsel kaynak değeri de taşımaktadırlar. Şüphesiz tarihsel bakımdan dil de, tüm alanlarda yapılan çalışmaların ortaya konmasıyla incelenebilir. Ayrıca yine değişik alanlarda yazılmış olan eserleri incelemek kültür tarihimize katkı sağlaması açısından da değerlidir.

Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda bulunan *Kitab-ı İlel-i Eşya* adlı eser Hermetik külliyyat içinde yer alan bir Arapça kaynağın çevirisidir. Bu sebepten başta felsefe olmak üzere birçok bilim dalınca önemli sayılabilecek bir eserin latin harflerine aktarılması son derece önemlidir. Ayrıca eser, içeriği haricinde sahip olduğu dil özellikleri ve söz varlığı açısından Türk Dilinin bir dönemine ışık tutmaktadır.

Bu yüksek lisans tezi inceleme, metin ve sözlük olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İnceleme kısmında eserin Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren fonetik ve morfolojik özelliklerinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu yüzden de tam bir dil incelemesi yapılmamıştır. Yazım bölümünde ünlü ve ünsüz harflerin yazımı irdelenmiş, ses bilgisi bölümünde ise küçük ünlü uyumu, uyuma aykırı kök ve gövdeler ile ötümlüleşme konusu incelenmiş, son kısımda ise eser yapı bilgisi açısından belirtmeye çalışılmıştır. Metin bölümünde yazmanın çeviriyazısı yapılmıştır. Sözlük bölümünde ise eserde geçen sözcüklerin metin içerisindeki anlamları belirlenmeye çalışılmış ve hangi dilden kaynaklandıkları gösterilmiştir.

Çalışmanın başından itibaren değerli yardımlarını esirgemeyen ve her konuda destek olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zafer ÖNLER'e çok teşekkür ederim. Ayrıca değerli katkılarından dolayı Araş. Gör. Dr. Hakan YAMAN'a da teşekkürü borç bilirim. Bu çalışmanın dil alanında çalışanlar kadar, diğer alanlarda çalışanlara da katkı sağlayacağını umuyorum.

GİRİŞ

Eski Anadolu Türkçesi döneminden başlayarak Osmanlı Türkçesi döneminde ortaya çıkan eserler genellikle din ve edebiyat konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Tıp, matematik ve astronomi alanında oldukça önemli olarak nitelendirilebilecek yazmaların varlığı saptanmakla birlikte genelde konusu müspet ilimler sınıfına dahil olan metinlerin geri planda kaldığı görülmektedir. Adıvar, Fatih'in tahta çıkmasıyla özellikle felsefe ve ilmi düşünüş alanında bir ilerleme görüldüyse de daha sonra bu konulara ilginin azaldığını ileri sürer. Yine Adıvar bunun nedenini öğrenmek için zamanın siyasi olaylarına ve dönemin padişahlarının karakter ve eğilimlerine bakmak gerektiğini söyler (Adıvar 1970).

Çalışmaya konu olan metin, bu açıdan ele alındığında oldukça önemlidir. Oluşumların sebeplerini açıklayan bu eser ayrıca hermetik olarak da adlandırılmaktadır. Diğer önemli bir nokta da eserin çeviri olmasıdır. Kitabın yazarı olarak *Apolonyos (Malinus veya Balinos)*'un adı geçmektedir ve bu kişinin çok eski dönemlerde yaşamış olan Tyanalı Apollonyus olduğu ileri sürülmektedir. Metin hakkında bilgi vermeden önce Hermesçilik konusunun kısaca incelenmesi ve Tyanalı Apollonyus'un tanıtılması yararlı olacaktır:

Hermesçilik

Hermesçilik eski bir Mısır öğretisidir. Yunan kaynaklarına göre Hermes günümüzden beşbin yıl önce Mısır'da yaşayan bir terzidir. Yunanlılar ona Ermis veya üç kez bilgin anlamında Trismegiste, Yahudiler Hanok, Araplar Hermes-ül-Haramise derler. Kuranda ise Hermes Adem ve oğlu Şit'in ardından gelen İdris Peygamberdir (Hançerlioğlu 1970: 119).

Hermetik öğretiyeye göre ışık ruhtur, karanlık ise maddedir. Ruhlar gökten karanlık yeryüzüne inip maddeyle birleşirler. Bu bir sınavdır ve bu sınavda yeryüzündeki maddeye yenilmemek gerekmektedir. Sınavı başarıyla verenler yeniden ışığa yükselip saltık gerçeği öğrenir, başarısız olanlar ise sonsuza kadar karanlıklar içinde kalır. Ölümsüz bir ruh dünyada iradelerini kullanmakla ve acı çekerek aydınlık bilince ulaşmakla olur. Eşyanın içi ve dışı arasında fark yoktur, küçükle büyük arasında da fark yoktur. Tek bir yasa ve o yasanın gördüğü bir tek iş vardır ve bunu anlayan gerçeği görür (Hançerlioğlu 2000: 310).

Hermesçiliğe göre uzayda yedi kat vardır. En altında ölümlüler yeri dünya, en üstte ise Zuhâl yıldızı bulunur. Işık olan ruh yavaş yavaş yeryüzüne inerek dünyada bulunan maddeyle birleşir. Ona boyun eğerse sonsuza kadar yok olur. Ona boyun eğmeyip sınavı kazanan ruhlar yedi kat göğe başarıyla yükselir ve ölümsüzlüğe kavuşurlar. Bu arada ilk kat olan Ay düşünce dehasıdır, doğum ve ölümleri düzenler ve ruhları cesetlerden kurtarıp büyük ışığa doğru çeker. İkinci kat soyluluk dehası olan Utarit yıldızıdır ve sınavını başarıyla vermiş olan ruhlara yol gösterir. Ayrıca buraya çıkmış olan ruhlar asaletlerini de ispatlamış olurlar. Üçüncü kat aşk dehası olan Zühre yıldızının katıdır. Birbirini unutan ruhlar aşk aynasında birbirini bulurlar. Dördüncü katta ise ruhlar, güzellik dehası olan Güneşin tatlı ışıklarıyla okşanarak ölümsüzlüğe hazırlanırlar. Beşinci kat adaletin dehası Merih'in, altıncı kat ise bilimin dehası Müşteri'nindir. Yedinci ve son kat ise ölümsüzlüğe kavuşulan ve aklın bütün sırrının bulunduğu Zühâl yıldızındadır (Hançerlioğlu 2000: 311).

Bu arada Hermetik felsefe eski Mısır ve eski Yunan'da farklılık göstermekteydi. Bu felsefe sonucu Mısır'da irfanî bir insan tipi ortaya çıkarken Yunan'da ise daha çok bilge insan tipi vardı (Kılıç 1989).

Tyanalı Apollonyus

İncelenen nüshada sıklıkla Belinus bir yerde de Malinus diye okuduğumuz kitabın yazarının kim olabileceği konusundaki bilgi, eserin Arapça nüshası üzerine Silvestre de Sacy tarafından yapılmış “Le Livre du Secret de la Creature Par le Sage Belinous (Kitāb-ı Sırru’l-halika’l-Belinus el-Hekim)” adlı bir çalışmada yer almaktadır. Bu çalışmada Sacy öncelikle Kral’ın yazmalar kataloğunda ünlü doğa tarihçisi Pline’nin bir eseri olarak yer alan bu kitabın Tyana’lı Apollonyus’a ait olabileceğinden söz eder. Nitekim metinde “ben ehl-i tuanadan bir yetim oğlan idüm”(2b/2) diye geçen bir cümleden yola çıkarak hem Tuana şehrini hemde yetim ifadesinin belirleyiciliğini öne sürer (de Sacy 1798: 110). Zira kaynaklar, antik çağda yaşadığı düşünülen Apollonyos’un 20 yaşında ailesini kaybettiğini ve zengin bir aileden gelmesine rağmen ölünceye kadar çileye girerek yaşadığını belirtir.

Apollonius insanların kardeşliğine inanır. Tanrının hiç bir şeye ihtiyacı olmadığını ileri sürerek tapınaklarda Tanrıya sunulan ikramlara karşı çıkardı. Putperestliğe karşıydı ve bu düşünceleri ilerde Hristiyanlığın yayılmasına neden olacaktı (Kılıç 1989: 110-111).

En bilinen kitabı Sırru’l- Halika, Kitab-ı İlel, Cami’u’l-eşya, Tekvini’l-halk ve İleli’l- eşya adlarıyla anılmaktadır ve Hermetik kitaplar arasında çok önemli bir yere sahiptir.

Kılıç’a göre kimileri bu kitabın aslının Süryanice olduğunu kimileri de Arapça olduğunu ileri sürerken Ebi Bekir Razi bu kitabı “Balinos” mahlasını kullanan bir Arabın yazdığını söyler. Halife Me’mun döneminde (öl. 218/833) bir müslüman tarafından meydana getirildiği tahmin edilmektedir. Dünyanın birçok kütüphanesinde Arapça nüshaları bulunmuştur (Kılıç 1989: 112).

Kitab-ı İlel-i Eşya

İncelememize konu olan bu metin Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda H.558 yer numarasıyla kayıtlıdır ve eserin yazarı olarak *Apolonyos (Malinus veya Balinos)*'un adı geçmektedir. Çalışmanın yukarda kısa bir açıklaması yapılan bir Hermetik felsefe kitabı olan *Sırru'l- Halika* (Kitab-ı İlel, Cami'u'l-eşya, Tekvini'l-halk veya İleli'l- eşya)'nın Arapçadan Türkçeye çevirisi olduğu düşünülmektedir. Eser hakkında, Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı kitabında herhangi bir bilgiye rastlanmazken, Katip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zunun* adlı eserinde bir tanesi Harfler ve İsimler İlmi başlığı altında olmak üzere iki yerde *Kitabü Bilinas* maddesi yer almaktadır. Ama kitap hakkında herhangi bir açıklama yoktur. Eserin başka bir nüshası bulunamadığından çalışma bu nüshayla sınırlı kalmıştır. 105 varaktır ve birkaç sayfa haricinde her sayfada 19 satır vardır. Metin harekesizdir. Yine de özellikle Arapça kimi özel terimlerin harekelendirildiğine de rastlanılmıştır.

Arapça terimlerin oldukça fazla olduğu metnin konu başlıkları ve aktarmaları Arapça olarak ve kırmızı renkle yazılmıştır. Metnin içinde yer yer Arapça terkipler bulunmaktadır. Ayrıca müstensih sayfa kenarlarına zaman zaman konu başlıklarını yazmış, bazen Arapça kimi sözcüklerin Türkçe anlamlarını vermiş, bazen de bir terimi açıklamaya yönelmiştir.

Metnin kim tarafından çevrildiği, istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Esere dil açısından bakıldığında Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımadığı görülmektedir. Bu nedenle de 16.yy veya sonraki bir dönemde yazılmış olduğu ileri sürülebilir.

Eser, Belinus'un kendini anlattığı bir giriş bölümüyle başlar. Daha sonra ilk yaradılıştan ve birleşmelerden başlayarak maden, nebat ve insanın oluşumundan söz

eder. Kitabın bir kısmı soru cevap şeklinde geçmektedir. Bu soru cevaplar yine bazı oluşumların sebebini açıklamaya yöneliktir.

Yapılan çalışmada özellikle iç sayfalarda oluşan siliklikler dolayısıyla kimi yerler okunamamıştır ve buralara üç nokta konması yoluna gidilmiştir. Yanyana yazılan aynı sözcüğün bir tanesi parantez içine alınmıştır. Yine sayfanın yanında müstensihin yaptığı açıklama ilgili satırın sonunda parantez içinde verilmiştir.

I. İMLA

1. ÜNLÜLERİN YAZIMI

1.1. a Ünlüsünün Yazımı

Medli Yazılanlar

İncelediğimiz metinde harekeli olarak yazılan sözcüklerin sayısı son derece sınırlıdır. Medli yazılan Türkçe sözcükleri ise;

anuḡ آنك 11a/2, acı آجى 11b/12, ağır آغر 12a/7, anı آنكى 16b/15, alıkodu ألىقودى 19a/1, azaldı أزلى 20b/1, ata آته 81a/4 olarak sıralayabiliriz.

Ön Seste

Sözcük başında “a” ünlüsünün yazımına örnek sözcükler;

ağız اغز 75a/1, aşılan اصلان 37b/10, at ات 37b/10, acı آجى 17b/12, açıldı اچلدى 48a/19, ad اد 23b/8, aldı الدى 59b/12, almās الماس 12a/13, altında التندا 100a/4, altı التى 97b/15, altun التون 18b/14, ana انا 2b/4, anadan انادن 90a/2, ancak انجق 98b/4, ancılayın انخلين 10a/7, anda انده 10b/7, andan اندن 7a/1, anuḡ آنك 11a/7, arasında اراسنده 16b/19, ardınca اردنجه 35b/10, arıdur اریدر 11b/18, artdı ارتدى 5b/19, artuk ارتق 36a/15, aşğa اشغه 76b/4, aḡ اق 25b/14, ayak ايق 83a/19, ayrıldı ایرلدى 88a/7, az از 57b/19’ dir.

İç Seste

Sözcük ortasında bulunan “a” ünlüsünün yazımıyla ilgili olarak;

şarı صاري 77b/9, şaḳal صقال 84a/9, almās الماس 12a/13, baṣmaḳ باصمق 101a/4, babamuz باباموز 90a/19, balıḳ بالق 61b/1, baṣ باش 69a/12, baṭıṣa باطشه 60b/4, çağırsa چاغرسه 100b/19, pak پاك 11a/15, pas پاس 12b/5, ḳafasında قفاسنده 85a/19, ḳaldı قالدی 101a/4, ḳan قان 83a/6, ṭapdılar طايدیلر 97a/3, ḳapular قاپولر 69b/4, ḳar قار 78b/9, ṭar طار 59a/3, ḳarıṣa قارشه 6b/5, ṭaş طاش 81a/4, ḳatır قاتر 69b/12, ṭatluya طاتلیه 74b/4, ṭavuḡı طاوغی 58b/14, ufaḳ اوفاق 61a/2, ṭoprak طوپراقده 101a/4, ḳulaḳ قولاق 75a/3, var وار 101a/5, yarılır یاریلور 83b/3, yaṣ یاش 78a/16, yıraḳdan یراقدن 74b/12, yumuṣaḳ یمشاق 22a/10, yuḳaru یوقارو 84b/16 örnekleri gösterilebilir.

İç seste a harfinin yer aldığı kimi sözcüklerin yazımında elif⁽¹⁾ harfinin kimi zaman yazılıp kimi zaman yazılmadığı görülmektedir. Buna örnek bazı sözcükler aşağıda verilmiştir.

ḳaçar قچر 46a/7, قاچر 49a/2

ḳadar قدر 48a/10, قادر 61b/15

ḳalan قن 44a/18, قلان 37a/16

uçar اوچر 12a/18, اوچار 62a/7

ayaḳ ايق 83a/19, اياق 69b/6

ḳaçankim قچنکم 27a/8, قچانکم 4a/18

Son Seste

Sözcük sonunda *a* ünlüsünün yazımında hem elif (ا) hemde he (ه) harfinin kullanıldığı görülmektedir.

Elif (ا) harfinin kullanımına örnekler:

aña اكا 10a/14, baña بكا 95b/6, buña بوكا 95b/17, ara ارا 9a/1.

He (ه) harfinin kullanımına örnekler:

sırça صرچه 3a/3, altında التنده 2b/8, anda انده 17a/18, anuñla انكله 30a/15, aşığa اشغه 76b/4, balığa بالغه 61b/4, başa باشه 69b/18, çıқа چифа 86a/11, çıksa چقسا 62a/1, қара қарه 96b/18.

1.2. e Ünlüsünün Yazımı

Ön Seste

Sözcük başında *e* ünlüsünün yazımında elif (ا) harfi kullanılmıştır;

elindedür در الندده 98b/15, eridür اریدر 16a/9, egri اکري 68b/14, ekin اکن 72a/11, ekledüm اکلدم 2a/5, eksük اکسک 36a/15, ekşi اکشى 73a/18, erkek ارکک 100b/11, esüp اسوب 47b/6, et ات 72a/12, eyle ایله 4b/7, eyledük ایلدوک 69b/13.

İç Seste

Sözcük ortasında *e* ünlüsünün yazımında ise elif (ا) harfinin kullanılmadığı görülmektedir:

ben بن 10a/1, beşzer بکزر 65a/12, bilmek بلمک 2b/7, çekirdek چکر دک 49b/11, çeker چکر 77a/5, çevresi چورهسی 84b/11, göredür در کوره 22a/15, içindedür در اچنده 11a/16, iledür در ايله 22a/13, nicedür در نجه 50b/18, üzeredür در اوزره 56b/9, degüldür دکدر 75b/19, deyü دیو 68a/4, erkek ارکک 30b/17, geldi کلدي 35a/15, gerek کرک 103b/14, gövdelerin لرن کوده 97b/9, her هر 100b/11, işler اشلر 95a/12, netekim نته کم 94b/5, renk رنک 79a/16, sen سن 3a/2 örneklerinde gösterilmiştir.

Son Seste

Metinde sözcük sonunda *e* ünlüsünün ise he (ه) harfiyle yazıldığı görülmektedir;

böyle بويله 30a/15, hâcerde حجرده 30b/15, göre کوره 60a/9, bile بله 25b/2, üzerinde اوزرنده 26b/16, birbirine بربرنه 9a/2, yine ينه 9a/2, bize بزه 97b/6, dize ديزه 19a/12, eyle ايله 103b/4, gebe کبه 60b/11, gide کيده 86a/11, yüzüne يوزنه 24a/2, bilmeye بلميه 96b/13, isterse استرسه 2b/7, eline النه 69a/2, nice نجه 11b/2.

1.3. Kapalı *e(ë)*'nin Yazımı

Ön Seste

Sözcük başında kapalı *e(ë)* kullanımına örnek;

èder ايدر 86a/15, èriřmez ايرشمز 3b/2 fiilleridir.

İç Seste

Sözcük ortasında harfin kullanımına örnekler aşağıdadır.

vèrmedi ويرمدي 36a/15, gece كيجه 1b/13, geçemez كيچه مز 98b/1, nereden دن نيره 14a/7, tüz تيز 22a/10.

İç seste kapalı *e(è)*'nin bulunduğu bazı sözcüklerde ise bu ses gösterilmemiştir. Bu ikili yazıma şunlar örnek gösterilebilir;

dèdi ددي 75b/19, دیدي 95b/5

gèc كج 62b/7, كيج 29b/19

1.4. *o, u, ö, ü* Ünlülerinin Yazımı

Ön Seste

Ön seste *o, ö, u, ü* seslerinin yazımında vav (و) harfi kullanılmakla birlikte eserin bir yerinde öküz sözcüğünün اکوز 81a/10 şeklinde yazıldığı tespit edilmiştir.

Söz konusu seslerin sözcük başında yazımına örnek sözcükler şunlardır;

oğlan اوغلان 2b/2, ol اول 2a/12, oğullarum اوغللرم 95b/13, odunda اودونده 66a/12, on اون 100a/4, ortasında اورتاسنده 69a/7, ot اوت 71b/19, öğrendüm اوکرندم 3a/8, öldürür اویکه 72b/2, öñünde اوکنده 3a/6, örtü اورتو 49a/1, ötürü اوتوري 11a/9, öyke اویکه

61b/13, öyle اويله 103a/18, uçar اوچر 12a/18, ufağ اوفاق 61a/2, uzandı اوزاندي 83b/19, uzun اوزون 82b/1, üç اوج 35b/1, üstinde اوستنده 26b/17, üzere اوزره 15b/2.

İç Seste

şarılıp صاريلب 47b/4, olur اولور 9a/11, şol شول 9a/11, açuğ اچوق 69b/4, şıqıp صقوب 14a/18, alıkodı الیقودي 15b/12, alğın التون 15a/18, alup الوب 18b/18, şoğup صقوب 8a/4, atladığı اتلدوغي 59a/14, şuçın صوچن 95a/4, budur بودر 76b/16, şuyla 76b/16, balıgun بالغوك 63a/6, barmağların برمقارک 83b/4, başuğ باشوک 69a/11, bildük بلدوک 57a/18, boynuz بوینوز 68b/19, bögrek بوکرک 85b/19, bölük بولک 58a/2, böyle بويله 30a/14, bulmadı بولمدي 8a/3, bulud بولود 9a/4, bulur بولور 77a/1, buncılayın بونجیلین 20b/11, bunlar بونلر 30b/18, burun بورون 74b/16, buyurur بیورر 1b/4, bütün بتون 61a/11, büyük بیوک 31a/3, büzilüp بوزیلوب 72a/11, döküldi دوکلدي 86b/18, döner دونر 11a/8, dört دورت 2a/7, durdı دوردي 95b/5, duyup دویوب 61b/3, düşdi دوشدي 25a/5, getirür کتورر 9b/11, gökde کوکده 65a/11, gör کور 24a/17, göre کوره 21b/7, göstere اچون 98b/19, göz کوز 74b/11, gümüş گومش 13b/6, günde کونده 54b/6, içün اچون 51b/13, kendüye کندويه 49b/1, kokusu کوکسی 59a/13, köklerinden کوکلرندن 47a/2, niçün نچون 47a/12, onuncı اوننجی 100a/3, oğurdi اطوردي 7a/3, öñünden اوکندن 46a/15, ötürü اوتوري 11a/9, söylerüm سويلرم 88b/2, şol شول 100a/11, şöyle شويلو 103b/19, toprak اوزون 39a/4, törpisi تورپسي 23b/18, kıyruk قویرق 69a/1, kulak قولاق 74b/19, uzun اوزون 61b/2, yakut یاقوت 25a/7, yol یول 14a/18, yok یوق 5b/1, yumurtlar یومرطلر 64a/6

anuğ sözcüğünde kimi zaman vav(و) harfi yazılmış kimi zaman da yazılmamıştır.

anuğ انوک 16a/7 , انک 9b/8

Son Seste

bu بو 37b/4, deyü ديو 58a/12, eklü اكلو 1b/2, gerü كرو 103b/2, gizlü كزلو 50a/18, kendü كندو 100b/2, tatlu طتلو 103b/1, ço قو 2b/19.

Yukarda son seste “u” ünlüsünün yazımında vav(و) harfinin kullanıldığı görülmektedir. “u” ünlüsüyle biten ayru ve deñlü sözcüklerinin kimi yazımında bu kurala uyulduğu görülürken kimi yazımında ise bu harf yerine ye (ي) harfinin kullanıldığı saptanmıştır.

ayru ايرو 13a/5, ايري 81a/4
deñlü دكلي 25b/14, دكلو 34b/17

1.5. *ı, i* Ünlülerinin Yazımı

Ön Seste

Sözcük başında *i* ünlüsü;

ile ايله 102a/6, ilik ايلك 88b/19, ince اينجه 62b/10, indi ايندي 81a/14, ise ايسه 97b/17 örneklerinde olduğu gibi “ı” harfiyle yazılırken,

iki اكي 5b/5, istese استسه 67a/5, işidüp اشيديوب 101a/1, işledüm اشلدم 2b/5, işler اشلر 95a/2 örneklerinde ise yalnızca “ı” harfiyle yazılmıştır.

İç Seste

İncelenen metinde sözcük ortasında “i” ünlüsünü belirtmek için genellikle “ى” harfi kullanılmamakla birlikte bazı sözcüklerde söz konusu harfe rastlanılmaktadır:

alıkodı الی قودی 15b/12, eridür آریدر 11a/12, tapdılar طاپدیلر 97a/3, yarılır یاریلور 83b/3, şarılup صاریلب 47b/4, büzilüp بوزیلوب 72a/11, acıdur اجیدر 76b/4, çig چیک 29b/3, dediler دیدیلر 96b/4, işidür ایشیدور 98b/16

Bazı sözcüklerde ise bu sesin bazen yazıldığı bazen de yazılmadığı görülmektedir.

hiç هیچ 2b/8, هج 8a/2

kimse کیمسه 81a/4, 95a/2

yağın یاقین 12b/15, 101b/5

Son Seste

Sözcük sonunda “ى” harfinin yer aldığı örnekler şunlardır:

anı آنکی 16b/15, alı kodu الی قودی 19a/1, azaldı آزلدی 20b/1, acı اجی 17b/12, açıldı اوئنجی 68b/14, egri اگری 68b/14, tavuğı طاوغی 58b/14, şarı صاری 77b/9, altı التی 97b/15, 48a/19, çevresi چورهسی 84b/11, atladuğı اتلدوغی 59a/14, kokusu کوکسی 59a/13, onuncu اوننجی 100a/3, iki اکی 72b/12, biri بری 102b/19, dişی دشی 88a/9, ekşi اکشی 73a/18, gibi کبی 72b/4, tuzlu طوزلی 74b/5, yedi یدی 54b/10.

2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

2.1. *p* Ünsüzünün Yazımı

Ön Seste

Sözcük başında *p* ünsüzü için پاس 12b/5 örneği verilebilir.

Eski Türkçede *b* ile başlayan kimi sözcükler bugün yazı dilimizde *p* olarak yer almaktadır. Metinde ise piş- fiili her iki yazımıyla da bulunur.

pişdi پیشدی 16a/16

pişirmeyüp پیشورمیوب 29b/2

Günümüz Türkçesinde parmak olarak yer alan sözcük ise metinde

barmaqlarunج “برمقلرك” 83b /4 şeklinde yazılmıştır.

İç Seste

Sözcük ortasında “*p*” ünsüzü,

toprağ توپراق 39a/4, törpi تورپی 23b/18, tapdılar طاپدیلر 97a/13, kapular قاپولر 69b/2, yapışıcı یاپیشجی 21b/9, yapışalar یاپیشهلر 86a/5, yaprağ ییراق 33a/8, yapar ییپر 58b/9 örneklerinde görülmektedir.

Son Seste

yap yap ياپ ياپ 103b/10 örneği vardır.

Ayrıca –up/-üp zarf fiil eki metinde “پ” ünsüzüyle yazılırken, olup اولوپ 11a/16 örneğinde “پ” ünsüzüyle gösterilmiştir.

2.2. ç Ünsüzünün Yazımı

Ön Seste

ç ünsüzünün sözcük başında yer aldığı örnekler şunlardır;

çeker چکر 77a/5, çağırסה چاغرسه 100b/19, çekirdegi چکردهگي 49a/19, çevresinde چور هسنده 9a/17, çıkarup چقروب 47b/7, çıktı چقدي 6b/14, çoğaldı چوغلدي 7b/3, çok چوق 17a/2, çig چيك 29b/3, çift چفت 3a/19.

İç Seste

Sözcük ortasında ç ünsüzünün yer aldığı örnekler şunlardır.

içinde اچنده 98b/1, saçی صاچی 67/13, açıldı اچلدي 75a/4, sırça صرچه 3a/3, şuçından قچن 95a/3, geçemez گيچهمز 98b/1, içün اچون 57a/2, niçün نچون 59b/1, kaçan قچن 10a/19, kaçup قچوب 21a/6, uçar اوچر 12a/18, içesin ايجھسن 103b/17, seçildi سچلدي 15a/2,

nicekim كم نهه 9b/3, 90b/2 نهه كم örneğinde ise bu hem çe (چ) hem de ce (ج) harfinin yazımı söz konusudur.

Son Seste

Türkiye Türkçesinde üç, birkaç, geç, hiç yengeç olarak yer alan sözcükler metinde

üç اوج 35b/1, birkaç برقاچ 90a/8, geç كچ 29b/19, hiç هج 8a/2, yengeç ینكچ 62a/19 şeklinde yazılmıştır.

2.3. s Ünsüzünün Yazımı

Ön Seste

Ön seste s ünsüzünün yer aldığı örnekler şunlardır:

şarı صاري 77b/9, şağal صقال 84a/9, sırça صرچه 3a/3, şarılup صاريلب 47b/4, şıkup صقوب 14a/18, şokup صقوب 8a/4, şuçın صوچن 95a/4, şuyla صويله 76b/16, söylerüm سويلرم 88b/2, şaçı صاچي 67b/13, şarkup صارقب 8a/4, şakladı صقلدي 15b/18, şıgındı صغندي 92b/4, şıgırda صغرده 61a/14, şola صوله 61b/18, şonra صكره 98a/12, seçildi سچلدي 15a/2, sekizinci سکزنجي 100a/3, semekün سمك 62b/2, sen سن 101b/5, sözüme سوزومه 76a/14, saña سكا 101/5 örneklerinde “s” ünsüzünün yazımı görülmektedir.

İç Seste

Sözcük ortasında *s* ünsüzünün bulunduğu örnekler şunlardır;

aşlan اصلان 37b/10, açılması اچلماسى 48a/19, anası اناسى 90b/9, şorarsaڭ صوررسك 100b/4, arasında اراسنده 11a/10, başdı باصدي 101a/3, beslendi بسلندي 88b/13, bilesin بلهسن 103b/19, çağırסה چاغیرسه 100b/19, çevresi چورهسى 84b/11, degülsiz دكلسز 102a/8, eksük اكسك 36a/15, göstere كوستره 98b/19, ikisinin اكسنىك 11a/10, istedi استدي 67a/9, kimse كمسه 2b/5, üstünde اوستنده 26b/7, yüksege يوكسه 14a/17.

Son Seste

Sözcük sonunda *s* ünsüzü almās الماس 12a/13 ve pas پاس 12b/5 örneklerinde yer almaktadır.

2.4. *t* Ünsüzünün Yazımı

Ön Seste “ط” ile yazılanlar

tağıtdı طاغندي 8b/11, tamarlar طمرلر 60b/19, tar طار 82a/11, toksanaltı طقسانالتى 6a/2, tokunması طقونمسی 81a/6, toldursaڭ تولدرسك 76b/16, tolı طولى 78b/11, tolmuş طولموش 43b/16, toköz طقوز 76a/17, türdi توردي 7a/9, toğrı طوغري 44b/17, toğuran طوغورن 48b/10, tapdıлар طاپدیлар 97a/13, tarafi طرفى 9a/9, taş طاش 81a/4, tatlu طتلو 73a/8, tatmağdan طاتمقدن 79b/14, tuzlı طوزلى 80b/11

Ön Seste “ت” ile yazılanlar

toprak توپراق 39a/4, törpi تورپی 23b/18, tézdür تیزدر 31a/4, tohum تخم 37a/14,

Türkiye Türkçesinde titre- olarak yer alan sözcüğün metinde ditredi دتردي 95b/7 olarak yazıldığı saptanırken günümüzde “t” ünsüzüyle başlayan kimi sözcüklerin hem “t” hemde “d” ünsüzüyle yazıldığı görülmüştür.

dırnaq درناق 61a/18, tırnaq طرنق 61a/5

dutdı دوتدي 42b/11, tutar طوتر 77a/9.

İç Seste

altı التی 97b/18, altına التنه 2b/7, altun التون 13b/5, başışa باطشه 60b/4, bütün بتون 61a/11, netekim نتهم 20a/1, otlar اونلر 71b/19, oturdı اطوردی 7a/3, yetişüp يتشوب 58b/3.

Son Seste

at ات 37b/10, dört درت 37a/12, et ات 72a/10, ot اوت 71a/19.

II SES BİLGİSİ

1. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU

Türkçede büyük ünlü uyumunun çok eski zamanlardan beri yerleşmiş bir kural olduğu bilinmektedir.

Küçük ünlü uyumu ise Türkçenin tarihsel metinleri göz önüne alındığında XV. yüzyıldan önce henüz yerleşmemiştir. “Dudak benzeşmesi (küçük ünlü uyumu), dolayısıyla dudak uyumu kanunu tarihi zamanlarda oluşmuş görünüyor. Doğu Türkçesinde daha Eski Türkçe devresinde yavaş yavaş ilerlemiş olduğu anlaşılıyor. Batı Türkçesinde ise daha geç, ancak Orta Oğuz lehçesi içinde kendini göstermektedir.” (Banguoğlu 2000: 88).

İncelenen bu metinde küçük ünlü uyumunun tam olarak yerleşmediği görülmektedir. Aşağıda yer verilen örneklerle bu konu açıklanmaya çalışacaktır.

1.1. Uyuma Aykırı Sözcük Kök ve Gövdeleri

Eklerin yazılışı Arap harfli yazıyı bırakıncaya kadar klişeleşmiş bir halde devam etmiştir (Timurtaş 2005: 47).

1.1.1. Köklerde Yuvarlaklaşma

Köklerde meydana gelen yuvarlaklaşmanın çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri, Eski Türkçede fiilden isim yapma eki olan -g ve -ğ düşmesinin son seste bir

yuvarlaklaşmaya sebep olmasıdır. İncelenen metinde şu örneklerde söz konusu yuvarlaklaşma görülmektedir:

kapular 69b /4, ayru 13a /5

Eski Türkçedeki *sarıĝ* ve *arıĝ* sözcükleri sonraki dönemde *şaru* ve *aru* olurken metinde ise *şarı* 77b/9 ve *arı* 11b/18 olarak yazılmıştır.

Yuvarlaklaşmaya neden olan bir durum da dudak ünsüzleri b, m ve p'nin etkisidir. Metinde geçen demür 23b/18 ve karşıma 2b/18 bu yuvarlaklaşmaya örnek olarak verilebilir.

Bir sebep olmaksızın yuvarlak ünlüyle yazılan sözcüklere de rastlanmaktadır:

altun 18b/14, kendü 5a/11, gerü 13b/18.

Eski Anadolu Türkçesinde berü olarak yer alan yuvarlak ünlülü sözcük ise metinde beri 11b/17 olarak yazılmıştır.

1.1.2. Yuvarlak Ünlülü Ekler

Köklerde meydana gelen yuvarlaklaşmanın dışında eklerin de bir bölümü dudak uyumuna girmemektedir. Metinde yer alan yuvarlak ünlülü ekler şunlardır:

-aru/-erü

içerüden 62b/3, yukaru 84b/16

-duḫ/-dük

düşmedüğine 46a /13, etdüğine 66b /12, istedüğü 95a/1.

-du(m)/-dü(m)

Metinde 𐎠 biçimiyle yazılmış.

oḫudum 2b/10, aldum 3a/7

-du(ḡ)/ -dü(ḡ)

Görülen geçmiş zaman II tekil kişi eki her zaman yuvarlaktır.

işledüḡ 103b/14

-dur/-dür

Bu ekin yazımında ünlü harf gösterilmemiştir. Buna rağmen yalnızca aşağıda yer alan örnekte söz konusu ekin “ḡ” harfiyle yazıldığı saptanmıştır.

bildürür 65b /3

-lu/ -lü

ayaḫlu 68b /17, ṭatlu 73a /18, deḡlü 34b /17.

-sun/-sün

olsun 34b/8

-(u)m/ -(ü)m

ayāḡum 2b/7 , yüzüm 78a /6, sözüme 76a /14

-uḡ/-üḡ

emrūḡ 97a/6

-uŋ/-üŋ, -nuŋ/-nüŋ

țamarların 49a /12, kārın 78b /11, kuşūrın 48b/18, qovānı 90b/14.

-up/-üp

Bu ek kalıplaşmış bir şekilde ب و ekiyle yazılmaktadır. Metindeki örneklerde de tek bir sözcük hariç bu kural devam etmiştir.

olup 11a/16 sözcüğünde ise پ harfiyle yazılmıştır.

-ur/-ür

uçurdu 59b /5, toğuran 48b/10

-ur/-ür (geniş zaman)

yürür 69b /8, şıķılur 43a /13, eridür 16a /9

-du(k), -dü(k)

Metinde bu ekin yazımında bir tutarlılık yoktur ve genelde د ك ekiyle yazılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde ise و harfine yer verilmiştir.

vêrdük 105a/19, bildük 57a /18

-uz/-üz

degülüz 98b/13

-a-vuz, -e-vüz

diyevüz 102a/10, görevüz 105b/7

-u/-ü Gerindium Eki

deyü 58a /12,

-lu/-lü

gizlü 50a /18

1.1.3. Düz Ünlülü Ekler

Metinde yer alan düz ünlülü ekler aşağıda gösterilmiştir:

-dı/-di

açıldı 87a/9, şıkıldı 16a /1, indi 85b/1

-ı/-i

tarafı 9a/9, taşşı 81a /4, tohumı 46b /17

-ıcağ/-icek

giricek 61b /3, gizlenicek 46b /5, göricek 101a/9, olıcağ 103a/16

-(ı)l/-(i)l

konıldı 57a /3, kırtıldı 15b /13, vèrildi 58a /13, tütülmāz 4b /12.

-(ı)n/-(i)n

bilindi 46b /11, delindi 59b /16

-mı/-mi

olmazmı 101b/14, ètdimi 97a/11, ètmedimi 97a/11, gördünüzmi 97b/12

-mış/-miş

yāzılmış 2b/4, açılmış 69b /2, delinmişdür 58b /18

-(n)ı/-(n)i

adını 55a /12, dilini 77a /4, dışısını 32a /6

-sı/-si

kokusu 59a /13, babası 90b/9 çevresi 84b /11

-sın/-sin

varasın 103b/19, yiyesin 103b/17, göresin 3a /1

-sız/-siz

baş olasız 90b/4, bilmeyesiz 102a/10, bilmezsiz 97b/7, dërsiz 97a/9

2. ÖTÜMLÜLEŞME**2.1. Ön Seste Ötümlüleşme*****t* Sesinin Korunduğu Sözcükler**

Metinde sözcük başındaki *t* sesinin ötümlüleşmesi olayında bir tutarlılık söz konusu değildir.

Aşağıdaki örneklerde bu sesin henüz ötümlüleşmediği görülmektedir.

tağıtdı 8b/11, tamarlar 60b/19, tar 82a/11, toksanaltı 6a/2, tokunması 81a/6, toldursan 76b/16, tolı 78b/11, tolmuş 43b/16, toköz 76a/17, turdı 7a/9, toğrı 44b/17, toğuran 48b/10.

t Sesinin Ötümlüleştiği Sözcükler

Aşağıdaki seslerde ise bu ses ötümlüleşmiştir.

dağılup 57b /5, dedi 2b /15, değil 63b /5, deyin 97a/12, degüp 42b/10, delikleri 63a /6, denk 1b/2, deniz 76b /8, diken 70a / 18, dilese 64b /10, dilini 77a /4, dinlemez 91b/5, diri 9b /16, diş̄i 100b/11, diş̄i 46b /13, diş̄ler 86b/10, ditredi 95b/7, doğunūp 38b /18, döküldi 86b/19, döndi 60a /18, dördünci 100a/1, dört 2a/ 7, durdı 95b/5, , duyup 61b /3, düş̄di 25a /5, düz 51b /2.

Bazı sözcüklerin ise hem *t* hem de *d*'li kullanımları bulunmaktadır.

dırnağ 61a/18, tırnağ 61a/5
dutdı 42b/11, tutar 77a/9.

2.2. Ön Seste Ötümsüzleşme

Ön seste b/p değişmesi

Türkiye Türkçesinde ötümsüzleşmiş olan kimi ön ses b'leri ötümlülüklerini korumaktadır.

Türkiye Türkçesinde ön seste p sesini almış parmak sözcüğü metinde *barmağlaruŋ* 83b /4 olarak yazılmıştır.

Ayrıca piş- fiili aşağıda görüleceği gibi iki şekilde de yazılmıştır.

pişdi 16a/16

bişirmeyüp 29b/2

2.3. Eklerde ve Sözcük Sonunda

Ek başında ötümsüzleşen d ünsüzleri ötümlülüklerini korumaktadır.

koğmışdan 80a /7 , kıyruğdan 69a /12, yakın olmakdan 43a /11, yāḳūtđan 23b /9, kaçmağdan 44a /6, ṭabī^c atđan 55a /3.

Sözcük sonunda ise eridür اريدور 61a/7, eritmez اريتمز 23b/18 şeklinde iki yazımda metinde yer almaktadır.

III. YAPI BİLGİSİ

1. HAL EKLERİ

Hal ekleri, tümce içindeki adları diğer sözcüklere değişik anlam ilişkileri çerçevesinde bağlayan biçim birimlerdir (Eker 2003: 295).

Metin, adların aldığı hal ekleri açısından yönelme, bulunma, ayrılma, belirtme ve ilgi olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir. Her başlık altına metinden seçilen örnekler konularak hangi durum eklerini aldığı gösterilmeye çalışılmıştır.

1.1. Yönelme Hali

māya 6a/15, Müşteriye 6b/11, felek-i şāniyeye 8a/9, geriye 9a/7, nesneye 9b/10, kendüye 10b/16, zühreye 12b/6, fesāda 29b/4, ağzına 61b /14, başa 69b /18, ma'şūmlara 86a/9, türāba 86b/1, bāḫına 86b/3, aşağıya 86b/16, sūkūna 88a/11, a'lāsına 83b/3, yedi aya 89a/13, bāḫınna 89b/5, ziyādesine 89b/14, noḫşānna 89b/14, ḫaḫāya 94b/8

1.2. Bulunma Hali

kitābımızda 29b/17, zībaḫda 30a/12, nārda 30b/7, arzda 31a/7, elvānda 31b/12, havāda 33a/11, insānda 57a/6, ḫikmetde 57a/14, ḫareketde 57b/9, ḫissde 57b/10, esfelde 81a/16, ḫilḫatde 87b/5, raḫmde 89b/2, nuḫfede 89b/4

1.3. Ayrılma Hali

Metinde ayrılma hali eki cümlelerde çıkma uzaklaşma anlamının haricinde sebep ve zarf yapma durumunda da kullanılmaktadır.

Çıkma Uzaklaştırma

hālden 4a/6, felekden 39b15, arzdan 90b/12, muhtācdan 91b/17, halkdan 92b/16, şavābdan 94b/7, ihsāndan 94b/8, haṭādan 94b/9, bürüdetden 46a/7, öñünden 46a/15, harāretden 48a/3, esfelden 69a/15, şa'rlardan 71b/17, kuvvetden 72a/5, havādan 72a/19, nürdan 73a/16.

Sebep

ol kabilden 45b/13, ba'zı ruṭubetden mütevellid oldı 46a/3, ecelden 47a/15, cezb etmekden 69a/10, yubüsetden 70a/10, ma' denüñ 'illeti harāretden 70b/10.

Zarf

evvelden 46a/5, ahvāldan sonra 97b/4, bāṭından ve elān haber ederüm 91a/4.

1.4. Belirtme Durum Eki -n, i/-ı

Belirtme Durum eki kimi sözcüklerde -ı ekiyle kullanılırken kimi sözcüklerde ise -n ekiyle kullanılmıştır.

-ı ekiyle kullanımına örnek olarak verilen sözcükler şunlardır:

kitābı 1b/4, itmāmı 5b/19, şabrı 73b/2, şeyi 73b/7, vasatı 74a/8, ruṭūbeti 74a/14, eşyāyı 74b/11, aşlı 74b/12, hareketi 75a/3, kelāmı 75a/3, kimseyi 95a/2, esmāyı 95b/12, dünyāyı 100a/17, māzīyi 102a/13, müstaḳbeli 102a/14, noḳşānı 102b/6, biri 102b/19, şāhidi 103a/2, şehādeti 103a/4, aşılları 103a/6, ruṭūbetini 14b/12, zehabini 18a/6, eczāsını 18b/9, yubūsetini 21b/16, ğalīzini 22b/18, nūrını 23a/5.

Belirtme durum eki metinde –n ekiyle kullanımına örnek olan durumlar ise şunlardır.

yubūsetin 23b/ 5, ḥarāretin 24b/18, ruṭūbetin 26a/13, ‘illetlerin 28b/7, eczāsın 29a/13, şiddetin 40a/7, kemālin 49a/10, ğidāsın 49a/13, şūretin 50a/13, hey’etin 50a/14

1.5. İlgi Durumu Eki

burūcuṅ 50a/14, ḥükemānuṅ 50b/6, eflākuṅ 50b/18, nāruṅ 51a/18, ṭayruṅ 60a/1, arzūṅ 60a/7, türābuṅ 60b/6, baḥruṅ 63a/1, insānuṅ 63a/12, havānuṅ 63a/18, ḳuvvetüṅ 63b/8, terkībüṅ 64a/4, cismüṅ 64a/16, cismüṅ 64a/17, nefsüṅ 67a/2, ruṭūbetüṅ 67b/13, semeküṅ 68b/9.

2. ZARF YAPMA EKLERİ

Aşağıda, incelenen metinde bulunan, zarf yapma eki olan –ca/-ce ve –la/-le'nin getirilmesiyle oluşturulmuş zarf örneklerine yer verilmiştir.

‘ādetce 6b/13, zāhirce 13a/18, miqdārca 33a/15, ardınca 35b/9, şiddetle 41b/4, cesediyle 42a/2, kuvvetle 42a/13, mürūr-ı zamānla 42b/13

İsmin son çekim edatına –dan berü ekinin gelmesiyle de zarf yapılmıştır: afātdan beri 11b/17

Ayrıca metinde bir kısım kalıplaşmış zarf örnekleride mevcuttur. Yine içlerinden bir kısmı aşağıda gösterilmiştir.

içre 7b/14, sonra 8b/2, kaçan 10a/19, kıanda 30a/14

3. ÇATILAR

Eylem köküne getirilen bazı yapım ekleri oluşturdukları yeni eylemlerin özneyle olan ilişkisinde değişiklik yaratmaktadır. Bu türden yapım eklerinin oluşturduğu yapı değişikliğine *çatı* adı verilmektedir (Koç 1996: 331).

Metinde ettirgen, edilgen ve dönüşlü, işteş ve birden fazla çatı ekinin birarada bulunduğu örnekler tespit edilmiştir.

3.1. Ettirgen Çatı

-ar-, -er-

çıkarup 47b /7, çıkara 61b /16, giderdi 46a /4

-ur-, -ür-

bildürdüm 50b /5, bişürmeyüp 29b /2, uçurur 43b /14, toğuran 48b/10

-t-, -d-

eridür 16a /9, eritmez 23b /18, yükletmedi 95a/4, yumşadup 82b/3, yumşadur 86a/5, tığıtdı 8b /11, yaratdı 91a/15

-dur-, -dür-

bildürdüm 27a /10, bildürüp 50a /16, döndürdi 29a /3, götürdi 7a /15, indürdi 70b /6, öldürür 72b /2, taldursañ 76b /16.

3.2. Edilgen Çatı

Metinde edilgen çatılar Türkiye Türkçesiyle aynı olarak eylem kök ve gövdesine -l- ve -n- eki getirilerek yapılmıştır.

-l-

ayrıldı 11a /8, büzilüp 72a /11, döküldi 87a/4, ekilen 82b /17, görülmüşdür 43a /9, yazılmış 90b/5, yarılır 83b /3, tutulmaz 4b /12, kurutulmuş olaydı 18b /14, çoğaldı 7b /3, dağılup 57b /5, azaldı 20b /1

- n -

bilindi 58a/2, bölündü 32a/4, denildi 71b/4

3.3. DönüŖlü Çatı

DönüŖlü çatı –n- ve -l- eklerinin getirilmesiyle yapılmıŖtır.

- n -

Ŗıgındı 92b/4, delinmiŖdür 58b /18, gizlendi 86a/18

-l-

açıldı 48a/19, Ŗarıldı 9a/11

3.4. İŖteŖ Çatı

Türkiye Türkçesiyle aynı olarak metindeki iŖteŖ eylem çatıları eylem kök yada gövdesine –Ŗ- eki getirilerek yapılmıŖtır. AŖağıda buna örnek bir cümle yer almaktadır.

Ŗudan çıkan buğâr ve havâdan çıkan buğâr birbirine bulaŖup ve muvâfiķ olub dağı karıŖdı 6a/13.

4. BİRLEŞİK FİLLER

Birleşik fiiller en az iki sözcükle oluşurlar. Metinde *İsim ve Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller* başlığı altında inceleyeceğimiz ol- ve er- yardımcı fiiliyle oluşturulmuş bu tip yapılar çok fazla bulunmaktadır. Yardımcı fiil olmadıkları halde yine bir isimle kullanılarak birleşik fiil oluşturan kimi sözcüklerde aynı başlığın altında yer almaktadır.

4.1. Ulaçlı Birleşik Fiiller

İki eylemle kurulan bu yapıda asıl anlamı sağlayan ilk eylemdir (Koç 1996: 352). Metinde yeterlilik bildiren bil- eyleminin olumsuzu bulunmaktadır.

göremem 2b /17, göremezüz 98b/4, bilemedüm 90a/9

4.2. İsim ve Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Metnimizde birleşik fiiller genellikle “ol-”, “êt-” ve “eyle-” yardımcı fiilleriyle kurulmuştur. Bununla birlikte bul-, kıl-, gel-, vèr- fiillerinin yardımcı fiil olarak kullanımına ilişkin örneklere de rastlanmıştır.

ol-

Ermek fiiliyle birlikte *olmak* fiilide Eski Türkçeden itibaren bir yardımcı fiil görevi görmektedir. Banguoğlu'nun karmaşık fiiller olarak tanımladığı bu durumda olmak fiili hem ad ve sıfatlara gelerek birleşik fiil tabanları meydana getirmekte (iyi

olmak, baba olmak) hem de bazı sıfat fiillere gelerek oluş ve kılışın zaman ve biçimini gösteren bir işleve sahip olmaktadır (Banguoğlu 2000: 482).

Banguoğlu karmaşık fiilleri üçe ayırmıştır:

Öncelik Fiilleri

–miş sıfat fiili ile yapılanlar kılış ve oluşun bitmiş ve tamamlanmış olduğunu ifade eder. Metinde bu duruma örnek olarak aşağıdaki örnekler bulunmaktadır:

ğalebe etmiş ola 44b/8, halk etmiş ola 94a/18, vaş etmiş olalar 105b/3, hall olunmuş ola 22b/15, gizlenmiş olanı 35a/13

Başlama Fiilleri

Geniş zaman sıfat fiili ile yapılan bu yapıda kılış ve oluşun alışkanlık halinde sürdüğü anlatılmaktadır. Metinde bu duruma örnek olarak iletir oldı 74b/19 sözcüğü verilebilir.

Niyet Fiilleri

Gelecek sıfat fiili ve –ici hal sıfat fiili ile yapılan bu durumda oluş ve kılış niyet ve teşebbüs halindedir. Metinde bu duruma gösterilecek

görmiycek olursa 99b/17 örneğidir.

Ayrıca olmak fiiliyle kurulan birleşik fiillere örnekler aşağıda verilmiştir.

şağīr ol- 7b /11, şābir ol- 11b /8, şābit ol- 83a /18, şādır ol-7b /13, şā' id ol-70b /13, şafāih ol-26b /14, şāfī ol-78a /18, ğalib ol- 8b /13, ğalīz ol-8b /16, şāmit ol- 91a/5, şaķīl ol- 24a /5, ğāyib ol- 50b /7, acı ol- 76b /7, ğılzet ol- 28b /12, aḥfā ol-75a /5, aḥmer ol-89a/11, şulı ol- 14b /12, aṭvel ol-55b /4, ba' id ol- 36a /19, barid ol-13a /14, bāṭın ol-59a /12, baṭī ol-37b /8, belli ol- 48b/17, beyāz ol- 84a /13, cāmid ol- 21b /14, cem' ol- 24b /15, dāll ol- 4a/2, dāḥil ol- 5a/4, dāyim ol- 17a /7, dāyire ol- 9a/15, dize dize ol- 19a /12, 'āciz ol-48b/4, eṣmār ol-48a /6, 'āmil ol- 94b/13, 'azb ol- 28a /17, 'azīm ol- 43a /11, 'āriż ol- 43b /5, 'aķd ol- 43b /6, efrād ol- 57b /5, eksik ol- 21b /10, ekşi ol- 27b /14, elṭaf ol- 4a/ 14, erkek ol- 5a/8, fakir ol- 65a /11, fāni ol- 65b /10, fāriğ ol- 3b / 5, farķ ol- 80a /19, ferd ol- 3b / 4, fużza ol- 18b /18, gec ol- 34a /7, ibtidā ol- 99b/19, ifrāşsız ol- 23b /3, iḥtilāf ol- 31b /15, kāmīl ol- 63b /2, kāyin ol- 103a/17, keşīf ol- 9a/12, keşīr ol- 11b /6, kekrī ol- 28b /4, laṭīf ol- 32b /16, lāyık ol- 3b / 4, lāzım ol- 4a/ 4, leyyin ol- 13a /1, ma' dūm ol- 29a /15, māhir ol- 2a/17, mālik ol- 6a/1, māni' ol- 25a /3, maḥşūş ol- 65a /8, maḥcūb ol- 69a /17, maḥsūm ol- 11b /14, māyil ol- 72a /6, mebhūt ol- 95b/7, mef' ul ol- 5b/7, memlū ol- 44b /18, mesrūr ol- 3a /1, mevālīd ol- 9b /2, muğnī ol- 38b /4, mu' allak ol- 60b /13, mu' tedil ol- 65a /18, mukābil ol- 21b /19, munķalib ol- 37a /1, muḥālif ol- 3b/13, muḥtāc ol- 51b /13, muḥtelif ol- 15a/1, muḥteliṭ ol- 55a /14, musallaṭ ol- 55b /7, mutaşavver ol- 10a /9, muttaşıl ol- 16b /2, muķabbeb ol- 7b /16, muṭṭali' ol- 40b /4, muvāfiķ ol- 74a /15, mü'telif ol- 81b /6, mücevvef ol- 43b /15, müctemi' ol- 58b /2, müdevver ol- 60a /10, müheyā ol- 84b /7, mümkin ol- 100a/16, mümtedd ol- 48a /18, mümtezic ol- 48b/16, mün' aķid ol- 78b /9, münferid ol- 28a /16, münhedim ol- 20b /9, müntefi' ol- 3a /17, müntehī ol- 4a/ 11, münteşir ol- 80a /9, münķād ol- 13a /16, münķazī ol- 35a /13, münķasım ol- 64a /5, münķaṭı' ol- 65b /8, müzekker ol- 12b /17, mürtefi' ol- 23b /13, mürtekib ol- 94b/17, müstaḥīl ol- 29a /5, müstevlī ol- 41b /4, müşābeheti

ol- 62a /7, müşābih ol- 65a /2, müteğayyir ol- 25b /12, mütecāviz ol- 77b /14, mütecezzī ol- 36a /19, müte^çallik ol- 60b /15, müteferriḳ ol- 61b /18, mütefettit ol- 19a /19, mütekellis ol- 22a /11, mütekevvin ol- 34a /19, müteḥarrik ol- 55b /2, müteḥavvil ol- 94b/8, mütevellid ol- 9a/4, müzdevic ol- 9b /2, müzeyyen ol- 27b /8, nāḳış ol- 37a /4, neşv ol- 46b /8, nuḥās ol- 18b /18, ḥāşıl ol- 19a /2, ḥabīr ol- ā^ç lim vü ḥabīr olup 2a/18, ḥacer ol- 14a /12, ḥādīş ol- 25b /13, za^çīf ol- 29a /16, ḥafī ol- 50b /7, zāhib ol- 54b /14, zāhir ol- 55a /1, ḥall ol- 64a /6, ḥalk ol- 68a /4, ḥāmız ol- 17b /5, ḥāmil ol- 9b /10, ḥāzır ol- 32b /7, ḥār-ı leyyin ol- 16a /3, ḥāric ol- 49b /6, ḥarr-ı yābis ol- 16a /8, zāyib ol- 22a /11, ḥāyil ol- 1b/11, zayyık ol- 22b /10, zıdd ol- 51b /12, zıyyık ol- 30a /5, zıkr ol- 39b /11, zuhūr ol- 39b /11, zulmet ol- 10b /7, pāre pāre ol- 18a /3, pāslu ol- 12b /10, peydā ol- 20a /12, raṭb ol- 33b /11, rāyiḥa ol- 28b /4, rūḥ ol- 30a /13, rūḥānī ol- 56a /3, selīm ol- 1b/7, seri^ç ol- 13a /17, sūd ol- 26a /19, şebīḥ ol- 41a /3, şedīd ol- 43a /6, şerīk ol- 101a/16, tafşıl ol- 5b/12, tamām ol- 90a/3, tām ol- 96a/13, tāniş ol- 12b /16, tevellüd ol- 32b /2, ḳabūz ol- 17a /9, ḳādir ol- 67b /5, ḳalīl ol- 70a /9, ṭār ol- 82a /11, ḳarīb ol- 85a /9, ṭatlu ol- 28a /18, ḳavī ol- 7a /13, ṭavīl ol- 34a /15, ḳāyim ol- 35a /6, ṭayyib ü zāhir ol- 1b/16, ḳismet ol- 11b /13, ṭıynī ol- 30b /2, vāşıl ol- 31b /10, vāki^ç ol- 4b /17, vāḥid ol- 32a /1, vasaṭ ol- 11a /10, vāsi^ç ol- 30a /2, vāki^ç ol- 32b /1, yumuşāḳ ol- 22a /10, zevb ol- 25a /3, zevc ol- 3b /4, ziyāde ol- 6a/5, çok ol- 16b/13, münḥall ol- 23a /14, müenneş ol- 66b/11, müstedīr ol- 8a/1, müteheyi^ç ol- 32b/7, zeheb ol- 13b/10, ḳābil ol- 24b/17, ‘ārız ol-2a/12, aşl ol- 46b/16, şarı ol- 89b/12, aḳ ol- 11a/16, aḥaff ol- 51b/3, azdād ol- 42b/7, şulb-ı şedīd ol- 26a/14, bārid ü raṭb ol- 20b/5, bārid ü yābis ol- 29a/15, cesed-i ebyaz ol- , 4b/11, cesed-i maḥlūl ol- 14b/14.

olin-

ğarḳ olin- 91b/2, bed’ olin-16a /6, belā olin- 103b/10, beyān olin- 32b /20, cem^ç olin- 35a /6, cezb olin- 8a /10, ‘ārız olin- 22a /16, ‘aḳd olin- 23a /11, farḳ olin-

68b /5, feth̄ olın- 63b /9, ıtlāk olın- 73b /17, ibtidā olın- 76a /4, i'āde olın- 68a /1, i'tibār olın- 103a/11, ilhāk olın- 65b /10, ihtilāf olın- 32a /1, maḡsūm olın- 27b /3, musallaḡ olın- 31b/17, muttaşıl olın-31b /3, müfraḡ olın- 33b /20, münḡadir olın- 8b /5, mürāca'at olın- 23b /1, mürekkeb olın-33b /3, mütedāḡil olın- 24a /5, mütevellid olın- 32a /11, ḡaşr olın- 65a /16, ḡall olın- 22b /15, ḡalk olın- 34a /18, ḡayy olın- 65a /12, zıkr olın- 88a/11, redd olın- 95a/2, saḡḡ olın- 24a /18, suāl olın- 102b/15, taşvīr olın- 2b /3, te'ḡīr olın- 34a /17, tebdīl olın- 52b /11, teklīs olın- 30a /18, terbiye olın- 67b/18, terbiyet olın- 58b /7, terkīb olın- 75a /19, tesmiye olın- 75b /10, ḡavīl olın- 33b /5, kısmet olın- 77b /4, kıyās olın- 60a /9, vaşf olın- 94b/2, vaz' olın- 3a /16, zevb olın- 22a /10

et-

amel et-11b /11, aḡz et-12a /17, ba'īd et-13b /4, beyān et- 14a /14, buḡl et- 94a/6, cāmīd et-8b /15, cehl et-105a/18, cem' et-4a/ 8, cezb et-8a /7, cereyān et- 27b /18, cerr et-28b /19, def' et-37b /5, delālet et- 69a /4, derk et-94a/1, deverān et- 32a /14, devr et-32b /6, deyn et-93b/11, duḡūl et- 5b/4, 'aḡd et-12a /18, 'ayān et-14a /9, 'ibādet et- 91b/11, ezḡāb et-47a /9, feh̄m et- 2a/19, fikr et-2b /16, firār et-7a /7, ḡalebe et- 15b /3, ḡalīz et-9a/13, haber et-91a/4, ḡazm et-61a /6, ḡelāk et-62a /1, ḡücūm et- 24a /7, ışḡā et-1b/6, ışḡāt et- 1b/16, ışlāḡ et-12a /6, ibtidā' et-99a/15, icād et-93b/3, ictimā' et- 5b/11, ictināb et-56a /1, idrāk et-98b/12, i'lām et- 20a /18, ifrāḡ et-24b /11, ifsād et- 24b /14, iltiyām et-40a /11, imsāk et-44a /4, imtizāc et-44b /4, izā'et et-13b /12, ihāḡa et-101b/10, izḡār et-35a /10, ihrāc et-47a /4, ihrāk et-78a /19, iḡsān et-3a /2, ihtilāf et- 32a /2, ihtiyār et-56a /9, istidlāl et-64b /8, isti'ānet et- 40a /6, isti'māl et-57a /15, istifāde et-104a/2, istimā' et- 2a/ 7, istimdād et-14b /4, istinşāk et-80a /13, istiḡrāc et-4a/ 7, iḡbāl et- 13b /11, iḡrār et-98b/10, iḡtibās et- 9b /16, kār et-23b /18, kesb et- 24b /4, keşf et-13b /15, ketm et-90a/1, lems et-101b/5, luḡf et-2a/6, men' et- 25a /6, mensūb et- 28b /7, mua'zzeb et- 95a/4, muḡābelet et-

26a /17, müdāhîl èt- 18b /9, müdāvemèt èt- 20b /6, mülāyemet èt-16a /10, mülāyim èt-16a /9, mürûr èt-37b /18, müşābehet èt-40b /9, müţāla‘a èt-1b/14, nazār èt-2b/7, nerm èt- 25b /4, neşf èt-41a /17, neşq èt-30b /11, nisbet èt- 25a /7, nüzûl èt-8a /11, haşr èt- 16a /1, haber èt-18a /4, hall èt-21b /15, halk èt-69b /5, haml èt- 69b /17, haps èt-14b /12, hareket èt- 32a /16, haţā èt-91b/10, hazb èt-44a /12, hıfz èt- 67a /13, zıkr èt-85a /12, hisab èt- 50b /3, hiţāb èt-95b/5, zuhûr èt- 5b/2, hurûc èt-29a /10, pâre pâre èt- 9a/6, raġbet èt-1b/13, ref‘ èt- 89b/6, rücû‘ èt-96a/3, saġq èt- 24a /19, seyr èt-27b /7, sirāyet èt-89a/11, taġyîr èt- 15b /4, ta‘aqqul èt- 66b /8, ta‘zîm èt-3a /18, tafşîl èt-40b /4, taġfîf èt-30b /4, taġlîl èt- 41a /14, taġrîk èt- 44a /11, taqsîm èt- 47b /5, te‘lîf èt-25b /19, tebdîl èt- 26b /11, tecāvüz èt- 78b /8, tedāhûl èt-84a /3, tedbîr èt-89a/14, tefekkür èt-1b/13, tefrîk èt- 13b /14, tefţît èt- 12a /1, tekāşûf èt- 24a /1, telîf èt- 3a /12, telyîn èt- 85b/9, tenzîh èt- 3a /19, terbiye èt- 88b/11, terk èt- 90a/9, teşhîn èt- 20b /8, tesvîd èt- 26a /19, teşbiye èt- 24a /19, teveccüh èt- 8a /6, tevellüd èt- 9a/19, qaşd èt- 64b /14, qabz èt- 77a /3, taġh èt- 16a /17, qabûl èt- 8a /12, qahr èt- 81a /13, qalb èt- 12a /3, taleb èt- 80a /12, kısmet èt- 14a /15, kıyām èt- 50b /14, şābit èt- 16a /12, şu‘ûd èt- 4a/ 13, şun‘ èt- 103a/6, ŧayerān èt- 35b /19, ŧulû‘ èt- 22a /19, ülfet èt- 15b /6, vaşf èt- 90a/9, vaz‘ èt- 90a/7, vuşûl èt- 31a /1, zevb èt- 21b /15, ziyāde èt- 93a/13, zu‘m èt- 91b/13

ètdür-

mümtezic ètdür- 23b /15, istimdād ètdür- 27b /10, duġûl ètdür- 37b /19, ŧulû‘ ètdür- 42b/11, şu‘ûd ètdür- 44b /17, tedāhûl ètdür- 53b /12, zuhûr ètdür- 60b /4, şabr ètdür- 64b /11, haḡāfir ètdür- 70a / 5, hareket ètdür- 81a/2

eyle-

aġdām eyle- 72a /14, bâtın eyle- 59a /12, beyān eyle- 91b/14, cārî eyle- 95b/8, cehl eyle- 94a/8, cem‘ eyle- 38b /16, cezb eyle- 20b /14, def‘ eyle- 17a /19, derk

eyle- 3b/16, duḥūl eyle- 52b /2, ‘ayān eyle- 50a /15, fā‘il eyle- 52b /1, farḡ eyle- 54a /16, haẓm eyle- 61a /12, iṣlāḥ eyle- 93b/14, ‘icād eyle- 99a/9, idrāk eyle- 40b /7, imtizāc eyle- 48b/16, infīṣāl eyle- 53b /6, ihāṭa eyle- 40b /5, izḥār eyle- 70a /1, iḥrāc eyle- 84a /16, irādet eyle- 66b /18, irtifā‘ eyle- 41b /2, istidlāl eyle- 2a/19, isti‘ānet eyle- 59b /19, istifāde eyle- 48b/3, istimdād eyle- 53b /15, ittifāḡ eyle- 70b /11, ikāmet eyle- 22b /14, iḡrār eyle- 94a/3, iḡtibās eyle- 41a /15, kesb eyle- 42b/3, ketm eyle- 90a/19, maḥṣūṣ eyle- 67b /6, men‘ eyle- 69a /2, men‘ eyle- 21b /15, mensūb eyle- 103a/6, merḡamet eyle- 94b/11, muvāfaḡat eyle- 55b /17, nüfūz eyle- 85a /15, nüzūl eyle- 44a /17, ḡaṣr eyle- 53b /17, ḡaber eyle- 18a /5, zāhib eyle- 22a /7, ḡalāṣ eyle- 101b/10, ḡalḡ eyle- 71a/4, ḡaml eyle- 44b /5, ḡıfz eyle- 67a /11, zıkr eyle- 29b /7, zūhūr eyle- 29b /8, ḡurūc eyle- 69a /8, ref‘ eyle- 91a/8, rücū‘ eyle- 67b /17, setr eyle- 90b/2, taṣvīr eyle- 50a /14, ta‘fīn eyle- 36b /6, taḡlīl eyle- 36a /9, taḡrīk eyle- 85a /19, taḡsīm eyle- 45b /4, teṣ‘īr eyle- 49b /14, tecfīf eyle- 41b /16, tefrīḡ eyle- 61a /2, tefvīz eyle- 99a/18, telyīn eyle- 40a /1, terk eyle- 56a /1, teshīn eyle- 23a /10, tevellūd eyle- 42a /6, ḡaṣd eyle- 56b /15, ṭabḡ eyle- 35b /9, ḡabūl eyle- 61a /13, ḡahr eyle- 56a /17, ṭarḡ eyle- 23a /6, ṭulū‘ eyle- 44b /18, vaṣf eyle- 50a /9, yābis eyle- 47a /10, vāḡid eyle- 36a/16, sedd eyle- 63a/4, ḡall eyle- 70b/5, deverān eyle- 7a/1, dem eyle- 47b/5, aḡz eyle- 58a/19

bul-

vuṣūl bul- 29b /16, ḡuvvet bul- 30b /11, çāre bul- 2b /12, istiḡāmet bul- 4b /12, kemālin bul- 10a /8, kerāmet bul- 11a /7, nihāyet bul- 27a /14, faẓīlet bul- 33a /1, mecāl bul- 60a /12, ṣıḡḡat bul- 65a/11, ḡayāt bul- 78b /5, raḡat bul- 93b/15.

ḡıl-

tesmiye ḡıl- 2a/13, sūkūn ḡıl- 45a/8, ‘ayān ḡıl- 50b/4, vāzıḡ ḡıl- 90a/7.

çal-

çig çal- 29b/3, ihtiyâc çal- 49a/11, az çal- 57b/19, bâkî çal- 82b/15, delinmiş çal- 85b/3.

gel-

harekete gel- 1b/7, lâzım gel- 3b/9, zühûra gel- 32b/2, vücûda gel- 65b/17, râst gel- 100a/14.

vêr-

haber vêr- 6a/6, kuvvet vêr- 13a/16, ad vêr- 58a/12, cevâb vêr- 105a/19.

5. FİİL ÇEKİMİ

Metinde cümleler genellikle *olmak* ve *etmek* fiilleriyle oluşturulmuş ve sıklıkla geniş ve görülen geçmiş zamana ait çekimler yer almıştır. Metinde yer alan örnekler, ilgili şahıs çekiminin yanında gösterilirken zamanların bileşik çekimleri de gösterilmiştir.

5.1. Geniş Zaman Çekimi

İncelenen metinde çok sıklıkla geniş zaman çekimi kullanılmıştır. Metinde geniş zaman ekinin hangi şahıs ve fiillerde kullanıldığına ilişkin örnekler aşağıda gösterilmiştir.

I. Tekil Şahıs : *dururum* 95b/2, *söylerüm* 13b /18

II. Tekil Şahıs : *görürsin* 66a /12

II. Tekil Şahıs Olumsuz Soru: *görmezmişin* 103a/10

III. Tekil Şahıs: *gider* 21a /8, *dutar* 79a /2, *şarılır* 9a/11, *bilinür* 63a /11, *buyurur* 1b/4, *uçar* 12a /18

III. Tekil Şahıs Olumsuzuz: *büyümez* 66a /18, *bilmez* 74b/17

I. Çoğul Şahıs: *görürüz* 100a/17, *derüz* 6a/10, *söylerüz* 101a/10

I. Çoğul Şahıs Olumsuzuz : *göremezüz* 98b/4, *demezüz* 98a/6

II. Çoğul Şahıs: *dersiz* 97a/9, *dersüz* 98a/3, *étmezsiz* 98a/17, *görmiyesiz* 102a/10, *bilmezsiz* 97b/7

II. Çoğul Şahıs Olumsuz Soru : *görmezmişiz* 100a/8

III. Çoğul Şahıs : *dérler* 73b/16

III. Çoğul şahıs olumsuzuz: *demezler* 101a/9

5.1.1. Geniş Zamanın Şartı

II. Tekil Şahıs: *şorarsaŋ* 100b/4, *dérseŋ* 66a /15, *işleseŋ* 103b/13

III. Tekil Şahıs: *çıkarsa* 61b /17, *dérse* 101b/14

5.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

III. Tekil Şahıs : *bilinmezdi* 78a /5, *durmazdı* 2b /13 , *giderdi* 40a /14, *seçilmezdi* 78a /8, *kalalmaz idi* 99a/19, *kalalmazdı* 72a /11

5.2. Görülen Geçmiş Zaman

I. Tekil Şahıs : *okudum* 2b /10, *işledüm* 3a /10, *bildirdüm* 50b /17, *bildüm* 2a/1, *gördüm* 45b /1, *gösterdüm* 3a /10

I. Tekil Şahıs olumsuzu : *görmedüm* 67a /19

II. Tekil Şahıs: *gördüy* 66a /13, *işledüy* 103b/14

III. Tekil Şahıs : *uçurdu* 43b /3, *uçdı* 54a /15, *şaqladı* 37a /2, *ayrıldı* 53b /2, *çıkarıdı* 7a/1, *çıkdı* 34b /14, *dèdı* 2b /15, *döndürdı* 46a /17

III. Tekil Şahıs Olumsuzu: *ayırmadı* 15b /3, *ayrılmadı* 83b /7, *denilmedi* 68a /5, *kalımadı* 35a /14

I. Çoğul Şahıs: *bildük* 4a/ 15, *dèdük* 93b/16, *bildirdük* 99a/14, *gördük* 79a /11, *söyledük* 39a /17

I. Çoğul Şahıs Olumsuzu: *görmedük* 5a/14

II. Çoğul Şahıs : *dèdüyüz* 103a/5

II. Çoğul Şahıs Soru : *gördünüzmi* 97b/12

II. Çoğul Şahıs Olumsuzu: *görmedüyüz* 97b/12

III. Çoğul Şahıs : *ayrıldılar* 46b /12, *bilindiler* 58a /4, *dèdiler* 100b/7.

III. Çoğul Şahıs olumsuzu: *bulmadılar* 51a /15

5.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

III. Tekil Şahıs: *açıldıysa* 87a/9, *etdiyse* 102b/9, *göründüyse* 55a /17

5.3. Anlatılan Geçmiş Zaman

Metinde anlatılan geçmiş zamanla ilgili örnekler 3. tekil ve 3. çoğul şahısla sınırlıdır.

III. Tekil Şahıs : *gizlenmiş* 59b /11

Ayrıca bu zamanın oluşturulmasında –miş ekine –dur bildirme ekinin eklendiği örneklere de rastlanmaktadır.

III. Tekil Şahıs: *bağlanmışdur* 53b /9, *delinmişdür* 58b /18, *çıkarılmışdur* 3a /15, *gelmişdür* 13b /1, *girmişdür* 77a /13

III. Çoğul Şahıs : *ihtilâf etmişler* 1b/13, *tesmiye kılmışlar* 1b/13

5.3.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

III. Tekil Şahıs : *gizlemiş idi* 43b /7 , *taşvîr olunmuş idi* 2b/3

5.4. İstek Kipinin Çekimi

Metinde istek kipinin tüm şahıslara göre çekimine rastlanmıştır.

I. Tekil Şahıs : *temyîz edem* 56b/7, *beyân edem* 1b/13

II. Tekil Şahıs : *derk edesin* 2b/17, *göresin* 3a/1, *mensûb edesin* 28b/7

- III. Tekil Şahıs : *biline* 11a /7, *denile* 102a/5,
 III. Tekil Şahıs Olumsuzu : *şerîk olmaya* 101b/11, *bilinmeye* 101b/11
 I. Çoğul Şahıs: *dëyevüz* 102a/10, *görevüz* 105b/7
 II. Çoğul Şahıs : *tefekür edesiz* 1b/13, *istimā' edesiz* 2a/7
 III. Çoğul Şahıs : *dëyeler* 104b/10.
 III. Çoğul Şahıs Olumsuzu: *görmeyeler* 102a/14, *bilmeyeler* 102a/14

5.4.1. İstek Kipinin Hikâyesi

Ayrıca metinde aşağıdaki yer alan örnekle istek zamanının hikâyesine örnek gösterilen bir zaman çekimine rastlanmıştır.

III. Tekil Şahıs : *bileydü* 89a/1

5.5. Emir Kipinin Çekimi

Metinde 2. tekil şahıs emir çekimine rastlanmazken 3. tekil şahıs emir çekiminde ek kullanılmadığı görülmüştür.

gir 2b /16, *gör* 24a /17, *kalğ* 2b /16

olmak fiiliyle yapılan;

ol kimseye *harām olsun* kim bu kitāb arja vāşıl ola 90a /14 cümlesinde ise 3. tekil kişi –*sun* eki yer alır.

Yine metinde 1. ve 3. çoğul şahıs emir çekimi yoktur. 2. Çoğul şahıs emir çekimi aşağıdaki örneklerde görülebilir:

baña nār *getürüñ* 96b/19

siz dağı *setr edüñ* 90b/1

Allaha ‘*ibādet edüñ* 97a/6

bundan ğayri *bağs edüñ* 104b/12

ehli olmayān kimseyi üzerine izhār edüp süfehāyı bu ‘ilme *şerīk étmeñüz* bu kitābuma *yāpısuñ* ve vaşıyyetümi *dutuñ* tā zamānanuñ ehline baş olasız 90b/2

Yukarıdaki cümlede *şerīk étmeñüz* 2. çoğul kişi olumsuz emir çekimine örnektir.

5.6. Dilek-Şart Kipinin Çekimi

Metinde dilek- şart çekimine örnek olarak seçilen örnekler ise şunlardır.

II. Tekil Şahıs:

eger bir zarfı şuyla *ğoldursañ* dağı nār üzerine *ğosañ* nāruñ ğarāreti ruṭūbet-i māyla muttaşıl olup dağı imtizāc eder 76b/16

emr üzerümüze cārī olur rāzī *olursañ olmağsañ* beher ğāl nāfizdür 98b/13

eger *suāl ederseñ* ğālīğ fi‘lidür dēyeler ve eger dehr fi‘linden *şorarsañ* ğālīğ fi‘lidür dēdiler 100b/3

eger *ğall ederseñ* ğall olur ve yāğūd ‘*ağd ederseñ* ‘ağd olur dağı *uçurursañ* uçar 12a /17

III. Tekil Şahıs

eger nār bir şeyi *iḥrāk êtse* daḥı ruṭūbetin *çekse* 78a/19

bālîḳ daḥı *mādan çıḳsa* helāk olur 62a /1

bir şeyi mübāşeret êtmek *dilese* 64b /10

5.7. Gereklilik Kipinin Çekimi

Metinde gereklilik ifade eden ayrı bir eke rastlanmamıştır. Bu zamanın ifadesi gerek sözcüğü ile yapılmıştır.

müdevver olmaḳ gerekdür 69b/1

mütevellid olsa gerek 70a/18

bilmek gerekdür 104a/6

6. FİİLİMSİLER

6.1. Ortaçlar

Ortaçlar cümlede bir sıfat işlevi görmektedir. Metinde yer alan örnekler aldıkları ekler açısından sınıflandırılarak aşağıda gösterilmiştir.

-an, -en-

kaçan ṭabī‘atum 2b/9, şadrında olan kitābetī 2b/10, bu ‘ālemde olmayan nesnelere 3b/18, şu‘ūd eden duḡānıḡ 6b/2

-duk/-dük

müm yandığı vaqt 66a/11, mühebbebe dedügi 11a/1, imtizāc (8) êtdügi zamānda 32b/7.

-mış/-miş

gizlenmiş yubüseti 59b/11, insānuñ başında açılmış ıpular oldu 69b/2, harāretle gizlenmiş olānı 35a/10

-acak/-ecek

def^c edecek levni 24b/18, ĥabs edecek laııfi 32a/5, yetişecek nuııfeye 59b/17

6.2. Ulaçlar**-ken/-iken**

yoğiken 10a/6, za^c if iken 29b/3, müteferriğ iken 29b/4, za^c if iken 54b/9

-ınca/-ince

nihayete varınca 6a/19, ibtidādan intihāya varınca 10a/5, tamām olınca 35b/9, ĥurūc êdince 89a/15, zamm êtmeyince 60a/1

-ıcak/-icek

Günümüzde kullanılmayan bu ek –ınca, -ince anlamını ifade etmektedir.

nüfüz olıcak 4a/19, müteferriğ olıcak 31b/9, ĥabs êdicek 32a/6, felek devr êdicek 32b/6, ĥidā arıa degicek 42b/18

-up/-üp

Metinde çok sık kullanılan bir zarf fiildir.

şiddet bulup 43a/5, dāyim olup 43a/10, ruṭūbetin uçurup 43a/16, muṭ tedil olup 43a/17, ṭulūṣ edüp 43b/17

-dukca/-dükce

şuṣ ūd êtdükce 14b/1

-mazdan/-mezden

taḥlīl êtmezden 44a/3, ḥulūl êtmezden 65b/18.

-ü

deyü 68a/4

KİTAB-I İLEL-İ EŞYA

1b

(1) el-ḥamdu li'llahi'l-lezī ḥaleka'l-insān min şalışālin ke'l-fahḥār ve basatū'l arza ve ce'ale'l-felek (2) devār ... es-semā' bezenehū el-kevākibe in- zālike li' ibreti'l-evlā el-ebşāri ve şalati (3) ve el-selām-ı 'ali ḥayri ḥalkahū muḥammedū'l-muştafā el-muḥtār ve ālihi'l-ebrār ve şāhibetü'l-aḥyār mā cinne (4) leyl ve işraқа nehār ammā ba' de mālinās ḥayr-ul raḥmet 'ilel beyānında buyurur kim bu kitābı (5) beyān edüp daḥı şol ḥikmeti vaşf edereḡ kim Allah ta'ālā baḡa müyesser etdi tā (6) siz bu ḥikmetüme işgā edüp fehmünüze nüfuz eyleye pes bu beyān etdüğüm kelām (7) her kimünḡ ṭabī'atına muttaşıl olup ḡarekete gele ṭab'ı kāmil ve nefsi a'rāzdan ve denisden selīm (8) ola ve şol zulmetden kim kendü ile ḥikmet mābeyninde ḡāyil olmaḡdan kurtıla ve (9) ol kuvvetden istimdād edüp leṭāfete vuşul bula ve terkīb-i ṭabāyi' iḡtilāfına (10) ve 'ilel-i eşyāya mutṭali' ola ve ol kimsenünḡ ṭab'ı ḡarekete gelmeyüp bu kelama işgā (11) etmeye zulmet-i nevrine ḡāyil olup ḥikmeti idrāk etmeye netekim seḡābuḡ zulmeti göz (12) nūriyle kevākib nūri arasında ḡāyil ola neüzü-bi'llahi min zālik pes evvelā (13) ismimi beyān edem tā ḥikmetüme rağbet edüp kelāmuma tefekkür edesiz gece (14) ve gündüz müṭāla'a edüp tā ḡilḡatun 'ilmine ve esrārına vāşıl olasıḡ ben (15) Malīnus ḡakīmem şāḡib-i ṭılsimāt ve 'acāyib ben ol kimesnem kim ḥikmetimi (16) işbāt etdüm şol ṭabī'atınḡ kuvvetiyle kim a'rāzdan ve evsaḡdan ṭayyib ü zāhir (17) olmuşdur anuḡ leṭāfetiyle idrāk etdüm şol nesneleri kim ḡavāss-ı zāhirden ḡāyib olmuşdur

2a

(1) ḡavāss-ı bāṭınla bildüm ve ḡavāss-ı bāṭın biri tefekkür biri fiṭnat biri zekāvet biri himmet (2) biri niyyet daḡı ḡavāss-ı zāhir ile derk etdüm şol nesnenünḡ kim ḡavāss-ı

bâtinun zımnında (3) vâkı'ı oldu levn-i ta'm rāyiha sem'-i lems bir şey kılmadı hilkat-ı rûhāniye kim (4) laţif ve nūrānîdür ve hilkat-ı cismāniye kim ğalîz ve hayvānîdür havāss-ı zāhire ve bâtinanun (5) tahtında tabi'atından ve 'illetinden ve hilkatinden illā derk êtdüm ve ekledüm ve bu kitābı nüfūz (6) êtdi leţāfetine ve i'tidāline ve azdādına pes zıkr olān eşyādan size haber êdem lūţf (7) êdüp kavlime istimā' êdesiz tahkikā her şeyün vücūdı bu dört tabi'atden hāşıldur (8) kim harāret ve bürüdet ve raţb ve yābisdür ve bu dört tabi'at her şeyde mevcūd ve cemi' (9) eşyā bunlara muttaşıldur ve bu tebāyi' birbirinden munfaşıl degüldür mirār-ı vāhidden devr êdüp (10) nizām-ı vāhid cem' êder ve devride felek-i vāhidedür pes a'lāsı esfeline muttaşıldur ve ednāsı (11) aqşāsına ve cümlesi bir cevherden ve bir nuţfeden ve nizām-ı vāhid cem' êder aşlā anda ihtilāf (12) olmazdı tā a'rāz anā 'arız olup ol cevherün eczāsı birbirinden ayrıldı ve bu tabāyi'ün (13) terkibinde halk ihtilāf êtmişler ve esmā-yi muhtelifle ile tesmiye kılmışlar ihtilāf-ı 'ayān ve ihtilāf-ı (14) şuverden ammā cevāhir terkibinde muhtelif ise zātda muttaşıl ğayrı munfaşıldur birbirine māyil (15) ve birbirine munkalibdür i'tilāfi ve ihtilāfiyla bu 'ilmün aşlı ve esāsı ve uşūli (16) tabāyi'ün ma'rifetidür ve dağı ben vaşf êtmedüm bu tabāyi-i' erba'anun 'ilmi ve muqābelesi birbiriyle (17) i'tilāf ve ihtilāf ile tā bu 'ilme müţālā'a êden müeddeb ve māhir ola ve tabāyi'-i erb'anun taşrifine (18) ve ihtilāfına ā'lem ve habir olup ve 'ilel-i 'ilel-i eşyāya kavī ola ve ben bu kelimāti kitābun ibtidāsında (19) getürmedüm tā kim anı fehm êden kimesne cemi' 'ulūma muttali' olup ve serāir-i hilkate ol 'ilmle istidlāl

2b

(1) eylene ve şan'at-ı tabāyi' anunla idrāk êde ve elān isimden ve nesebimden (2) size haber ve beyān êdem ben ehl-i tūanadan bir yetim oğlan idüm (3) şey'-i kalīle mālîk degüldüm amma bizüm şehrimüzde bir şüret var idi hacerden envā'-ı elvānla

taşvîr (4) olunmuş idi şırçadan bir ‘amûduñ üzerinde dikilmiş durur üstinde yazılmış ana hermes’ül- (5) müselles bâ-hikmete bu nişanı âşikâre işledüm dañı aymaz nâzarından hikmetümle gizledüm tâ aña kimse (6) vâşıl olmaya illâ benüm gibi bir hekîm ola ve ol ‘amûduñ şadrında yazılmış her kim hilkat-i sırrın (7) ve tabî‘at şan‘atın bilmek isterse benüm ayağum altına nazar etsün nâsdan bir kimse dedügin (8) bilmedi gelüp iki kademi altında nazar ederler idi hiç nesne görmezler idi ben ol zamânda (9) ‘âkîl bâliğ olmayup tabî‘atuma za’f müstevlî olmuşdı kaçan tabî‘atım kuvvet bulup (10) ol timsâlün şadrında olan kitâbetî okudum mazmûnın bildüm gelüp ‘amûd altında olan (11) yeri kazdum bir serdâb buldum kim ibdâ-yı şemsün nûrı aña dâhil olmamışdur amma riğ-i ‘âşifdan (12) memlûdur bir mertebede yıllar esr içinde bir an münfekk olmaz aña girmege bir çâre bulmadum (13) rûzgârın şiddetinden ateş nûrı durmazdı bu huşûşdan nefesim tarılup (14) bir mertebe kaşâvet ve ğam ‘arız oldu kim şana kâbil degül bu efkâr ile gözüme uyku (15) girdi bâtın ‘âleminde bir nûrânî pîr karşıma geldi benüm şüretimde ve benüm mişâlimde dedi (16) yâ Belînüs ne fikr edersün kâlk bu serdâba gir tâ hilkatün esrârına vâşıl olasin (17) ve tabî‘atun şan‘atını derk edesin ben dedüm yâ şeyh ben anda nesne göremem şiddet-i (18) zulmetin ve anda ateş nûrı durmaz rûzgârın kesretinden şeyh dedi yâ Belînüs ateşi (19) bir şâfî zarfun içinde ço tâ kim yel aña toķınmaya ammâ sen ol zarfun zâhirinden her

3a

(1) şeyi göresin eyle deyceğ hâtırım mesrûr oldu ve bildüm kim murâduma vâşıl oldum (2) andan şeyhe dedüm sen kimsen tâ baña bu kadar minnet ve ihsân êtdün ya şeyh eyitti (3) ben senün tâmm tabî‘atunam ol hâletle turup ateşi bir şırça zarfun içinde (4) koyup nice emrettiyse andan serdâba girüp gördüm bir kimesne altın kürsi üzerinde (5) oturmuş dañı elinde zümürüd-i aħzardan bir levh vardır içinde yazılmış tabî‘atun şan‘atı (6) budur ve dañı önünde bir kitâb vardır içinde yazılmış hilkatun

serāiri ve ‘ilm-i (7) ‘ilel-i eşyā budur ol levhi ve ol kitābı aldum iṭmīnānla andan ol serdābdan çıkdum (8) ol kitābdan ḥilḳatūḡ esrārını öğrendüm ve ol levḥden ṭabī‘ atur şan‘ atın (9) derk êtdüm ve ‘ilel-i eşyāyı bildüm daḡı ḥikmetle şöhret bulup ismim eṭrāf-ı ‘āleme (10) münteşir oldu andan ṭılsımātı işledüm ve ‘acāyibi gösterdüm ve ṭabāyi‘ - erba‘ anur mizācın (11) bildüm ve terkībın ve iḡtilāfi ve i’tilāfi zāhir oldu ve ben bu kitābı vaz‘ êtdüm benden (12) sonra gelen kimesnelere nice benden evvel gelen ḥükemā bizden ötürü te’līf êtdiler

(13) ikinci makāle āsar-ı ‘ulviyyeyi beyān êder

(14) bu ol beyāndur kim ... terceme êtdi Belinus kitābından şol kitābdan kim cāmi‘ ü’l-eşyā (15) tesmiye olındı daḡı kitāb-ı felekden kim serdābdan hermes öñünden alup çıkārmışdur (16) ḥikmetle ṭılsımāt ‘ilmi anda ve vaz‘ olınmış ve tercemeden murād budur kim gelen ‘ukāla ve fużalā (17) ve ḥükemā anurıla müntefi‘ olalar ve bu kelām belinās ḥekīm ḳulıdur şāḥib-i ṭılsımāt-ı ‘acāyibe (18) bi‘ smi‘ llāḥi‘ r-raḥmāni‘ r-raḥīm ta‘ zīm êderüm ol şāni‘ i kimni şun‘ êtdi daḡı (19) tenzih êderüm ol ḥāliḳi kim ḥalḳı icād êtdi ‘ademden andan ḥalḳı çift yaratdı ḥāliḳ

3b

(1) vāḥiddür maḥlūḳ ikidür maḥlūḳı aña şebih olmaz ve bir şeyi benzemez evhām ve efkār (2) ve ebsār aña erişmez ve derk êtmez eşyāyı yaratdı ve eşyā neye muḥtāc olursa anı daḡı (3) ḥalḳ êtdi tā anur vaḥdāniyyeti ve rübūbiyyetini bileler pes ḥāliḳ celle ve ālā hiç bir şey aña erişmez (4) ve daḡı şebih olmaz eyle olsa maḥlūḳa lāyık olmaz kim ferd ola zevc olmaḳ lāzımdur ve elān (5) ḥāluḳur zıkrinden bunda fāriḡ olup maḥlūḳur ‘illetin zıkr êderüz pes a’llāhu ta‘ālā ol (6) yaratduḡı nesne kün emridür ol dēdi oldu bu kelime cemī‘ ḥilḳatūḡ ‘illeti oldu sāyir (7) ḥalḳ ma‘lūldur ibtidā’ ervāḥ budur kim ḥalḳ olındı ve bu ḥuşuşur sebebin beyān (8) êdevüz pes biz bu ḥuşuşda zıkr êdevüz kim maḥlūḳa beher ḥāl ‘illet lāzım eger ‘illet (9) olmazsa

ferd olmak lâzım gelir buña hod kimse kâdir olamaz ve bir ahad bu da'vâ etmege (10) kâdir degüldür bunda halk şübhesüz 'illet lâzım geldi kim maḥlûka muttaşıl ola pes eger (11) muttaşıl olursa 'illetde maḥlûk olur eger ğayr-i muttaşıl olursa ğayr-i maḥlûk olur (12) pes cāyiz degül kim ḥālik yaratduğı nesneye 'illet ola zīrā beher ḥāl 'illet-i ma'lûla müşābih olur (13) ba'zı vücūhda ve muḥālif olur ba'zı vücūhda ḥālik celle ve ālā maḥlûka şebīh (14) olmaz ebeden netekim zikr êtdük eyle olsa zāhir olur kim 'illet-i ḥālikden ğayrīdür (15) vaşf olduğı gibi bir cihetde ḥalka şebīh olur ve bir cihetde şebīh olmaz daḥı kelām (16) ullah bir şey degüldür kim ḥavāss anı derk eyleye tabī'at degüldür ve cevher degüldür ne ḥārr (17) ne bārid ne raṭb ne yābisdür zīrā Allah emridür halk 'ācizdür kim kelāmullahı idrāk (18) êdeler bu 'ālemde olmayan nesnelere cehl êdüp idrākından 'āciz oldukları gibi (19) dür ammā şol nesne kim ḥilkatlerine muttaşıl olmuş cemī' 'ālemden anı derk êdeler ve ol kadar anlayalar zīrā kendüleri 'ālemden ve 'ālem onlardandır

4a

(1) 'ālemden şol kadar fehm êdeler ve bileler 'aḳılları ve 'ilmlerinüñ kuvvetine göre pes taḥkīkā (2) ol ḥādiş olan kelāmullahdan sonra fi'ldür pes fi'l harekete dāll oldu ve hareket (3) ḥarārete dāll oldu pes bu ibtidā' evvel olup ḥilkat-i ma'lûlada kaçānkim ḥarāret (4) eksük oldu fenā nesne ile sükūn lâzım oldu ol sükūn bir bürüdete delālet êtdi (5) pes ol hareket kim ḥadd-i zātında ḥarāretdir bizüm etümüz ademün 'am rūḥı oldu ḥālik (6) ol ḥarāreti ḥālden ḥāle tedbīr ve şun' etmeğle dükeli menāfi' ve eşcār ve aġziyeyi mezkūr (7) ḥarāretten istiḥrāc êtdi daḥı ol aġziyenüñ laṭifi ve şāfisını ḥazret-i ademe (8) cem' êdüp kaçān ol leṭāfeti tamām olup ve cemī' umūr-ı ğāyete ve nihāyete yetişdi (9) ğāyetinden cesedi ve laṭifinden rūḥı oldu bu iki şeyün mābeynini ḥālik-i ta'āla (10) cem' êtdi bir beşer ḥāşıl oldu hem müteḥarrikün ve fā'il ve 'ākil ve mükemmel anuñ faẓiletin (11) sāyir maḥlûkātın üzerine zikr êderüz kaçān ḥayvān zikrine munteḥī olavuz (12) nuḳūl biz dēriz kaçān

hareket kim harārete māyil olup kim anda hādīs oldu ıztırāb (13) édüp kuvveti miqdārınca nihāyetinedek şu‘ūd étđi şol nesne kim şu‘ūd édüp (14) kalān nesneden eltaf oldu hattā cümle leṭāfet şu‘ūd étđi esfelde şol (15) nesne kim ğalīz ve şaḳıldür kaldı pes bundan bildük kim hareketün ‘illeti harāretdür (16) ve sükūnuñ ‘illeti bürüdet ve şu‘ūduñ ‘illeti ḥiffetdür ve mekşün ‘illeti şıḳlet (17) oldu ve şıḳletün ‘illeti terkīb olup ve ḥiffetün ‘illeti şol nesne kim terkīb (18) olunmaya ve cevher daḫı olmaya pes biz dērüz hareket kaçān kim muttaşıl müteḥarrik oldu (19) ol harekātun ‘adedine zamān ve vaḳt olup nihāyet daḫı oldu hattā nüfūz
4 b

(1) olıcak aña zamān ḳālmaz ammā deverān-ı felekde aña kırık sekiz sā‘ at oldu (2) a‘lāda ve esfelde māḥāricde ve dāḫilde oldıĝı ecelden harāretin bāṭıl (3) étđi zīrā harāret vasaṭında aḳvā zāhirinde ez‘afdur kaçān kim ḥudūdı (4) bārid oldu içinde olan nesneye lāzım olup andan sonra harāret yine dāyım oldu (5) ol şıḳletün üzerine ıztırāb ve şu‘ūd étđi pes bu ṭabaḳaların ‘alāsı eşedd (6) harāretdür ve esfeli eşedd bürüdet pes bunların evsaṭı mu‘tedil oldu ve mu‘tedil (7) olan şol binādür kim biz anuñ içindeyüz eyle olsa üstümüze yedi ṭabaḳa oldu ve altımıza (8) yedi ṭabaḳa ve eḳülü daḫı biz dērüz kaçān kim zamān ve aḳṭār ḥalḳ olındı mekān yoĝdı (9) pes zamānuñ ṭabī‘atı zıkr olındıĝı gibi harāret oldu ve mekānuñ ṭabī‘atı bürüdet olup (10) netekim beyān étđük görmez misin kim mekān nefsin ḥaşr eder eger yabis olaydı aña muḥālaṭat édüp (11) ḥaşrına kuvvet bulmaz idi daḫı ancılayın her şeyi ḥilāfiyla imsāk eder ḥārrı bāridle ṭutar raṭbı (12) yābisle eger raṭbı raṭble ṭutaydı istiḳāmet bulmazdı ve daḫı ḥārr ḥārrla ṭutulmaz pes cirmün (13) ṭabī‘atı yubüsetdür görmez misin herşeyün kim cirmi ola yubüseti ziyāde olıcaḳ harāret (14) andan sākin olup ve inḥilālī ḳarīb olur neḳülü biz dērüz şol taḳṭī‘ kim cevher (15) evvelde ara idi anda terkīb yoĝ idi viladeti ḥafıyyeye müşābih idi ama taḳṭī‘-i şānīde (16) terkīb var idi vaşf étđüğümüz gibi ve ol vilādet-i zāhireye müşābihdür kaçānkim terkīb-i şānī (17) vāḳi‘ olup ḥilḳatün vilādeti daḫı vāḳi‘ oldu ve ol miqdār

kırk sekiz sâ'atde (18) idi ibtidâ' ol dağı kırk sekiz sâ'atde idi şânîsi dağı ancılayındur kaçānkim ħarāret (19) bürüdet üzerinde mün'atıf oldu şî' vāhid olup evveli ħarāret ve āĥiri bürüdetdür

5a

(1) bu iki kuvvetden izdivāc ħāşıl oldu pes ħarāret netekim ħāll olup (2) ve bürüdet ... delīldir zīrā ħarāret fā' il ve bürüdete meşguldur kaçānkim müzdevic (3) olup iki mevlūd onlardan ħāşıl oldu biri leyyinet ve biri yubüsetdür (4) pes yubüset bürüdete dāĥil olup aña şebīh olduğıçün ve leyyinet ħarārete (5) dāĥil oldu aña şebīh olmağdan ötürü kaçan birbirine tedāĥül etdi izdivāc (6) lāzım oldu yubüsetle bürüdet izdivācından arz ħāşıl oldu nice ki vaşf(7) etdük dağı leyyinet ile ħarāret izdivācından havā ħāşıl oldu nice ki zıkr (8) etdük bundan ol pes yubüset bürüdete erkek oldu ve bürüdet yubüsete (9) dişi oldu ve dağı bunun 'aksine leyyinet ħarārete dişi olup ve ħarāret leyyinet (10) erkek oldu ibtidā birbirinden ayrılmaz bunlardan iki muhtelif veled zāhir oldu (11) kendü iĥtilāflarına delālet edüp erkek erkege ve dişi dişiye varmayup lakin (12) erkek dişiye varup ve dişi erkege vardı nice kim vaşf olındı kaçankim (13) müstevī olup nefslerine kıyım oldılar biri bārid-i yābis ve biri ħārr u leyyin (14) oldu ammā bunlara vilādet görmedük zīrā tezvīclerī 'aķımdür ya'nī veledleri (15) olmaz dağı ol tezvīc kim andan vilādet ħāşıl ola ol vaķt olur kim şeyi' (16) vāhid gibi ola dağı anda müşābehet olup ħarāret ve bürüdet ki hem muhtelif ve müttefiķ (17) ola zīrā her biri ħararete ve bürüdete tālībdir andan ötürü muhtelif ve müttefiķ oldu (18) ammā herbiri ħararete tālīb ve ħarāretten nefesine yārdım ister netekim erkek nefesine (19) dişiden yārdım ister ve dişi kendü nefesine erkeğden yārdım taleb eder ama yubüsetde

5b

(1) bürüdetin tabî' atından bir nesne yok illâ şol nesne kim anda gizlenmişdür leyyinet dağı harâretle (2) ancılayındur ve bu ikisi harâretten ve bürüdetden zuhûr êtdi zîrâ harâret bürüdete gelüp (3) mücâma' at êtdi ol inhilâl leyyinet olup hararete dâhil oldı kaçankim bürüdetün (4) leyyineti harârete duğul êtdi yubüset bürüdete müstevlî olup vilâdet-i menziletinde (5) oldı zîrâ leyyinet ve yubüset iki gizlenmiş bâğın idi harâret bürüdetün ictimâ' ı (6) anları zâhir êtdi ve ol cevher kim anlara fâ' il idi anlarla cem' oldı pes bürüdet (7) bunlara mef' ul olup tâ ikisi ittifağ êdince harâretün infi' âli oldılar ve aña vuşul (8) buldılar ve dağı bu mücâma' atda vilâdet olmadı zîrâ ' aqımdür ibdâ vilâdeti yoğdur pes (9) bundan sonra bir mücâma' at dağı geldi ve ol harâret-i leyyin bârid-i yâbisün mücâma' atıdır (10) anlardan iki veled hâşıl oldı biri bârid ü rağb ve biri hârr ü yâbisdir kaçankim bunlar (11) ictimâ' êdüp dağı muhteliğ olup şey'-i vâhid oldılar kim anda harâret ve bürüdet (12) ve leyyinet ve yubüset oldı pes bunlar ihtilâğ-ı şedîd-i muhteliğ oldılar andan sonra tafşil (13) olup birbirinden ayrıldılar ama bunların ayrılması eczâ'-yı müteferriğa degüldür vilâdetle ayrıldılar (14) zîrâ bunların tezvicleri tâmm idi kaçankim bârid ü rağb ve hârr ü yâbis ve bârid ü yâbis ve hârr ü (15) rağb oldı dükelisinden dört zevc kıyım oldı tamâm hilğatle pes hilğatün (16) ibtidâsı bürüdetden oldı andan ol vâhid iki oldı ol iki harâret (17) ve bürüdetdür andan üç oldılar ol ikiniğ ictimâ' ından andan dört oldılar (18) ve ol dört harâret ve bürüdet ve leyyinet ve yubüsetdür dağı vilâdet bir qarârda (19) qaldı ne artdı ve ne eksildi zîrâ azdâduğ itmâmı bu dört kuvvetdedür kaçankim

6a

(1) müzdevic oldı dört tabî' at oldı her bir tabî' at kendü nefsine mâlik (2) oldı kaçankim toksân altı sâ' at tamâm olup hareket dağı tamâm oldı ama (3) harâret anda dâyimidir ve ol ruğubet kim aña şu' ud êdüp aña mâdde ve kuvvet (4) oldı harâret dağı zuhûr êdüp kaçankim kuvveti ziyâde oldı seyri ve ittifağı (5) dağı ziyâde olup biri birinden ayrılıp tamâm hilğatden dağı ' âlem-i kebîrde (6) olân itmâmı ecelinden pes

‘ilel-i cevāhîr-i erba‘adan haber vèrüp birbirine dāhîl (7) olmağdan beyān êtdüm ve eķülü dağı ‘ilel-i eflāk-ı seb‘adan beyān ve ‘ayān (8) êderüz taħķîkâ şu‘ûduñ ‘illeti ħiffet ve meķşuñ ‘illeti şıķletdür ve ħiffetüñ cevheri (9) ħarâret ve şıķletüñ cevheri bürüdetdür ve sebep-i ħarâret ħareket ve sebep-i bürüdet sükün (10) dur andan cümle eflāk-ı felek vāhîd olmadı ve eķülü dağı biz dêrüz ħarâret-i cevher (11) evvelde kaçan üç tabî‘ata yetişdi ħareketiyle leyyinet ħarekete geldi ħarârete müşābeheti (12) olduğıçün ateş oldu andan ħarâret iki tabî‘ata yetişdi kim mā ve arz dur mā (13) ħarekete geldi leţāfetinden arz uñ sıkleti üzere andan bir buĥār peydā oldu kaçankim şudan (14) çıkan buĥār ve havādan çıkan buĥār birbirine bulaşup ve muvāfîķ olup dağı karışdı (15) eflāk andan oldu buĥār mā ve ħarâret havadān oldu kaçankim māya ħarâret (16) yetişdi buĥāra munķalib oldu laţîf havāyî ve raķîķ rûĥānî oldu (17) pes ol evvel duĥān olup kim esfel mādan şu‘ûd êtdi havāya mûmtezic (18) olup yüksege çıkdı ħiffetden ve leţāfetinden bir mertebe şu‘ûd êtdi ğāyetine (19) vārup kuvveti miķdārınca ħarâretten kaçup nihayete varınca anda tırdı pes felek-i

6b

(1) a‘lā andan oldu kim zūĥal andadır andan şonra ateş māyı ħarekete getürdi andan (2) bir duĥān dağı çıkdı andan ol şu‘ûd êden duĥānıñ leţāfetinden bir mertebe (3) leţāfeti eksükdür pes ol dağı buĥār olup yüksege şu‘ûd êdüp cevherinden (4) ve leţāfetinden biz dedük kim ħiffetüñ iķtizāsı şu‘ûddur cevher ile kaçankim şu‘ûdunda (5) ğāyetine yetişdi felek-i zūĥal yetişmeyüp kim anuñla karışa ve mûmtezic ola cevher vāhîd (6) olmadığı ecelden amma bir mertebe şu‘ûd êtdi kim ol dağı ğāyetine yetişdi kuvveti miķdārınca (7) dağı anda tırdı pes felek-i şānî andan oldu kim Müşterî andadır andan (8) şonra bir duĥān dağı çıkdı amma cevher birdür ve ħareket muttaşıl ‘amelledür pes ħareket (9) mādan bi duĥān çıkardı leţāfeti ikinci duĥānıñ leţāfetinden aķalldur ruţûbeti (10) noķşānından ol dağı

yüksege çıktı kuvveti miqdārınca amma kuvveti ‘āciz oldu (11) kim felek-i Müşterīye yetişse ol daḥı gāyetine vārup daḥı tırdı felek-i şālīs (12) andan oldu kim merīḥ andadır andan sonra ḥarāret şiddetle muttaşıl oldu (13) ruḥbet miqdārınca yine ‘ādetce bir duḥān çıktı amma gılzeti ziyāde leḥāfeti (14) aḳall şol duḥāndan kim andan ol çıktı ve bu ḥāl kuvvet-i ḥarāret ve noḳşān-ı (15) ruḥbet ve keşret-i yubūsetdendir nice kim ibtidāda dedük ḥarāretün ‘illeti ḥiffetdür (16) felek-i merīḥe yetişmedi zīrā za‘fı andan ziyāde ve leḥāfeti aḳalldur amma kuvvetiyle (17) gāyetine yetişüp cevheri miqdārınca daḥı tırı felek-i rābi‘ andan oldu (18) kim şems andadır andan sonra ḥarāret şiddet bulup cevher-i esfelün üzerine (19) ‘adem-i ruḥbetinden yubūset anı müstevlī oldu pes cevher-i esfelde gılzet

7a

(1) zāhir oldu ḥarāret ‘ādetce anda deverān eyledi andan bir duḥān çıkardı kim (2) evlekenden ol duḥān kuvvetiyle şu‘ūd etti ol daḥı (3) leḥāfeti miqdārınca gāyetine vārdı daḥı oturdu felek-i ḥāmis andan (4) oldu kim zühre andadır andan sonra ḥarāret kuvvet bulup cevher-i (5) esfelün üzerine andan bir duḥān çıkardı kim yubūset anın içinde mūnderic (6) olup cevher-i esfelde yubūset zāhir olduğün daḥı leyyinet andan (7) ḥurūc eyledi anıçün ol daḥı yüksege mürtefi‘ olup ḥarāretten firār (8) etti amma şu‘ūdunda kuvveti za‘fı olup kim felek-i zühre yetişdi (9) ol daḥı miqdārınca şu‘ūd edüp gāyetine ve nihāyetine vardı daḥı tırdı (10) felek-i sādīs andan oldu kim ‘uḥārid andadır andan sonra cevher-i esfelde (11) yubūset azaldı ve mā daḥı mūn‘aḳid oldu amma tamām-ı mūn‘aḳid olmayup ruḥbet (12) anda bāḳı olduğün daḥı ḥarāret zāhir oldu cüz’-i esfel üzerine zīrā kim (13) yubūset bürüdete müzdevicdür kaçankim ḥarāret anın üzerine kavī oldu anda olan (14) ruḥbeti çıkarup arz daḥı mūn‘aḳid oldu pes duḥān daḥı arzdān çıkup (15) cevherile yüksege mürtefi‘ oldu ma daḥı arzdān çok gılzet götürdü (16) cevher-i esfelde olan yubūsetün keşretinden ve kıllit-ı ruḥbetinden ḥarāret daḥı (17) ḳalīl oldu yubūset

zuhûrundan kim anların cevheridür ‘uluvva ‘azm edüp (18) amma felek-i ‘uṭārīde yetişmedi ğılzetinden daḥı şıķletinden amma arza ḳarīb (19) olup zīrā arzdan anda ğılzet vardır irtifā‘ ı daḥı ḥarāret miķdārınca

7b

(1) olup ve ḳuvveti miķdārınca daḥı ṭırdı felek-i sābi‘ andan oldu (2) kim ḳamer andadır eflāk-ı seb‘ anıḳ aḳvānı oldu niçün her felekde bir (3) kevkeb oldu felek-i ḳamerden ğayrı zīrā kevākib çoğaldı ve birbirinden (4) ayru düşdi ve daḥı kevākib niçün müdevver oldu ve müşelleş yāḥūd murabba‘ (5) olmadı ḳülü biz dērüz anıḳ ‘illeti oldur kim ol cüz’ kim bürüdet (6) dūr şol havāya dāḥil olup kim ḥarāretten ḥāşıl oldu kim eflāk (7) andan mütekevvīn olup pes ol cüz u laṭīf oldu ve daḥı şol (8) duḥān kim mā’uḳ buḥārıdır ‘āciz oldu ta ol cüz’e vāşıl ola cüzün (9) leṭāfetinden pes ḳaçan nār-ı ḥarāret havāya ḳarışdı kevākib ve şems (10) ve ḳamer andan oldu pes şems andan ötürü ‘azīm olup ve ḳamer andan (11) şağīr ve kevākib ḳamerden şağīr olup ve keşīr oldu daḥı burūcda zāyid (12) ve nāķış oldu ḳaçankim ḥarāret müzdevic olup zıkr oldığı gibi ol (13) nūrāndan şādır oldu daḥı ol nūr semāyı memlū etdi andan (14) şonra semānuḳ ḳubbesi içre cem‘ olup vasaṭında ḳaldı zīrā vasaṭ (15) da ḳuvveti ziyādedür semā muḳabbeḳ oldığı ecelden pes riyāḥuḳ (16) şiddet-i nefḥinden ve buḥāruḳ şu‘ūdundan semā muḳabbeḳ oldu daḥı şems (17) ü ḳamer ve kevākib müdevver oldığınuḳ ‘illeti bu oldu ve ḳubbe-i felekde oldığına (18) sebeḳ bu yedi kim felek anı şoķdı bir maḥrec bulmadı kim nüfuz ede (19) şu‘ūdunda ğāyete yetişdi daḥı şol yübüseti cezb etdi kim leyyinüḳ

8a

(1) rūḥıdır ṭabī‘atla cezb edecek müstedīr olup daḥı mu‘allaḳ oldu sema-ı (2) sābi‘āda daḥı ḥiç kevkeb yoķdur ol nūr-ı vāḥidden ğayrı kim nārdan ve havādan (3) ḥalk olındı ḳaçankim mu‘allaḳ olup bir mevzi‘ bulmadı anı şu‘ūd ede birbirini (4)

şoqup semā-ı sābi‘ adan esfele şarqup harāretin ziyāde  tdi kaqan n rda (5) harāret ziyāde oldı şol leyyinet kim yub set anda m ndericd r ol n rı (6) qahr  tdi ol n r kim esfele tevecc h  d p semā-ı sābi‘ ada m ctemi‘ oldı pes felek-i (7) a‘ l  kuvveti miq d rınca n rdan cezb  tdi ol n r r h maq amında olup ve felek (8) cesed maq amında oldı pes ol n r kim felek-i a‘ l dadur Z hal tesmiye olındı (9) andanşonra n rdan m nqa‘ı‘ olan felek-i s niyyeye indi ol daqı kuvveti miq d rınca (10) ol n rdan cezb  tdi daqı felek-i s niyyede cezb olınan n r M şteri‘ (11) tesmiye olındı andanşonra ol m nqa‘ı‘ ol n n r felek-i s liş n z l  d p (12) ol daqı felek-i s liş daqı h ceti ve kuvveti miq d rınca andan oldı felek-i s liş qab l (13)  tdiği n r Merrih tesmiye olındı andan şonra ol m nqa‘ı‘ ol n n r (14) felek-i r bi‘ a m nhadir olup efl k-ı sel şeden ziyāde ol n ra yub set m stevli‘ (15) olup anı haşr ve cem‘  tdi pes ol n r şems tesmiye olındı (16) andan şonra z halden bir miq d r baqıyye ve fazla cem‘ olup  ıqıdı esfele m nhadir (17) olup M şteriye m r r  tdi M şteriden ve g yrihiden daqı fazla ve baqıyye c mleten (18) cem‘ olup z halden inen n ra muttasıl olup şemse inhid r  tdi ol (19) m nhadir ol n n rdan daqı şemsden fazla ve baqıyye  ıqıup c mlesi iltiy m  d p

8 b (6450)

(1) felek-i h mse indi felek-i h mis daqı t qati ve t bi‘ atı miq d rınca ol n r (2) dan olup Z hre tesmiye olındı andan şonra ol n ruq baqıyyesi felek-i (3) s dise n z l  tdi oldaqı ‘al  qadr- l kif ye ve muqteza-il t bi‘ a ol n rdan (4) qab l  d p ve cezb  d p pes ol n r ‘U rid tesmiye olındı andan (5) şonra ol n ruq baqıyyesi felek-i s bi‘   m nhadir olındı ama ol n rdan qalmadı (6) ill  ez felek-i s bi‘ daqı kif yeti miq d rınca cezb  d p daqı ol n r kamer (7) tesmiye olındı ol n r felek-i s bi‘   varıcaq cemi‘ kev kibe şu‘ le v rdi (8) ama t bi‘ atı bir deg l ve cevheri daqı bir deg l z r  anda t b yi‘ muhtelif vardur (9) kev kib-i sitteden z r  şiddet-i riy hla felek-i sebi‘ muv fiq oldı daqı ol (10) cevhere andan evvel ru bet m stevli‘ olmuş idi qaçankim ery huş şiddeti (11) anı harekete get rdi cemi‘ felek n e rafına t ğıtdı

zīrā cevher vāhid degül (12) idi ki birbirine muttaşıl ola pes kevākib-i şevābit andan tesmiye olındı (13) ra' d ü berķ beyānıdur kaçankim buḡār şiddet-i ḡarāret aḡa ḡalib olur (14) arz ḡalīzinden şey-i keşīr iḡrāc eder kim ruḡubette gizlenmişdür her vaķt (15) kim yūksege çıkār bürüdet aḡa 'āriḡ olur anı cāmīd eder daḡı riyāḡ (16) anuḡ üzerine devr eder eczāsını birbirine cem' eder keşīf ve ḡalīz olur (17) kaçankim ol seḡāb keşret bulup daḡı birbiri üzerine mürtekib olup ve eryāḡı (18) kuvvetle ḡarekete getirür ol seḡāb birbirine ḡoķunur andan bir şavt peydā olur (19) ol şavta ra' d tesmiye olunur daḡı ol seḡābuḡ şiddet-i ḡareketinden

9a

(1) ve tedāfū'nden bir nūr zāhir olur ara yerinden ol nur berķ tesmiye olunur (2) yine ancılayın ḡicāre ve ḡadīd vaķtākim birbirine ḡoķunur şiddet ile bir şavt peydā (3) olur ara yerden nār da zūḡūr eder ra' d ü berķüḡ kıyāsı budur daḡı ancılayın (4) ḡavs-i ḡuzāḡ kim bulud içinde mütevellid olur uķūl biz dērüz ol ḡavs (5) mütevellid olmaz illā keşret-i buḡārdan kim havā da 'āriḡ olur ve daḡı bürüdet (6) aḡa 'āriḡ olup tedric ile anı pāre pāre eder kaçankim şems ḡulū' edüp (7) daḡı şuā'yı ol buḡāra ḡoķunur ḡılzetinden aḡa nüfūz etmez ol şuā' geriye (8) döner şuā'-yı şemsüḡ ve buḡāruḡ mābeyninden ol elvān mütevellid olur daḡı ol (9) buḡār havāda müte'alliķ olur iki ḡarafı arza muttaşıldur ḡavsüḡ 'illeti budur (10) hāle daḡı ancılayındur hāle ol dāyiredür kim şemsün ve ḡamerüḡ çevresinde (11) olur ol şol buḡārdandır kim birbirine şarılır pes ol buḡāra vaķtā kim (12) bürüdet 'āriḡ olur ayrılır daḡı kızārır ve eczāsı keşīf olup bürüdet (13) anı ḡalīz eder kaçankim şems yāḡūd ḡamer ḡulū' edüp ol buḡāra düşer (14) ḡılzetinden şemsüḡ ve ḡamerüḡ şuā'yı anda nüfūz etmez geriye döner dönücek (15) ḡamerüḡ çevresinde ve şemsüḡ dāyire olur dāyire olmaḡuḡ sebebi budur kim (16) şems ve ḡamer müdevverdür ve şuā' her cānibinden çıkār vaķtā kim ḡamāma nüfūz etmeyüp (17) geriye döner lāzım gelür kim bir müdevver dāyire ola şol hāle kim şems ve ḡamer çevresinde (18) olur 'illeti budur daḡı eflāküḡ

‘illetin nice beyān êtdük mevālīd-i şelāşe (19) kim tebāyi‘ erba‘ adan tevellūd êdüp ya‘ nī hayvān ve nebāt ve mā’din vaqtā kim felek kuvvet

9b

(1) bulup deverān êde nice ğalīzi ğalīze qarışup mevālīd zuhūr êtdi daħı tebāyi‘ birbiriyle (2) müzdevic olup mā’din arzda mütekevvin oldı evvel mevālīd olup za‘ fla (3) zīrā bir meyyit nefessiz ecsād idi nice kim felek evvel hilkatde ibtidā (4) olup bir cesed za‘if laṭif nefesi yoĝ idi ama aṇa kuvvet-i cesedāniyye (5) var idi mā’dinüñ nefessiz ecsādı kuvveti gibi daħı eflākda kevākib mütekevvin (6) olup eflāka rüh menzilesinde oldı ve ol yedi muhtelif cesedir kim biri (7) birinüñ cevfinde olup her felekün ‘ala-ḥide bir kısmeti ve sultānı ve kuvveti vardur (8) cevher-i evvelün laṭifinden pes anuñ şiddetinden ve şafvetinden ve yubüsetinden (9) mürtefi‘ olup cevher-i esfelün küdüretinden ve anuñ şu‘ūd-ı leṭāfetinden (10) olup daħı altında olān nesneye ḥāmil oldı şol nefes gibi kim cesedi (11) getürür daħı taḥrīk ve tedbīr êder daħı leṭāfetinden cevher-i esfelün üzerine (12) musallaṭ oldı mā’dinüñ ecsādı arzda yine ancılayındur ol sebebden (13) hilkatlerinüñ ibtidāsı za‘if oldı zīrā bir muzlim ecsād idi (14) rühları yoĝ idi eflākun evvel hilkatleri gibi rühşuz ecsād (15) idi vaqtākim kevākib mütekevvin oldı ve eflākda rüh menzilesinde oldı (16) ol meyyit cesedler diri nefesler iktibās êdüp ol enfüs-i ecsād (17) ile ülfet baĝladı pes nebāt andan ḥāşıl olup ḥarāret anı yer (18) yüzine çıkardı vaqtā kim felekün deverānı şiddetle olup keşret-i ḥarekātle kuvvet bulup (19) hayvān andan oldı bunlar mevālīd-i şelāşedür kim ğayri yoĝdur eflāk ve kevākib ve ḥarekātün

10a

(1) mişālindedür daḥı ben bu kitābımda dēdüm kim semāvātda olan yerde olana müdebber ve (2) mürebbī zīrā ṭabī'at-ı 'ulyānuḥ cevheri ṭabī'at-ı süflī cevherinden elṭaf ve etemm (3) dūr ve ṭabī'at-ı 'ulyā ṭabī'at-ı süflīye nefes vāḳi' olmuşdur pes mā'din arz (4) da mütekevvin olup felekūḥ derecātı 'adedince ve felekūḥ derecātı üçyüzaltmış (5) derecedür felekūḥ 'adedī üzre ibtidādan intihāya varınca daḥı arz neşv ü (6) nemāsı yoḡiken eflāk-ı menzilesinde ḳodum eflākda rūḥ daḥı yoḡ idi (7) ḳaçankim a'lāda bir şey mütekevvin ola esfelde daḥı ancılayım olur vaḳtākim eflākda (8) rūḥ kemālin buldı mā'dinde daḥı kemālin bulup ve ol ḳuvvet evlādur ḳaçankim (9) kevākib eflākda mutaşavver olup eflaka rūḥ menzilesinde oldıkim ecsāda (10) oldıḡı gibi daḥı ol vaḳt kim enfüs-i ecsādle ülfet baḡladı iki ḳuvvet (11) anlara ḥāşıl oldı andanşonra nebāt olup daḥı ecsād ḥulūl-i enfes (12) ile iki ḳuvvet bulup nebāta daḥı nefes ve cesed oldı ve felekūḥ ḳuvveti (13) ziyāde olup şiddetle devr ēdüp eczāsı kāmil oldı ḥareketi daḥı (14) ḡāyete yetişi üç ḳuvvet aḥa ḥāşıl oldı andan şonra ḥayvān zūhūr (15) ēdüp daḥı mā'dine üç cüz peydā oldı ḥayvāna daḥı nefes ve rūḥ ve cesed (16) olup bu üç ḳuvvet ḥayvānda mükemmel oldı deverān-ı (17) felekden şonra bi-l-itmām daḥı nebāta cesed ve nefes ve rūḥ oldı felekūḥ ḳuvvetinden (18) daḥı mā'din nefessiz meyyit cesedler oldı zīrā eflākūḥ ḳuvveti bir ḳuvvet (19) dur ḡayri degüldür daḥı ḥareketsiz ecsād idi pes ḳaçan felekūḥ devri istikāmet

10b

(1) bulup ve mevālīd-i şelāse tamām olup ve mā'din kendü mevzi'lerinde mütekevvin oldı (2) ziyāde ile ve noḡşān ile muḥtelif olup bi-ḳadri'l-imkān ve'l-zamān daḥı mā'dinüḥ (3) cevheri laṭīf olan ecsād-ı müzābedür ve ol ecsād-ı müzābe yedi ceseddür (4) eflāk-ı seb'anuḥ 'adedince olmuşdur fāḳavl benüm ḳavlum budur kim ecsād-ı müzābe (5) den ol zāhir şol cesed kim zūḥal ḳısmındandır fāḳavl 'ala

zühāl (6) biz zühālî beyān ederüz kim zühāl kevākibden naḥsdur ve nuḥūseti keṣīrdır daḥı ol berrānî (7) cevherdür leyyinetde ḥaddan tecāvüz étmiş ol ḥuṣūṣda anda ḥarāret ve zūlmet (8) oldı ama anuḥ kerāmeti ol cihetdendür kim cevherlerden erkekdür daḥı cesedi bārid (9) ve yābisdür ve vesahı keṣīrdür ama rūḥı ḥārr u leyyindür nūrānīdür muzlim degüldür daḥı bürüdeti (10) cirmündedür ve ḳasāveti yubūsetindedür ve ḥarāreti kibritinde sevādı bürüdetindedür (11) ve yubūseti sevādıyla ve lemsde raṭb ṭabī‘atında yābisdür daḥı eczāsı birbirine dāḥil (12) oldığı ecelden ṣaḳīldır ve felekden zühāle iki burc ḳısmet olındı biri cedī ve (13) biri delvdır cedī bārid yābis olup aḥa cesed vāḳi‘ olmuş ve delv ḥārr u (14) leyyin olup aḥa rūḥ vāḳi‘ olmuşdur pes zühāl mezkūr burclaruḥ birine cesedi ile (15) ‘āmil olur ve āḥire rūḥıyla ‘āmildür daḥı her ṣabḡı ḳabūl eder cesedi yubū (16) setinden ve ol ṣabḡı kendüye cezb eder daḥı her ḥaceri eridür rūḥınuḥ leyyinetiyle (17) ve her ḥacere ḳarıṣur ḳuvvetinden daḥı ma‘ādinuḥ aṣīl ve evlādur netekim felek-i raḥl evvel (18) eflākda idi daḥı zühāle ḳısmet olınmış aḥcār-ı müzabe ve eklās-ı mühebbebe (19) her ḥacer kim ṭabī‘atı bārid olup yubūseti ṣedīd ola ve her ḥacer kim levni siyāḥ ola

11a

(1) ...mühebbebe dedügi ya‘nî hebā ve zirāat gibi saḥḳa ḳābil olan iklāsdur (2) daḥı nice dedüm ṣol cesedi kim zühāl ḳısmındandır ancılayun söylerüz anuḥ üzerine (3) kim Müṣṣerī ḳısmından olur anuḥ ṭa‘m da ve ḥalāvetde ve ṣafvetde ve ḥıffetde (4) mu‘tedildür daḥı ruṭūbeti ziyādedür pes ol ḥuṣūṣdan aḥa ṣadā zāḥir olup (5) zīrā ṣadāsı ruṭūbetinde ve ḳoḳusu sevādındadır ve sevādı yubūsetiyle ve yubūseti (6) ruṭūbetiyle ve bürüdeti rūḥıyla olup cesediyle degüldür daḥı anuḥ cesedi pākdur (7) ol ecelden anuḥ ṭabī‘atı kerāmet bulup zīrā ehven tedbīr ile biline aṣlına (8) döner kim andan ayrıldı daḥı cesedi laṭīf ve cevheri her cesedüḥ cevherinden (9) ṣāfīdür pes andan ötürü cesed ḥadīdden mürtefi‘ oldı kim meriḥüḥ (10) nefsidür ve daḥı zühāl

cesedinden aşığa oldı ikisinür arasında vasat (11) olup zühalün leyyinetiyle ve hadidün harāretiyle dağı cümle ecsāde qarışur (12) anlara yakın oldığı ecelden ve aḥcārı eridür kibrīti keşretiyle ve cesedi (13) leyyinetiyle dağı Müşteri iki burc kısmet olındı felekden biri (14) kavş ve biri hūtdur biri nārī ve biri ābīdür pes cesedi leyyinet ve rūḥı (15) yubūsetdür dağı ecsāda cesediyle ve rūḥıyla ‘amil éder cesedi pāk (16) ve aḥ olup ve rūḥı siyāhdur koḫusu rūḥı içindedür dağı her cesedi uvadup (17) ve ecsādı zevb édüp cesedi leyyinetiyle ve aḥcārı dağı zevb (18) édüp cem‘ éder ruḫbetiyle dağı aḥcārdan aḥa kısmet olındı (19) her ḥacer kim ziyāde veyā nokşān olup kibāriyyet ve zerāniḥ gibi dağı ecsādda

11b

(1) tāmmdur aḥı nice beyān étdük kim Müşteri kısmındandır hadidi dağı ancılayın (2) beyān édüp kim meriḥ kısmıdır cesedlerde erkek olup ḫabī‘ atı ḥārr u yābıdır (3) ateşün ḫabī‘ atı gibi aḫbāğda tām ‘amelde mürtefi‘dür kuvvetinden ve levninden (4) vérür dağı nefesiyle def‘ éder zīrā ḫabī‘ atında ruḫbet vardır dağı ḫabī‘ atı rūḥı (5) içindedür ve ol ruḫbet üzerine ... ve sevādı devr éder dağı nuḫūseti (6) keşir olup cesedi nārīdür zīrā ḫārr-ı yābıdır ve fi‘li cesediyle rūḥından (7) ziyādedür dağı yubūseti şiddetle olup şiddet-i yubūsetinden menfezleri ziyıḫ (8) olup sür‘atle ateş aḥa vuşul bulmaz nārūḥ harāretine şābir oldı (9) ve ḫumuziyyeti ḫalāvetinden ziyādedür ve koḫusu zūlmetinde gizlenmişdir ve yubūseti (10) lāzım harāredür dağı felekden aḥa iki burc kısmet olındı birī nārī ve biri (11) ābīdür ol iki burc ḫamel ve ‘aḫrebdür birine cesediyle ‘amel éder ve birine (12) rūḥıyla fā‘ıldür dağı cemī‘ ecsāddan keskindür aḥcārdan aḥa acı (13) ve tuzlı kısmet olmuş dağı her ḥacer kim yubūseti şedīd kuvveti tām olup (14) aḥa maḫsūm oldı meriḥün ḫabī‘ atın nice beyān étdüm ancılayın bu (15) zehebi dağı beyān éderüm kim şems kısmındandır anuḥ biz dērüz (16) kevākibde şems erkekdür dağı ecsādun ulūsı ve re’sidür zīrā ecsād (17) ve cümle ecsāddan aḥa müte‘allıkdür dağı etemm-i ecsāddur kuvveti

muhkemdir ve afâtdan beri olup (18) cesedi ve rûhı pāk ve arıdur daḥı ecsâddan sa' ddur ṭabî' atında daḥı (19) ḥârrdur ḳavîdür yumşaqdur müntin ve yâbis ve raṭbdır ṣedîd ve seyyâl

12a

(1) ḥârr ve şâbitdür daḥı zehibün cevheri aḥmer olup ecsâdı teftî' edüp (2) ya' nî pâre pâre eder ve daḥı kendü levnine döndürüp ṭabî' atına ve cevherine (3) ḳalb eder daḥı zehib cemi' ecsâduḥ res'idür netekim şems kevâkibün (4) res'idür daḥı zehib evsaṭ-ı ecsâddur ve mu' tedildür i' tidâl-i şems gibi (5) kim vasaṭ eflâkdur daḥı şems nice dünyânun res'idür ve ' âlemün mülkidür (6) ve bir şey ḳâyim olmaz illâ anunla daḥı dünyâyı işlah eder ḥarâretle ve leyyinetle (7) zehib daḥı ancılayın seyyid-i ecsâd ve ma' âdinün res'idür daḥı bir ağır ve (8) mü'telif cevherdür ve mîzânı tâmm ve mu' tedildür ve ruṭûbeti cevherinde türâbdan (9) ekserî ḥumreti beyâzdan ve ḥalâveti ḥumûzetden ziyâdedür ve ḥarâreti ḥumretinde (10) ve ḥalâveti leyyinetinde olur ve felekden şemse burc-ı vâḥid ḳısmet olındı ve ol (11) burc eseddür daḥı cesedi ve rûhıyle anda ' âlemdür ve cesedi rûhıyle mü'telif (12) olur daḥı biri birine ḳahr eder ve ikisi ittifâḳıyla fâ' ildür daḥı aḥcârdan lü'lü ve yâḳût (13) ve zümürürd ve almâs ḳısmet olındı daḥı her ḥacer kim şâfî ve neyyir ve ṭabî' atı tâmm ve (14) ḳuvveti ziyâde ola aḥa ḳısmet olmuşdur daḥı netekim altun üzere söyledüm (15) kim şems kısmındandır şol nuḥâsı beyân ederüm kim zühre kısmından olur (16) nuḥâs ecsâddan müenneşdür cemi' ṭabâyi' ün şekli andadır daḥı ḡayrından(17) aḥz eder ḳuvvetinden ḡayrı vërmez daḥı asân ve nermdir eger ḥall edersen (18) ḥall olur ve yâḥûd ' aḳd edersen ' aḳd olur daḥı uçurursan uçar her levni(19) ḳabûl eder ve her şekilde ve her cinsde ' amel eder cesedi leyyin ve rûhı yâbisdir

12b

(1) cesedi leyyinetiyle rûhının yubüsetin getürdi zâhirine çıkardı pes (2) cesedi rûhının şiddet-i yubüsetin iḥrāk etti daḥı nuḥās zehebden (3) ve fuḫza ve zeheb nuḥāsdan bu maḥalli şıfatı ecsâdda zıkr ederüz in-şâ'-Allah (4) daḥı biz söylerüz kim nuḥās bir gölgedür kim pāsdan ḥāşıl olup ve (5) ol pās bir duḥāndur ol duḥāndan ol pās zâhir oldu (6) daḥı zühreye iki burc kısmet olındı felekden biri şevrdür ṭabî' atı (7) bārid-ü yābisdür ve biri daḥı mizāndur ḥārr ve leyyin pes bir burc aḥa cesed (8) vāḳi' oldu kim mizāndur ve biri rûhı vāḳi' olup kim şevrdür daḥı 'ameli (9) rûhında cesedinden ziyādedür pes zührenün cesedi şarı (10) olup rûhı siyāhdur ol ecelden pāslu olup tevellüd ḥāzret (11) için sevād ile şufret mābeyninden daḥı zühreye kısmet olındı (12) aḥcārdan bu raḳḳ ve lāceverd ve dehneç ve cemi' aḥcār-ı nuḥāssiyye daḥı kısmet (13) olınmışdur nuḥāsi beyān etdügümüz gibi zıbaḳı daḥı beyān edevüz (14) kim 'uṭārid kısmındandır zıbaḳ bir vaḳt erkek olur ve bir vaḳt dişidür (15) ruṭūbeti yubüsetiyle yakın oldığı ecelden ve i' tidālinden daḥı ruṭūbetiyle (16) müennesdür ol ḥuşūşdan tanış olur vaḳtākim aḥa yubüset müstevlî (17) olur müzekker olur zirā anuḥ ruṭūbeti cesedinde olur rûhında olmaz (18) daḥı levninde bir şāfi cirmdür vezninde şaḳıl olup ruṭūbeti yubüsetindedür eczāsı (19) birbirine müdāḥıldür rûhı inḳıbāzından daḥı ṭa' mında ṭatludur ve üzerine her ne düşerse

13a

(1) şekline döndürür ṭabî' atında yābisdür lemsde leyyin olup levnde ebyāzdur bāḥında (2) aḥmer olup ecsād-ı müzābenün aşlı ve evvelidür daḥı ecsād andan şadır (3) oldu ve cesedinün ṭabî' atı ḥarāret ve leyyinet olup ve rûhının ṭabî' atı bürüdet (4) ve yubüsetdür daḥı cemi' eczāsıyla 'āmildür zirā cesedi rûhı içinde münḥall (5) ve mülāzım olup ayru degüldür daḥı cevheri aḥmer olup ammā ḥumreti gizlenmişdür (6) cesedinün keşret-i leyyinetinden pes kaçankim ruṭūbeti eksilür ḥarāreti kuvvet bulup (7) ḥumreti ziyāde olur daḥı 'uṭāridde bir zulmet vardur ve ol zulmet ruṭūbeti (8)

içindedür ve yubüseti bürüdetindedür dağı ‘uṭāridde iki burc kısmet olındı birī (9) cevzā ve birī sünbüledür pes cevzā ḥārr u leyyin olup ve sünbüle bārid ü yābis olup dağı iki (10) burcunda rūḥıyla ve cesediyle ‘āmildür birbiriyle ilāfi şedīd oldığı ecelden (11) dağı aḥcārda kısmeti yoḡdur illā mütecessid olān ḥacer dağı ecsādun evvelidür (12) zīrā ecsād andan şādır oldı ṭabī‘ atı tām̄m ve eşyāda nāfizdür ve dağı (13) zībaḡı beyān êtdüğümüz gibi kim ‘uṭārid kısmıdır fuḡza dağı ancılayın beyān êderüm (14) kim ḡamer kısmındandır fuḡza altundur eger bürüdeti olmıyaydı ḡaçankim barid olup (15) dağı ruṭūbeti ziyāde oldı aḡırdı ve hem bārid ü raṭbdur ve dişi ḡabūli asāndur (16) ve münḡād olup nefsinden ḡuvvet vērüp ḡayrıdan dağı ḡuvvet aḡz eyler (17) ve ṭabī‘ atınun cūzi ṭatludur ‘amelinde seri‘ olup beyāz dur za‘ fi ḡuvvetinden (18) ziyādedür dağı bir zāhirce beyāz şu‘ lesi vardur ama bāṭını ḡumret ve vasaṭı (19) siyāhdur zīrā zāhiri bārid ü raṭb ve evveli beyāz dur ve rūḥı ḥārr-ı yābis

13b

(1) ve ol mā’ muḡammirdür dağı anuḡ sevādı bürüdetden gelmişdür vasaṭında ḡıyām bulup ḡumretten (2) ve beyāzdan leyyinet vērdi yubüset muḡābelesinde kim anuḡ ṭabī‘ atındadır dağı ittişāl-ı (3) ḡarāretten cesedi leyyin olup zāhiri beyāz oldı tefāvūt bürüdetden (4) kim anuḡ ṭabī‘ atında kendü ḡarāretindendir ḡumretten ba‘ id êtdi eger bu zıkr êtdüğümüz (5) gibi olmayaydı ve illā altun olurdu dağı ben söylerüm kim anuḡ ḡumreti şemsden (6) ve zıyası nūrundandır dağı ancılayın ḡümüş altundandır ve anuḡ cirmi vāḡid olup (7) ama ḡamerun beyāzı ḡumretinden ziyādedür keşret ruṭūbetinden dağı duḡānla zulmet (8) ḡumretle beyāz mābeyninde gizlenmişdür ve ḡumūzeti ḡalāveti altındadır ve sevādı (9) bürüdetinden ve ḡumreti vasaṭ-ı ṭabī‘ atındadır dağı ḡumreti ḡarāretinde ve beyāzı ruṭūbetinde (10) ve yubüseti sevādındadır pes eger fuḡza olmıyaydı zehab olmaz idi netekim ḡamer şemsun (11) üzerine iḡbāl êtmıyeydi şems ‘āleme ziyā êtmez idi felek dağı ḡarāb olup fesāda (12) vārırdı pes şol vaḡtakim ḡamer şemse iḡbāl êder izā’et êdüp sevinür

ķamerüñ (13) ķurbıyla zīrā ķamer uķuvvetine ĥizmet-kārdur daķı Őemsden ateŐüñ ĥarāretin defc eder ve Őemsüñ (14) řabī'atların tefrīķ eder leyyinetiyle daķı bürüdetiyle daķı her źulmeti leyyinetiyle ķahr eder ve her (15) dāyireyi i' tidāliyle keŐf eder ve biz kim feylesüfiyun cemā' atiyüz kevākibde ķamerden efdal (16) biz kevkeb bilmeziz zīrā ĥütü üzerine iķbālile ve idbārıyla feleküñ ķıyāmı ve iķtilāfi (17) ve deverānı olur pes deverān-ı felekden rūŐsuz ecsāduñ iķtilātı olur ve tevellüd (18) mevālīd ve tekvīn leyl ü nehār feleküñ ĥareketinden olur ve eķülü gerü Őöylerüm eger fuźza (19) zehab olmayaydı ķamer Őemsden aķz etmezdi tā kemālin bulup daķı aķz etdükin

14a

(1) yine Őemse vērir zīrā nūr-ı ķamer Őemsindür ve Őemsüñ rūĥıdur Őems daķı andandur (2) ve ikisinüñ cevheri vāĥiddir illā Őemse ĥumret ve ķamere beyāz maĥŐuş oldı (3) daķı ķamere felekden bir burc ķısmet olındı ol burc sereřāndur bārid ve ābīdür pes ķamer (4) cesediyle daķı rūĥıyle anda fā'ildür daķı aĥcārdan ķamere ķısmet olınmıŐ her ĥacer (5) kim ebyāz dur māĥ gibi ve kilsī ebyāz gibi yāĥūd her ĥacer kim řa' mı māliĥ olur ve elān ben yedi cesedüñ (6) ' illetinden ĥaber vėrdüm Őol ecsād-ı müzābeheden kim ma' ādinün re'sidur daķı mülki ve ķıvāmı (7) dur daķı kevākib nereden nice ĥaber vėrdüm ve burücundan kim eflākuñ ķıyāmı ol kevākib ile (8) olur yine dönüp ma' ādini vaŐ edüp ' illetlerin daķı Őāfi zıkr ederüm daķı ecrāmı (9) ve řa' mı ķoķūsu nice taĥayyür bulup beyān ve ' ayān edem ve eķülü gerü Őöylerüm (10) emlāĥdan ve aĥcārdan nice imtizāc edüp ve neden taĥyīr buldı daķı ķavī ve yumŐaķ (11) oldı daķı niķün kızardı daķı yāŐıl Őarı ve siyāĥ oldı ve levnden levne müteĥayyir (12) oldı daķı emlāĥından şuzlı ve neden acı olup ve neden bir mün' aķid ıssı ĥacer (13) oldı ateŐ gibi her Őeyi' iĥrāķ eder kibāriyyet ve zerānīĥ gibi bu cümlesinüñ ' illetin (14) zıkr ederüm tā kim beyān etdüĥüm ma' ādini tamām edüp Őol ma' ādin kim derc-i felek üzerine (15) ķısmet etdüüm uķul daķı ben Őöylerüm kim

ecsād-ı müzābihenür aşı zībağdur dağı (16) zībağ kendü ma‘ deninde bir maḥbūs mā idi kaçankim ḥarāret anı kuvvetiyle ıssı ve ḥārr  tdi (17) y ksege  ıķup ḥarāretten ka dı pes bir laṭif r ḥān  buḥār oldu pes kaçankim (18) Őu‘  dunda g yete yetiŐup ma‘ dan anı Őıķup yol bulmadı kim n f z  de yerinde Őābit (19) buḥār oldu ḥarāreti gid p b rid oldu b r detinden gal z olup dağı ecz sı

14b

(1) birbirine girt p keşif olup bir m ’ m ’telif oldu ama gal z oldu pes her Şu‘  d (2)  td kce laṭif ve raķ ķ olup z r  hav y  ve ḥaf f oldu pes ol ḥarāret (3) kim y z nded r m dde olan duhn-ı m rekkebd r evvel ḥilķatden ḥacer olmazdan ol pes ka an (4) kim ḥarāretten kend  nefesine istimd d  tdi anur  inde ḥarāret kuvvet bulup (5) b r deti gid p ḥ rr-ı leyyin oldu pes ḥall  zerine kuvvet bulup leṭafetiyle ve ḥarāret r (6) kuvvetinden b r det b t nına varup ḥ rr-ı leyyin oldu z r  her ḥ rr-ı leyyin olmak l zım (7) gelir pes eŐy ya muḥallil oldu kaçankim z bağ ma‘ dininde leṭafet bulup dağı p k (8) ve hav y  olup ḥall kibr t  zerine leṭafetiyle kuvvet buldı kaçankim kibr t ḥall (9) olup z bağ anı cevfinde gizledi t l-ı ṭabḥla ve leyyinet-i tedb r ile kibr t r (10) yub seti m nḥall olup z bağur b t nında r ḥ aḥmer oldu dağı z bağur ruṭubeti (11) yub setle cesed-i ebyaz oldu ol r ḥa ḥamil olup dağı kibr t r yub seti (12) z bağur ruṭubetini ḥaps  tdi t  m teferriķ olmayıp teferruķ-ı m  gibi dağı Şulı olmayup(13) s yir ruṭubet gibi bir cesed-i ebyaz oldu pes ḥarāret  zerine i’tid l bulup (14) leyyinetle ṭabḥ  tdi bir cesed-i maḥl l olup ol cesed-i maḥl l z bağ tesmiye olındı (15) z hiri leyyin ve b t ni y bis dağı z hiri ebyaz ve b t ni aḥmer oldu pes z bağur (16) ‘ illeti budur kim ecs d-ı m zabeheen r aŐilid r ve eķ l  dağı ben s yler m kim (17) c mle ecs d ḥilķatinde muḥtelit  olmadı dağı levnde ve ṭa‘ mda ve koķuda (18) tağy r bulmadı ill  iḥtil f-ı mek ndan kim ol mek nda b ķi k ldı dağı (19) terk b-i ṭab y  iḥtil fından kim biri biriyle m zdevic oldu pes kaçankim ter ķibde

15a

(1) muhtelif olup elvānī ve ta' mları dağı biri birinden ayrılıp fark olındı (2) dağı seçildi andan sonra esmā-yi muhtelifiyle tesmiye olındı ve elān beyān ederüm (3) ma' ādini kim kendü emākininde ne tārīkle oldı dağı ben dedüm bu kitābımda (4) kim ecsād-ı müzābihenüñ aşlı zībağdur dağı zībağ ma' deninde kaçankim tamām olup (5) ol kibritden kim anuñla müzdevic oldı dağı ol vaqt kim zībağ ol kibriti (6) kendü nefesine cezb edüp cevfinde gizledi dağı tabbāhuñ harāreti aña (7) degdi yubüset kuvvet bulup harāretüñ kuvvetiyle ol leyyinet kim zāhirinde idi (8) bātımında idi tabbāhuñ yubüsetinden istimdād edüp kuvvet buldı (9) dağı yubüsetüñ tabi' atı leyyinete gālib olup yubüsetüñ zuhūrundan leyyinet gizlendi (10) ve şiddet-i harāretten hārr oldı pes kaçankim ruṭubet yubüsetden ayrıldı dağı (11) harāret üzerine zāhir olup leyyinet tabi' atınuñ bātımından a' lāsına zāhir oldı (12) tā kim harr-ı nārī cesedinden def' eder pes oldı dağı yubüset gizlenüp leyyinet (13) zuhūr etdi bir cesed zāyib oldı bu ecsāduñ isminden bir ismle tesmiye (14) olındı ve bu ecsād mevzi' lerinde tağayyür bulmadı illā tab' alarun ve emākinüñ (15) miqdārınca ve dağı ihtilāf-ı tabāyı' uñ miqdārınca evvel hilḳatinde pes taḳkikā ecsād-ı (16) evvel hilḳatinde zeheb ibtidā olındı ama ā' rāz anda ' arız olup harāret (17) tamām oldıdan sonra ol a' rāz ecsāduñ levnlerin tutup dağı icrām-ı (18) tebdil etdi pes cümle ecsāduñ cevheri altun cevheri gibidür ama a' rāzla (19) ihtilāf olmuşdur kim aña ' arız oldı anı alıkoyp ama levnde ve ta' mda

15b

(1) ve rāyihada alıkoğı cevherde degüldür insān gibi kim evvel hilḳatde ve ibtidā'-yı ta' allümde (2) tām hālk olındı pes kaçankim cirm-i ünsiyyet üzere tamām olup a' rāz aña ' arız (3) oldı pes a' rāz-ı ünsiyyet cevherine galebe etmeyüp dağı hālinden

ayırmadı ama cirmi (4) tağyîr êtdi kuvvetine ve za'fina göre pes cirmi ebyâz ve esved ve aḥmer ve aṣfer oldu (5) daḥı ancılayın her ḥılqat i'tidāl ile ibtidā olındı kaçankim cirm tamām oldu a'rāz (6) daḥı aḥa 'ārız oldu pes eger a'rāz terkīb-i eczādan ol daḥı birbirine ülfet (7) êtmedên 'ārız olaydı hiçbir ḥılqat tamām olmazdı ne ḥayvanda ve ne nebātda (8) ve ne ma'dinde ve ne cemī' eşyāda lakin cemī' ḥılqatler ḥalk olunmadı mā'dende illā ṭabāyi'-i (9) erba'anuḥ i'tidālını andanşonra a'rāz 'ārız oldu daḥı ancılayın ecsād -ı (10) müzābenüḥ aṣlı zībāqdan ve kibrītten olup daḥı ol zībāq ve kibrīt ṭabāyi'-i erba'anuḥ (11) ictimā' ıyla i'tidāliyle aṣlı zehab idi pes a'rāz aḥa ārız olup ol hey'etden (12) alı ḳodı ol ṭabī' ata müṣābih oldu kim üzerine ifrāṭla ḡalebe êtdi daḥı şol cesed (13) kim a'rāzdan ḳurtıldı zehab oldu ve ekūlü eyzan gerü söylerüm kim (14) abār raşāş ve ḳal'ı ve nuḥās ve ḥadīd daḥı fużza ve zehabdür bu cesedler (15) ma'dinlerinde zībāqdan daḥı kibrītten oldu ve bu ecsādun iḥtilāfi mekānına (16) ve a'rāzına göre oldu daḥı bu ibār evvel ḥılqatinde keşret-i ḥarāret ve keşret-i (17) yubūsetle ibtidā olındı zirā zībāq kendü ma'dininde ṭabāyi'ün şiddetinden (18) kibrīti cevfine alup şakladı pes kaçankim kibrīt ifrāṭla olup daḥı ṭabbāḥ (19) anuḥ üzerine müstevlī oldu yubūset zībāḳun üstüne musallaṭ olup

16a

(1) ruṭubetiyle ḥaşır êdüp ya'nī şıḳdı daḥı ol mādde kim tabāḥun ḥarāretinde (2) dūr andan münḳaṭı' oldu pes zībāḳun ḥarāreti ḥarr-ı ṭabbāḥdan istimdād (3) êtmeyüp zāhiri bārid ü yābis olup kimi cirminden ve bāṭını ḥār-ı leyyin (4) olup kimi rūḥdur daḥı ḥarāretinde leyyinet buldı ecsādı ve (5) aḥcārı eridür kibrītün şiddet-i ḥarāretiyle daḥı kaçankim ḥarāret aḥa (6) deger ol ṭabī' ata döner kim andan bed' olındı ve ol bürüdet kim (7) anuḥ cirmindedür bāṭınına varup daḥı ḥarāret anuḥ yerinde ḳāyim olur (8) pes ḥarr-ı yābis olmaḳ lāzum gelür kibāriyyet gibi her cesedi

ve her haceri (9) eridür dağı aḥcārı mülāyim eder ve anlara qarışur şiddet-i yubūsetinden (10) pes hacāra bārid ü yābis olduğı ecelden abār arja mülāyemet edüp (11) cesedi yubūsetinden dağı ḥarāretiyle ve kibritiyle eritti ve şabğları (12) şābit edüp ṭabī‘ atıyla bağlar ve kuvveti ecsāddan ziyādedür netekim (13) zūḥalūḡ kuvveti kevākib kuvvetinden aḳvādur dağı şol abārı nice beyān (14) etdüm kim zūḥal kısmındandır ancılayın ankī de beyān ederüm kim Müşteri (15) kısmından olur pes kaçankim zībaḳ kendü ma‘ dininde mütekevvin olup ḥilḳati (16) tām̄m ve ḥarāreti mu‘ tedil oldu beyāz olup pişdi ṭabbāḡ dağı ḥarāretiyle (17) ṭabḡ edüp leyyinet vėrdi pes zībaḳa ḥarāret müstevlī olıcaḳ şol (18) yubūset kim bāḡınında idi ḳavī olup nārūḡ ḥarāreti ve yubūsetiyle (19) ol nārdur kim anı ṭabḡ edüp dağı ma‘ deninde eritti pes ol yubūset

16b

(1) kim zībaḳūḡ rūḡıdur nārūḡ yubūsetin kendü nefesine cezb etdi anuḡla kuvvet (2) bulup dağı arja muttaşıl oldu zīrā dedikkim her şey’ kendü şekline muttaşıl (3) olur kaçankim ḥarr-ı nārdan ve yubūsetinden yubūset istimdād etdi yubūseti kuvvet (4) bulup a‘ lāsına zūḥūr etdi pes ṭabbāḡūḡ leyyinetiyle ve müdāvemetiyle mün‘ aḳid (5) oldu leyyinet nārıla dağı yubūset-i nārūḡ kuvvetiyle kim zībaḳūḡ yubūseti istifāde (6) etdi ama kibritūḡ şol ḡalīz cesediyle degüldür kim abār anuḡla mün‘ aḳid oldu (7) andan ... ‘ aḳdi abārdan laḡif oldu ol ecelden cesedi (8) dağı abārūḡ cesedinden elḡaf olup ve beyāzı ve paklıḡı andan ziyāde (9) oldu zīrā kibāriyyetūḡ laḡifiyle ‘ aḳd olındı ama anuḡda şadā (10) vardur ve ol şadā ruḡūbetinden oldu ve ol ruḡūbet kılllet-i yubūsetden (11) olup nārūḡ leyyinetiyle mün‘ aḳid oldu pes ol ḡuşūşdan ruḡūbeti zāhir (12) olup yumşandı kibritūḡ keşret-i ziyāsından ve eḳülü dağı ben söylerüm (13) kim kibriti anuḡ duḡnıdur ve anuḡ duḡnı çok olmadı illā kılllet-i milḡından ve keşret-i (14) ḡalāvetinden dağı ruḡūbetiyle cümle ecsāduḡ naḳīzıdur ve anuḡ şuyu olmadı (15) cesedi şiddetle leyyin olup dağı i‘ tidālla mün‘ aḳid olduğı ecelden dağı arı (16)

nice beyān êtdük kim Müşterī kısmındandır ancılayın hadīdi beyān êderüz kim meriḥ (17) kısmından olur biz söylerüz hadīdün ṭabī' atı ḥarr-ı yābisdür daḥı yubūseti şedīd olup (18) ḥarāreti keşīrdür daḥı şol zībaḵ kim hadīd andan mütevellid oldı kaçankim ta' fīnūr ḥarāreti (19) anıa degdi ve ol ḥarāret şol ḥarāretdür kim zībaḵla kibrīt arasında ülfet

17a

(1) şaldı pes birbirine yāpışup daḥı ṭabbāḥun şiddet-i ḥarāretiyle kuvvet bulup (2) ve ma' dinde olan kibrītten çok mādde cezb êtdi yubūsetinden ve ḥarāretinden (3) pes zībaḵ leṭāfet bulup taḥlīl üzerine ḳavī oldı ve kibrītten ne kim (4) ḥall olındı zībaḵ anı cevfine alup gizledi daḥı keşret-i ḥarāretten ruṭūbeti (5) bāṭınına varup yubūseti a' lāsına zūhūr êtdi daḥı ḥarāretle yubūset (6) ḳāyım oldı zīrā bürüdet anıa 'arız olmadı kim ḥarāret bāṭınına vara nicekim (7) sāyir ecsāda 'arız oldı pes sūḥūnet anuñ üzerine dāyım oldı (8) ecelden ḥarāret ve yubūset a' lāsına zāhir oldı daḥı bürüdet ile ruṭūbet (9) bāṭınına vardı ol vaḳt anuñ şūreti tamām olup bir cesed-i yābis ḳabūz oldı (10) ḳabūz ya' nī ṭutucu demektür ol cesed-i hadīd tesmiye olındı daḥı menfezleri ṭār (11) olmaḳla ve şiddet-i yubūsetinden ateşde erimez zīrā şiddet-i yubūset anı ḥaşr êdüp (12) menfezleri şıḳdı nār ol menfeze girmez illā tadrīcle daḥı hadīdün ḳısrı (13) olup nāra dāḥil oldı zaman-ı iḥtirāḳından ol ḳısr anda zāhir oldı (14) daḥı ḥarāretde ve yubūsetde ḡāyetine yetdi ol ecelden meriḥ kısmından oldı (15) zīrā kevkebden naḥsdur ve ḥarāreti ve yubūseti kevākibden eşedd ve aḳvādur pes (16) kaçankim ḥarāret ve yubūset anuñ üzerine ifrāṭla oldı daḥı nār ḥarr-ı yābise (17) duḥūl êtdi ḥarāretine ve yubūsetine muttaşıl olān ḥarr-ı nārdan muḥterik (18) olup ḳısr oldı zīrā anda ruṭūbet ḳalmadıkim müteferrik olān eczāyı cem' (19) êdüp daḥı ol ḥarāretleri ol cesedden def' eyleye zīrā anuñ rūḥı

17b

(1) kim ruḫbetdür ṭabī' atınuḫ bāḫnında olup pes fi' li cesediyle rūḫundan ziyāde (2) oldu cesedi ḫavī olup ve rūḫı za' īf olduḫı ecelden daḫı ben (3) söylerüm kim ḫadīdün ṭa' mı ḫāmız olup ve anuḫ ḫumūzeti rūḫı ve cesedi (4) yubūsetinden mütevellid oldu zīrā ḫumūzet ṭa' mlarda ḫaṭ' ā aṣlā yoḫdur (5) ammā ḫalāvetden ve mulūḫatdan tevellüd etti ol ecelden ḫadīd ḫāmız (6) oldu ve bu ḫuṣūṣ rūḫıyla cesedi ittiṣālındandır pes kaçankim (7) cesedinuḫ ḫarāreti rūḫınuḫ ruḫbetine muttaṣıl olup ḫalāvet ikisinuḫ (8) mābeyninden mütevellid oldu ḫarāretle leyyinetinün imtizacı ḫuṣūṣundan daḫı (9) biz kitābımızda dedük kim ḫalāvet ḫarāretle leyyinetün imtizacından oldu (10) pes kaçankim ḫalāvet zāhir olup cesedi ḫarāreti ve rūḫunun ruḫbeti (11) ittiṣālından daḫı cesedinuḫ yubūseti rūḫınuḫ leyyinetiyle muttaṣıl olmaḫla (12) māliḫ oldu daḫı yubūset cesedi acı ve rūḫı ṭatludur pes ol vaḫt (13) kim merāretle ḫalāvet mümtezic oldu mulūḫat ede ḫāyim olup ol ḫalāvet (14) ve mulūḫat mābeyninden ḫumūzet ḫāşıl oldu pes ḫadīdün ṭa' mı ḫāmız (15) olup daḫı şiddet-i yubūsetinden aḫa şavt-ı şedīd zāhir oldu daḫı (16) şiddet-i iṣtikāk ecrāmın şiddet-i yubūsetinden olur iṣtikāk aḫa (17) dērler kim iki şey birbirine ṭoḫunup şiddetle mābeynden bir şadā ḫāşıl (18) olur daḫı anuḫ ḫoḫusu sevādından oldu ve sevādı bürüdetinde olup (19) ḫarāretinde olmadı ve bürüdeti daḫı rūḫunda cesediyle degüldür pes cesedine

18a

(1) mulūḫat ḫarıṣduḫı sebebinden eczāsı türābda eksilür zīrā milḫ ḫārr-ı (2) yābisdür vaḫtakim cesedün yubūseti milḫün yubūsetine muttaṣıl oldu cesedi (3) pāre pāre olup şiddeti yubūsetden netekim nār-ı yābisenün içinde (4) pāre pāre olur pes ben ḫaber etdüm kim ḫadīd ma' deninde ne keyfiyyetle (5) olur daḫı ' illetin beyān etdüm nicekim sābıḫan ecsādan ḫaber eyledüm ve (6) elān ḫadīdi nice beyān etdüm nicekim

merih kısmından olur ancılayın zehabini (7) beyan ederim kim şems kısmındandır uqul ben söylerim kim zehabun (8) hilkatı mecmu' ve tamam i'tidalle oldu dağı zıbaqun cesedi harr-ı leyyin ve ruhi (9) bārid ü yābisdür ol sebebden 'uṭarid kısmından oldu dağı 'uṭaride iki burc (10) kısmet olındı biri cevza' harr ü leyyin olup ana cesed vāki' oldu (11) ve biri dağı Sünbüle yābis ve bāriddür pes kaçankim zıbaqun zāhiri leyyin olup (12) ve bānını yābisdür dağı şol mekankim zıbak andan tevellüd etti zehab dağı (13) ol mekandan mütevellid oldu pes ol mekân mu' tedil olup mulūhatdan (14) ve merāretten ve koğudan beridür ol vaqt kim zıbak nārun leyyinetiyle yürüyüp (15) dağı 'ufūnet ana dāhil oldu leṭāfet kesb etti cemī' eczāsı münhall (16) olup ve ta' fīnün harāreti bānına vāşıl oldu dağı şol yubūset (17) kim bānındadır şiddetle olup mün' aqid oldu i'tidalle ifrāṭla degül dağı (18) ol bürüdet kim anuñ ṭabī' atındadır hārr oldu ve sevādı bānına vardı (19) ḥumret dağı tevellüd etti ve yubūsetle leyyinetün izdivācından zehabun ḥumreti

18b

(1) ziyāde oldu ve lezzetlerden ana ḥalāvet kısmet olındı kim lezzetlerün vasaṭıdır (2) netekim şems vasaṭ-ı eflākdur pes zehabun i'tidālinden şemse mensüb (3) oldu pes ḥalāvet ana kısmet olunup ḥalāvet dağı harāretten ve leyyinetten (4) mütevellid oldu zehabun eczāsı dağı birbirine tedāhül etmekden şıḳlet ve cem' iyyet (5) ve leṭāfet bağıladı andan kuvvet-i yubūset ruṭūbetin cezb ve ḥaşr etti (6) eczāsı tedāhül edüp laṭif oldu pes zehab-i ecsāduñ etemmi ve (7) a' delidür zirā ṭabī' atında bir şey yoğdur kim şey'i āhirün üzerine ola hem (8) eczāsınun cem' iyyeti ibtidā'-i hilkatinde mü'telif olup berāber cem' (9) olındı dağı ta' fīnün harāreti anı ḥall edüp eczāsını müdāhil etti (10) ba' dehū i'tidalle ḥall olunup cemī' eczāsıyla māda ve nārda ve türābda 'āmildür (11) dağı seyyid-i ecsāddur pes i'tidālinden ve kerāmetinden vasaṭ-ı eflākda vaż' (12) olunup kuvveti tām oldu çün zehabi beyan etdik kim şems

kısmındandır (13) nuḥāsı bu kez daḥı beyān ederüz kim zühre kısmındandır pes ibtidā'-yı ḥilḳatde (14) eger afātdan kurtulmuş olaydı altun olurdu daḥı a' rāz arja 'ārız (15) olup kim bürüdet ve ruṭubetdür ṭabbāḥuṅ za' findan ve kılllet-i ḥarāretden (16) fużza ile zehab oldu biz bu ḥuṣūşdan söyledük kim nuḥāsdan fużza (17) ile zehab olur daḥı zehab ve fużza nuḥāsdan olur zīrā ibtidā'-yı ḥilḳat (18) zehabiyyet üzerine ḥalk olunup nuḥās oldu daḥı fużza olmağa ibtidā (19) olındı vaḳtakim şuret bağladı yubūset arja 'ārız olup ol

19a

(1) ol mertebeden alıḳodı nuḥās oldu pes nuḥās-ı ibtidāda zehabiyyet (2) üzerine maḥlūḳ oldu netekim zühre şemsden ḥāşıl olup (3) daḥı nūrı şems nūrından oldu andan zībaḳ kendü ma' dininden kaçankim (4) ma' dinüṅ kibrītini kuvvetiyle cezb etti cevfinde gizledi daḥı ṭabbāḥuṅ (5) ḥarāreti üzerine musallaḳ olup ma' dininde mün' aḳid oldu nāruṅ (6) ḥarāretiyle ve yubūsetüṅ şiddetiyle leyyineti üzerine zāhir olup ve yubūseti (7) bāṭınına vardı daḥı ṭa' mı şol yubūsetüṅ merādetinden mütevellid oldu (8) kim anuṅ rūḥında idi ve şol ḥalāvetden kim anuṅ cisminde idi (9) pes levni üzerine ḡālib olān ḥumretdür daḥı ol yubūset kim rūḥında (10) idi bāṭınından zāhirine ḥumret tevellüd etti cesedi ḥarāretinden (11) ve rūḥı yubūsetinden daḥı anda olan pās ve kuşūr şiddet-i yubūsetden (12) ve pāre pāre dize dize olduğundan ve buḥārından mütevellid oldu hem (13) cesedinüṅ şufretinden ve rūḥınun sevādından pes anuṅ sevādı (14) bürüdetiyledür yubūsetiyle degüldür ve ṭa' mı levniyle ve ḳoḳusu yubūsetiyle (15) dür ruṭubetiyle degül daḥı nāruṅ ḥarāret ve yubūseti anuṅ rūḥı (16) yubūsetiyle muttaşıl olduğu ecelden nārda arja kuşūr zāhir (17) oldu ve yubūsetüṅ kuvveti bāṭınından cesedi üzerine zuhūr (18) etti ve ol ruṭubet kim ḥarāret-i nārle eczāsını cem' ederdi (19) bāṭınına vardı pes şiddetle yubūseti kuvvet bulup mütefettit oldu

19b

(1) mütefettit-i hadîd gibi daḥı anuḥ eczāsı ḥalde mütefettit olup (2) anḥa zencār oldu ḥumūzat felek-i ittişālından ve ta‘ından ol iki (3) ta‘ı muḥ ictimā‘ından ḥarāret kuvvet bulup cesedi iḥrāk (4) etti nārı iḥrākı gibi pes andan bir ḥudret mütevellid olup (5) ol ḥudret-i zencār tesmiye olındı pes nuḥāsı illeti budur zıbaḥ (6) daḥı ancılayın nuḥāsdan sonra netekim ‘uḥārid zühreden şonradur pes (7) ben dedüm kitābımuḥ a‘ lāsında kim zıbaḥ ‘uḥārid kısmından (8) olur daḥı rüḥānîdür zırā zıbaḥ ecsād-ı müzābenüḥ aşı ve evvelidür (9) ve ecsād andan mütekevvin oldu eger zıbaḥ olmayadı aşı ecsād (10) olmazdı pes ol ḥarāretendür kim buḥār ve duḥāndur daḥı buḥār (11) duḥānuḥ cevfinde maḥşürdü vaḥtākım buḥār ‘uluvva ve şu‘ūdda (12) nihāyetine vardı ḥarāret andan ayrıldı yubūset anuḥ üzerine (13) kuvvet bulup ḥaşr etti eflāk-ı seb‘a andan oldu kevākibiyle daḥı (14) zıbaḥ ancılayındur zāhiri ḥārr-ı leyin olup buḥār ola müşābihdür ve rüḥı (15) yābis olup ol duḥāna müşābihdür kim ol buḥārı içinde gizlendi (16) pes ol ḥuşūşdan ecsād anuḥla tamām oldu daḥı ecsādı (17) ḥilkati andan ibtidā olındı pes zıbaḥı illeti nice beyān etdüm kim (18) ‘uḥārid kısmından olur ancılayın fużzayı beyān ederüm kim kamer kısmından (19) dur ben söylerüm kim fużza cemî‘ ecsāddan zehēbe

20a

(1) yakındur netekim temr cümle kevākibdan şemse yakın olur zırā şemsden ibtidā (2) olındı rücū‘ı daḥı şemsdür daḥı cemî‘ ecsāddan kamer etemmdür altundan (3) mā‘dā daḥı fużza zehēb olmağa ibtidā olındı zırā zıbaḥı ḥilkati kaçankim (4) tamām ola ve ḥabî‘atınuḥ gā‘ yetine yetişe ḥarāret anı kuvvetiyle ḥabḥ etti (5) daḥı ol kibrītden kim zıbaḥı bāḥınıdadur ḥabbāḥı ḥarāretinden kendü nefsi (6) istimdād edüp kuvvetiyle daḥı şiddete yubūsetiyle yubūset daḥı kuvvetine göre (7) ḥarāretüḥ yubūsetinden istimdād etti vaḥtakim yubūset ictizābından gāyetine (8)

yetüp harâret-i nâr dağı üzerine musallať oldu ol zîbak cāmid olup (9) bir cesed-i ebyāz oldu kim bāđını ağmerdür ve ol beyāz dağı bürüdetden ve ruťubetden (10) anı a‘arız olıcağ anuđ levnine beyāz ğālib oldu ve ol ĥumret bāđınına (11) vardıkim ibtidāsı andan idi keşret-i ruťubetden ve bürüdetden anuđ ta‘mı mālîđ (12) dağı oldu anuđ bürüdetiyle bir sevād peydā oldu zîrā sevādı bürüdetiyle olur (13) harâretiyle olmaz ve bürüdeti ruťubetiyle olur yubüsetiyle degüldür mulūhatı dağı beyāzıyla (14) dur ĥumretiyle degüldür ve koğusu duğnıyla olup kibrîti içindedür kibrîti dağı (15) bāđınında olur harâret dağı bāđınından zāhirine vardı andan ĥumret bulup (16) zehab oldu pes ‘ilel-i ecsāddan ĥaber vërdüm dağı ma‘dinlerinde nice terkîb (17) olındı ve zîbakdan nice mütekevvin oldu anı dağı beyān ëtdüm ve her cesed başka (18) nice terkîb olınuğ cümlesin i‘lām ëtdüm ve neğülü gerü ben söylerüm (19) kim zîbak kaçan mün‘akid olup bir cesed ola dağı ta‘bî‘atı üzerine bürüdet ve yubüset

20b

(1) ğalebe ëdüp dađı ma‘dininde çok tırmađla ruťubeti azaldı abār dađı zîbađı (2) ruťubetinden kendü nefesine neşf ëtdi ol ruťubetden yubüseti leyyinet bulup ta‘bāđı (3) harâreti dađı üzerine musallať oldu kaçankim ruťubetle bürüdet muttaşıl oldu yubüset (4) bāđınına vardı harâreti bāđınında kâyim görđi dađı anuđla ülfet bađladı zāhiri (5) bārid ü raťb oldu ve bāđını ĥarr-ı yābis olup fuźza oldu dađı ta‘bāđı harâreti (6) anuđ üzerine müdāvemmet ëdüp ğıdāsını ruťubetden kesđi harâret nâr ile (7) yābis oldu pes kaçankim harâret anı degđi dađı üzerine dāyim oldu ol harâret (8) kim bāđınındadır muttaşıl olup řol harâretle kim anı zāhirinden teshîin ëtdi ikisi (9) kuvvet bulucađ fuźzadan bürüdet münhedim oldu dađı ol beyāz kim bürüdetden (10) anı a‘arız olmuř idi gitđi pes ĥumret isti‘lā-yı harâretten anda kâyim (11) olup zehab oldu yine buncılayın abār nuđāsa munđalib olur zîrā abār ma‘dininde (12) tamām olursa dađı nāruđ harâreti ve yubüseti anuđ üzerine müdāvemmet ëtse ma‘dinüđ (13)

ruṭūbetinden istimdād eder kim anuḡ ġidāsıdur pes ol vaḡtkim kendü nefsine ol (14) ġidādān istimdād etti ruṭūbeti daḡı nefsine cezb eyledi zīrā nār üzerine (15) anuḡla kuvvet buldı daḡı ol yubūset kim anuḡ zāhirinde idi ruṭūbetuḡ (16) istimdādıyla leyyinet buldı ḡarāret daḡı anı teşḡin edüp yubūset bāḡınına (17) vardı pes ruṭūbetle yubūset kaçdı ḡarāretuḡ şiddetinden daḡı birbiriyle muttaşıl (18) olup ülfet baġladı abār daḡı munḡalib olup zātından zāhir ḡarr-ı leyyin oldu (19) ve bāḡını bārid ü yābis hem zāhiren ḡumret baġladı şol şufretuḡ şiddetinden kim

21a

(1) ṡabī'atında idi pes aḡmer oldu daḡı nuḡās tesmiye olındı andan ma' dinuḡ (2) ruṭūbetinden istimdād eder netekim nefsine istimdād etti ḡadd-i zātında daḡı ḡarāret (3) aḡa vāşıl olur pes kaçankim ruṭūbet anuḡ üzerine keşret bulup yubūseti leyyin (4) olur keşret-i ruṭūbetinden bürüdet daḡı kuvvet bulur ḡarāretuḡ za' findan ve (5) ruṭūbetuḡ keşretinden pes bürüdet ruṭūbet bāḡınından zāhirine zuhūr eder (6) daḡı ḡarāret bürüdetden kaçup gizlenür ve bāḡınında olan yubūset (7) mümtezic olur bāḡını ḡarr-ı yābis ve zāhiri bārid ü raḡb olur daḡı ol ḡumret (8) kim ḡarāretten anuḡ üzerine zāhir idi ġider pes kaçankim ḡarāret bāḡına (9) vardı oldaḡı anuḡla bāḡın olur daḡı ol beyāz kim bürüdet şeklinden (10) zāhir olmuşdı fużza olur andan sonra ḡarāret anı teşḡin-i zıkr olındıġı (11) gibi zeheb olur bu ecsād-ı zuhūrunda ve ġāyetinde buncılayın zeheb olur (12) pes zehebden ġayri cümle ecsād munḡalib olur mertebeden mertebeye ziyādesi (13) ve noḡşānına ġöre daḡı mekānı ve zamānı miḡdārınca ve ṡül-ı tedbiri ve ġidāsınuḡ (14) kılleti ve keşretine ġöre olur ve elān ben tamām itdüm ecsād-ı seb' anuḡ ' illetin (15) kim eflāk-ı seb' aya mensüb ve tesmiye olınmışdur ve elān uḡül ben söylerüm (16) şol şumm mevātī kim ma' mül ve münfa'ıldür deverān-ı felek ile ve iḡtilāf (17) biḡā' ve emākin ile daḡı ḡarekātüḡ keşreti ve kılleti ile ve arzuḡ ġalebesiyle (18) ve ' anāşıruḡ keşreti ve kılletine

göre olur pes bunların evveli kibritdür (19) kim zıbağ andan hâşıl olur kim
ecsâdı harâretiyle ve yubüseti ile ‘ aqđ

21b

(1) êtdi ba‘dehü kibritlerin ‘illetin beyân eder pes mâ gitdi ma‘âdininde idi
(2) vaktakim harâret anı degdi teşhîn êtdi kaçankim sühûnet buldı bürüdet (3)
bâtinına varıp nârun sühûnetiyle pes hârr-ı leyyin oldı mâ’ın leyyinetiyle (4) ve
nârun sühûnetiyle mâ sühûnet bulucağ şol duhn kim mâ’ın yüzünde idi (5) kuvvet
buldı dağı sühûnetden harâreti neşf edüp cezb êtdi (6) dağı tabbâh anın üzerine
müdâvemet edicek duhnun kuvveti ziyâde (7) olup harâret-i nârdan istifâde êtdüğine
göre kaçankim hâdden ziyâde (8) kuvvet bulup mâ’yı kendü cevherine qalb êtdi bir
(9) yapışıcı duhn oldı ruḡbet dağı zâhirinde olup bâtinında (10) olmadı bir cevher
hârr-ı leyyin oldı tabbâhun harâreti dağı andan eksük olmadı pes kaçankim (11)
nârun harâreti ve yubüseti anın üzerine musallağ oldı kendü cevheriyle ve kuvvetiyle
nârun (12) yubüsetinden istimdâd êtdi yubüseti ziyâde olucağ leyyinet zâhirinden
bâtinına vardı leyyinet (13) bâtına varucağ yubüset anın yerinde qâyim oldı pes bir
hacer yâbis olup nâr gibi ol hâcer (14) kibrit tesmiye olındı dağı bir duhn câmid oldı
havânun bürüdeti anı haşr edüp (15) zevbden men‘ eyledi pes nâr kaçankim anı
yetişe hall edüp dağı zevb eder bir zeheb-i (16) zâyib olur pes kibritün ‘illeti budur
kim zıbağda gizlenmişdür anın ruḡbeti yubüsetini (17) câmid êtdi kibâriyyet dağı
kendü tabî‘atında duhnı olup kuvvetiyle aḥcârı ve ecsâdı (18) iḥrâğ eder pes şarı
olmasının ‘illeti budur kim leyyinetün keşreti zâhirine ğalebe êdükindendir (19)
netekim beyân êdük kaçankim leyl harârete muḡâbil olur ikisinün arasından bir
şufret

22a

(1) tevellüd eder sühūnet bulur yine zāhirinde olan leyyinet giderür daḥı ... ḥumret tolar (2) emsā kibrit-i ebyāz bir mükedder renk-i türābīdur pes ol kibrit-i ebyāz türābuḡ (3) laṭīfiyle mün'akid oldı daḥı māyla ve ṭabbāḡuḡ ḥarāreti üzerine müdāvemem etmekle (4) zeheb-i ḡalīz munḡalib olmadı türābuḡ keşretinden ve ifrāt-ı yubūsetinden bir ḥacer-i (5) cāmīd oldı pes beyāz olduğuna sebep buydı kim mā'uḡ içinde nāruḡ leyyinetiyle (6) mün'akid oldı bu ḡuşūşdan nār anuḡ teşḡinine kuvvet bulmadı kim ruṭūbetin gidere (7) ve beyāz zāhib eyleye tā anuḡ şufreti ve ḡumreti ziyāde ola pes ebyāz olmaduḡınuḡ (8) 'illeti budur ve elān biz ḡacāra zıkr ederüz uḡūl ben söylerüm kim ḡacāra envā'ı (9) çoḡdur elvānı daḥı muḡtelifdür ba'zı şāfī olup ve ba'zı mükedder ve ba'zısı ḡavī (10) olup ve ba'zı yumuşāḡ olur tēz pārelenür ve ba'zısı nārda zevb olunur (11) ve ba'zısı zāyib olmaz ve ba'zı mütekellis olup ve ba'zı mütekellis olmaz daḥı (12) cemī' kibāriyyet ve zerānīḡ ve ecsād ve şabūb ve zācāt ve emlāḡ bu cümleñuḡ aşlı (13) ve ḡilkati mādan ve türābdan olur ammā ba'zısında ziyāde iledür ve ba'zısında (14) noḡşānla olur iḡtilāfı daḥı bu cihetdendür daḥı yerlerine göre kim anda mütevellid olunmuşdur (15) daḥı şemsüñ ṭulū'na ve anlaruḡ üzerlerine müdāvemetine göredür ve ba'zısından şems (16) maḡcūb olduğı ḡadar mütefāvitdür pes a'rāz anlarda buncılayın 'arız olup (17) şiddetden ve reḡāvetden ve ṭu'üm-ı muḡtelifeden ve ḡoḡulardan ve elvāndan ve elān (18) uḡūl ben yāḡūt ḡacāresin beyān ederüm vaḡtākim şems arzuḡ üzerine (19) ṭulū' eder kuvvetiyle ḡarāret vērir pes şol yer kim şemsüñ ḡarāretinden maḡcūb

22b

(1) olmaya daḥı şemsüñ ḡarāreti şiddetle aḡa nüfūz ēde ol yerüñ yubūseti şiddetle olup (2) ruṭūbeti kıllletinden şemsüñ ḡarāretinden ve yubūsetinden kendüye ḡarāret ve yubūset (3) cezb eder daḥı ṭabī'atından ve levninden ve ṭa'mından döner kendü ḡadd-ı zātında olān (4) ruṭūbetine göre ḡalīl keşir neyse pes ḡaçankim ruṭūbet anda

ķāyim oldu ol mā'yı (5) cezb eder kim ol mekānda tūrurđı Őems dađı anuđ üzerine tūlū' edicek (6) teshīn edüp ol mā' letāfet bulup dađı ol yubūsetuđ tađlīline kuvvet bulur (7) kim arz anı ķabūl etdi Őemsuđ yubūsetinden pes sūhūnet anuđ üzerine dāyim (8) olup Őol yubūseti cāmid etdi kim ruķūbetle mūnħall oldu yubūsetuđ kuvveti dađı mānuđ (9) üzerine zūhūr edüp bir mūn' aķid ĥacer oldu yubūsetuđ Őiddetinden ve ifrātından (10) pes ol ĥacer yāķūt tesmiye olındı pes Őiddet-i yubūsetinden menfezleri đayyık (11) oldu yubūseti ķabz etdi dađı rikķatinden ve Őiddet-i letāfetinden mūn' akid olup (12) eczāsı dađı biribiri üzerine mūtekāŐif ve mūtedāđil oldu yāķūtuđ 'illeti (13) budur ammā levnī muħtelif olduđı andandur kim bıķā' arza mūŐābih olmađdan (14) olur ķaçankim mā arzuđ üzerine inüp dađı anda iķāmet eyleye Őol nesne'yi (15) kim arzuđ yubūsetinden ve Őemsuđ ĥarāretinden ĥall olınmıŐ ola anı tađyīr (16) ede pes ol mā ĥarāret miķdārınca ĥumret bađlar dađı mūn' aķid olur ve eger aŐfer (17) mūn' aķid olursa ĥarāret ķilletinden olur ve eger ĥarāret anuđ üzerine mu'tedil olursa (18) ta' fīnde ve inħilālda Őāfī beyāz mūn' aķid olur pes mā arzuđ ĥalīzini (19) kendü letāfetiyle ĥall ederse dađı cevfinde gizleyüp Őiddet-i ĥar-ı nārla mūn' aķid olup

23a

(1) dađı ĥacerūn yubūseti nāruđ yubūsetin ķabūl eyleye ol yubūset Őiddet bulup hem (2) levnine bürüdet 'arız ola Őiddet-i yubūsetden ve ķillet-i ĥarāretten sevād anda (3) 'arız olur üzerine zāhir olur pes ĥumret-i bātına vara Őiddet-i ĥarāret (4) den kim anı 'aķd ve teshīn etdi eger ĥumret-i bātına varmıyadı Őafvet-i ĥacer ile (5) ol ĥacer bir muzlim siyāh olurđı zīrā ĥumret nūrını ĥārice tarđ eder pes (6) ol vaķt kim ĥumret Őuā'yını sevāda tarđ eyledi ikisinūđ mābeyninden bir levn (7) zāhir oldu kim Őufreti Őāfī ve berrāķ oldu ve eķūlü (8) gerü ben söylerüm kim yāķūt bir zehebi ĥacerdür dađı zeheb cinsi gibi mūn' aķid oldu (9) zīrā mā kendü ma'dininde ķaçankim tūrābı ĥall etdi ta' fīn edüp cevfine gizledi (10) ĥarāret dađı kuvvetiyle

teshîin eyledi tabî' atı dağı humret üzereydi pes ol (11) vaqt kim 'ağd olunmağa başladı ma' dininde arja bir ruḡubet 'arız oldu nāruḡ (12) ḡarāreti dağı üzerine ḡāyim olup şiddet-i yubūsetinden kendü nefesine cezb êtdi (13) bir beyāz renk mün' aḡid oldikim humretle mūmtezidür pes aşıł cevheri humretdür beyāzı (14) 'arızdur zīrā beyāzı yubūsetiyle münḡall olmaz münḡall olan humretle yubūsetdür pes ol (15) vaḡtkim nāruḡ ḡarāreti ol ḡaceri teshîin êtdi bāḡınında olan ḡarāret-i zāhirūḡ (16) ḡarāretiyle muttaşıl oldu ol ḡarāret kim anuḡ cevherindeydi zāhir oldu dağı (17) beyāzı bāḡına varıp aḡmer oldu pes ol ḡuşūnet kim andadur mā' anı ḡomaz kim (18) beyāz ola zīrā şufret-i ḡarāretle ruḡubetūḡ mābeyninden zāhir olur netekim mevsim-i (19) rebî'c ruḡubet-i şitādan ve ḡarāret-i ḡayzdan mütevellid olur ol ecelden aşḡar

23b

(1) oldu pes ol yāḡūt eger nāra mūrāca' at olunursa sūḡūnet bulup ḡarāret (2) a' lāsına zuḡūr êderdi yāḡūt aḡmer olurdu ve eḡūlü dağı ben beyān êderüm (3) kim mā arzuḡ üzerinde i'tidalle olur dağı ḡarāret anuḡ üzerine ifrāşsız olup (4) ḡaçankim yubūsetden ḡuvvetle neşf êder bir ḡacer-i mün' aḡid olur ol ḡacer-i yāḡūt tesmiye olındı (5) netekim zīkr êtdüm dağı mā arzuḡ yubūsetin ḡall êder pes sevād arzuḡ yubūsetinde olur (6) dağı ḡarāret ruḡubete vuşul bulıcaḡ ol ruḡubet şufret baḡlar ḡaçankim ruḡubetūḡ (7) şufreti ve yubūsetūḡ sevādı birbirine ḡarışur anlaruḡ arasından bir levn zāhir olur (8) ol levne esmā-yi nūcūmī ad ḡodılar pes yāḡūtūḡ elvānı budurkim zīkr olındı ve elān (9) zümürüdi beyān êderüm ben söylerüm kim zümürüdü yāḡūtdan olur zīrā ibtidā'-yi 'aḡdında (10) cemî'c eczāsıyla yāḡūt mün' aḡid olur dağı kendü tabî' atında levni aḡmer idi pes ol (11) humret biribiri üzerine şiddet tekāşūfünden sevād arja 'arız olup esmā-yi nūcūnī (12) oldu yubūset dağı şaḡıl ve ḡalīz olındıḡından ol esmā-yi nūcūnī olan levn bāḡına (13) vardı dağı humretten şāfī olan a' lāsına mūrtefi'c oldu şufret bulup a' lāsı (14) aşfer olup ve bāḡını esmā-yi

nücünî oldı pes ıabbāhuı ıarāreti Şiddetle anuı ũzerine (15) kıayim olmağla ol iki levni birbirine mũmtezic ėtdũrdi ikisinũı mābeyninden huğret (16)mũtevellid oldı ol aıızar olan levne zũmũrrũd tesmiye olındı ammā aũlı yākıũt idi (17) zırā yākıũt bir zehebı ıacerdũr daıı cemı' aııcāruı aũlıdur netekim zeheb ecsād-ı mũzābenũı (18) re'sidũr daıı yākıũtı nice kim nār anı eritmez ve demũr tũrpisi pes aııa kār ėtmez zũmũrrũd (19) yine ancılayındur nār anı zevb ėtmez ve dũrdi aııa kār ėtmez pes hadıd ol ecelden

24a

(1) aııa te' ũir ėtmez zırā anuı leyyineti a'lāsına zuhũr ėtdi daıı Şiddetle eczāsı birbirine tekāũũf (2) ėtdũınden leyyineti yũzũne zāhir oldı hadıd aııa kār ėtmedi daıı zũmũrrũd ol huũũũ (3) dan hafı olup hem hafıf oldı zırā ol yubũset kim anuı eczāsındadır mũnıhall (4) olmadı illā i' tidālle ve ıabbāhuı leyyineti ile kaıankim bu ıarıkı ile mũnıhall oldı ruıũbeti (5) noıũũān bulmayup yākıũtuı ba' zısı gibi tā kim ũakıl ola ve eczāsı birbirine mũtedāhil (6) olma pes tedbıruı leyyinetle ve ıabbāhuı mũdāvetiyle mũn' akıd olup inıılālle pes (7) in' ikādi tamām olıcaıı ıarāret anuı ũzerine hũcũm ėtdi ıarāretiyle ve yubũsetiyle menfezleri (8) zıyyık olup daıı eczāsı nārda māni' oldı kim anuı iıinde zevb ėde zũmũrrũdũı ' illeti (9) budur daıı yākıũt mũmkin oldı kim zũmũrrũd daıı mũmkin oldı kim yākıũt ola netekim fuıza mũmkin (10) oldı kim zeheb ola ve nuıās fuıza ola daıı birbirine munıalib olur egerıi aũlı bir (11) ũey'-i vāıiddendũr netekim ben ' amel ėtdũm daıı yaratdum ũol nesne ile kim levıde mektũb (12) idi ũol levıdũr kim hermes-i mũũelleũũ elinde idi ol muzlim serdābuı iıinde ' amũduı (13) altında idi kim anuıla kũnũz-i ' aıāmı buldum daıı hermes kitābından ' ilmũı esrārını ũırendũm (14) daıı ismim hikmetle mũrtefi' olup aıııār-ı arzda ũũhret buldum daıı bu ecsād birbirine (15) munıalib olduğına hikmet buydı kim aũlı bir ũey'-i vāıiddũr daıı ũey'-i vāıidden zuhũr (16) ėtdi andanũııra

a'rāzla muhtelif oldı kim anuñ içinde 'arız olmuşdur (17) dañı levnden levne munķalib olup hattā bu mertebeye vardı kim gör nūr-ı aħcār dañı (18) munķalib olur ecsād-ı müzābe gibi zīrā aħcārdan bir ĥacer yoķdur kim saħķ olınmaya netekim (19) aħcār birbirini saħķ eder pes ol ĥuşuşdan ecsāda teşbīh étđüm dañı ecsāddan

24b

(1) bir cesed anı ifsād étmez illā abār ol ecelden dédüm kim bir zehabi ĥacerdür ve ekūlü (2) dañı ben söylerüm kim almās kendü ma' dininde olup ve anuñ ĥilķati ibtidā olındı (3) kim bir cesed ola mā dañı kendü ma' dininde olırdı kaçankim ĥarāret anı teşhīn étđi (4) mā dañı ol ĥarāretten cezib édüp ĥarāret kesb étđi pes ĥarāreti ziyāde olıcaķ (5) māda ĥılzet 'arız olup yapışıcı oldı dañı zībaķa müşābehet étđi andan (6) ma' dinuñ ruķubeti ve yubūseti arasından dañı ttabbāñuñ leķāfetinden bir milķ mütevellid oldı (7) ol yapışıcı mā dañı anı teşķiye édüp ĥılzet buldı ĥarāret dañı anuñ üzerine (8) şiddetle olup pes ol milķ ĥarāretuñ neşfine kuvvet bulup yubūseti dañı ziyāde (9) oldı ol yapışıcı mānuñ yüzüne zuhūr édüp ifrāţ-ı yubūsetinden bir mün' aķid ĥacer oldı (10) kim ta' mında mulūĥat vardır iki ta' mında ĥalāvet olup dañı yubūset anuñ üzerine (11) ifrāţ étmiyeydi zehab olırdı pes kaçankim mulūĥat ile mün' aķid olup dañı (12) (dañı) şiddet-i yubūsetle zehabden noķşān bulup bir ĥacer şulb oldı cemī' eşyāyı (13) ekl eder tabī' atınuñ mulūĥatıyla dañı mulūĥat ve yubūset anuñ cesedi üzerine (14) ĥālīb oldı pes anı bir şeyi ifsād étmez illā abār ol ĥuşuşdan kim zehabīdür (15) netekim abār zehabi ifsād édüp dañı saħķ eder zīrā abārda kibrīt cem' olup (16) almāsuñ milķiyle dañı almāsda olan milķ ol kibrītüñ rāyīhasından pāre pāre (17) olup saħķa ķābil olur dañı almāsuñ levni ebyaz olduĥına 'illet budurkim (18) ruķubetle mün' aķid oldı dañı ol meķānuñ ruķubeti nāruñ ĥarāretin andan def' edecek (19) levni ebyaz oldı pes almāsuñ 'illeti budur dañı şol ĥacāra kim ĥamrā ve ĥamriyyedür

25a

(1) ibtidāde mün'aqid oldıkim yāķūt ola ammā ruķūbetūñ keşreti ve ķilleti ve yubūsetūñ (2) keşreti ve ķilleti anı yāķūt olmaķdan alı ķodı i'tidālūñ ķilleti daķı yāķūt (3) luķdan māni' oldı bir ĥamrī renk ĥacer-i aķmer oldı nārda zevb olmaz netekim (4) yāķūt daķı zevb-i ĥadīddür daķı aña te'sīr étmez pes anuñ iķtilāfından eşyā (5)-yı muķtelife üzerine düşdi pes cemi' aķcār ibtidā' ĥilķatde yāķūt olmaķ istedi (6) ammā ā'rāz anlara 'arız olup men' étđi daķı bu vaşf étđüģüm ĥacāra (7) ancılayındur kim yāķūta nisbet étđüm yāķūt daķı zehebe şebīh oldı kim her (8) ma'dinūñ re'sidür netekim zehebi ĥaceri söyledüm kim şems kısmındandır beyāz (9) olan ĥacerleri daķı beyān éderüm kim ķamer kısmındandır evvelā cümleden billūrı (10) söylerüm billūr bir ĥacer-i ebyāz naķīdür şol ā'rāzdan kim aña 'arız oldı (11) ammā anuñ aşlı zehebdür billūr daķı ancılayındur uķūl ben söylerüm kim ol (12) ma'den kim billūr anda idi bir ruķūbet var idi kim yubūsetle müzdevicdür olvaķt kim aña (13) ta'finūñ ĥarāreti vāşıl oldı ŧabh étđi ĥarāretiyle pes leķāfet bulup daķı yubūset (14) ĥaddine girdi daķı tedbīrūñ leyyinetiyle taķlīl étđi ve ŧūl-ı zamānla kaçankim ĥall olındı (15) yubūset ruķūbetūñ içinde bir mā'-ı şāfī oldı ruķūbetūñ ķahrından ve ŧabbāĥ anuñ (16) üzerine mu'tedil olduģından pes yubūset anuñ üzerine zāhir olıcaķ cāmid édüp (17) daķı mā' mün'aqid oldı ol vaķt bir ĥacer-i ebyāz oldı ĥumretten anı meķānuñ (18) ruķūbeti alı ķodı daķı billūr nārda mütefettit ve pāre pāre olduģı mulūĥatı (19) sebebindendür mulūĥat daķı anda mütevellid olmadı illā duĥnı ķilletinden zāhirinden

25b

(1) zīrā bürüdet anuñ zāhirindedür vaķtākim bürüdet a'lāsına zūĥūr étđi milĥ daķı anuñla (2) bile zāhir oldı duĥnı daķı bāĥınına vardı ĥarāretle pes nāruñ ĥarāreti aña vāşıl (3) olıcaķ mulūĥatdan rīze rīze olur daķı ĥadīd anuñ üzerine ol ĥuşūşdan (4)

düşer kim ruṭūbeti keṣīrdür pes ol ruṭūbet anuṅ yubūsetini nerm êtdi daḡı andan (5) za'îf ve kuvvetsiz oldu hem ḡafī olduğına sebep bu oldıkim eczāsınun teklīsi (6) ḡalīldür ifrāṭ-ı yubūsetün ḡilletinden ve mu'āvenet ḡarāretün ḡilletinden eczāsı (7) teklīs bulmayup daḡı birbirine tedāḡül êtmedi pes billūrun 'illeti budur ammā ṡol (8) aḡ ḡacer kim ṡāfī degüldür ol kirec menzilesindedür kim māda ve cibālda olur (9) ve ṡol ḡacer kim dükeli ebyāzdur ol yubūset ḡalebesinden kim ruṭūbeti (10) içinde gizlenmişdür daḡı ruṭūbetün taḡlīli ḡilletinden ve ifrāṭ-ı yubūsetinden leṡāfetle (11) mün' aḡid olmadı pes arzuṅ ve ḡarāretün taḡlīlinden bir ḡacer-i ebyaz oldu (12) daḡı her ḡacer kim levni müteḡayyir oldu anuṅ taḡyīri ṡol ḡarāretten kim elvānuṅ (13) içinde ḡādīs oldu ve her şey'i teṡḡīn êtdüğine göre daḡı ol şey'i andan (14) ḡabūl êtdüğü denlū levni olur pes ṡol aḡ aḡcārı beyān êtdüğüm gibi (15) ancılayın edviye-yi nuḡasiyye'yi söylerüm kim zühre kısmındandır uḡūl (16) ben beyān êderüm kim deh nec daḡı lājverd ve ṡādine ve mürr-i ḡaṡīṡā daḡı cemī' aḡcār-ı (17) nuḡasiyye ma' dinlerinde nuḡās olmaḡa ibtidā olındı pes zībaḡ ḡaçankim kendü ma' dininde (18) kibrit ile imtizāc êdüp daḡı nuḡās olmaḡa ibtidā olındı ṡiddet-i ḡarāret (19) ma' dinün üzerinde musallaṡ olup ruṭūbetle yubūset arasında te'līf êtdi ol

26a

(1) ḡarāretün daḡı ṡiddet-i yubūsetün kuvvetiyle bir ḡacer-i nuḡāsī oldu hem nuḡāsınun ba' zı (2) anuṅ içinde gizlendi pes vaḡtākim ḡarāret ṡiddetle üzerine musallaṡ olup (3) ṡiddetle ḡumret baḡlar daḡı ṡādine menzilesinde olur ve eger ma' dininde ruṭūbetden (4) bir eṡer olursa aḡzar mün' aḡid olur deh nec olur ve eger yubūsetle sevād üzerine (5) ifrāṡla evvela lājverd olur bu aḡcār cümlesi nefsiyyedür nuḡās daḡı bunların (6) cevfind e gizlenmişdür herkim bunları rıḡla tūtarsa ma' din nuḡāsı gibi nuḡās bunlardan (7) iḡrāc êder aḡcār-ı ḡadīdiyye daḡı buncılayındır maḡnīsiyā gibi ve miḡnaṡis ve mürr-i ḡaṡīṡā (8) bunlar ma' dinlerinde ḡadīd olmaḡa ibtidā olındı pes ḡaçankim ma' dinde olan ruṭūbet (9) kibritden iḡtibās êtdi tā kim zībaḡ ola pes

zībaķuñ ba‘zı ma‘dinde müheyyā (10) olup ĥadīd oldu yubūset daķı Őiddetle ma‘dinün üzerinde musallať olup (11) ruťubetün eczāsını taķlılsız cem‘ etti aķcār-ı nuķāsiyede vaŐf etdügüm aķvāl (12) bunlara daķı ‘ārız oldu pes ĥarāret ve yubūset ‘ārız olıcaķ daķı iki ĥarāret (13) arza müzdevic olup ĥarrı ve yabisi cāmıd etti daķı ruťubetin giderdi pes ol müzdevic (14) olan mün‘aķid oldu bir ĥacer-i yābis Őulb-ı Őedīd oldu ve bu aķcārın sevādı ĥarr-ı Őabbāķun (15) Őiddetinden kendü ma‘dinlerine daķı ruťubetün ķilletinden ve ğılzet-i yubūsetinden ve anda olan (16) Őıķletün sebebındendür ve eger ruťubet anda ziyāde olaydı daķı Őabbāķun ĥarāreti anıa (17) vāŐıl olaydı mā’sı yüzine zāhir olurdı daķı ecsādları ĥarr-ı nāra muķābelet (18) ederdi pes kaçankim ruťubet zuhūr etmeyüp ķilletinden daķı ĥarāret-i ķuvvetiyle üzerine musallať (19) oldu tesvīd etti pes aķcār-ı süd oldu ĥadīd cinsinden daķı ĥadīdi

26b

(1) zevb eder zirā anıa müŐābeheti vardur daķı ĥadīdi cezb eder Őol ķuvvetle kim andan kesb (2) etti pes ecsād-ı ĥadīdiyyenün ‘illeti budur daķı aķcār-ı raŐāŐiyye yine buncılayındur (3) ol bir aķcārdur kim ecsādı iķrāk eder pes ol aķcār-ı kibāriyyet ve zerāniķdür daķı (4) daķı kibrite müte‘allıķ olan aķcārdur pes ben bu kitabımda söyledüm aķcārın beyānından (5) kim kibrit-i ebyazın ĥaceri daķı kibrit-i aŐferün ĥaceri kim anlar raŐāŐa müte‘allıķdür ve elān (6) uķül ben söylerüm zerniķin beyānından daķı her ĥacer kim kibrite ta‘alluķı vardur (7) pes ol mā kim ma‘dininde olurdı kaçankim ecsādın ğalīzini taķlil etti kendü (8) cevfinde gizledi pes mā ğalīz olup ecsāda müŐābih oldu yubūset ruťubetle (9) mü’telif olduğundan daķı birbirine tedāķül etdüğünden yapıŐmaģı ziyāde oldu duhnı (10) olduğı ecelden daķı ĥarr-ı Őabbāķun Őiddetinden duhnı ziyāde oldu ve ol ruťubeti (11) duhna tebdil etti pes milķ anın taķliline yol bulmadı daķı ben dedüm kim cesedi (12) kim kibritden ve milķden mürekkebdür pes vaķtakim duhnı ziyāde oldu leťāfet bulmayup (13) kim münħall olup bir cesed-i Őulb mün‘aķid ola daķı yubūset anın yapıŐmasına ifrāťla

(14) olup daḥı ḥarr-ı ṭabbāḥla yāp yāp tedrīcle mün‘aḳid olıcaḳ ṣafāiḥ oldı (15) netekim milḥ kendü ma‘ dininde ṭabaḳa ṭabaḳa mün‘aḳid oldı ṭalk daḥı ancılayındur (16) kendü ma‘ dininde ḳıṣrları birbiri üzerinde olur zīrā cümleten bir uğūrda ‘aḳd (17) olunmaz tedrīcle ṭabaḳa ṭabaḳa üstinde ‘aḳd olunur pes birbirinüñ üzerinde ṣahīfeler (18) oldı zernīḥ-i aḥmerüñ ‘illeti budur ammā şufretinüñ ‘illeti oldur kim ṭabbāḥuñ leyyinetiyle (19) mün‘aḳid olup daḥı anuñ kibrīti ruṭūbetden ḳarīb olduḡı ecelden ḳuvvet

27a

(1) bulmayup kim ḥarāreti gidere anuñ ruṭūbetini lakin ruṭūbet ḥarāretle muttaşıl olup (2) aşfer oldı ammā zernīḥ-ı aḥmer ḳaçankim yubūset ruṭūbetle müzdevic olup daḥı (3) nāruñ ḥarāreti üzerine muttaşıl oldı ḥıffet olup yābis oldı daḥı şiddet-i (4) ḥarāret kendü ma‘ dininde olıcaḳ ḥumret baḡladı pes zernīḥ-i aḥmer ve zernīḥ-i aşfer (5) ikisi ḳardeşdür mābeynde fark bu oldıkim aşfer ruṭūbetle mün‘aḳid olup ve aḥmer (6) yubūsetle ‘aḳd olındı daḥı nice dēdüm kim zernīḥin iḥvānıdır iki kibrīti (7) daḥı iḥvān dēyüp ḥaber ēderüm pes ‘illetlerin kitābımuñ a‘ lāsında i‘ lām (8) ētdüm daḥı bu aḥcārüñ cümlesi ḳaçan bir ḥekīm tedbīr ēyleye anlarda raşāş (9) iḥrāc ēde netekim ḥükemā aḥcār-ı nuḥāsiyyeden nuḥās istiḥrāc ētdiler daḥı netekim (10) aḥcār-ı raşāşıyyeyi bildürdüm yine ancılayın aḥcār-ı abāriyyeden söylerüm pes (11) ... beyān ēderüm daḥı ḥacer-i esved kim ḥabeşīdür ve mürtek cemī‘ (12) esved renk olan aḥcār kim zūḥal ḳısmından olındı daḥı ḥilḳatde (13) abār olunmaḡa ibtidā olunmuş netekim zernīḥ raşās olmaḡa ibtidā olındı (14) pes şol ma‘ din kim bu aḥcār anda nihāyet bulup anuñ ruṭūbetine arzuñ ḡalīzinden (15) muttaşıl oldı daḥı ṭabbāḥuñ ḥarāreti aña şiddetle zuhūr bulup daḥı birbirine ülfet baḡlayup (16) bir yere cem‘ olındı daḥı arzuñ sevādından anuñ içinde bürüdetle yubūset ‘arız oldı (17) pes ol vaḳt kim ma‘ dinüñ ḡılzetinden bürüdet ‘arız oldı ḥarāret kendü yerinden (18)

zāhib olup anuñ yerinde bürüdet kıyım oldu pes andan sevād galīb-i bārid (19) yābis oldu ve abār şeklinden bir şekl bağladı pes hükemā dağı kaçankim mürteki ve ... tedbīr edüp

27b

(1) yāhūd bu aḥcāruñ cemī' sin tedbīr edeler anlardan abār esved istihrāc edeler kim ma' ādinūñ (2) abārı gibi arzuñ ma' dinleri dağı buncılayındur içinden her ne zuhūr ederse aḥcār-ı (3) müzābenūñ üzerine maḥsūm olınmışdur kim ma' ādinūñ re'sidür ecsād-ı müzābe dağı (4) anuñ mişlīdür kim zehebe mensūbdür dağı her ma' denūñ re'sidür pes zeheb zībağdan (5) ve kibritden maḥsūmdur kim ecsād-ı müzābenūñ aşıldur uqūl dağı ben söylerüm (6) şemsūñ beyānında kim zehebi anuñ kısmetinden étdüm ol ya' nī şems kevākib-i seb' anuñ (7) üzerine musallaḥdur zīrā şems feleki gibi olup mecerrenūñ vasaḥında seyr éder (8) ve kevākibūñ ba' zısı fevķinden ve ba' zısı tahtından seyr éderler dağı şems anlarla müzeyyen (9) olup kendü nūrından kevākibe taḥsīm éder dağı i' tidālinden anlara ğidā vèrüp (10) istimdād étdürür tā şemsūñ tedbīri şalāḥ-ı ā' lem ve kıvām-ı felek olup dağı mevālīd (11) andan tevellüd éder pes ecsāduñ ve aḥcāruñ ' illetlerin haber edüp beyān (12) ve ' ayān étdüm dağı kendü ma' dinlerinde nice mütekevvin olınmışdur ve elān (13) uqūl ' alā el emlāḥ ben söylerüm kim şubūb ve emlāḥ ve zācāt ve burķāt (14) cümlesi cins-i vāḥiddür ba' zısı tuzlı ve ba' zısı ekşi olur pes bunlaruñ iḥtilāfi (15) buķa' ları ve emākini miḥdārıncadır dağı şol ḥarāret miḥdārınca olur kim anı (16) ḥabḥ étdi hem yubūsetūñ kılletiyle ve keşretiyle ' aḥd olup ve anuñ levni mizācı (17) miḥdārınca olur kim anı ḥabḥ étdi hem yubūsetūñ kılletiyle ve keşretiyle ' aḥd olup (18) ve anuñ levni mizācı miḥdārınca müteğayyir oldu pes mā arzuñ üzerine cereyān edüp (19) ma' ādinde müctemi' oldu dağı mā arzuñ laḥifinden olup cevfinde gizlendi şemsūñ

28a

(1) Һарәreti anı teshīn edicek leṭāfet baġlayup Һārr ve leyyin oldı (2) Һuvveti daġı ziyāde olup arzuṅ yubūsetin taḥlīl-i Һarāretiyle ve ruṭubetiyle (3) pes arzuṅ bürüdeti süḥūnet bulup ṣol Һarāretle kim Һarr-ı ṣemşden (4) istifāde etdi hem Һarr-ı ṣemşden ve yubūsetden munḳalib olup daġı (5) kendü Һarāretiyle ṣiddet buldı daġı taṣfīn-i arzdan anuṅ yubūseti Һuvvet (6) bulup aṣlāsına zuḥūr etdi ve ruṭubet bāṭınına varup bir Һacer-i münṣ aḳid oldı (7) pes cemīṣ emlāḥuṅ ṣilleti ve daġı ṣillet-i ṣaḳdi budur ki zıkr olındı ammā elvānuṅ (8) taġyīri her taṣfīnde yubūsetden ḳabūl etdüġi miḳdārda olur daġı Һarāretde (9) ne ḳadar cāmīd olursa pes eger Һarāret ṣiddetle anuṅ üzerine müstevlī olursa (10) Һumret baġlar ve eger muṣtedil olsa beyāz olur ammā Һarāretle ruṭubet iṣtidāl bulıcaḳ (11) aṣfer olur ve eger Һarāret ifrāṭ bulup maṣdenüṅ keṣret-i yubūsetiyle sevād ġalebe (12) eder daġı Һarāret bāṭınına varup ve bürüdet aṣlāsına zuḥūr ederse bāṭınına (13) Һumret ve zāhirine sevād müstevlī olur pes ol vaḳt kim bu iki levn imtizāc ede ikisinüṅ (14) arasından Һuḍret tevellüd edüp ṣāfī aḫṣar ola pes ṣaṣmlarınuṅ ṣilleti budur kim biz söyledük (15) bizüm kitābımızda kim leyyinetüṅ ṣabīṣatiṣ azbdur ve yubūsetüṅ ṣabīṣatiṣ acı olur pes ḳaçankim (16) yubūset kendü Һuvvetiyle bir şeyde münferid ola ol şey Һarāret baġlayup acı olur (17) ve eger leyyinet münferid olursa ol şey ṣazb olur ve eger leyyinet ile yubūset imtizāc (18) edüp daġı leyyinetüṅ ifrāṭı yubūsetden ziyāde ola ol şeyüṅ ṣabīṣatiṣ atı ṣatlu olur (19) ve eger leyyinetle yubūset mümtezic ola daġı birbirine ifrāṭ etmeye ol şeyüṅ ṣaṣmı ṣuzlu olur

28b

(1) zīrā Һarāretle ṣuzūbet bir yerde cemṣ olsa milḥ olur pes eger ḫalāvet mulūḫatla ve ṣuzūbetle (2) cemṣ olsa anlaruṅ mābeyninden Һumūzet ḫāṣıl olur ve iki Һumūzet ve mulūḫat ve (3) Һarāret cemṣ olsa Һarāfet ḫāṣıl olur ve eger Һumūzet ile Һarāfet cemṣ olursa (4) kekriṣ olur pes ṣaṣmlarınuṅ ṣilleti budur ammā rāyiḫalaruṅ ṣilleti budur

kaçankim omı rāyia (5) ola anu ousı sevādındadır ve sevādı bürüdetinde olur daı bir zühm rāyia olsa (6) anu zühümeti kibritinde olur ve kibriti harāretindedür pes bu iki rāyianun arasından (7) tevellüd eden arebine mensüb edesin pes ben emlāda aber tdüm elvānu illetlerin (8) daı amlarun ve rāyiaların illetlerin bildürdüm ammā anu afveti ve küdüretinun illeti yubüsetun (9) keretinden ve illetinden olur daı ol mā midārınca kim anda ad olup ve yubüsetun (10) ılzetinden ve sevādından olur pes açankim mā bir mekānda ok urursa arzun laifini (11) all eder kendü leyyinetiyle daı i tidāliyle ol harāret daı kim anu iinde ad olındı (12) üzerine ifrā etmez zirā anda ılzet olup daı arzun sevādından sevād olmala (13) küdüreti zāhir olup iinde olan yubüsetun kereti ve illetine goredür daı anı cāmid (14) eden nārun midārınca acer oldu pes emlāun illeti daı amları ve elvānı ve rāyiaların (15) illeti budur kim zıkr tdüm ecsād-ı dühniyye daı buncılayın olur ne ve ār gibi daı her (16) cesed-i duhnı kim arzdan ıkar bunun gibidür harāret anu üzerine ālib olmadan (17) dur zirā mā kendü ma deninde olup harāret anula cem olıca mā'yı tesin tdi (18) pes ol duhn kim mānu yüzünde olup uvvet buldı evvel ilatde ol harāret (19) tesinle emsun harāretinden istimdād düp kendü nefsine cerr tdi daı bürüdetun

29a

(1) üzerine avı oldu açankim ol duhn kendü mekānında uvvet buldı bürüdet bāımına (2) varup arr-ı leyyin oldu daı mānu ruubetini kendü cevherine alb tdi daı kendü cinsine (3) ve zātına döndürdü pes ol māya bir yāpııcı duhn arız olup ol duhndan (4) ne ve ār ve cemı ecsād-ı dühniyye āıl oldu pes bu ecsād-ı harāretten mānu (5) ruubetinde duhna müstail oldu eger mādan mā-adā ayri yerde olaydı nārun (6) yubüsetinden daı harāretinden yanardı hem anu ılzeti ve rikati abbahu iddetinden olup (7) daı kendü mevzinde harāretun kereti ve

killeti olduğundan olur pes ol mevzi' de (8) kaçankim ṭabbāḥuḥ ḥarāreti şiddetle ola ğalīz olur ve iki ḥarāret kilette olursa raḳīk (9) olur ve bu zıkr olınan cümle ma'ādinde noḳṣān-ı ruṭūbetden olur pes ecsād-ı (10) dühniyyenüḥ 'illetlerin ḥaber êtdüm kim ma'ādini arzdan ḥurūc êder ve elān zücācdan (11) söylerüm niçün zücāc remlden çıkar pes vaḳtakim mā'yı yubūsetle ülfet baĝladı daḥı (12) ḥarāretle ve ṭul tedbiriyle ve ṭabbāḥuḥ leyyinetiyle ḥall êtdi kaçankim mā 'aḳd olunmaĝa başladı (13) bürüdet aḥa 'ārız olup şol ḥarāret kim anūḥ eczāsın cem' êderdi bāṭınına vardı (14) bir ḥacer-i müzāb oldu billūr ḥaceri gibi daḥı bürüdet üzerine kuvvet bulıcaḳ ḥarāret andan (15) ma'düm olup bārid ü yābis oldu ve daḥı rīze rīze olup leyyinet baĝlayup hem (16) yumşak ve za'īf oldu daḥı reml tesmiye olındı pes cevher-i ḥaceriyyet bu eczā'-yı mütefferiḳanūḥ (17) cevfinde gizlenmişdür vaḳtākim bir eczā cem' olunup daḥı nārūḥ ḥarāretiyle zevb ola (18) ḥarr-ı nār şol bürüdeti bāṭın êder kim 'aḳd zamānında aḥa 'ārız oldu ḥarāret daḥı (19) a'lāsına zuḥūr êdüp mütefferiḳ olan eczāyı cem' êder ol vaḳt bir cesed-i şāfi müctemi'

29b

(1) olur ol cesede zücāc tesmiye olındı daḥı ol sebebden zücāc nār üzerine raḥv olup (2) ya'nī yumşak oldu ol ḥilḳatde kim 'aḳd olunmaĝa başladı nārūḥ ḥarāreti ve yubūseti anı bişürmeyüp (3) kim billūr gibi şulb ve ḳavī ola bir mertebe çig ḳaldı daḥı za'īf iken ve eczāsı daḥı (4) mütefferiḳ iken bürüdet aḥa 'ārız oldu ve ḥarāret daḥı kuvvetiyle anı cem' êtmedi ol ecelden (5) raḥv ve za'īf oldu pes zücācuḥ 'illeti budur ve eḳülü daḥı ben söylerüm ecsād (6) niçün nār içinde idi pes sebebi budur kim leyyinet yubūsetüḥ üstinde zuḥūr êtdi daḥı anūḥ (7) 'illeti oldur kim kitābımızuḥ a'lāsında zıkr eyledük kim ecsāduḥ aşlı zībaḳdan idi daḥı zībaḳuḥ (8) leyyineti zāhirde olup ve yubūseti bāṭınında idi pes kaçankim yubūset leyyinetüḥ üzerine zuḥūr (9) eyledi yubūset nārdan istimdād êtdüĝi ecelden kendü ṭabī'atına

harâretten dağı istimdâd (10) êtdi pes ol vağt leyyinet yubüsetün içinde gizlendi dağı yubüset kendü kuvvetiyle (11) ol cirmün üzerine zühür êdiecek ol cirm yâbis oldu kaçankim ol cirme harâret-i (12) nâr vâşıl ola dağı anuğ üzerine müdâvemem êde ruṭûbet yubüsetün bânından zâhirine (13) ṭulû' êdüp tâ kim kendü cesedinden yubüseti dağı ḥarr-ı nârı def' eyleye tâ anı (14) ma'düm êdüp şüretini fesâda vermeye pes ol vağt kim leyyinet zühür êtdi yubüset (15) kaçıp gizlendi harâretün şiddetinden pes leyyinet zühür êdiecek zâyib ve münḥall oldu (16) ve eger harâret ecsâddan zâhib olup dağı bürüdet-i hava ecsâda vuşul bulup (17) yubüset zühür êder bürüdetün mu'âvenetiyle zîrâ biz söyledük bu kitâbımızda kim yubüset bürüdet (18) den olur pes ol vağt kim leyyinet bânına vara netekim evvelden bânında idi bir cesed (19) câmid olur dağı niçün ecsâduğ ba' zısı seri'ü'z-zevb olur ba' zısı géc

30a

(1) zevb olunur sebebi budurkim seri'ü'z-zevb olan kesret leyyinetdendür dağı menfezleri (2) vâsi' oldıgındandır dağı 'illetleri budur kim ecsâd-ı kibritün yubüsetiyle ve nârün mu'âvenetiyle (3) mün'aqid oldu pes ervâhı bânına vardı ve ecsâdı zühür êtdi dağı mün'aqid olan (4) ṭabbâhuđ şiddetinden ve yubüsetün ifrâından olup ol cirmün yubüsetine dağı menfezleri (5) zıyyık olup nârün harâreti anuğ leyyinetine sür'atle vuşul bulmadı pes ol cesed (6) nârün içinde seri'ü'z-zevb degüldür dağı şol cesed kim ṭabbâhuđ leyyinetiyle mün'aqid oldu (7) dağı anuğ rûḥına leyyinet ifrâtle vuşul bulup yubüseti kalîl ola pes anuğ menfez (8) leri vâsi' olur ol menfezlerden yüzine nârün harâreti sür'atle varur dağı leyyinet zühür (9) êdüp bânından zâhirine vara netekim zıkr êtdük ve yubüset bânında kalup ol vağt (10) zâyib ve münḥall olur pes 'illet bu oldu dağı niçün ecsâd-ı zâyibenün ruṭûbeti (11) yubüsetinden ayrılmaz zîrâ ervâhı ecsâdıyla ülfet bağladı dağı anlaruğ 'illetlerin zıkr olındığı (12) gibidür vağtâkim ruṭûbetle yubüset zîbağda cem' olındı ülfet bulup

ṭul-ı ṭabhla ve leyyinet-i nārla (13) kibrīt daḥı zıbaḩun içinde ḩall olup leṭāfet buldı pes ruṭübet rüḩ oldı (14) andan münfekk olmayup ḩanda olursa anuḩla böyle olur yubüset daḥı leyyinete rüḩ oldı (15) leyyinet daḥı anı ḩaṣr edüp ḩanda olursa anuḩla böyle olup andan ayrılmaz oldı (16) netekim ruṭübet zıbaḩda zāḩir idi eger ruṭübet zāyil olup andan giderse yubüseti (17) daḥı anuḩla gider pes ikisi müttefiḩ ve mü'telif olmuṣdur pes ervāḩ-ı ecsādla mü'telif (18) olmasına 'illet budur kim zıkr etdüḩ andan ṣonra aḩcār-ı nāruḩ içinde teklīs olınuḩ (19) ruṭübeti yubüsetinden ayrıldıḩı sebebden daḥı anuḩ 'illeti oldur kim mā'ı ḩaçan türāba

30b

(1) vāṣıl oldı aḩcāruḩ ḩilḩatinde teklīs olınuḩı ḩinde pes ruṭübet yubüsete (2) vuṣul bulup bir yere cem' olup netekim türābla ile mā cem' olup ṭıynī oldı andan yubüsetle (3) leyyinet itticār bulmayup kim şey-i vāḩid olalar lakin mā' türābı ısladup bir yere cem' etdi (4) daḥı ḩarāret anı teşḩin edüp i' tidāliyle taḩfif etdi bir ḩacer oldı ḩaçankim ḩarr-ı (5) nār aḩa yetiṣe ol mā kim ol ḩacerde gizlenmiṣ idi ḩaçar ve firār eder zirā ol mā' (6) nāruḩ ḩarāretin cem' edüp daḥı ḩaceruḩ yubüsetini nāra teslīm etmiṣ idi pes eczāsını (7) bārid edüp ... oldı daḥı niçün aḩcār nārda zevb olunmaz yubüsetinden ve zıyyıḩ (8) menāfizindendür pes anuḩ 'illeti oldur kim ḩaçan mā' türābı ḩall etdi kendü ma' dininde (9) anda bir ḩacer ḩalup mā'uḩ içinde daḥı ol yubüset ḩall olınuḩ ṭul-ı tedbīr ile ve (10) i' tidālle ve tedricle leṭāfet bulup ṣāḩi ve raḩıḩ bir cevher oldı inḩilāl-i yubüset (11) den ḩuvvet bulup leṭāfet baḒladı daḥı nārdan yubüseti neṣḩ edüp hem ṭabbāḩuḩ (12) ḩarāreti üzerine ṣiddetle olup ifrāṭ-ı yubüsetinden mūna'ḩid oldı pes menfezleri (13) zıyyıḩ olup dutıldı yubüsetuḩ ṣiddetinden daḥı ḩarr-ı nār sür'atle bāṭınına varmayup (14) ḩillet-i ruṭübetinden ve ṣiddet-i yubüsetindür nāruḩ üzerine mütefettit olup zevb olmazdı (15) pes aḩcāruḩ 'illeti budurkim nārda zevb olunmaz daḥı ben bu ḩitābımda ḩaber etdüḩ kim cemī' (16) 'ilelde olan bu ṭabāyi' den olur ve bu ṭabāyi' nār ve mā ve riḩ ve türābdur ve

bunların (17) ikisi erkektür ve ikisi dişidür pes nār ve havā erkek ve arz ve mā' ünşā olur daḥı (18) bunlar 'āmildür ve ma' mül-ı bihimādur nār ve havā 'āmil ve ārz ve ma ma' mül-ı bihimā olur (19) daḥı nār ve havā'nun cesedi olmaz ve arz ve mā ğalīz olup cesedleri vardur pes

31a

(1) kaçankim ol iki erkek laṭīf cesedi olmayan şol iki ünşāya vuşul édüp kim (2) ğılzetdür ve cesedleri vardur bunlara duḥul édicek ṭabī'atları munḳalib olup daḥı aralarından (3) bir mevlūd tevellüd éder mülākātlarına göre pes eger büyük ve eger küçük olalar zuhūra gelicek (4) bu ṭabāyi' -i erba'adan zuhūr éder daḥı her şeyün aşlı ... daḥı bu ṭabāyi' -i erba' a hem tézdür (5) ve hem muzlim pes ol şey kim tézden zuhūr éder ol şey aşfer olup daḥı müteferriḳ ve berrāḳ (6) olur ve eger ğalīzlerden zuhūr éder muzlim ve mükedder olur pes bu cümle e'ācīb mütevellid olmaz (7) illā bu ṭabāyi' -i erba'adan olur daḥı ben ḥaber étdüm şol ṭabāyi'nün 'illetinden kim arzda (8) gizlenmişdür taşrīf-i zamānla ve taḡyīr beḳā' ve emākin-i vaḥdedle daḥı esfelün aḳşāsıyla (9) ve a' lāsıyla daḥı bunlar deverān-ı felek üzerine vaż' olup daḥı ḥudūd-ı burūca ve ittişāl (10) ma'ādinē mevzū' dur andan ben bu kitābımda ḥaber étdüm kim semāvatda olan arzün (11) içinde olana muttaşıldur daḥı her şey cinsiyle olup hem şekline muttaşıldur pes (12) ma'ādinün kitābı bunda tamām oldı andanşonra cüz-i şālīşe şürū' olunur andan (13) (andan) maḳāle-yi şelāşe nebātı beyān éder (14) v'Allahul mu'īn

31b

(1) vahd ve hüve'l-cüz'ü'l-şālīş min kitābı Belīnūs elḥekīm fī 'ilel-il eşyā ḳāle (2) Belīnūs netekim ecsād-ı zamme ve andan bildüm kim taşrīf-i zamānla münfa' il olup (3) daḥı ḥarekāt-ı eflāḳla ve taḡyīr tebā' ve emākinle muttaşıl olındı yine ancılayın

nebâtı (4) beyân ederüm kim hâddından sonra mâdan ve türâbden mütevellid olup dağı ğalîz olan (5) ğalîzle muttaşıl olunmağdan oldu pes felek ve tağallüb-i leyl ü nehâr bunun gibidür dağı (6) ben bu kitâbımda söyledüm kim cevher evvelde her şekl ve her hey'et var idi eger şürete (7) dağı kâbil olmuş idi pes kaçankim a' râz anı karışdı ol cevher eşkâl-i muhtelife(8) den ayrıldı dağı şuver anı içinde muhtelif oldu netekim a' râzdan evvel ol cevher (9) kabûl etmişdi pes ol şuver birbirinden bölündü dağı emâkininde müteferriğ olıcak (10) anda tamâm olup kuvvet buldı ğıdânın kılletinden ve keşretinden dağı anı vâşıl olan (11) harâretün şiddetinden ve za' findan ve ihtilâf-ı harekâtden ve kendü 'anâşırından (12) kabûl ettiği ahvâlden oldu pes muhtelif olup elvânda ve ta' mlarda ve râyiha (13) larda dağı kendü ihtilâfindan üzerine esmâ-yi muhtelife vâki' olındı pes her (14) şeyi kim iki tabi' atden müzdevic oldu anı ihtilâfi vardır zîrâ cevher-i vâhiddin (15) olan şeyde ihtilâf olmaz dağı ihtilâf cârî olmadı illâ tabâyi' den (16) ve keşret-i eczâdan kim birbirine dâhil olup ve kılletinden dağı efâ' ilün kuvvetinden (17) kim üzerine musallağ olındı zîrâ tabâyi' ün kuvveti şey-i vâhidün kuvveti degüldür (18) kim cümle bir kuvvet müte'ellif ola dağı andan veled-i tamm mu' tedil olup kim anda

32a

(1) ihtilâf olmaya pes eger tabâyi' un kuvveti vâhid olaydı dağı anları bir hareket (2) cem' êde kim hergiz ihtilâfi olmaya eyle olaydı halk ihtilâf etmezdi (3) dağı birbirine uyup müteferriğ olmazlardı şuver dağı müteferriğ olduğundan (4) birbirinden saçulup bölündü pes ihtilâfla müzdevic olup dağı birbirine (5) dâhil oldu pes birbirini habs edecek lañifi dağı ğalîzini habs etti (6) ve erkegi dışisini habs edecek harekete gelüp dağı lañifi ğalîzine dâhil oldu (7) pes ğalîzi lañifle leñâfet bulup ve lañif ğalîzle ğılzet buldı anların (8) mâbeyninden bir mevlüd mütevellid olup kim anlara müşâbeheti olmayup dağı anlardan (9) ğayri bir şey oldu pes halkın ihtilâfi buncılayındur terkib-i tabâyi' ün (10) ihtilâfi dağı ziyâdesine ve noğşânına göre olur

dağı ol mekânun miqdârınca (11) olup kim anun içinde mütevellid olındı dağı hareketun keşretiyle ve kılletiyle olur (12) dağı ibtidâ'-yı hilkatde tabâyi'ün eczâsı biri birine nice vuşul buldıysa anı göre (13) olur pes ben söyledüm kim tabâyi' ma'âdinde ve arzda nice tevellüd etmişdür dağı (14) felekün binâsı istitmâm bulup dağı deverân etmeyüp kıllat-i riyâhdan tabâyi' (15) birbiriyle müzdevic olmayup kim ma'âdin andan tevellüd ede hareket sebebiyle lakin felek (16) devr ve hareket etmedi kim anun deverânından ve hareketinden eryâh biri birini habs (17) edüp tâ tabâyi' mü'telif ola dağı ol eczânun ba'zı ba'zına ittişâl bula (18) zîrâ eczânun kuvveti münferid olmağla cem' olunmadı kim mü'telif ola pes anun (19) ülfeti birbirini habs etmekle olur ve habs dağı hareketden olur pes vaqtâkim eflâkun

32b

(1) hareketi vâki' ola tabâyi'ün hareketi dağı vâki' olur ve riyâh birbirini habs edüp (2) ülfet bağlar ve mevâlîd andan tevellüd olup zuhûra gelür ve kezalik uqul gerü (3) ben söylerüm kim hareket olmaz ille deverân-ı eflâkla olur ve a'lâsı esfeline munçalib (4) olmağla olur vaqtâkim a'lâsı esfeline munçalib ola galîz olan lañifle mü'telif (5) ve muhteliğ olup ikisinün mâbeyninden mevâlîd tevellüd eder uqul ben söylerüm kim ibtidâda (6) felek devr edicek galîz galîzle muhteliğ olup karışdı karışduğundan cemî' mevâlîdün (7) ecsâdı kendü emâkininde müteheyi' olup hâzır oldu pes galîz galîzle imtizâc (8) etdüğü zamânda ecsâddan ol tamâm olân ma'âdin oldu za'îf olduğundan (9) zîrâ ecsâd mevâtdur vaqtâkim şüreti tamâm olup dağı neşvinde gâyetine vardı (10) hareket-ı felekden ziyâdeyi kabûl etmedi içinde şâhip-i hayât nefis olmadüğundan (11) muzlim ve meyyit kaldı kaçankim felek kuvvet bulup dağı deverân etdi hem galîz-i lañifle (12) karışdı evvel müteheyi ve hâzır olân ecsâd hareket-i felekden hareket iktibâs (13) etdi pes hareket ecsâda muttaşıl olıcak hareketiyle ecsâda kuvvet verüp (14) ecsâd kuvvet bulıcak 'uluvva şu'üd etdi kesb etdüğü leñâfetden dağı biz söyledük (15) kim hareketün neticesi 'uluvva şu'üd

étmekdür kaçankim yüksege varup havāya zuhūr étđi (16) nebāt oldı pes havā kendüye cezb édüp laḫif olān hareketiyle imtizāc étđi (17) dağı fenā-yı havāya mürtefi^ç olup kim anuñla müzdevic olunmışdı dağı a^çlāda ıaldı (18) pes cümleden nebātuñ ^çilleti budur dağı ecsād řāhip-i hayāt olan nefsleri kim (19) anda ^çālimdür nice iktibās étđi dağı neşvinde nice ğāyetine vārup anuñ ^çilletlerin (20) beyān olındı ve elān uķūl ben söylerüm ecnās-ı nebātdan dağı

33a

(1) medār-ı felekden ve ŧulū^çndan birbirinüñ üzerine ne řariķle faẓilet bulmuřdur dađı benden (2) řonra gelene i^çlām ederüm kim mevālid nice mütekevvin olındı řabāyi^çden pes ben söyledüm (3) bu kitābımda kim feleküñ ibtidā^ç-yı deverānından mevālīdden zuhūr eden ma^çādin oldı (4) za^çıf oldıđından dađı ol vaķt kim ecsād dađı hayāt olan enfüsi řabūl (5) édüp ve anuñla ŧlfet bađlayup dađı nebāt kendü ma^çdeninde istitmām bulup ibtidāda (6) havāya ŧulū^ç eden nebātdan reyāhīn oldı dađı anuñ eřeriyle kelā^ç ŧulū^ç étđi kelāyı (7) dedügi sāyir otlardur andan řonra deverān-ı felek řiddetle dađı istimdād étđi pes (8) reyāhīnün eřeriyle řubūb ŧulū^ç étđi kim yaprāķ řāhibidür dađı feleküñ deverānı kuvvetle (9) olup pes řubūbuñ eřeriyle eřcār-ı i^çzām ŧulū^ç étđi kim yemiři yoķdur pes kaçankim feleküñ (10) kuvveti kemāliyle olup dađı kuvvetde istitmām bulup řol eřcār ŧulū^ç étdikim eřmārı (11) ola pes bu ecnās-ı ħamsedür kim havāda ŧulū^ç édüp deverān-ı eflākdan řonra dađı (12) nebātdan her cins kim havāda ŧulū^ç étđi ecnās-ı ħayvāndan aña bir cins muķābil (13) oldı pes bunun gibidür terkīb-i ħayvān ve nebāt ol ħilķatde her cinsün altında (14) bir cins oldı dađı her cesedün altında bir cesed oldı anuñ cevherine göre dađı (15) a^çrāzda ħādiř olduđı miķdārca her řeyi zuhūr étđi ve eķūlü dađı (16) ben söylerüm kim kelā^ç kaçankim havāya ŧulū^ç étđi anuñ muķābilinde ħayvāndan sebāĥat oldı (17) kim mānuñ içinde olur dađı her ħayvān kim mādan ħāřıl olur dađı řöyle olmasına

(18) hikmet budur kelāyūñ ṭabī[̄]c atı za[̄]c if olmağdan dağı uşūli қаşīr olduğundan (19) şol sebāhat kim māda olur arja muqābil olur ṭabī[̄]c atı noqşānından dağı anuñ

33b

(1) vilādeti cümle hayvāndan seri[̄]c olup kılllet-i ḥarāretten ve kılllet-i arzdan kim anda
 (2) ḥāşıl olmuşdur pes vaqtākim vilādet ve şabğıyyet bulup kuvvet ‘anāşırdan kim
 eşyāda (3) mürekkebi olındı pes her şey’ün ‘unşurı kuvvet bulıcağ ol şeyde ta[̄]fin
 şiddetle (4) olur dağı müddet-i ruṭūbeti keşīr olup yubūseti şiddetinden pes ruṭūbet
 anuñ ta[̄]finine (5) kuvvet bulmayup ta[̄]fini kavī olmağdan pes müddeti vāsi[̄]c olup ve
 vilādeti ṭavīl (6) olınmışdur dağı ecnāsdan her cins kim anuñ yubūseti kılllet bulup
 ruṭūbeti (7) keşīr olur dağı leyyinet üzerine ifrāṭla olup anı ḥall ve ta[̄]fin eder anuñ
 (8) ḥilkati sür[̄]c atle tamām olur dağı vilādeti қаşīr olup ṭabāyi[̄]c yi za[̄]c if olmağdan (9)
 pes ol sebebden mevālīd-i ḥilkatde қаşīr olup dağı vāsi[̄]c olmuşdur ‘anāşır-ı (10)
 kuvvetinden dağı za[̄]c findan pes ben bu kitābumda söyledüm kim ṭabāyi[̄]c de laṭif (11)
 olan şeyün vilādeti қаşīr olur şol şeyden kim ğalīz olur dağı raṭb (12) olanuñ vilādeti
 yābis olandan seri[̄]c olur ve kezalik uqūl gerü (13) ben söylerüm vaqtā kim reyāḥīn
 ve buqūl-i arzun üzerine ṭulū[̄]c étدی anlaruñ üzerinde (14) hayvāndan semāda ṭayir
 olan muqābil olındı zīrā ṭayir-i semāda havānuñ ḥarāreti (15) ifrāṭla olur dağı
 havānuñ ḥarāreti ve leyyineti ṭabī[̄]c atında ziyādedür buqūl ve reyāḥīn dağı (16)
 ancılayındur havā kısmından olup kuvvetinden ve ecsādında mürekkebi olan keşret
 mādandur dağı (17) ben söyledüm kim kelāda ifrāṭla olan mādur zīrā mānuñ içinde
 ḥāşıl oldı pes (18) ṭabī[̄]c atınuñ za[̄]c fi andandur dağı vaqtākim reyāḥīn kuvvet bulup ve
 ruṭūbet mādān mürtefi[̄]c (19) olup havā kendü kuvvetiyle mümāzecet étدی ṭayra
 muqābil oldı kim ḥarr-ı havā ol ṭayruñ üzerinde (20) müfraṭ olınmışdur pes ḥabb ve
 ‘aşf ve ğayrı ḥubūbdan yine ancılayındur her birinüñ izāsında

34a

(1) hayvandan bir dābbe muḳābil oldıkim ḥarr anā vilādet olup ṣemeri daḥı vardır
 (2) ḡanem gibi ... vesāyir devābb-ı berr bunların eşkālī ṭībā^ᶜ dedügi ḡayri andan
^ᶜibāretdür daḥı (3) eṣcār-ı i^ᶜ zām ancılayındur kim ṣemārı olmaya anların izāsında
 olan ḥayvān-ı ḥaṣerāt arz (4) olındı zīrā bunların ṭabī^ᶜ atına ifrāt eden yubūsetdür
 ḥaṣr anuḡ üzerine daḥı ḡālib (5) olan yubūset oldı pes ṭabī^ᶜ atları yubūsetuḡ
 ḳuvvetinden ve ruṭubetuḡ ḳilletinden (6) ta^ᶜ fīn olmayup kim ḥall olına daḥı
 vilādetleri seri^ᶜ ola lakin ^ᶜunşurlarında yubūset (7) ḳavī olmaḡla vilādetleri gec oldı
 eṣcār daḥı ancılayındur vilādetleri olmayup zīrā vilādet (8) nuṭfeden olur vaḳtākim
 yubūset üzerlerine ifrātla olup leṭāfetlerin iḥrāk etdi pes (9) ol ecelden ṣemeri olmadı
 daḥı meyvesiz ḳaldı daḥı ben söylerüm kim nebātuḡ nuṭfeleri (10) ṣemārıdur vilādeti
 olmaduḡı ḥuṣūṣdan ḥaṣerāt ḳısmına müṣābih oldı kim ṭabī^ᶜ atları (11) üzerinde
 yubūset ifrāt etdi ḥilḳat daḥı buncılayın oldıydı evvelinde daḥı ben söylerüm (12)
 kim eṣref-i nebāt şol eṣcārdur kim ṣemārı ola daḥı anuḡ ṭabī^ᶜ atı tamām ḳuvvetde
 olup zīrā (13) sāyir nebātdan etemm ve a^ᶜ lādur daḥı kemālī ekmeldür daḥı nebātdan
 sonra ṭulū^ᶜ etdi cevheri (14) ḳuvvet üzere olup vüs^ᶜ atı ziyāde olduḡundan daḥı ben
 kitābumda söyledüm kim her nebātuḡ (15) uṣūlī ḳaṣīr ola anuḡ vilādeti seri^ᶜ olur
 daḥı uṣūlī ṭavīl olan vilādeti gec (16) olur ve daḥı ḳuvvetinden ve kemālinden seri^ᶜ
 olmayup ḡayri nebāt gibi degüldür ol sebebden (17) te^ᶜ ḥīr olındı daḥı nebātuḡ
 āḥirinde havāda ṭulū^ᶜ etdi daḥı ibtidāda ḥayvānuḡ ḳavīsi (18) ḥalḳ olup ve her
 dābbe kim ḥilḳati tāmmdur baḳar gibi daḥı esed ve feres gibi olan ve anların (19)
 emṣālidür pes buncılayın mevālīd-i ibtidāyı ḥilḳatde mütekevvin olmuṣdur birbirinüḡ
 eṣeri üzerine

34b

(1) her ḥayvanuḡ cinsi izāsında bunuḡ cinsinden bir cins muḳābil oldı zīrā ḥayvānla
 nebāt (2) iki cinsdür kim ecnās-ı muḡtelifeden ve keṣīreden ḥāṣıl olmuṣdur daḥı

ayrılıp ve biri birinden (3) ba'îd olmadı illā mekāndan ve zamāndan daḥı ḥayvanda keşret-i ḥarekātten ve nebātda ḥarekāt (4) ḳalīl olduğundan olmuştur yine buncılayın nebāt ḥuşuşundan icmālen söylerüm zīrā (5) nebātun 'illeti külliyyen mā'dan oldu bu ecnās-ı ḥamse daḥı anuḡ gibidür bunlarda bir cins (6) yoḳdur illā ruṭubet anda ḡalebe édüp nebātun 'illetiyle daḥı mā'nuḡ izdivācı sebebiyle (7) anda bir ṭabī' at olup yāḥūd iki ṭabī' at veyā üç ṭabī' at yāḥūd ne ṭabī' at olursa (8) olsun anlarıḡ mābeyninden ḥādiş olan 'illete göre olur gerü ben söylerüm kim ḥaşış (9) arzdan ṭulū' étđi keşret ruṭubetden kim ma'deni üzerine ifrātle olmuştur pes ruṭubetun (10) ifrātından 'uluvva sür' at édüp keşret-i ruṭubetden ve ḳillet-i yubüsetden mā'da tevellüd eden (11) mevālīd gibidür ma'dininde ruṭubet keşir oldıḡı ecelden pes ol sebebden ḥaşışe (12) muḳābil oldu arḡa müşābeheti olduğundan zīrā ḥayvān-ı ḥilḳatinde olup netekim ḥaşış (13) nebāt-ı ḥilḳatinde oldu pes ḳaçankim kelā' nebātdan ibtidāda tevellüd édüp daḥı mā'nuḡ yüzüne (14) ḳıḳdı bir vilādet daḥı gelüp mā'yla havā müzdevic olmaḳdan pes mā' yubüset arzuḡ ḥalline (15) ḳuvvet bulup andan bir cüz ḥall étđi daḥı cevfinde gizledi netekim havā yubüseti kendü ṭabī' atı (16) bāḡınında şaḳladı pes anuḡ vilādeti aḳvā olup şol vilādetden kim andan ol ṭulū' étđi (17) pes havā kendüye cezb étđüḡi deḡlü ḳuvvet buldı zīrā anuḡ şekline müşābeheti vardur (18) pes andan reyāḥīn ve buḳül ṭulū' étđi ṭayr daḥı ancılayındur mā'dan ve havādan (19) tevellüd étđi daḥı devābb-ı mā' mā'da tevellüd étđükden sonra havāda ṭayerān édüp daḥı havā

35a

(1) kendüye cezb étđi ṭayruḡ ṭabī' atında sükün eden havā miḳdārınca netekim devābb māda daḥı (2) kendü nefesine cezb étđi daḥı anlarıḡ ṭabī' atına mā'nuḡ ṭabī' atı muttaşıl olup daḥı mā'yı kendü (3) cevfine gizledi netekim havā ṭayrı cevfinde gizlemiştür zīrā havanuḡ cezbi anuḡ içinde (4) ifrātla olup daḥı reyāḥīne ve ḥubübe muḳābil oldu andan sonra bir vilādet daḥı (5) gelüp ol vilādet mā'yla havā

izdivācından olup daḥı kuvvet-i şāliseden kim anuḥla (6) kāyim oldu pes ol kuvvet-i şālise nārdur kaçankim bu üç tabī' at bir yerde cem' olındı (7) ve kavī oldu şol nārla kim anları ḥarāretle tabḥ edüp daḥı anda gizlenmiş idi pes (8) vaḳtā kim ol nebāt sūhūnet ve kuvvet bulup ḥarāretten ve yubūsetden istimdād etdügi (9) miḳdārca pes ḥabb anuḥ a' lāsına ṭulū' etdi nār-ı t̄ābiḥanuḥ ḥarrından ḥattā bāḥn-ı arz (10) da ḥarāretle gizlenmiş olānı izḥār etdi daḥı mā'yı ve havāyı nār-ı t̄ābiḥanuḥ ḥarāretinden (11) kuvvet buldı pes ol vaḳt kim nebātdan şol nesne kim mādan tevellüd edüp havāya ṭulū' (12) etdi vaşf etdükim gibi daḥı istitmām bulup anuḥ eşerinde havādan ve mādan mütevellid olān (13) ṭulū' etdi pes vaḳtākim ol vilādet münḳazī olup daḥı ma' dende mütevellid olandan (14) bir şey ḳalmadı illā vech-i arza ṭulū' etdi mānuḥ ḥareketiyle kim şu' ūdda iken ḥarekete getürdi (15) bir vilādet daḥı geldi kim māyla havā izdivācından olup zīrā havā māya şol tabī' at-ı (16) uḥrādan aḳubdur zīrā leyyinetine ve müşābehetine ve leḫāfetine münāsebeti vardur pes kaçankim māyla havā (17) müzdevic olup daḥı anlardan ṭulū' eden şey' mütevellid oldu havā kendüye cezb edüp anuḥ (18) içinde olan ḥarāretle kim gizlenmişdür vilādet-i şālise gelüp kim nārla ve māyla ve havāyla müzdevicdür (19) pes bu vilādetün kuvveti bundan evvel gelen vilādetün kuvvetinden ziyādedür kim māyla ve havāyla

35b

(1) müzdevic idi zīrā bu vilādetün nārı andan artuḳdur pes şol vaḳt kim bu üç tabī' at müzdevic (2) olup daḥı ba' zı ba' zınuḥ içinde duḫūl etdi mābeynlerinden nebāt ṭulū' edüp kim anuḥ (3) leyyineti ḥabş-ı mütevelliddür daḥı ḳabzı vardur ve andan ḡayri ḥubūbdan daḥı tevellüd etdi ve arzuḥ (4) vechine ṭulū' etdi zīrā havāyı kendüye cezb edüp daḥı kuvveti ziyāde olup şol nebātdan (5) kim kendüden evvel ṭulū' etdi daḥı bunun arasında ve muḳābilinde ḥayvāndan dört ayaḳlı (6) mütevellid oldu daḥı her dābbenün kim nef' i ve sūhūleti ve leyyineti vardur zīrā anların tabī' atında (7) ḥarāretün ve arzün ifrāḫı ziyāde olmuşdur daḥı cesedleri nārın yubūsetinden iḳtibās

(8)  d p  ol nesneyi kim m  ve hav  andan istif de  tmif  di ve istif de  td gi  ol (9)  ar rettd r kim ecs dların ta  fin  tdi ve tam m olunca  uvvetiyle  abh eyledi da ı m  arz n (10)  al zatından i tib s  tmey p da ı  aşab olan  abb ardınca  l    td gi ecelden (11) da ı ibtid -yı  il atde mev lid n  ab yi i  illet-i i tid linden z r  mev lid  a  if ibtid  (12) olup efl ku n  areketi  a  if oldu undan pes felek ol  areketinde  a  fla ibtid  (13) olunmuşdur va t kim felek  avi  olup da ı dever n  tdi ve anu n dever nı şiddetle (14) oldu  ab yi  da ı  uvvet bulup da ı birbirine gir p  arek t n şiddetinden mev lid da ı (15)  avi  ve m kemmell oldu pes  ub bu n mu abilinde  anem tevell d  tdi ve  ab  ve er nib ve her d bbe (16) kim leyyineti ve menfa ati vardur m tevellid oldu er nib demek  avşanlar demekd r ve  ab  (17) yu aruda z kr olındı pes  a ankim bu mev lid istitm m buldılar yub set bunları cezb (18)  tdi kim m y  ve hav y   aş  d p s fl   abi  atıyla pes  ayvandan m tekevvin olan (19) cem si vechi arzda olup kim  ub b mu abild r da ı  ayer n-ı  ayr gibi  ayer n  tmez

36a

(1) kim  arr hav nu n  zerine m fra  ola da ı arz anları cezb  d p  uvveti ile ve yub seti ile (2) ve  abi  atında olan n ru n yub setinden ve y bs-i t r bu n la ifinden vechi  zerine m tekevvin (3) olındı da ı  abbu n  l   ı istitm m bulup  hiri ba id oldu ve  arek t durmayup (4) dever n  der pes şecer-i i z m arz n vechi  zerine  l    tdi kim şemeri yo dur yub set n (5) ifr tından anu n  abi  atı  zerine ol ecelden vil deti te hir olunmuşdur amm  şecer-i i z mu n (6) ibtid sı kim şemersizd r anu n vil deti seri  olmayup mek n  ar retten ve arzdan kim (7)  abi  atlarına  alebe  tdiler da ı arz bu   lem n es sı aşlıdur da ı a laz-i  ab yi  d r pes (8)  a ankim şecer-i i z m ibtid  olup t  kim kend  ma deninde m tekevvin ola anu n  zerine yub set-i arz (9) ifr t  tdi pes m nu n  uvveti olmadı kim anı ta  fin ve ta l l eyleye ol sebebden vil deti (10) seri  olmadı z r  ol cevher bir cevher-i v hid idi ba zı

ba' zına muttaşıl olup munfaşıl (11) degül idi dağı birbirinden ayru olmamışdı pes ol vaqt kim a' rāz ol cevhere (12) ' arız oldu ol cevheri nāqış édüp dağı ğalīzini şaķıl édüp esfele indürdi (13) dağı laṭīfi mürtefi' olup a' lāya şu' ud étđi pes birbirinden munfaşıl oldu netekim evvelden (14) cevher-i vāḥid idi ittişāl ve infişāl buldı dağı ol vaqt kim felek deverān étđi (15) ol ḥarekātten cemī' ṭabāyi' ye mīzān-ı vāḥidle berāber vėrdi birine artuķ ve birine eksük vėrmedi (16) zīrā anda fā' il olan cemī' ṭabāyi' ye bir fi' l-i vāḥid eylemişdür pes her ṭabī' at kuvveti miķdārınca (17) ol fi' l-i fā' ilden ķabūl étđi dağı anuḡ iḥtilāfi istimdādı miķdārınca kuvvet-i ḥareketden (18) oldu dağı ancılayın söylerüm kim bu dört ṭabī' at kendü nefslerinde muḥtelif olup dağı (19) kitābımuḡ a' lāsında zıkr étđüġim aḡvālden ba' id oldılar pes vaqtākim ḥarekāt mütecezzī

36b

(1) olup dağı ṭabāyi' ḥarekete gelüp ba' zı ba' zına duḡul édüp ve biri birini ķabūl étđiler (2) kuvvetleri miķdārınca dağı inḫilālīne ġore ve biri biriyle müzdevic olmaķdan pes ol sebebden bir (3) inuḡ vilādeti serī' olup ve birinuḡ baṭī oldu dağı şol ḥarekātten ķabūl étđükleri (4) miķdārca olup tākim mādan mütevellid olan istitmām buldı pes kaçankim māyı havāya müzdevic (5) oldu dağı ḥarr-ı havā māyı ta' fīn idi ḥarāretüḡ ve ruṭūbetüḡ iḥtimā'ından pes mā (6) ta' fīn olıcaķ yubūset arzuḡ laṭīfını ta' fīn eyledi dağı cevher zāyib olup (7) ' amel éderdi pes mādan ve havādan tevellüd éden istitmām bulup leṭāfetinden ve sūr' at-i (8) ḥareketinden ve deverānından pes kaçankim nārdan ve havādan mütevellid olan tamām oldu vilādet-i (9) şālīse gelüp kim mā ve havā nāra müzdevic olmuşdur arzuḡ bürüdetini nār teşḫīn étđi (10) dağı leyyinet-i havā ruṭūbet vėrdi ḥall ve ta' fīn étđi dağı havādan ve mādan ve nārdan (11) sūr' atle tevellüd édüp vilādet-i arzdan evvel pes ibtidāda bir yerde olup ḥareket édüp (12) leṭāfetden vilādetleri tamām olıcaķ mādan ve havādan ve nārdan tevellüd

eden vechi arza (13) tulu' etdi uc kuvvetun mu'avenetinden pes 'azim secerler kim semeri olmayup andan hâşıl (14) oldı dağı bu eşcâr-ı 'aķim oldukları şiddet-i yubüsetdendür pes bunlara muķabil (15) haşerât-ı arz mütevellid olup dağı şol dâbbeler kim tabî'atlarına yubüset müfrağdur tevellüd (16) etdiler ve eķülü gerü söylerüm kim haşerât-ı devâbb mâ olmağa ibtidâ olındı (17) dağı şol eşcâr kim semersizdür kelâ' olmağa ibtidâ olındı pes tabî'atları yubüsetinden (18) eczâları ģall olunmayup vilâdetleri bağı olup serî' olmadı vaķtâkim tabâyi'-i şelâse (19) anların üzerine cem' olinup kim nâr ve mâ ve havâdur şiddet-i yubüsetlerin ģall olinup dağı

37a

(1) tabî'atları munķalib oldı dağı vaşf olındığı gibi istitmâm buldı pes haşerât (2) tamâm olıcaķ arz kendü nefsine cezb edüp cevfinde şaķladı netekim devâbb (3) mâda gizlendi ve nicekim tayr havâda gizlenüp zirâ her şey kendü tabî'atına ģalib (4) olan nesneye meyli ziyâde olur pes kaçankim bu dört cins nâķış olup nebâtdan (5) ve ģayvândan kim ģadd-ı zâtinde tamâm-ı tabâyi' den tevellüd etdi noķşân ve zerre olmaya bu (6) müvellid dağı olvaķtkim tabâyi' ün ba'zından tevellüd edüp ictimâ'... i' tidâl (7) ile oldıkim iki tabî'atun ictimâ'ından ziyâde ve yâģud üç tabî'at veyâ dört (8) tabî'atdan kim i' tidâlsız ola ve dağı mizânı ve kemâli tamâm olmaya pes her cinsinün (9) altında bir cins oldı ammâ cümlesi noķşân üzere olup istitmâm bulmadı pes bir (10) vilâdet dağı geldi ve ol vilâdet tabâyi'-i erbaa' anun ictimâ'ıdur istitmâm üzere olup (11) pes ol ictimâ' nâr ve mâ ve havâ ve türâbdur şol müteferriķ olan kuvvetlerün ictimâ'ı kim bir yere (12) gelüp cem' olındı zirâ ol dört kuvvet müctemi' olıcaķ dağı istitmâm bulup dağı her biri (13) nefsiyle münferid olup ve birbirinden ayrıldı her tabî'atdan bir ģalk tevellüd olup erkegi (14) mücâneseti miķdârınca pes erkeğinden toģm hâşıl olup ve andan vilâdet zuhûr etdi (15) dağı ben söyledüm kim her mevlüd zekerden ve ünşâdan olur dağı her tabî'atden kim bir mevlüd (16) tevellüd eder ol tabî'atun cüzüdür dağı ol cüzün ifrâğı ģalân eczâdan

ziyāde olur (17) pes kaçankim mevālīd efrādla ṭabāyi^ç-i erba^çadan istitmām bulup daḥı iftirāḳından sonra (18) ḳalmadı illā ictimā^ç ve cümle ṭabāyi^ç bir yerde cem^ç olındı pes nār mānuḡ içinde (19) duḡul êtdi havānuḡ mā^çvenetiyle daḥı havā arznuḡ içinde duḡul êdüp

37b

(1) anuḡ mu^çāvenetiyle pes leyyinet havādan (2) ve bürüdet-i mādan ve ḥarr-ı nārla arz ḥall olmadı ve bu ṭabāyi^ç ülfet bulup ictimā^ç (3) larından şecer-i i^ç zām tevellüd êtdi kim şemerleri vardır daḥı havāya ṭulū^ç êtdiler pes (4) bu eşcār nebātlardan sonra ṭulū^ç êtdüklerine ḥikmet bu oldu kim bu dört ḳuvvet (5) cem^ç olup daḥı her biri kendü nefsinden zıddını def^ç êdüp tā ülfet bulcaḳ (6) bu dört ṭabāyi^ç tevellüd êtdi kim bir birine zıddıyyeti vardır vaḳtākim cem^ç olup (7) her zıddı zıddını def^ç êtdi ol sebebden ictimā^ç ları baṭı olup seri^ç (8) olmadı pes şecer-i ‘aẓīmüḡ vilādeti daḥı baṭı olup kim zevāt şemārdur āḡir-i (9) mevālīdde olındı daḥı istitmām bulcaḳ ṭulū^ç êtdi pes anlarıḡ izāsından (10) ḥayvāndan insān tevellüd êdüp daḥı at ve aṣlān oldu ve her dābbe kim ḳuvveti (11) tamām ve vilādeti gec ola arḡa muḳābil oldu daḥı insānuḡ ḳıyāmı havāda mu^çtedil (12) oldu i^çtidāl-i ṭabāyi^ç arzdan kim anda mevcüddür daḥı cemī^ç mevālīdden (13) etemmdür pes ol ecelden mu^çtedil olup başı semāda ḳāyim ve iki ayaḡı arzda (14) oldu pes mevālīd bu zıkr êtdüğümüz gibi tevellüd êtdi ḥayvāndan ve nebātdan ibtidā (15) ḥilḳatde ṭabāyi^ç-i erba^çadan daḥı her cins bu ecnās-ı aşereden kim ḥayvāndan (16) ve nebātdan bu dört ṭabī^ç atden tevellüd olup vaşf êtdüğümüz gibi ziyāde ile (17) ve noḳşān ile şol mekān miḳdārınca kim anuḡ içinde istitmām buldı (18) daḥı miḳdār zamānla kim anuḡ üzerine mürür êder ve keşret-i ḥarekātla kim eczāsını (19) cem^ç êtdi daḥı birbirine duḡul êtdürüp ḥālden ḥāle döndürdi pes ol

38a

(1) sebebden mevālīd-i muhtelīfe olup daḥī ba‘zınun ser‘ī olup ba‘zı (2) nun baḥī olup kuvvetine ve za‘fına göre daḥī ṭabāyi‘-i erba‘a mevālīd-i eşyāda müsterekdür (3) ve birbirine mu‘āvenet eder eger birbirine mu‘āvenet etmeyeydi ḥayvāndan bir şey tamām olmazdı (4) pes ṭabāyi‘-i erba‘anın ikisi erkek ve ikisi dişidür nār ve havā zekerdür mā ve (5) pes nār mānun erkegidür ve havā arzun erkegidür vaḳtākim cem‘ olalar ḥādīs olan (6) eşyā mābeynlerinden zūhūr ve tevellūd eder zīrā vilādet zeker ile ünşānun ictimā‘ından (7) olur eger böyle olmayaydı mevālīd tamām olmaz idi pes bunlar cem‘ olıcaḳ mevālīd tamām (8) oldu pes ba‘zı mevālīdde ṭabāyi‘ ḥīniyle ve eczāsıyla cem‘ olındı ve ba‘zısı iki (9) ṭabī‘atdan tamām oldu ve ba‘zısı üç ṭabī‘atda ve ba‘zısı bir ṭabī‘atdan tamām (10) oldu pes ḥalkun iḥtilāfi terkīb-i ṭabāyi‘ ün iḥtilāfindan oldu v’Allahu alem

(11)bāb- (nebāt)

(12) ve elān nebātdan ḥaber ederüm ve eḳūlü ben söylerüm kim mā sebep oldu (13) bu ‘ilel-i ḥamsenün cümlesine kim nebātun cinsidür zīrā bunlardan bir cins yokdur (14) ve bir aşıl yokdur illā ve anun içinde mā vardur pes ol sebebden cemi‘ ‘ilel-i (15) mevālīdün aşlı mā oldu daḥī her mevlūdun ‘illeti mānun izdivācından olup (16) bir ṭabī‘at veyā iki ṭabī‘at veyā üç ṭabī‘atdur bunların her birisi içinde ḥādīs (17) olan şey ‘illet oldu pes ‘illet-i külliye budur kim maḥbes bunda cāyiz ve keyfiyyet (18) bunda gizlenmişdür daḥī daḳīḳ ve ‘asīr olmuşdur ve eḳūlü eyzan (19) gerü ben söylerüm şol kılllet-i cevheriyenün üzerine ḥaber étdüğümüz gibi kim mā’ bārid

38b

(1) ve raḥbdur daḥī muzlim ve şaḳīl ve sākin ve süstdür kim anda şavt yokdur daḥī ṭutucu (2) dur ve muhtāc dur pes bu ‘aşereyi kim söyledük ‘alā māda ve ṭabāyi‘ nebātdadur pes (3) ve eḳūlü eyzen gerü ben söylerüm kim nār ḥārr-ı yābisdür daḥī ḥafif ve muzī (4) ve müteḥarrik ve ṭayyib olup zī-şavt ve müzekker mu‘ṭī ve muḡnī

olur ol iki ṭabī'at (5) daḥı ancılayındur arz ve riḥdūr ve eḳülü eyzan gerü ben söylerüm kim (6) kaçankim ḥarāret bürüdete vāşıl ola teşhīn eder pes bürüdet ḥarāret bulur (7) ve ḥarāret bürüdet bulur mu' tedil olurlar daḥı imtizāc édüp ikisi daḥı za'if (8) oldu ve her biri ḥālden ḥāle döndü daḥı kaçankim ruṭübet yubüsete ḳarışdı (9) yubüset ruṭübet bulup imtizāc olıcaḳ za'if olup ṭabī'atlarından döndiler (10) ve iki şıḳlet ḥıffetle mümtezic olup ḥarāretle ve bürüdetle vaşf olındığı gibi olalar nūr (11) ve zulmet daḥı ancılayındur ve cümle daḳāyık daḥı böyledür kim ṭabāyi' andan terkīb olındı (12) netekim icmālle anlardan ḥaber vèrdük kim her cevherün 'illeti mevālīdden bu daḳāyık-ı aşerenün (13) ba'zı ictimā'ından olur daḥı ṭabāyi'-i erba'adan ve miḳdār-ı zamān ve mekāndan olup daḥı (14) keşret-i ḥareketden oldu pes ictimā'larından cemī' cevāhir tamām olur daḥı ḥareket cevāhire (15) ve cemī' mevālīde sebebdür görmezmisin kim bir mevlūd olmaz illā bu ḥamse anda mevcüddür (16) zamāndan kim anuḣ ibtidāsıdur ve mekāndan kim anuḣ ḥudūdun cem' eyledi ve keşretten ba'zına (17) oldu ve ḳilletden ba'zına daḥı ḥareketden kim anuḣ eczāsını cem' étdi pes bu ḥamsenün (18) ictimā'ından ḥāşşiyeti mevcüd olur vaḳtākim riḥ mā'a doḳunup ḥarekete getirür andan (19) bir vilādet olur kim anuḣ ḥareketi ḥareket-i riḥden şaḳıldür mānuḣ şıḳletinden daḥı ḥareket riḥün

39a

(1) şiddetinden mā ḥarekete gelüp dèdügümüz gibi pes mā sükūndan za'if oldu ve riḥün (2) ḥareketi şiddetinden za'if oldu mā' şıḳletten ḥafif olup ve riḥ ḥıffetden (3) şaḳıl oldu ve birbirine muḳāvim ve muḳābil oldu daḥı buncılayındur riḥ ṭoprāğa ṭo (4) prāğa doḳunursa ve ḥarekete getirürse ṭoprāḳ şıḳletinden riḥ daḥı şıḳlet bulur kendü cevherinde (5) ḥareketi ḥıffetde iken vaḳtākim türāba müzdevic olur ḥarekete getirür daḥı birbiriyle mümtezic oldu (6) pes riḥ şıḳlet bulup şol arzuḣ yubüsetinden kim anı ḥaşr étdi daḥı muḳāvemet (7) bulup mümtezic oldılar pes mā ve riḥ daḥı ancılayındur kaçankim mā riḥe mümāzeczet étdi riḥün (8) vücūdı ḳalmadı mānuḣ içinde daḥı riḥün

içinde mā'ıñ vücūdı almadı (9) ve bir hālden bir hāle döndiler dağı abāyi' menfezde oldılar belki müzdevic olup abāyi' -i erba' a (10) dan tevellüd tdiler dağı abāyi' den ğayri bir Őey' mütevellid oldılar pes Őol mekān midārınca (11) kim anuñ içinde müctemi' oldılar dağı Őol zamān midārınca kim üzerlerine mürür tdi (12) dağı midār-ı harekāt kim eczālarun cem' tdi dağı illeti ve keŐretine ğöre mevālīd tevellüd der (13) rīh ve türāb dağı böyledür māyla rīh imtizācı gibi pes rīhle türābı nice söyledimse nāruñ (14) ve mānuñ imtizācını dağı söylerüm uul ben söylerüm kim nār māyla mümāzeczet tmedi (15) illā havānuñ mu'āvenetiyle zīrā havānuñ abī' atı hārr-ı leyyin olup pes harāret ile ve leyyinetle (16) mā' ve nāruñ mābeynini iŐlāh tdi dağı açankim nāruñ leāfeti māya vāŐıl oldu (17) nāruñ leāfetinden mā laīf oldu dağı biz bu kitābımızda söyledük kim nāruñ netīcesi leāfet (18) ve rikatdür ve mā'ıñ netīcesi sevād ve ğilzetedür pes Őol vatkim nār mādan (19) arīb oldu mā' nāra teŐebbüŐ düp yapıŐur dağı kendü içinde haŐr der

39b

(1) pes mā'ıñ ğilzetinden nāruñ hareketi Őaīl oldu mā dağı leāfet-i nārle harekete geldi (2) pes ikisi laīf olup kendü zātlarından munalib oldılar nār mā' oldu ve mā nār (3) oldu dağı Şol 'adāvet kim anlaruñ mābeyninde idi zāhib oldu havānuñ mu'āvenetiyle (4) kim aralarında iŐlāh tdi pes i' tidāllerinden ikisinin mābeyninden mevālīd tevellüd tdi (5) illetden ve keşretten imtizācları midārınca andan Şonra mün' aid oldu abī' atlarıyla dağı her biri (6) kendü nefesine istimdād tdi abī' atı Şeklinden cevherine ğöre pes abī' atından istimdād (7) tdüği Şey' kendüye mādde ve ğidā oldu anuñla uvvet bulur Őebātı ve neŐvi üzerine (8) māda ve havāda dağı arzuñ içinde ve tevellüdi üzere dağı uvvet bulur anda olursa (9) pes ol istimdādla abī' atı avī olur ve zıddını def' der dağı istimdād tdüği (10) mādde ile aa muāvemet der pes abāyi' -i erba' a birbiriyle muttaşıldur zāhiri bātınıyla ve (11) a' lāsı esfeliyle mevŐıldur dağı abāyi' uñ bātını zāhirinden istimdād eyler ve bu zıkr

(12) olan cümle cevherine göredür dağı mekāmı miqdārınca kuvvet bulur tā telef olmaya zīrā ṭabāyi’uñ (13) biri telef olsa ḥayvān ve nebāt ve ma’ādin fesāda varur uqūl alal mehād (14) bizim kavlimiz ümmehāt üzerinedür pes ben ḥaber eyledüm mevālīd-i şelāšenüñ ‘illetini kim ṭabāyi’-i erba’a (15) dan tevellüd édüp duran felekden sonra icmālle ve elān ümmehātı beyān éderüm kim birbiriyle (16) nice imtizāc eyledi uqūl ben söylerüm kim eşyānuñ imtizācı birbirinüñ mābeyninde (17) zuhūr éden ḳurbiyyetden oldı dağı zıddıyyetden nefret édüp birbirinden ayrıldı (18) ve eḳülü gerü ben söylerüm kim ṭabāyi’ birbirinüñ mu’āvenetiyle imtizāc étdi (19) dağı istitmām buldı pes ḥarāret yubūsetüñ üzerine leyyinetle isti’ānet édüp

40a

(1) yubūseti telyīn eyledi yubūset dağı ḥarāret üzerine bürüdetle isti’ānet eyledi bürüdet dağı (2) yubūsetüñ cevheri olmağla ḥarāretüñ şiddetin giderdi pes birbirinüñ mu’āvenetiyle ve yārdımıyle (3) iltiyām bulup dağı her biri şāḥibinüñ içine duḡul édüp anuñla ülfet bağladı pes ḥarāret (4) ve yubūset a’lāsına zuhūr édüp leṭāfetiyle ve riḳḳatiyle nāruñ ‘illeti birdür pes buncılayın (5) havāyi dağı söylerüm netekim nārı beyān étdüm pes leyyinet-i ḥarāretüñ üzerine bürüdetle isti’ānet (6) eyledi ḥarāretüñ şiddetin giderdi dağı ḥarāret leyyinetüñ üzerine yubūsetle isti’ānet étdi (7) leyyinetüñ şiddetin giderdi ol vaḳt muḳāvemmet édüp iltiyām buldılar ... havā ḥāşıl (8) oldı dağı ḥarāret bāṭına varup ve leyyinet zuhūr étdi pes havānuñ ‘illeti budur mā’ dağı (9) buncılayın beyān eylerüm uqūl gerü ben söylerüm kim leyyinet bürüdetüñ üzerine ḥarāretle (10) isti’ānet édüp teşḥīn étdi dağı bürüdet leyyinetüñ üzerine yubūsetle isti’ānet étdi (11) leyyinetüñ şiddetin giderdi olvaḳt muḳāvemmet bulup iltiyām étdiler anlaruñ ictimā’ından mā’ (12) ḥāşıl oldı ve anuñ bürüdeti zuhūr étdi mā’uñ ‘illeti budur uqūl ben söylerüm (13) arz dağı buncılayındur pes yubūset bürüdetüñ üzerine ḥarāretle isti’ānet eyledi bürüdetüñ (14) şiddetin giderdi bürüdet

dağı yubüsetün üzerine leyyinetle isti'ānet edüp şiddetin giderdi (15) muķāvemmet edicek iltiyām bulup ictim'ālarından arz hāşıl oldu ve yubüset arzuñ (16) zāhirine çıkıdı 'illet-i arz budur kim zıkr olındı uşul-i el- ṭabāyi'yi (17) bu uşul ṭabāyi'-i uşulün aşlıdur ben haber êtdüm kim ṭabāyi' nice halk olındı ve bir şey birine (18) nice duḡul êtdi dağı mevālīd ṭabāyi'-i erba'adan nice zuhūr edüp ve ba'zı ba'zından nice (19) tevellüd êtdi dağı birbiriyle olmayup ve bir yerde istitmām bulmayup ve hareket-i vāhidde olmadılar

40b

(1) dağı nice tafşīl olup birbirinden ayrıldı dağı bu mevālīd-i uşüle şelāşe oldılar ve elān (2) uşul-i uşulden söylerüm tafşīl 'ilel-i uşulün ibtidāsından ol zīrā uşulün (3) kelāmı 'ilel-i uşul kelāmından aķallıdur kılleti sebebinden muķaddem êtdüm ve elān uşulden (4) tafşīl ederüm tākim bu kitāba nazār eden kimse muṭṭali' ola ve bile kim ben külle ve cüzze (5) ihāṭa eyledüm ve cemī' 'ilmi ve 'uşul-i halkı vaşf êtdüm ve 'ilel-i eşyāda ṭabāyi' nice (6) mürekkeb olup ve felekün 'ileli ve deverānı ve hilķatini bildürdüm ve i'lām êtdüm pes (7) bu zıkr olınan eşyayı ṭabī'atımın leṭāfetiyle idrāk eyledüm ve kitābum dağı anda (8) nüfūz êtdi ve elān 'uşulün uşulini söylerüm kim üç mevālīde iki vaşlıdur (9) bir vaşl mā'adinden ve nebātdan olur mā'adine cesediyle müşābehet edüp ve (10) nebāta rūhıyla şebīhdür ve bir vaşl dağı hayvānla nebāt mābeynindedür hayvāna cesediyle (11) müşābihdür ve nebāt rūhıyla müşābeheti vardur pes bu iki vaşl vilādetdür mevālīd-i şelāşe (12) nün arasında hilķat dağı istitmām buldı pes nebāt havāda nice neşv edüp (13) yürürse iki vaşl dağı mā'ur içinde böyle neşv edüp yürür uķul (14) ben söylerüm evvelā şol vaşlun üzerine kim ma'dene cesediyle şebīhdür dağı nebāta rūhıyla (15) müşābeheti vardur ol büssedür dağı büssede beñzer ne varsa nebātdan kim mā'ur içinde (16) tevellüd eder dağı türābdan kim nārla müzdevic olup mānuñ mu'āvenetiyle dağı vaşl-ı āḡir kim hayvāndan (17) ve nebātdan olur ol şadefdür ve isfencedür ve anuñ cemī'

cinsden şol mādan (18) tevellüd eder kim arza ve havāya müzdevicdür pes büssted cesediyle ma'ādine şebīh oldı (19) māyla türāb mümtezic olduğundan mānuḡ kuvvetiyle pes bir vaşl oldı nebātla ma'ādinün

41a

(1) mābeyninde daḡı cesediyle ma'ādine müşābehet êtdi ḡarāret-i nār yubūset-i arzuḡ imtizācından (2) daḡı nebāta rūḡıyla müşābih oldı şol mānuḡ sebebiyle kim ikisinün mābeynlerinde te'līf (3) êtdi pes yubūseti rūḡıyla ḡabūl etmekden nebāta şebīh oldı ol ḡuşūşdan (4) nebātla ma'ādin mābeyninde vaşl oldı pes mā dan ve riḡden türābdan mānuḡ (5) içinde bir ḡalḡ tevellüd êdüp rūḡıyla nebāta müşābih oldı ve cesediyle ḡayvāna (6) müşābehet êtdi ol iki vaşl bunlardur kim mevālīd-i şelāşeden vaşl oldılar ma'ādinle (7) nebāt mābeyninde bir vaşl olup ve ḡayvānla nebāt arasında vaşl-ı aḡv oldılar (8) ḡilḡat tamām oldı pes şol vaşl kim ḡayvān ve nebāt mābeynindedür aḡa ḡarr ve arz (9) ḡālib oldı nebāt daḡı imsāk-ı arzla müştebeh oldı keşret-i ḡareketden taḡrik-i (10) ḡayvān gibi ḡareket êtmedi ama ḡayvān cinsi gibi aḡa bir ḡiss oldı daḡı ḡayātadan mürekkeb (11) oldı uḡūl alel büssted büssted üzerine söylerüm kim ma'ādene cesediyle (12) şebīh oldı ve nebāta rūḡıyla müşābehet êtdi pes mā arzuḡ üzerine çok (13) zamān ḡurdu ve kibrīt ile ifrāt êtdi ol mā ḡarāret-i şemsle süḡūnet bulup (14) leḡāfet ve kuvvet anuḡ içinde mūnderic oldı pes arzuḡ yubūseti leyyinetle taḡlīl (15) êtdi ve şol ḡarāretle kim ḡarr nārdan iḡtibās eyledi arz daḡı mūnḡall olup leyyinet-i (16) māyla süḡūnet buldı şemsün ḡarāreti daḡı üzerini teşḡīn êdicek ol mā ḡavī (17) olup tā kim ḡarrı ve yubūseti şemsden neşf êde êde anda olan yübs arzdan (18) kim bāḡnında kirlenmiş idi pes ḡarāret ḡarekete getürüp daḡı eczā-yı yübs tekmiḡ bulicaḡ (19) havāya ḡulūc êtdi havā anuḡ ḡarāretin giderüp bārid oldı daḡı havāda cāmīd olup

41b

(1) bir h acer oldu amm a  ab yi  arja  ar b olup   amel  der pes ol m a  ar ret-i n rdan  a up (2)  n ne geleni def   tdi da ı hav da  u ud ve irtifa  eyledi ve  arr-ı n rdan zuh r  d p (3) t  kim musta il oldu bir neb t-ı  ali ve ebyaz oldu amm a anu   umreti zeh b-ı ru ubetden (4) ve zuh r-ı yub setdend r va t kim  ar ret-i  ems anu   zerine  iddetle m stevl  olup (5) ru ubet du anından z hirinden gitdi da ı  iddet-i  ar retten  umret i amet eyledi a mer (6) olup da ı  umretin r  illeti bu oldu da ı hav ya  ul   td ğinden ve a  an-ı neb ta (7)  eb h olduğı ecelden neb tdur d dim amm a anu  a  anı andan oldu kim  ol m  (8) kim yub setle m zdevic olmu  idi  arr-ı n r arja v şil olıca   a up hav ya  ıkdı (9) da ı  ems n  ar reti mi d rınca m ttesi  oldu ve  uvveti ziy de olup ve a  anı m te a ib (10) olmasına b  i  bu oldu pes b ssed n  illeti budur kim z kr olındı kez alik u ul (11) yine buncılayın s yler m  adefi ve zer'ı da ı  adef n   ve zer'ın cem i  e n fını bey n (12)  der pes m  ru ubet ma deninde iken va t kim  ar ret arja v şil oldu ol m  (13)  arr-ı n rdan s h net bulup le afet kesb  tdi da ı yub set-i arz  all  d p cevfind e (14) gizledi leyyinet  abhla ve ta'fin n ke ret-i zam nıyla pes yub set g yetine varup in il lde (15) ve ru ubetde da ı  ar ret  zerine  iddetle olup ve y bs-i ifr t  d p n ru  yub setinden (16) istif de  dicek  zerine zuh r  d p a'lasını tecfif eyledi bir h acer oldu pes (17) tecfif olduğı  inde  ar ret ma d m olup b rid oldu b r det ve yub set a'lasında (18) zuh r  dicek  ar ret ve leyyinet b tınına vardı da ı  ol yub set kim  zerine zuh r (19)  tdi ol leyyinet n mek nına vardı kim b tınında tevell d  tdi pes le afetinden ve ke ret-i

42a

(1)  areketden  ayv na  eb h oldu  areketiyle da ı  iddet-i yub setden kim anu   ilkatinde (2) m te'alli d r neb ta m  abih oldu pes  ayv nla neb t arasında bir va l oldu kim cesediyle (3)  ayv na m  abih ve r hıyla neb ta  eb hd r pes ben  aber eyled m mev lid-i  el sen n va lından (4) ve  illetinden da ı ma dinlerinde nice

halk olındı ve elān nebātı beyān ederüm vaqtākım (5) felek deverān edüp dağı laţif ğalīz ile ğalt olup ictimā‘-yı ŧabāyi‘ den mevālīd-i (6) ŧelāse tevellüd eyledi kelā‘ dağı tevellüd edüp vaŧf olınduğı gibi pes cümleden ŧonra (7) ŧulū‘ eden ğars oldu zīrā ğars cemī‘ kelā‘dan aqvādur ol sebebden kim yübs (8) anuđ ruŧubetinden ğall olunup cemī‘ kelā‘da ğall olındığı ziyāde dağı kelā‘dan ŧonra (9) ŧulū‘ etdüğine bā‘ iŧ budur kim ta‘fīni ve inħilālī ruŧubetde ve izdivācında baŧī oldu serī‘ (10) olmadı vilādeti dağı ŧavīl oldu cemī‘ kelā‘ vilādetinden aŧveldür pes kaçankim kelā‘ üzerine (11) ŧulū‘ edüp dağı ‘ikriŧ āħirinde oldu mā‘uđ ruŧubetinden istimdād etdi nāruđ (‘ikriŧ dedüği bir otdur kim anuđ uŧulī birbirine girmiŧdür) (12) ħarāreti anı teŧħīn eyledi pes havāda mustaŧīl oldu arz dağı dutup ğıdā vērürdi (13) pes kuvvetle havāya mürtefi‘ oldu ve andan evvel tevellüd eden qaŧab-ı bābilidür ŧol mekān (14) miđdārınca kim anuđ içinde olurdu pes istimdādı keŧīr oldu arzuğ kuvvetinden dağı (15) ğalīz ve dađıħ ve kavī ve za‘īf olduğansonra qaŧab-ı fārsī tevellüd etdi mekānuđ (16) miđdārı ve kuvvetine göre kınā dağı tevellüd etdi mekānuđ miđdārınca dağı üzerine mürür (kınā dedüği ŧol iri kāmıŧdur kim diyār-ı ‘arabda anı gönder ederler) (17) etdüği zamāna göre dağı andansonra qaŧab-ı yesār tevellüd edüp mekānı miđdārınca pes bu (18) zıkr olınan cümlesi tevellüd etmedi illā ‘ikriŧden dağı ‘ikriŧ anlaruğ aŧlıdur ammā iħtilāfları (19) emākinine göredür kim anuđ içinde tevellüd edüp dağı kuvvetleri ve za‘fları miđdārıncadır ben

42b

(1) yukāruda dedüm kim cemī‘ nebātuđ aŧlı türāb ve mādur kaçankim nār māyla müzdevic olup mā nāruđ (2) içine duhül etdi nāruđ ħıffetinden mā ħıffet bulup dağı mānuđ ŧıħletinden nār ŧaħīl oldu (3) ve mā‘nuğ bürüdetinden nār bārid olup ve ħarāreti nārla mā ħarāret kesb eyledi dağı izdivāc edüp (4) bir ŧey oldılar kim ŧabāyi‘-i erba‘adan ğayridür dağı ŧabāyi‘ mābeyninden iki mevlüd oldılar türāb ve (5) havā dağı buncılayındur netekim vaŧf eyledüm nārı ve māyı pes ŧol vaŧtkim

kendü zātlarından munḳalib (6) oldılar daḡı ṭabāyi‘ den ġayri bir şey olup her hey’ete ḳābiliyyet taḡṣīl étdiler ve cemī‘ şuvere (7) munḳalib oldılar meḳānları miḳdārınca pes bundan esbaḳ azdād olup birbirine ‘adūv olmuş (8) idi müzdevic olıcaḳ ‘adāvetleri aralarından zāhib olup daḡı her şeye ḳābiliyyet kesb (9) eylediler ve mevālīd anlardan mütevellid oldı pes ‘ikriş vaḳtākim vech-i arza ṭulū‘ étdi daḡı (10) arzūḡ ḳuvveti anuḡ içindedür mā aḡa degüḡ aṣliyyeti şemsūḡ ḡarāreti daḡı teşḡīn eyledi (11) pes ġıdāyı mādan ve nārdan ḳabūl étdi arz duttı ve havā kendüye ṭulū‘ étdürdi (12) andan ṭul ve ḳuvvet bulup tā kim bir sāḳ üzerine ḳāyim oldı ve anuḡ ḳaşabı raḳīḳ ve za‘īf (13) oldı pes mürūr-ı zamānla ve ġıdā istimdāıyla ġalīz ve ḳavī olup tadrīcle ḳaşab-ı bābilī (14) oldı netekim vaşf eyledüm daḡı mümkindür kim şol ḳaşaba siḡir ‘ikrişden tevellüd éder netekim bu zıkr (15) olınan ḳaşablar andan mütevellid oldı lakin bunlaruḡ her birine bir ‘illet-i ma‘rūf vardır zevi’l-‘ uḳūl (16) ḳatında ve elān ol ‘illetlerden ḡaber éderüm uḳūl ben söylerüm kim bu cemī‘ zıkr (17) olınan ḳaşab muşammet ve ġayri muşammet ve raṭb ve yābis ibtidāsı ‘ikrişden oldı (18) ‘ikriş daḡı istitmām bulup ġıdā aḡa degicek za‘īf iken ṭavīl oldı ve havāya mürtefi‘ (19) oldı andan kendü nefsine ġıdādan istimdād étdi daḡı ḳavī şulb olup gide gide ḳaşab-ı

43a

(1) bābilī oldı pes ol sebebdan ḳaşab-ı bābilīnuḡ ba‘zı za‘īf ve ba‘zı ḳavī oldı (2) ḳaşab-ı fārsī daḡı ancılayandır ḳuvvet-i meḳāndan ve ġıdānuḡ keşreti ḳilletinden şiddet-i yubūset (3) den ḳuvvet ve şalābet taḡṣīl édüḡ tā kim ḳaşab-ı fārsī oldı ḳaşab-ı hindi daḡı (4) anuḡ gibidür ḳad ḳillet ben dedüm kim ḳaşab-ı bābilīnuḡ aṣlı za‘īf idi (5) andan şorḡra ḳuvveti şiddet bulup daḡı istimdād étdüḡi ġıdādan ḳavī ve şulb oldı (6) pes ġıdā keşretinden ḳuvveti şedīd olup meḳānı miḳdārınca şalābeti ve ġılzeti ziyāde oldı (7) ḳaşab-ı fārsī olmuşdur pes bu mümkin olıcaḳ kim şöyle ola ḳaşab-ı hindi daḡı mümkindür kim (8) vaşf olınuḡu gibi ola ḳuvvet-i terbiyetden daḡı keşret-

i harrdan ğidāyı qabūl eder pes (9) ğilzet bulup kuvveti şiddetle ola istimdād-ı yubūsetden kim anuñ içinde görülmüşdür şemsün (10) yubūsetinden ve harāretinden pes şems dañı ancılayındur ol iqlīmde harāreti dāyim olup (11) ve sultāni eşeddür cemī^ç nevāhīde dañı anlara yakın olmağdan eşcārları ‘azīm olup (12) dābbeleri kuvvet üzere ola şol qaşab-ı raṭb dañı ancılayındur kim andan sükker (13) şıqılır uqūl ben söylerüm ‘ıkrışe qaçankim arzdan ṭulū^ç etti dañı ruṭubeti (14) vāriken ṭa^ç mında ḥalāvet ziyāde eder andan kendü nefesine ğidādan istimdād etti ṭabī^ç atı (15) miğdārınca dañı ruṭubet ma^ç dininde idi pes yubūset anuñ üzerinde ifrātla olmadı (16) tā kim ruṭubetin uçurup qaşab-ı yābis olaydı qaşab-i fārsī ve bābilī gibi lakın üzerine (17) harāret mu^ç tedil olup leyyinetle dañı ruṭubetden ğidāyı qabūl eyledi ve havāda ruṭubetiyle (18) ṭavīl olmağdan qaşab-ı raṭb oldu pes ‘ıkrışden tevellüd eden cümle şeyi budur kim (19) zıkr olındı ve eḳülü gerü ben söylerüm vaḳtākim qaşaba ki^ç āb oldu şol (ki^ç āb dedügi qaşabuñ burunlarıdır)

43b

(1) mā kim türābdan müctemi^ç olup nebātun ḥilqatinde pes māyı türābı ḥall edicek dañı cevfinde (2) gizledi nebāta munqalib oldu ‘ıkrış andan oldu dañı türāb māyı cevfine alup şaqladı (3) andan ‘uluvva uçurdu havānuñ mu^ç āvenetiyle zīrā mā havānuñ cinsi olmağın anı yardım eder (4) qaçankim havāya mürtefi^ç oldu havāda harāret ‘arız olup keşret-i hareketden pes şol yubūset kim (5) anda gizlenmiş idi kuvvet bulup ol harāretten kim mā’uñ hareketinden ‘arız olmuşdur (6) dañı şiddet-i harāretten yābis olup ve birbirine munzamm ve müctemi^ç olmağdan ‘ağd olinup (7) anı ki^ç āb oldu pes gerü ‘ādetince ṭulū^ç edüp şol yubūseti ṭahlīl edüp kim cevfinde gizlemiş (8) idi tā havāya mürtefi^ç oldu sühūnet bulup hareketün harāretinden yubūseti istimdād eyledi (9) cevherine istimdād etdügi gibi pes qaçankim yubūset anuñ içinde kuvvet buldı cem^ç edüp ‘ağd (10) edicek ki^ç āb oldu pes ki^ç āb kınā ve qaşabuñ ‘illeti budur netekim vaşf eyledüm dañı ki^ç ābuñ (11) birbirinden uzun

olduğuna sebep bu oldukim yubūset mānuḡ içinde keṣret bulucaḡ ruṡūbetuḡ (12) ḡuvveti Őiddetle degül idi kim yubūseti ‘ uluvva çeküp çıkara Őiḡletinden pes yubūset anı cezb (13) édüp Őaḡıl ve ḡalīz olmaḡdan daḡı birbirinüḡ üzerine cem‘ olunup ‘ aḡd olındı Őiddet-i yubūsetden (14) ki‘ ābı ḡaṣır oldı pes ruṡūbet içinde keṣir olıcaḡ ḡuvvetiyle yubūseti havāya uęurur ḡaṣab (15) ṡavīl olurdu ammā mücevvef olduğuna bā‘ iṡ bu oldukim ḡinā ve ḡaṣab nebāt olup (16) ṡulū‘ étđi raṡb iken Őol mekānda kim anda olurdu mürūr-ı zamānla anuḡ ki‘ ābı ruṡūbetle ṡolmuṡ (17) idi ṡabbāḡuḡ ḡarāreti daḡı üzerine dāyim oldı pes ruṡūbet yubūseti ṡaḡlīl étmeyüp cevfinde gizledi (18) ḡaçankim ḡarāret anḡa vuṡul bulup mümtezic oldılar ola ki‘ āb daḡı ‘ aḡd olunup nice kim vaṡf eyledim (19) pes mücevvef oldı daḡı ḡayvān ve i‘ zām üzerine ḡıyās budur kim ḡadd-ı zātında ruṡūbet üzerine

44a

(1) ‘ aḡd olındı pes i‘ zām ruṡūbet üstinde zuḡūr édüp ḡarāret daḡı ḡarekete gelüp ‘ iṡāmuḡ (2) içinde bārid oldı pes noḡṡān bulup evṡat-ı ‘ iṡāmda ilk oldı bu zıkr olınan (3) ruṡūbet yubūseti ṡaḡlīl étmezden evvel oldı pes ḡarr-ı nār anḡa vāṡıl olıcaḡ yubūset ḡuvvet (4) buldı istimdād étđüḡi nesneden ruṡūbeti daḡı imsāk étđi pes ‘ akd édüp cem‘ (5) oldı ḡaṣab-ı muṡammet daḡı ancılayındur leyyinet yubūseti ḡall édüp cevfinde gizledi (6) andan ḡarāret anḡa vuṡul bulup ḡall olınan yubūseti ḡaçmaḡdan men‘ étđi pes ‘ aḡd (7) olup muṡammet oldı Őol muḡḡ-ı cāmid gibi kim ‘ azm içinde olur ve eḡülü (8) gerü söylerüm kim her ne zıkr étđüm nebātuḡ ‘ illetinden tekvīninde ve ibtidā‘ -yı ḡilḡatde dedüḡüm (9) gibi olmuṡdur vaḡtākim ṡabāyi‘ - erba‘ a birbiriyle imtizac édüp ṡabī‘ atlarından müteḡavvil oldılar (10) ‘ aynıyla ṡabī‘ at ḡalmadı ammā anlaruḡ mābeyninden mevlūd ḡaṡıl olup ḡaçankim ḡarr-ı ṡabbāḡ (11) anḡa yetiṡdi ‘ aḡd olunup daḡı anı ṡaḡrīk eden ḡarāretle ‘ uluvva ṡulū‘ étđi daḡı her (12) ṡabī‘ at kim bāṡındadır zāḡir olan Őeklinden ḡızb éderdi ḡuvveti miḡdārınca pes havāya (13) za‘ fla ṡulū‘ édüp andan ṡabāyi‘ -i erba‘ adan istimdādı ḡıdā étđi ḡavī olup ba‘ zısı (14)

‘izām-ı tūvāl oldu ve ba‘ zısı za‘īf ve kaşīr oldu pes bu zıkr olan kuvvetleri miqdārınca (15) olup dağı ğıdādan istimdād êdiklerine göredür pes nebāt kendü ma‘ dininde bu tarīkle (16) olur kim zıkr olındı kılllet gerü ben söylerüm kim nebāt kaçan havāya tūlū‘ (17) êtdi dağı arza nüzül eyledi pes ba‘ zısı havāya tūlū‘ êden ziyāde olup (18) ve arzūn esfelinde kalan kalīl oldu ve ba‘ zısı arzūn esfelinde kalan ziyāde olup (19) ve havāya şu‘ūd êden kalīl oldu ve bu cümle zıkr olan aḥvāl leyyinet ve yubūsetūn

44b

(1) kablınden oldu ve kad kılllet dağı ben söyledüm bu kitābumda kim tabāyi‘-i erbā‘ nuḡ (2) ikisi şā‘iddür zīrā anları şānları ‘uluvva şu‘ūd eylemekdür ve ikisi hūbūḡ êdicidür vaḡtākim (3) bu dört tabī‘ at birbiriyle izdivāc êdüp şey-i vāḡid oldılar pes ḡarāret kendü kuvvetiyle (4) taḡrīk êdicek her tabī‘ at ḡadd-i zātında kuvvet buldı pes havā nārıyla imtizāc êdüp (5) ‘uluvva şu‘ūd êtdi dağı arzūn laḡīfini bile ḡaml eylediler dağı yubūset ruḡūbetle imtizāc (6) êdüp esefle indürdi tabī‘ atla pes şol nebāt kim ibtidāsında bürüdet ve yubūset (7) ifrāt êtmış ola anı esfeli keşīr olup ve ‘alāsı kalīldür ve ol nebāt kim anı (8) tabī‘ atına ḡarāret ve leyyinet ğalebe êtmış ola anı a‘lāsı keşīr olup ve esfeli kalīldür (9) uḡūl gerü ben söylerüm vaḡtākim nebāt havāya tūlū‘ êtdi her şekl (10) kendü şeklini aḡz eyledi levninde ve ta‘ mında ve rāyiḡasında pes eḡmār dağı aḡşānında (11) tūlū‘ êdüp istitmāmı ve kemāli olduğı ḡinde fe-ene el-ān ekūlü (12) ‘ale’n-nebāt ve elān ben söylerüm nebāt ḡuşuşunda niçün eḡcāre aḡşān-ı (13) müteferriḡa oldu ve bir ḡuşn-i vāḡid olmadı uḡūl ben söylerüm kaçankim (14) eḡcār kendü tabī‘ atına ğıdādan cezb êtdi kendü içinde müheyyā olup dağı (15) eḡcārın zātından mürekkeb oldu kuvvetiyle taḡḡ eyledüğü ecelden pes şol (16) vaḡtkim anı taḡḡ êdüp nefsine cezb eyledi kendüye ğıdā oldu dağı ḡarāret (17) anı ‘uluvva şu‘ūd êtdürdi pes eḡcārda ḡall olān toḡrı yūksege şu‘ūd (18) êtdi dağı eḡcār ğıdādan memlū olmuşdur pes şol ğıdā kim andan evvel tūlū‘ eyledi (19) şā‘id olanı def etmekle mütekāşif oldu dağı ḡalāş olmayup nūfūz êtmedi

45a

(1) keşret-i eczādan kim muḳaddemā şu‘ūd êtdi ḫarāret daḫı ḳuvvetle esfelinden taḫrīk eyledi pes (2) yerinden ḫurūc êdüp şiddet-i ḫarāretten ḳaçdı daḫı havā bürüdetden cāmīd oldı (3) ve eşcāruḫ ḫaddı zātında aḡşān oldı pes aḡşān-ı müteferriḳanun ḳilleti budur kim zıkr olındı (4) ‘ālim-i ekberün şūretidür daḫı anun içinde olan ḫayvān ve nebāt ve ma‘ādinün şūreti budur (5) daḫı ben kitābumun ibtidāsında söyledüm kim eşyānun ibtidāsı ḫareketle olup ve āḫiri (6) sükūnludur pes ol ecelden felekün evvel-i ḫudūdını nār ḳıldum ve āḫir ḫudūdını arz (7) êtdüm ibtidāsı ḫareketinden ve āḫirini sükūnundan daḫı ibtidā-yı deverān felekün mābeyninden (8) inḳızāsına varınca ḫarekāt ve sükūn ḳıldım eczā –yı felekün eczā felekün a‘ dādı keşir olduḡuçün

45b

(1) daḫı ḫarekātun ḳuvveti ve za‘fi miḳdārınca daḫı feleki on iki cüz’ gördüm kim dört ḳuvvet (2) den mütekevvidür ol dört ḳuvvetün ikisi sākin ve ikisi müteḫarrikdür daḫı ol ḳuvvetlerün müteḫarrik-i (3) sākin olanın fā‘il gördüm ibtidā daḫı müteḫarrik ile oldı pes dört ḳuvveti on iki (4) cüz’e taḳsīm eyledüm nişfi sākin ve nişfi müteḫarrik gördüm pes ḫareketle ibtidā êtdim rās (5) felekden daḫı sükūnı anun eşeri üzerine ḳıldım her müteḫarrike bir sākin tābi‘ olur tā dört (6) ḳuvvet i‘tidāl bulup ve felekün deverānı müstakīm ola daḫı anun deverānından mevālīd (7) tevellüd êdüp ḫarekātı miḳdārınca ‘ālemde ne olursa cümle ma‘lūm olına daḫı a‘lāsı (8) esfeli üzerine munḳalib olmaḡla cemī‘ ḫafiyyāt zāhir olur in-şā’-Allahi tā‘lia (9) niçün evrāḳ ve eşmār aḫzār oldı pes ol (10) mā’ ve türāb kim eşcārda müzdevic evrāḳ ve eşmāra aḫzār oldı pes ol mā’ ve türāb (11) ḡidā oldı daḫı ḫarāret anı teşḫīn êdüp eşcāruḫ aḡşānına ḫulū‘ eyledi şol (12) ḫarāretün ḳuvvetiyle kim anı def‘ êdüp daḫı

harekete getirüp ağşāna tūlū^ç ve şu^çūd étdürdü (13) pes şiddetle kuvvet bulup ol sebebden aḥzār oldu daḥı anuḥ ḥāzreti ol ḳabilden (14) oldıkim yubūset anda gizlenmiş idi zūhūr étmez idi şol leyyinetden kim şemerenüḥ (15) üzerine zāhir olmuşdur daḥı biz kitābımızda söyledük kim yubūsetden sevād ve leyyinetden şufret (16) zūhūr éder pes vaḳtākim yubūsetüḥ sevādı ve leyyinetüḥ şufreti bir yerde cem^ç olur mā (17) beynlerinden ḥāzret zūhūr éder ḥāzretüḥ ^çilleti budur şufretüḥ ^çilleti budurkim (18) ḥāzretüḥ ^çilleti budur kim leyyinetdür olvaḳt kim şems ḥarāretle ol eṣmārı taḥḥ éder ruḥūbeti (19) zāhir olur daḥı eṣmār ḥarāret-i şemsden bir ḥarāret iḳtibās éder yubūset müstevlī olur

46a

(1) ve tevellüd étdügi şeyüḥ ba^çzı zāhib olup daḥı ḥarāret-i şemsüḥ yubūsetin ḳabül étmekle (2) tekevvününden şufret ḥāşıl olur ḥumretüḥ ^çilleti budur biz söyledük kim şufret (3) eṣmārda ba^çzı ruḥūbetden mütevellid oldu ḥumret daḥı ancılayındur ḳaçankim şufret üzerine (4) ḥarāret ğalebe étdi ba^çzı bürüdetüḥ giderdi bir mertebe yubūset müstevlī oldıkim yubūset (5) evvelden eşedd daḥı ol yubūsetle ḥarāret-i şemsden ḥarāret aḥz eyledi levni şedīd olup (6) ḥumret bağladı niçün eşcāruḥ evrāḳı düşer ^çadem-i ruḥūbetden anuḥ ^çilleti budur kim vaḳtā (7) kim bürüdet havāda ifrāḫla olur ḥarāret arzūḥ bāḫınına ḳaçar ol bürüdetden kim anuḥ (8) zıddıdur daḥı ḥarāret-i nār māyı andan def^ç éder pes mā eşcāruḥ ağşānına nüzül édicek (9) eşcāruḥ evrāḳı yere düşer tenāşür-i evrāḳuḥ ^çilleti budur niçün eşcāruḥ ba^çzıdurki (10) yere düşmez keşret-i ruḥūbetiyle anuḥ ^çilleti budur ḳaçankim eşcāruḥ köklerine ḥarāret-i nār vāşıl olur (11) ruḥūbet a^çlāsına ğalebe éder ihtiyāc ḳalmaz tākim esfel-i a^çlāsından istimdād eyleye tā anuḥ (12) kuvveti ziyāde ola zīrā ol ḥarāretten kifāyet buldı pes ruḥūbet ağşānda ḳaldı (13) ba^çzı eşcāruḥ varaḳı düşmedüğine ^çillet bu oldu niçün evrāḳ-ı eşcārda ḥurūc éder (14) düşdükden sonra anuḥ ^çilleti budur ḳaçankim

bürüdet arzı bātınına vardı harāret anı (15) öñünden kaçıp yüksege çıktı ruṭubeti harekete getürmekle mā buhar olup ‘uluvva şu‘ūd (16) etti tākim ağşān-ı şecerden harr-ı nārı def‘ ede ağşān dağı ol buharı kabūl eyledi (17) pes anlara gıdā oldu dağı harāretle ṭabḥ edüp kendü cinsine döndürdi pes harāret arı (18) vāşıl olıcağ izhār etti varak oldu varakun ‘illeti budur kim zıkr olındı niçün (19) nebātta zehr oldu harāretten anı ‘illeti oldurkim kaçankim mā yubūsetle müzdevic olup nebātun

46b

(1) içinde ṭabbāḥ kuvvetiyle ṭabḥ eyledi mā’ sūhūnet buldı kendü harāretiyle nārın harāretinden (2) cezb etti pes bürüdet bātınına varup leyyinet zuhūr eyledi dağı yübs türābun ḥaline (3) kuvvet bulup harāretle ve leyyinetle ḥall etti dağı cevfinde gizleyüp ğalīz oldu dağı (4) kendü harāretine harāretten istimdād edüp kuvvet buldı pes bürüdeti bātına varup (5) harāreti zāhir oldu yubūset dağı anda gizlenicek ğalīz olup rikḫati zāhib oldu (6) tekāşüf-i eczāsından yāpışıcı oldu pes zehrün ‘illeti ḥayvānda ve nebātta budur (7) niçün dāneler ve çekirdekler ortasından yarıldı tezķir ve tenīş için anı (8) ‘illeti budur kim neşv olmaz illā vilādetle ve vilādetle olmaz illā erkekden ve dişiden tā erkek (9) toḥmundan dişiyeye vilādet olup andan bir ḥilḫat-i tāmm ḥāşıl ola pes vaḫtākim harāret (10) nebātta ma‘dūm olup dağı hareket ḫalīl oldu munfaşıl olmadı infişāl ḥayvān (11) gibi cinsinden ve keşret-i harekātinden pes anı za‘f-ı hareketle erkegi ve dişisi bilindi lakin (12) anda harekāt ziyāde olmadı tākim biline ḥayvānun erkegi ve dişisi gibi pes ayrıldılar ḫillet-i (13) hareketinden birisi erkek oldılar ve biri diş dağı bir yerde cem‘ oldılar infilāk-ı ḥabbun (14) ‘illeti bu oldu niçün eşcārda şamğ oldu anı ‘illeti budur kim şamğ evvel ḫilḫatde (15) semere olmağa ibtidā olındı kaçankim leyyinetle yubūset müzdevic olup şey-i vāḫid oldılar dağı (16) ṭabḥ harāretle şecereye aşıl oldılar ve şecerün ḥadd-i zātından kuvvet alup tākim ḫilḫat-i tāmm (17) ḥāşıl olup tā andan bir şaḫīḥ nuṭfe ola pes toḥmı kabūl etmedi kim sālīm semere olup (18) ibtidāsında arı ‘arız olan leyyinetün

keşretinden ve ifrâından dağı harâret-i kuvvet (19) bulmadı kim anı teshîin edüp ruṭûbetin gidere tā yubûset i' tidāl bulup andan

47a

(1) bir şemere tamām zuhûr eyleye pes bir hām mādde olup yâpışıcı şecer anı kabûl etmedi tākim (2) anı gıdā olup kuvvetle ṭabh̄ ede dağı kân olup köklerinden a' lāsına yürüye bir nuṭfe-yi (3) tām ola nebātun nuṭfeleri gibi pes şecere anı kabûl etmeyüp ve cevānibinden def' edüp (4) iḥrâc etdi zāhirine varıcağ müncele olup ağı havā dağı anun ruṭûbetin uçurup (5) cāmide oldu şamğun 'illeti budur dağı anun kıyāsı hayvānda balğamdur zirā harâret anı (6) ṭabh̄ etmeyüp kim anı dem-i şāfī eyleye tā andan hayvānun gıdāsı ola niçün dem oldu (7) tā andan nuṭfe hāşıl ola pes eger ṭabbāh̄ andan za' if olup ṭabh̄ etmezse harâret anı (8) uçurup keşret-i ruṭûbetinden dağı a' zā anı kabûl etmez tākim ülfet bağlaya pes harâret (9) anı 'uluvva çıkardı balğam-ı ebyaz oldu havā anı vuşul bulıcağ ruṭûbeti ezhāb eder (10) dağı cāmide ve yābis eyler kıyāsı budur kim zıkr olındı elvānun 'illeti harâret (11) anı ṭabh̄ etmekden olur iki harâret üzerine şiddetle olursa humret bağlar ve eger i' tidālla olursa (12) ebyaz olur pes humretle beyāz mābeyninde olduysa harâretle ruṭûbetun imtizācındandır niçün (13) nebātde diken oldu ben söylerüm kim nebātde diken olmağ hayvānda (14) şa' r olmağ gibidür dağı sühūnetden hāşıl olur vaqtākim mā şerābla cem' oldu nebātun (15) hilḳatinde mā türābun ḫalline kuvvet bulup harr-ı nārdan istifāde etdüğü ecelden pes (16) ol türāb mānun içinde münḫall oldu dağı yubûset anun ṭabī' atına ifrātle olup (17) ṭabbāhun harâretinden kaçup nebātun eṭrāfına şu' ud etdi harâretun şiddetinden ḫattā (18) ağışānında zuhûr eyledi pes şiddet-i yubûsetden varağ olmadı toğrı çığı (19) nebātde şevkun 'illeti budur hayvānda dağı ancılayındur kuvvet tām olmaduğı ecelden anı

47b

(1) şa' r bitmez pes yubüset ruṭūbetün içinde ḥall olmağla daḥı şiddet-i ḥarāret anı uçurdu (2) andan şecer oldu niçün eşcārda meyve oldu biz dedük vilādetdendür pes bunun ' illeti (3) budur kim mā ve türāb nebātda müctemi' olıcağ nebāt anı kuvvetle ṭabh eyledi pes yubüsetle (4) leyyinet birbirine şarılup ... oldu ḥayvānda pes eşcār anı kabūl édüp (5) ṭabh-ı aḥar ṭabh étđi daḥı dem eyledi andan cemī' ağşānına taḫsīm édüp anlara ğıdā ve ḥayāt (6) oldu pes anuḥ üzerine tā şimāl yeli esüp ol dem eşcāruḥ içinde ḥarekete gelüp riyāḥuḥ (7) taḥrīkinden daḥı ṭabh olunup süḥūnet eşcārıla ve ḥareket-i riyāḥla daḥı ağşāndan çıkarup (8) aḥa vilādet oldu ḥayvānuḥ vilādeti gibi daḥı eşmār-ı eşcāruḥ içinde şol nuṭfeler meşabe(9) sindi oldıkim erkeklerde ola pes ḥurūc-u semāruḥ ' illeti bu oldu niçün eşcāruḥ ve ḥabbuḥ (10) ba' zı müdevver oldu ittisā'-yı erḥāmda ve keşret-i ribāḥdandur pes anuḥ ' illeti oldurkim ol (11) mekān anuḥ içinde ğıdā dutup vilādet oldu vüs'atı var idi daḥı ruṭūbeti ziyāde (12) idi pes ol ruṭūbete ḥarāret-i ṭabbāḥ vāşıl olıcağ buḥār oldu daḥı yubüsetle münḥall (13) olmağa havāya munḫalib olup ol mevzi' de deverān édüp tākim bir menfez bulup (14) ḥurūc eyleye daḥı ol cevherün ruṭūbeti var idi mādām kim riyāḥ anı taḥrīk étđi deverānı (15) ziyāde oldu kuvveti daḥı ziyāde olmağla ol ḥabb ve şemārı müdevver étđi ittisā-ı erḥāmda (16) pes ḥabb ve şemer müdevver olmasının ' illeti budur niçün ḥabb ve şemerün ba' zı ṭavīl oldu (17) keşret-i ruṭūbetden ve zıyyıḳ-ı erḥāmdan anuḥ ' illeti oldurkim şol mekān kim ğıdā anda munḫalib (18) olup nuṭfe oldu tā andan ḥabbuḥ ve şemerün ḥilḳati tamām ola pes ol mekānda nāruḥ (19) ḥarāreti ziyāde olup cevherün üzerine eczāsın cem' étmek için tā andan ḥilḳat-i tāmm

48a

(1) zūhūr éde lakin ol mekānda vūs^ç at olmayup kim deverān-ı riyāhla ol cevher müdevver (2) ola pes mekān ve erhām zıyyık olup daḥı ruṭubetden memlū idi ḥarāret anı teshīn (3) édicek riyāh üzerine deverān étmedi lakin ḥarāretten ḥarekete gelüp daḥı öñüne düşüp (4) ḥarāretten kaçdı pes ḥabb ve şemerenüñ ‘illeti ṭulı budur niçün eşcāra evrāk oldı (5) anuñ ‘illeti biz söyledük kim şemer ve ḥabb eşcāruñ nuṭfeleri olup daḥı evlādıdur ḥayvānuñ (6) evlādı ve nuṭfeleri gibi pes evrāk ibtidā olındı kim eşmār ola lakin riyāh eşcāruñ (7) üzerine şiddetle esüp eşcārı ḥarekete getürdi anuñ ḥareketinden laṭīfi a^ç lāsına ṭulū^ç (8) étđi daḥı eşcārda ṭurmadı kim ḥarāret anı ṭabḥ édüp leṭāfetinden eşmār ola pes (9) a^ç lāsına kaçup keşret-i ḥarāretten daḥı aḡşānına ṭulū^ç éyledi ammā cevherle imtizāc (10) étmedi tā kim veled ola lakin varaḫa munḫalib olup cevherden ḫabūl étđüğü ḫadar pes (11) varaḫuñ ‘illeti budur ve istidāreti ve ṭulı kezalik biz söyledük (12) kim eşmārından müdevver oldı pes keşret-i riyāhdan ve ittisā^ç-yı erhāmdur evrāk (13) daḥı ancılayındur riyāh üzerine şiddetle olup erhāmuñ ittisā^ç ıyla pes a^ç zānuñ erhāmına (14) ṭulū^ç édicek müdevver ṭulū^ç éder ṭulı daḥı bunun gibidür netekim söyledüm ṭul-ı şemerenüñ ‘illetinde (15) kim ṭuluñ ‘illeti ruṭubetden olur daḥı sebebi ḥarāretlendür pes vaḫtākim ruṭubet bir mekānda (16) ziyāde olur daḥı ḥarāret aña yetişür ruṭubet ḥarekete gelüp ḥarāretten kaçır daḥı rīḥ tevellüd éder (17) pes ol rīḥ ol mekānda vūs^ç at bulursa anda deverān éder ol şeyüñ miḫdārınca (18) ol cevher daḥı müdevver olur eger vūs^ç at bulmazsa ḥareketi ṭavīl ola ol cevher daḥı mümtedd (19) olur ve varaḫuñ ‘illeti budur niçün varaḫuñ ba^ç zısı açıldı ba^ç zı eşāb^ç uñ açılması gibi

48b

(1) bunun sebebi yubūsetdendür anuñ ‘illeti budur kim varaḫuñ şūreti kendü mekānında tamām (2) olicaḫ ḫuvveti za^ç‘if olup eczāsı ḫilletinden daḥı ṭabī^çatı noḫşānından pes aña ḫuvvet (3) yoḡdı kim ḡıdādan istifāde eyleye tā ol ḡıdā

vücūduna girüp kendü ruṭūbetiyle anuṅ (4) yubūsetin def' éde lakin andan 'āciz oldu pes anuṅ eṭrāfında yubūset ārız olup (5) kıllit-i ruṭūbetden pes yābis ve münşakḳ oldu ol inşikāḳ-ı infitāḥ ve aşābi' tesmiye (6) olındı arz daḥı ancılayındur ruṭūbeti ḳalīl olıcaḳ munḳabız ve müteşakḳıḳ olur niçün (7) varakuṅ ba' zı kebīr olup va ba' zı şaḡīr oldu māddeden ve ittisā'-yı erḫāmdandır (8) pes ol ḡidā kim nebātuṅ içinde toḥm oldu ḫarāret anı kendü erḫāmında ṭabḫı étdi (9) erḫāmda şūret baḡladı andan aḡşānına ḫurūc édüp ḫarāretle ammā şaḡīr iken ḫurūc (10) eyledi andan ḡidāyı toḡuran anadan istimdād étdi lakin ḡidāsı kıllitde oldu (11) ṭamarları ḡayyık olmaḡla şemereye ḡidā olmadı şu'ūd étdi daḥı ṭamarlarıṅ ḡayyık ve (12) ittisā' ı ḫarāret ve bürüdet ḳablindendür eger ḫarāret ve leyyinet ṭamara ḡalebe étdiyse vāsi' (13) olur ve iki bürüdet ve yubūset ḡālib olursa ḡayyık oldu pes anuṅ 'illeti budur (14) niçün nebāta ḳışır oldu uḳūl ben söylerüm kim nebātuṅ ḳuşūri ḫayvānuṅ (15) derisi gibidür vaḳtākim ṭabāyi'-i ḫilḳat eşcārda cem' olındı birbiriyle ülfet baḡlayup sūḫūnet (16) buldı laṭīf laṭīfle mümtezic olup ve her şekl şekliyle imtizāc eyledi pes laṭīfinden şecerüṅ (17) belli oldu ve ḡalīzini ḫārice def' édüp anuṅla muttaşıl olmadı ecelden daḥı bürüdet-i (18) havā aṅa vāşıl olıcaḳ ḳuşūr oldu pes ḳuşūruṅ 'illeti budur uḳūl fī zevāt (19) ül- erḫām ben söylerüm zevāt-ı erḫāmdan kim şemārına vecihle teşḫīn édüp daḥı aṅa

49a

(1) örtü oldu ve i' lām étdüm bu kitābumda kim eşyā muttaşıl olmaz ... eşkālīyle daḥı anuṅla (2) ülfet baḡlar daḥı azdādından ḳaçar kim aṅa muḫalif ola ḳaçankim māyla türāb müzdevic ve mü'telif (3) oldu ḫarāret anları nebātda ṭabḫı étdi kim mümtezic oldılar daḥı anlara mādde gelüp (4) nārdan ve havādan tā ḡidāyla şu'ūd édeler pes nebātda mü'telif olan ḳuvvet (5) buldı kim şemere ola daḥı ḫarāretüṅ ṭabḫıyla laṭīfi birbiriyle ḳarışup ḡalīz olanı ḫabb (6) zāhire def' étdi daḥı bir yere cem' oldu pes nebātdan zuhūr édicek havā aṅa (7) vuşūl bulup cāmīd ve za'īf oldu daḥı şemere

anun içinde gizlendi ekmāmiyye (8) nün ‘illeti budur andan semere gıdāsından kendü nefesine istimdād eder ol gıdā kim (9) semereye müşābihdür kabūl etti ve ol gıdā kim gālīzdür kışr ne def eder bu tarīk (10) üzere kemālin bulur daḥı ḥabb kendü kışrında ḥabbe ḥabbe müteferriḳ olduğunun (11) ‘illeti budur gıdā kim nuṭfe olup dutdı daḥı taḥrik-i ḥarekeden şu‘ūd etti tākim (12) tamarların etrāfindan ḥurūc eyledi pes her tamaradan bir nuṭfe tevellūd etti daḥı cāmīd (13) oldu ve ol nuṭfe ol tamaradan gıdāsın emer kemālin tamām bulınca ol sebebden ḥabblar (14) bir mekān-ı vāḥidde keşīr oldu tamarların keşretinden kim mevzi‘-yi vāḥidde müctemi‘ oldılar (15) ve her tamaradan birer ḥabbe ḥurūc etti ve eḳülü gerü ben söylerüm kim semerenün (16) ba‘zı çekirdegi dāḥil olup üzerine bir şulb kışr vardır ve ol kışrun üzerine (17) gerü laḥm olur ve eḳülü eyzan gerü söylerüm kim ḥayvān ve nebāt ecnās-ı (18) keşīreden bir cinsdür daḥı nebāt ḥayātta ve kabūl gıdāda ḥayvāna müşābihdür (19) pes şol nebāt kim anun çekirdegi dāḥil ola ‘illeti budur kim gıdā toḥm olıcaḳ daḥı

49b

(1) nebāt anı taḥl etti tā kim kendüye müşābih edüp nebāt oldu daḥı ol nebāt (2) dan semere ḥurūc eyledi pes leyyinet yubūseti kendü cevfinde gizlemiş idi andan (3) ḥamle edüp tākim eṣcārın ağşānına def eyledi kendü kuvvetiyle daḥı ḥarāretün (4) kuvvetiyle tūlū etti pes ol yubūset kim leyyinetde gizlenmiş idi ḥarāretten (5) ḥarāret ve yubūset kesb etti havāya zuhūr edicek ḥarāret leyyinetden ayrılıp (6) cāmīd ve şulb oldu daḥı şol nebāt kim anun kışrı ḥāric olup ceviz gibi (7) ve ḡayri ne olursa anun ‘illetinden ḥaber etdüm kışr ‘illetinde ve eḳülü (8) eyzan gerü ben söylerüm kim laṭīf olan vaḳtākim eṣcārda müheyyā olup (9) tā semere ola ḥarāret anı teşḥīn edüp anun laṭīfi birbiriyle cem olunup (10) daḥı gālīzin zāhirine def eyledi daḥı laṭīf olan gālīzün içinde gizlendi (11) ve arḡa kışr oldu daḥı şol çekirdek kim anun kışrı üzerine laḥm ola anun (12) ‘illeti budur kim kışr ile çekirdek olduğu ḥinde

şecerde çok ğidā var idi (13) dahı anı kuvvetiyle tabh̄ étđi harāret dahı anı tesh̄in ve teş'ir̄ édüp netekim (14) mā kablini tesh̄in ve teş'ir̄ eyledi pes eşcāruñ tamarlarına mürür ve t̄ulū' ederken (15) eşmārı habs édüp dahı anuñla ittışāl bulmadı z̄irā andan ol müheyyā olup (16) iktifā bulmuş idi dahı harāret anı def' édüp a' lāsına zuhūr étđi anuñ (17) kışrı üzerine lahm̄ oldı pes 'illeti budur kim z̄ikr olındı niçün nebātda aq̄ semere (18) oldı yogürt gibi i'tidāldan qad̄ kıllet ben söyledüm bu kitābımda kim (19) eşcār ğidāyı kabūl eder türābdan ve mādan nār ve havā mu'āvenetiyle vaqtākım bu tabāyi'

50a

(1) cem' olup dahı mümteziç ola nebāt anı kuvvetle tabh̄ édüp anı ğidā oldı dahı (2) harāret anuñ üzerine mu' tedil olup tabbāhuñ leyyinetiyle ğalīz ve ebyaz olup (3) dahı nebātda semere oldı netekim hayvānda sūd ola pes eger mā aħmer ola anūñ (4) 'illeti budur kim ğidā nebātda hayvānda balġam oldıġı gibidür pes harāret anuñ üzerine (5) şiddetle olup dem-i aħmer oldı netekim hayvānda dem oldı şiddet-i harāretinden

(6) hazā kitāb-ı el hilqate

(7) ben söyledüm kim tabāyi'-i erba'anuñ hilqatinde netekim hilqat-i eflākı söyledüm dahı anda (8) olan kevākib-i seyyāreyi kim anda vāqı'dür bildürdüm ve kevākibüñ esrārından haber étđüm (9) ve anuñ miqdārını ve 'azametini ve şığar ve hiffetin ve şikletini ve kuvvetini vaşf eyledüm (10) dahı anuñ tedbiri 'ālem-i ekberde ne vecihle olur ve anuñ sür'atinden ve harekātından (11) ve sükūnundan ve istikāmetinden ve rücū'undan ve şu'ūdundan ve hübū'undan (12) söylerüm dahı esrār-ı 'ilm-i hafıyyātı beyān étđüm pes bu beyānla kanā'at étmedüm kazāyādan (13) ve istih̄rāc-ı le'āifden 'ilm-i nātıqdan hattā bu kitābumda felek-i ekberüñ şüretini (14) ve hey'etin taşvīr eyledüm dahı eflākda burūcuñ hilqatini ve ol burūcda kevākib (15)

birbiriyle muḳābil olduğı ve daḳāyığı cümle vaşf édüp beyān ve ‘ayān eyledüm (16) dağı bu kitābumda ‘ilm-i deverān-ı feleki bildürüp dağı ḫarekāt-ı kevākibün sür‘atine vecihle (17) olur dağı burūcda gec ḳalmasın ve eflāk-ı müteḫarrikle munḳalib olanı dağı anuḫ (18) deverānıyla anuḫ gizlūsün zāhir olup ve zāhirden gizlü olmasın beyān étdüm (19) kitābumuḫ a‘lāsında beyān eyledüğümden ğayri ḫattā ḫilḳat burūc-ı eflākda ḫudūdıyla

50b

(1) bildürdüm ve ḳillet dağı ben söyledüm kim bu zıkr olan cümlesi olmaz illā (2) deverān-ı eflākla ve ḫareket-i kevākible dağı kevākible dağı kevākibün intikāliyle olur dağı izḫār étdüm (3) ṭabāyi‘ kevākibden ve ‘aded-i ḫarekātından ve efā‘ililinden dağı ṭabāyi‘i ve ḫilḳatini ḫisab (4) édüp ve birbiriyle muḳābil olduğın ve imtiḫānın ve zuḫūrātin beyān ve ‘ayān (5) ḳıldum dağı tedbīrin i‘lām eyleyüp ve esrārın bir mertebede izḫār édüp bildürdüm (6) kim benden evvel ḫükemānuḫ birisi bildürmedi dağı esrārından bir ‘ilm izḫār étdüm kim (7) ebşārdan ğāyib olup ve şudūrdan ḫafī olmuşdı taşarruf-ı zamān ve intikāl-i (8) memālik gibi dağı ‘ālemde ne ḫādiş olursa vaḳta ve zamāndan zamāna (9) intikāl-i kevākibden dağı ḫarekāt-ı eflākuḫ sür‘atinden dağı ā‘lemde ḫudūş édenden (10) bir vaḳtden vaḳt-i āḫire varınca ḫarekātiyle ve intikāl-i eczāsı ile cümle ten bildürdüm (11) ve ḫaber eyledüm ve beyān ve ‘ayān ḳıldum ben Belīnūs (12) ḫekīm şāḫib-i ṭılsımāt ve ‘acāyib ben ol kimseyüm kim cemī‘ ‘ālemün ‘ilmin bildüm dağı (13) ‘illetün ‘illetini ve ḫilḳatün sırrını gördüm dağı tedbīr-i kevākib ma‘lūle kim anuḫ tedbīriyle (14) ‘ālem ḳıyām éder dağı leyl ü nehār anuḫ ḫarekātiyle iḫtilāf édüp dağı ittikāliyle (15) ve birbirinün muḳābelesiyle cemī‘ ḫafıyyāt bilinür dağı bu cümle ḳazāyā kim mektūbdur (16) ve esrār-ı ḫafıyye kim ‘ālemde ne ḫādiş olursa cemī‘ sin ol esrārıla bildüm (17) dağı

tedbîr-i kevâkibden cümle bu kitâbumda haber edüp bildürdüm ve nice evvelen evvel (18) haber eyledüm dağı eflâkuñ terkîbi nicedür bu cevâhir-i erba‘adan dağı muhtelif (19) olan eczâ ‘adedince haber êtdüm kim bu şabâyi‘-i erba‘a nice ülfet bulup şol

51a

(1) eczâ’-yı muhtelifeden tâ anuñ ‘aynı ve şüreti gibi oldılar dağı mücessem degülken nice ecsâm (2) oldılar dağı ancılayın söyledüm a‘lâ ve emzûlar (3) cemî‘ hilkatinden ve cümle halâyık-ı muhtelifenün ecnâsından ve şüretinden dağı nice birbirinden (4) ayrılıp müteferriğ oldılar pes bu ‘acâyibün cümlesin bu kitâbumda söyledüm ve vaşf (5) êtdüm dağı bu kitâbı tesmiye kıldum kitâb ül-halk-ü’l-mahlûk kim cemî‘ ahvâli ve keyfiyyâti (6) bu kitâbda beyân eyledüm netekim ‘illet-i halkı şol kitâbda beyân ve ‘ayân kıldum (7) kim anı kitâb-i ‘ilel-i ma‘lûle tesmiye êtdüm ve elân (8) söylerüm hilkat-i mevâlîd-i şelâşeyi kim şabâyi‘-i erba‘adan mütevellid olmuşdur hilkat (9) ta‘rîfinden fâriğ olduğdanşonra dağı deverân-ı felekden ve istitmâm-ı ‘ulüvvden ve esfelden (10) ve ihtilâf-ı leylden ve nehârdan şonra gerü söylerüm vaqtâkim şabâyi‘-i (11) erba‘a istitmâm bulup dağı kuvvetiyle nihâyete vardı birbiriyle ‘adüv ve zıdd (12) oldu zîrâ aşl-ı hilkatinde eczâ’-yı mütezâddeden terkîb olındı netekim (13) kitâbumuñ a‘lâsında beyân eyledüm kim şabâyi‘-i erba‘a eczâ-yı mütezâddeden nice (14) terkîb olmuşdur pes şabâyi‘ tamâm kuvvet bulıcağ birbirinden ayrılıp dağı birbirinün (15) üstinde oldılar dağı ‘âlemden kaçacak yer bulmadılar kim kaçup ol yere varalar (16) zîrâ hudûd anları imsâk êtdi pes vaqtâkim ayrılıp mefer bulmadılar birbirinün (17) üzerine şu‘üd edüp leğâfetine ve gılzetine göre dağı şabî‘atına ve aşlına ve ‘unşuruna (18) rücû‘ etdi anuñ lağîfi a‘lâda olup ve şakîli esfelde oldu pes nâruñ (19) leğâfetiyle ‘uluvva mürtefi‘ oldu zîrâ şabâyi‘ün ahaffi ve eltafidur arz dağı

51b

(1) bildürdüm ve kıltü tabāyi^c olduğu ecelden pes bu iki tabī^c atur (2) biri tabāyi^c un aḥaffi ve eltafidur ve biri ağlaz-i tabāyi^c ve eşkalidür kim arz düz andan (3) ol iki tabī^c at kim biri mādur biri havādur pes havā mādan aḥaff olup (4) netekim nār arzdan aḥaff dur pes havā mādan mürtefi^c oldu andan aḥaff (5) olmağla daḥı nāruḥ altında oldu zīrā nārdan şaḳīldür daḥı mā havādan (6) esfel oldu andan şaḳīl olmağla daḥı arzuḥ evḳinde olup zīrā (7) andan ḥafīfdür havā daḥı nāruḥ taḥtında oldu kim andan eşkaldür pes (8) teḳābül-i tabāyi^c ‘ālem-i ekberde buncılayın olur ḥilḳati daḥı keزالik ve keزالik (9) uḳūl gerü ben söylerüm kim bir mevlüd olmaz illā zeker ve ünşā ictimā^c indan (10) olur tā anlaruḥ toḥmından mevälīd tevellüd eder erkekden ve dışiden murād (11) tabāyi^c-i erba^c adur zīrā iki erkekdür iki dışidür pes tabāyi^c ün ayrılmasından (12) ve birbirine zıdd olmağdan ve birbiriyle mü’telif olmayup tā kim ülfetlerinden mevälīd (13) tevellüd edeler lakin tevellüd-i mevälīd için tabāyi^c-i erba^c a muḥtāc oldılar (14) tā birbiriyle cem^c oldılar zīrā bir cinsün vücdü olmaz illā cins-i āḥirden (15) olur daḥı ülfet olmaz illā bir cinsden olur pes bu tabāyi^c bir nuḫfe-yi vāḥidden (16) oldılar daḥı birbirine müşābeheti var idi kaçankim ‘adüv oldılar ayrılıp daḥı (17) birbirinden munfaşıl oldılar daḥı her biri kendü tabī^c atında kuvvet buldı pes tūl-ı (18) infişālden tabāyi^c ün iştıyāḳları ittişāla oldu zīrā ibtidāsında muttaşıl (19) olmuşdur daḥı ittişāl için ḥareket étدی netekim infişāle müteḥarriḳ oldu

52a

(1) daḥı birbirini kendü nefsine cezb étدی zīrā her şey kendü şeklini cezb eder (2) müşābehetine göre pes arzün yubüsetin havānuḥ leyyinetini cezb eyledi daḥı (3) mānuḥ bürüdetin nāruḥ ḥarāretini cezb étدی ḥarr-ı nār daḥı keزالik mānuḥ (4) bürüdetini cezb eyledi ve arzün yubüsetin nāruḥ yubüsetini cezb étدی (5) daḥı ḥarr-ı hava ḥarr-ı nārı cezb étدی ve leyyinet māyı leyyinet havāyı cezb édüp (6) ve bürüdet

mā bürüdet arzı cezb eyledi pes ‘adāvet daḥı ittifāk-ı (7) muḳābelede buncılayın oldu daḥı ‘adāvetle ittifāk mābeyninden mevālīd tevellüd (8) eder ve bu ictizāb kemāl bulur ve birbirine duḥül etmek kevākib-i seyyārenün (9) ḥarekātiyle olur daḥı eflākun deverānıyla ve ḥarekātiyle birbirini ḳabül eder (10) ve ba‘zı ba‘zına dāḥil olur ‘adāvet ve ittifāk üzere zuhūr-ı mevālīd için (11) gerü söylerüm kim nār ve mā ve rīḥ ve türāb kim birbirine ‘adüvvdür (12) vaḳtākim birbirini ḥabs etti deverān-ı eflākla daḥı ba‘zı ba‘zınun cevfine (13) duḥül eyledi anlardan zuhūr etti şol nesne kim anların bātınında idi (14) daḥı gizlendi şol nesne kim zāhirde olurdu pes i‘tidāl bulup (15) daḥı ol zıddıyyet gitti kim anların mābeyninde olup birbirinün muvaşşatiyle (16) ve ülfetiyle daḥı müzdevic olup izdivāclarından ve birbirini ḳabül etmekden (17) tevellüd-i mevālīd oldu gerü ben söylerüm kim nār mānun (18) erkegidür ve havā arzın erkegidür daḥı leṭāfetlerinden iki erkek etdüm (19) kim iki ṭabī‘atla ol iki dişiye ‘āmel oldılar daḥı leṭāfetlerinden anları

52b

(1) fā‘il eyledüm hem mā’ya ve arzı erkek oldılar ve eḳülü gerü söylerüm kim anlara (2) ibtidā etti nār daḥı mā’ya duḥül eyledi havā mu‘āvenetiyle arz daḥı havāyı cezb (3) edüp arzı duḥül etti mānun mu‘āvenetiyle daḥı ben söyledüm kim biri (4) birinün üstindedür ve iki ‘adüvnün mābeyninde ṭabāyi‘den şulḥ edicidir pes (5) iki ‘adüvden murād erkek ile dişidür kim nār ile mā mābeyninde havā ve havāyla arz (6) mābeyninde mādur pes tabāyi‘-i erba‘a bu ṭarīḳle ülfet bulur daḥı birbiriyle imtizāc (7) edüp mavālīd tevellüd eder gerü ben söylerüm kaçankim ṭabāyi‘un (8) ḥareketi vāḳi‘ oldu daḥı ḥarekāt-ı semāviyyenün mu‘āvenetiyle ḳavī olup ve birbirini (9) ḥabs etti nār daḥı māyı cezb eyledi nārın leṭāfetiyle mā leṭāfet bulup (10) nār kendü ḥālinden müteḡayyir olup mānun ḡilzetinden ḡalīz oldu pes nār ve mā (11) ṭabī‘atlarından tebdīl olup muvāfaḳatden imtizāc etdiler daḥı muşādaḳadan (12) ve izdivācdan birbirini ḳabül eylediler arz daḥı anın gibi havāyı cezb etti (13) mānun

mu'āvenetiyle netekim nār māyı cezb eyledi havā mu'āvenetiyle pes havā arzā (14) dāhil olıcaķ arzūñ ğılzetinden havā ğālīz olup dağı leṭāfet havādan arz-ı (15) laṭīf oldu pes arz ve havā kendü zātlarından tebdīl olınup ṭabī'atları (16) munḳalib oldu dağı ṭabāyi' muvāfaķat ve muṣādaķat üzere cem' olmuşlar mābeynlerinden (17) mevālīd tevellüd eyledi cem' olan ṭabāyi' miḳdārınca kim ḥılķatde cem' olındı dağı ṣol (18) zamāna göre kim ṭabāyi' mü'telife üzerine mürūr etti dağı ṣol ḥarekātūñ za'fına ve ḳuvvetine (19) ve i'tidāline göre kim bu eczāyı cem' eyledi kim ol mevlüdde olan keṣret ṭabāyi' uñ

53a

(1) ve ḳilletinden bir ṭabī'atdan veyā ikiden veyā üçden veyāḥūd dört ṭabī'atdan kim (2) anlarıñ cemā'atinden tamām olur pes ol mevālīd iki olup ayrıldılar gerü söylerüm ṣol (3) ümmehāt-ı erba'adan kim aṣl vāḳi' olmuşlar ümmehāt-ı erba'a dedüği ol ṭabāyi'dür kim (4) mevālīd andan tevellüd eyledi dağı bu ümmehāt tevellüd etmedi illā ṣol erba'adan ağna ümmehāt-ı (5) mevālīd-i ṣelāse kim ḥayvān ve nebāt ve mā' dendür eger cevāhir-i erba'aya mümāzeczet ve ittifāķ edüp (6) iḥtilāf etmezse ba'zı cevāhirden ol ṭabī'at-ı ibdā tamām olmaz dağı bāṭıl ve ma'düm olur (7) ol cevherüñ noḳṣānından kim arja muḥālifdür lakin ol dördüñ ittifāķından ve ictimā'ından bir ṭabī'at (8) zūhūr eder ve ol dördüñ bir cüzü ol ṭabī'ata ğālīb olur ḳalan eczāyı ḳahr eder dağı (9) ol ḳalan eczā zāhir olan ṭabī'atıñ içinde ma'hūdu gizlenmiş olur pes ṣol mevālīd kim (10) ümmehāt-ı erba'adan tevellüd etti gerü ancılayındur kim dördüñ ictimā'ından zūhūr etdiler kim biri (11) birine muttaṣıl ğayrı munfaṣıldur dağı ol mevālīd ictimā' bulup tamām olıcaķ ṭabāyi' anda ziyāde (12) sine ve noḳṣānına göre oldu ve mevālīd üzerine ümmehātdan bir cüzü ğālīb oldu pes mevlüdüñ (13) 'unşurunda ol cüz'üñ keṣret-i ictimā'ından ğıdāsı ve ḳuvveti ḳalan eczādan ziyāde oldu ve üç (14) ṭabī'at ol mevlüdüñ içinde gizlendi ve ol cüz' üzerlerine ğālīb oldu ve kezalik (15) uḳül gerü söylerüm kim ṭabāyi' cevāhir-i

erba'adan tevellüd eder birbirinün mu'avenetiyle ve (16) ittişâliyle pes ol ecelden istitmâm bulup hattâ ümm-i ümmehât olur ve kezalik uķül (17) gerü söylerüm kim terkîb-i ümmehât birbirine ittifâķ edüp duķül etmekden olur daķı mevâlîd-i şelâse (18) bu terkîbden olur hîlķat tamâm oldu ve kezalik uķül gerü söylerüm kim (19) cümleten bu 'âlemde ne varsa hudûdıyla ve aķtârıyla daķı cemî' eczâsıyla külliye bir nuķfe-yi vâhideden

53b

(1) (vâhideden) olmuşdı pes cevâhir-i erba'a imtizâc edüp hareketi ve revânından (2) sonra munfaşıl olup birbirinden ayrıldı zîrâ evvelden daķı infişâl üzere idi (3) sonra imtizâc edüp bir cüz-i vâhid oldu andan ayrılıp aşlına rücû' idi ammâ cevâhiri (4) munfaşıl olmadı evvelki infişâli gibi lakin tabâyi' birbirinden ayrıldı kim melmûs ve mu' tezildür (5) gerü ancılayın cevher-i vâhid kim cevâhir-i erba'adan mümezzicdür pes cevâhir-i erba'a infişâlsiz anda (6) mütezevvic oldu ol cevherün ğılzeti olmadığı ecelden andan ayrıldı ve infişâl eyledi (7) zîrâ infişâl eşerr-i tabâyi' dür pes tabâyi' ün infişâli ğılzetine ve leţâfetine ğoredür ve eķülü (8) ve eķülü gerü söylerüm kim ol cevher-i mümteziç kim cevâhir-i erba'adandır ol bir (9) cevher-i vâhiddür kim tabâyi'-i erba'a anda mevcüddür lakin bağlanmışdur vaķtâkim ol cevherde (10) harekât harekete ğelür ğalâyiķ andan mütekevvin olur andan murâd aşlı esfeldür kim harekât (11) miķdârınca daķı ziyâdesine ve noķşânına ğoredür ve meķânun şiddet-i harâretinden ve za' findan (12) pes harekât ol cevherde intikâl etti ve harâret anı tabķ eyledi birbirine tedâķül etdüdü (13) bu zıķr olan bi-l-külliyeye nuķfede mündericdür za' findan ğörünmez zîrâ ibtidâsı za' if olup (14) andan hîlķat istitmâm buldı ve kavî oldu daķı şol hîlķat kim cevâhir-i erba'adan (15) mütevellid olup tamâm oldu ğalk māddeye muķtâc olup kim tabâyi' kıvâdan istimdâd (16) eyleye tâ her zıdd zıddı üzerine kavî ola pes istimdâd ediceķ kuvvet bulup munfaşıl (17) oldu itmâmından ve kuvvetinden her biri kendü ğaddini zaķt ve ğaşr eyledi daķı bilinüp (18) birbirinden

ayrıldı andan üzerlerine esmā-yı muhtelife düşüp a‘yānları ve şūretleri ihtilāfından (19) pes elsine ve eşkāl daḥı muhtelif oldu ve cemī‘ kavī anda gizlendi ve görünmez oldu

54a

(1) pes elsine ve eşkāl daḥı muhtelif oldu ve cemī‘ kavī anda gizlendi ve görünmez oldu (2) pes qarārına varıcaḥ daḥı ḥarāret içinde ḥarekāt taḥrīk edüp her şekl kendü şekline yapışup (3) daḥı eczā birbiriyle mümtezic olup qarışdı ve ibtidā-yı muhtelif olup eşkāl zūhūr eyledi (4) bu cümlesi nuṭfeyi evvalāda gizlenmiş idi kim ḥalk andan istitmām buldı pes ḥilkāt tamām (5) olıcaḥ şol nuṭfeden kim kendü qarārında gizlenüp ve şuver eşkāl andan tebellūr (6) olup kuvvet bulıcaḥ ayrıldı ve şiddet-i kuvvetinden munfaşıl oldu daḥı her biri zıddını (7) ḥaşr etdi ve bāında olan zāhir oldu ve esmā-yı muhtelife eyle tesmiye olındı ibtidā-yı (8) ḥalk bu taḥrīkle oldu nuṭfe-yi ūlādan kim cevāhir-i erba‘ anuḥ ihtilāfından mütekevvin oldu (9) nuṭfe-yi ḥayvān gibi ve eḳūlü gerü ben söylerüm kim ḥilkāt-ı ibtidāda vāḥidden (10) zūhūr etdi ve cevāhir-i erba‘ a daḥı kim ḥayvān nuṭfelerine müşābih vaḥdāniyyetden ve keyfiyyetde (11) zirā anuḥ içinde eşyā-yı muhtelife vardur daḥı kuvvetleri zıddiyyet üzerinedür pes bu mezkūr (12) cümleten anda gizlenmişdür ol sebebeden anı iki dedüm ammā anuḥ ‘aynı vāḥiddür daḥı anı (13) vaḥdāniyye ve keyfiyye söyledüm pes ol kuvvete ḥarekāt ve ḥarārāt vāşl olıcaḥ (14) netekim ibtidāda nuṭfelere ḥarāret-i taḥrī‘i-yi erḥāmda ‘ārīz oldu laṭīf olan (15) ‘uluvva ṭulū‘ etdi buḥār daḥı uçdı ve ḡalīz olan esfele indi şaḳīl oldığı ecelden (16) pes ḥarāret durmayup cevherde işler ve her şekl şeklinden temyīz edüp fark eyler (17) pes ‘ālemde ne var ise buḥā göre kıyās ile bu ḳā‘ideyi ḥıfz edicek aḥvāl saḥā (18) ma‘lūm olur in-şā’-Allahu te‘āla nebāt ta‘rīfından ḳavl bunda tamām oldu bundan (19) sonra ḥayvān beyānı gelür ve kuvāy-i insānī ta‘rīf olunur

54b

(1) nebāt-ı hayvān

el hayvān ve el-insān k̄āle belīnūs

netekim nebāt üzerine söyledüm (2) ancılayım hayvān üzerine söylerüm zīrā terkīb-i ecnāsa ve şuvere ʿilletdür hayvāndan ve nebātdan (3) ve maʿādinden daḥı ṭabāyiʿ-i erbaʿa terkībinden ibtidā-yı ḥilḳatde deverān-ı felekden sonra ve elān (4) uḳūl andan bir tām̄m ḥilḳat olmaz netekim andan tevellūd ētdi idi ammā eşyā anuḡ (5) ecnāsından olur ibtidā-yı ḥilḳatde kim ṭabāyiʿ kendü ḥālī üzerine şābitdür ziyādesiz ve noḳşānsız (6) daḥı şöyle görünür kim ṭabāyiʿ den bir günde tevellūd eden baʿūzdur ve ḳurd ve her zaʿīf (7) dābbedür pes bu terkīb ol ibtidā-yı ḥareket-i felekden terkīb-i ṭabāyiʿ den ol idi vaḳtākim (8) felek ḥarekete gelüp deverān ētdi ḡalīz laṭīfle ḳarışdı ṭabāyiʿ e vuşul bulup (9) felek deverānından daḥı ṭabāyi zaʿīf iken birbirinden ayrıldı ve deverān-ı felekden ḳuvveti (10) ziyāde olup birbirine duḡul eyledi anların ictimāʿından mevālīd-i şelāse tevellūd ētdi yedi ʿuluvva (11) tedbīrinden kim eflāka müdebberdür pes felek altında yedi ʿaded oldı sebʿa-yı müdebberē ʿadedi (12) üzere kim mevālīd-i şelāse ve ṭabāyiʿ-i erbaʿadur tedbīr-i sebʿa tamām oldı ve mevālīd-i ḥarekāt (13) müfredātdan tevellūd ētdi pes ḳaçankim felek ḳuvvet buldı ve ṭabāyiʿ ḳuvvet-i felekden ḳavī (14) oldı ve birbirini ḥaşr ētdi ol ḥarārāt müfredāt zāhib olup ol terkībden (15) sonra ol mişālde bir terkīb daḥı olmadı ve eşyā kendü cinsine göre tevellūd eder oldı (16) ve eḳūlü gerü söylerüm kim her mevlūd bir ṭabīʿ-ı vāḥide üzerine tevellūd ētdi (17) idi bugün gerü ol ṭabīʿatdan tevellūd eder pes ol zaʿīf ṭabīʿatından ve ezdādı (18) ḳilletindendür andan ictimāʿ-yı ṭabāyiʿ den mevālīd tevellūd ētmedi bugün iḡtilāflarından zīrā (19) müctemiʿ olmadı kim mevālīd andan zuḥūr eyleye netekim ibtidāʿ-yı ḥilḳatde cemʿ olup hayvān

55a

(1) ve nebât andan zâhir oldu dağı ictimâ' tabâyi' le anuñ mişli tevellüd olunur ve ol (2) olmaz illâ tedricden ve ta' fînden kim tabâyi' a mârız olur leyyinetün menzilesinde (3) pes her tabî' atdan kim tevellüd eder tabî' at-ı âhîrün fi' linden olur ve ol tevellüd (4) etmez illâ za' findan netekim zîkr eyledük dağı ziblün ta' fîninden dūd hâşıl (5) olur erkeksiz ve dişisiz bir tabî' atdan tevellüd eder tabî' at-ı uhrânun (6) fi' liyle anuñ mişâli insândur kim ' âlem-i şa' ğîrdür ammâ ' âlem-i kebîre müşâbihdür (7) ibtidâda tabâyi' den oldu kaçankim ol terkîb olup ve ol hareket zâhib oldu (8) insân olmaz oldu illâ insândan pes insân insânun nuḫfesinden olur (9) kim ol nuḫfe-yi şaĝîredür ammâ anuñ içinde çok kuvvet mûndericdür dağı andan (10) inâs-ı keşîr zuhûr eder netekim ibtidâda tabâyi' den zuhûr eyledi pes murâd andan (11) terkîbdür eger nuḫfenün terkîbî zîkr ve ünşa nuḫfesinden olmıyaydı netekim harâretle (12) yubûset terkîbinden nâr oldu bunda vilâdet olmazdı pes adını Fehmi olan (13) kimesne bildi kim ğayri terkîbden vilâdet olmaz ve vilâdet ba' de' t-terkîb olur tedricle (14) ve ta' ffinle hattâ eşyâdan sonra vilâdet birbiriyle muhteliḫ olur pes eger erkegün (15) nuḫfesi yâlnuz olsa nuḫfe-yi ünşi olmasa vilâdet tamâm olmaz netekim mücerrid harâretle (16) yubûsetsiz nâr olmaz ve eger bürüdetsiz yâlnuz ruḫbet olsa mâ' olmaz arz ve havâ gerü (17) ancılayındur ve eḫülü gerü ben söylerüm hilḫatden her ne göründüyse cesedi (18) insân olmazdan evvel cümlesi insâna şebîh oldu zîrâ cemî' ḫalk-ı insânun (19) hilḫatine dâhil oldılar dağı ibtidâ-yı rûḫundan nihâyet cesedine varınca mütekevvin

55b

(1) oldılar ve ol vaşf ile hilḫatinden ve kemâl-i tabâyi' ndendür ve eḫülü gerü (2) söylerüm kim şol hareket kim ibtidâ olındı anuñ rûḫı idi pes ol hareket müteharrik (3) oldıkça ḫalk andan istitmâm bulur hareketi miḫdârınca dağı hilḫat muttaşıl olup (4) istitmâm bulıcaḫ andan sonra cesedi mütekevvin oldu ve anuñ vilâdeti anlardan aḫvel (5) olup i' tidâl tabî' atinden dağı cesedi cemî' hilḫatden mürekkeb oldu ve rûḫı

şol (6) laṭīf-i evvelden oldıkim ḥareket olur ol sebebden bu ḥalk cemī' si anuñ içinde (7) münderic oldı daḥı kendüsi anlarıñ üzerlerine musallaṭ oldı daḥı ḥükmi anlara (8) cāyız olup ḳahr ve 'adl eyleye ve anlar ḥükmine rām ve musaḥḥardur ve kezalik uḳūl (9) gerü ben söylerüm ḳaçankim şol ḥılḳat kim müfekkire ve müsebiḥadur mütekevvin oldı aralarında (10) vaşl tā insān istitmām bulup ol iki ḥılḳata cāmi' olup daḥı anlara vaşl (11) oldı pes ḥılḳat istitmām buldı ve biribirine ḳısmeti ḳarīb oldı ve eḳūlü (12) gerü söylerüm ol vaḳt kim insān vaşl oldı mütefekkir ve behāyim mābeyninde tefekkür anda (13) olup mütefekkir gibi ve şehvet ve ḡazab gerü anda oldı şol behāyim gibi kim fikri (14) olmaya daḥı nefsi cesedine muttaşıldur ve ḡalīzi daḥı laṭīfine muttaşıldur pes eger cesedi (15) şehvātine tābi' olursa ḡalīzi laṭīfi üzerine ḳavī olup ve zūlmeti nūrı üstüne (16) ḳuvvet bulup daḥı behāyim şıfatında ve cem' iyyetinde olur zīrā ḡazabda ve şehvetde anlarıñ (17) fi' line muvāfaḳat eyledi ve eger fazāyil nefse tābi' olup şehvāte ve ḡazaba mübāşeret (18) étmeye laṭīfi ḡalīzi üzerine ḳuvvet bulup daḥı rūḥānī ve semāyī oldı daḥı şol (19) müfekkire şıfatında oldıkim anuñ terkībinde ḡılzet olmaya zīrā anuñ müfekkire ṭabī' atı

56a

(1) ḡazabdan ictināb édüp şehvāti terk eyledi ve ol şıfāt ṭabī' atında zāhir (2) oldı ve eḳūlü gerü söylerüm vaḳtākim insān mütekevvin oldı mevt (3) içün mütekevvin olmadı lakin ḥuld içün maḥlūḳ oldı zīrā şāfī ve rūḥānī (4) olup anda 'arz yoḡdı pes a' rāz anda 'arız olıcaḳ ḡılzet ṭabāyi' (5) üzerine zūhūr étıdı a' rāz daḥı şol şıḳletden 'arız oldıkim anuñ terkībinde (6) cārī olmuşdur pes leṭāfetden ve ḡılzetinden mürekkeb oldı fazāyil-i nefse leṭāfetiyle (7) tābi' olup ve şehvāt cesede ḡılzetiyle tābi' oldı ḳaçankim şehvāt cesede (8) tābi' olup havāya uydu aña ecsāduñ taḡayyürü ve noḳşanı ve 'ademi 'arız (9) oldı eger fazāyil nefsi ihtiyār edeydi muḥallid ve bāḳī ḳālurdı ve eḳūlü (10) gerü ben söylerüm evvel tekvininde mevt içün ḥalk olunmadı lakin rūḥānī ve şāfī (11) ḥalk olındı vaḳtākim a' rāz anda 'arız oldı ol cevher

mükedder olup (12) dağı sevād anıa ‘arız olup üzerine zāhir oldu ve eğülü gerü (13) söylerüm kim insān ğılzetinden dağı olursa anda bir kuvvet vardır kim hālid olur (14) pes insānuđ terkibi şaķıldür ve ol şıķlet anda ‘arızdır ve anuđ cevheri leťāfet (15) ve şafvetdür ve eğülü gerü söylerüm kim ğılzeti fenā ve leťāfeti beķādur dağı anda (16) ğılzet ve şıķlet ‘arız olmadı illā ihtilāf-ı tabāyi‘ den anuđ terkibindedür (17) anuđ üzerine zuhūr etmişdür ve anuđ leťāfetini ķahr eyledi pes ihtilāf ve (18) tezādd geldi ‘ademi ve fenāyi def‘ etti pes tabāyi‘i muttaşıl olup dağı leťāfeti (19) zuhūr edüp ve ğılzeti bāına varsa mevt anda ma‘düm olur pes ol

56b

(1) ecelden biz dedük kim insānda kuvvet-i huld ve kuvvet-i mevt vardır kim anlar leťāfet (2) ve ğılzetdür pes ğılzet mevte ķābil olduğı gibi leťāfet dağı hayāta ķābildür (3) ol ecelden kim cesed-i insān-ı erba‘ mübtedi‘ āden ķaribdür mübtedi‘ āta ‘arız (4) olan tağayyürden anıa dağı ‘arız olur ve eğülü gerü ben söylerüm kim insān (5) hayy ve mütefekkindür dağı mevt eder ve ‘ilme ķābildür dağı hayy zū-nefs ve zū-hissdür (6) ol ecelden müfekkindür dedüm anı temyiz ederüm behāyimden kim anlara fikr olmaz dağı (7) dedüm kim mevt eder tā anı tağallüdden temyiz edem dağı dedüm kim ‘ilme ķābildür zirā (8) anuđ ‘ilmi ta‘līmle olur tā anı cinnden temyiz ederem kim anlaruğ ‘ilmleri ğayrı (9) ta‘līmledür dağı halk cümle ihtilāf üzeredür ba‘zısı nefsi için mütekevvin (10) olup ve ba‘zısı ğayrıçün halk olındı pes nefsiçün halk olan insāndur (11) kim mütefekkir dağı ve ķāyimdür ve ğayrıçün halk olan şol kimsedür kim tefekkür (12) etmeye ve nefsi olmaya dağı ol ecelden kim insānuđ cevheri cemī‘ tabāyi‘den (13) a‘lādur kendü nefsi için halk olındı ve halkdan bir kimseye ‘abd olmadı kemāl-i (14) tabāyi‘nden ve eşyayı kendüye ‘abd edindi zirā anlardan etemmdür dağı üzerlerine (15) musallať ve ğālib oldu ‘āciz olmadı lakin shevāti terk etmek ķaşd eyleye (16) ve a‘mālī cesed-i ğalīzden berī ola dağı nice dedüm kim cemī‘ halk insān (17) için mütekevvin oldu gerü söylerüm kim arz dağı

nebāt için mütekevvin (18) olındı pes esbāb-ı nebāt ṭabāyi' çün mütekevvin olmadı lakin nebāt için (19) mütekevvin oldı daḥı nebātuñ esbābı emṭār riyāḥ-ı levākīdür ve kezalik uḳūl

57a

(1) uḳūl gerü söylerüm kim sebeb-i emṭār-ı hareket felekden ve şemsden ve (2) ḳamerdendür daḥı felek nebāt eceliçün mütekevvin oldı ve nebāt insān için (3) ḥalḳ olındı ve insān-ı etemm-i ṭabāyi' dür ve rif' ati ve mertebeti cümleden ziyādedür gerü ḳonıldı (4) rücū' ederüm şıfat-ı insāna daḥı ḥalḳ birbiriyle nice ittişāl êtdi netekim kitābumuñ (5) evvelinde vaşf eyledüm uḳūl gerü söylerüm kim 'aḳluñ ḳuvveti her (6) insānda tamām-ı ṭabāyi' nden mütekevvin oldı fe-emmā a' yānı olmadı illā ehl-i 'ilme ve ehl-i (7) ḥikmete ol ḥuşuşdan dēdüm kim nefis pāk ve şāfīdür daḥı afātdan beridür ve ma' den-i 'ilm (8) ve ḥikmetdür mādām kim ṭīb olup cesed anı ḡilzetiyle daḥı ve mülevveş êtmeye daḥı her 'ilmi ḳabūl (9) êdüp ve anı kendü ṭabī' atıyle cezb eder pes cesed anuñ üzerine ḡalebe êderse şol keşret-i (10) māddeden kim cesed anı ḡıdādan ve şehevātten istimdād eyledi ol vaḳt ol ṭabāyi' nefis (11) üzerine ḡilzetiyle ḡālib olur zīrā anuñ zıddı olmaḡla anı ḥaşr ve men' eder ḳabūl-ı 'ilmden ve iḳtibās-ı (12) ḥikmetden pes insān cesediyle şol behāyime ve ḥayvānāta şebīḥ olur kim 'ilmleri olmaya ol ecelden (13) kim insānuñ re's-i ṭabī' atı nefsdür ve nefis ḥadd-ı zātında şāfī ve pākdur daḥı a' rāzdan ba' iddür (14) pes insāna vācibdür kim fażāyil-i nefse tābi' olup ḥikmetde ve 'uluvvda daḥı şehevāti cesed (15) üzerine ziyāde eylemeye daḥı ben söylerüm kim nefis cesedden ḥayrludur zīrā nefis cesedi isti' māl (16) êdüp daḥı ḥarekete getürür pes insān mādām ḥayyen müteḥarrikdür nefsiyle ḥareketi sākın (17) olıcaḳ ḥurūc nefsinden sākın olur ol ecelden ben dēdüm kim nefis cesedden (18) ḥayrludur daḥı nefsuñ fażiliyetin cesedüñ üzerine andan bildük kim ḥayātuñ ḳıyāmı (19) ḥareketle olur ve mevt ol terkībün naḳīzıdur daḥı bu kitābımda vaşf êtdüm

57b

(1) felek-i dāyiresinde kim eşyā ṭabāyi' -i erba'adan nice mütekevvin oldı ve ḥalk neden birbiriyle (2) muttaşıl oldı gerü ḳavlimde rücu' édüp ḥalkun birbirine ittişāl olduḡın (3) söylerüm zirā eşyanun cümlesi bir nuṭfe-yi vāḥideden olmuşdur pes ol (4) nuṭfe ḥarekātle muḥtelif olup daḡı ol ḥarekātun iḡtilāfindan ḥalk ayrıldı (5) daḡılıp efrād olup birbirine müşābih oldı pes ḥarekātle ayrıldılar ve ittişāl-ı (6) ṭabāyi' le müşābih oldılar ve inni uḳul gerü ben söylerüm kim nefsleri (7) olan ins müşterekdür şunlarla kim nefsleri olmaya daḡı nebātla ve şeyātinla (8) pes biz temyiz étdük şeyātinla melāyike arasın birden ve fācirden pes ins (9) ḥayvānla muttaşıl olup şı'rine ve demmine şebih oldı daḡı ḥareketde ve (10) intikālde ve iştiḥāda ve ḡazabda ve ḥissde ve nefsde insānla ḥayvānun (11) iştirāki bu evşāfdadır daḡı insānun iştirāki şol ma'ādinle kim nefsleri (12) olmayup intikāş-ı cesedle ṭabāyi' -i erba'anun imtizāciyla kim cesedleri ol (13) ṭabāyi' den mürekkeb oldı daḡı insānun iştirāki nebātla dört ḳuvvetledür kim (14) biri müteḥarrik ve biri şābit ve biri mügayyer ve biri dāfi' dür daḡı ḡidāda ve vilādetde (15) şebihdür daḡı insān müşterek oldı ṭabī' -i-yi ma'ḳule ile kim cesedi olmayup (16) tefekkürde ve ittibā' -yı fażayilde ve 'ilmde pes ol ecelden dedüm kim insān vasaṭ-ı ṭabāyi' -i ma'ḳule (17) ve ḥissiyedür her ṭabī' ata şerik olduḡundan kim ben bu kitābımda beyān eyledüm ve eḳülü (18) gerü söylerüm kim ṭabāyi' -i erba' a vaḳtā kim mümtezic ve mü'telif olup daḡı birbirine ḳarışdı (19) ḡattā az ḳaldı kim ḥalk bir cins-i vāḥid olalar anun i'tilāfindan andan ḥarekāt üzerine

58a

(1) şiddetle olup iḡtilāfindan ve ḳuvvetinden pes munfaşıl olup ḥalk birbirinden ayrıldı (2) ve birbirinden bilindi ve muḥtelif bölük bölük oldılar mā cevher-i

vāhiddin zūhūr (3) étdiler pes anlarda terkīb-i ṭabāyi'ün iḥtilāfī ziyāde ile ve noḡṣānla ve (4) mevāzīnle oldı daḡı ayrılıp birbirinden bilindiler ve cevherün i'tilāfından (5) birbirine ṣebīh oldılar ve eḡūlü gerü söylerüm ṣol ins kim nefṣ (6) ve ḡiss ṣāḡibdür nefṣ ve ḡissi olmiyan muḡlim-i emvāte muttaṣıldur ve ittiṣālī ṣa' rda ve (7) azfārda ve ' izāmdadur daḡı ol ecelden ben dēdüm kim insānuḡ terkībī ḡareketden ve sūkūndan (8)dur kim sūkūn mevtdür ve ḡareket ḡayātdur ve eḡūlü gerü söylerüm kim ma'ādin (9) behāyime muttaṣıldur ve behāyim inse muttaṣıl olup ve ins melāyikeye muttaṣıldur pes (10) andan söylerüm kim nefṣ olmayan eṣyānuḡ biri miḡnāṭis ṭāṣıdur kendü ṭabī' atıyla (11) ḡadīdi cezb eyler ol ecelden nebāta ṣebīh oldı zīrā nebāt nāṣūfdur ḡıdāyı (12) kendü nefṣine neṣf éder pes nebātuḡ ḡuvveti ziyāde olduğundan aḡa nāṣūf deyü ad (13) vērildi daḡı nebāt behāyime ṣebīh oldı ve behāyim insāna müṣābih olup ḡissde (14) ve ḡayātda ve iṣṭihāda ve ḡazabda ve insān melāyikeye ṣebīh olduğı tefekkürde ve tedbīrde (15) daḡı ittibā'-yı fazāyile kim anlara maḡṣūṣdur ḡad aḡbartu ben ḡaber étdüm kim ḡalkḡ (16) birbirine nice muttaṣıl oldılar daḡı ṭabāyi'-i erba'adan ne ṭarīḡle zūhūr étdiler lemṣārel (17) ṭayra maḡālib niḡün ṭayra maḡālib oldı ben dēdüm kim yubūset ṭayruḡ (18) cüz'ünde ḡālib olup daḡı her ṣekl ṣeklini aḡz édicek arz kendü cüz'ünü cezb (19) édüp esfele aḡz eyledi pes esfelinde maḡālib oldı yubūset daḡı üzerine

58b

(1) ifrāṭla olup inḡıbāzından ve ṣiddet-i yubūsetinden müteferriḡ oldı ve eḡūlü (2) gerü söylerüm kim ṣol ṭabāyi' ṭayruḡ ḡilḡatinde müctemi' olıcaḡ birbiriyle müzdevic (3) oldı ṭabbāḡuḡ ḡarāreti aḡa yetiṣüp havā ḡuvvetiyle ṣu'ūd étdi daḡı türābuḡ (4) laṭīfinden ḡaml édüp bile ref' eyledi pes ṭabī'at anı ḡabūl étmeyüp ṣeklinden (5) olmaduḡı ecelden re' sine def' édüp ṣu'ūd étdi ve andan ṭayra minḡār oldı (6) arz daḡı kendü ṭabī'atıyla andan cezb eyledi esfelde maḡālib oldı (7) niḡün ṭayruḡ ba' zısı yumurṭlar ve ba' zısı yumurṭlamaz daḡı niḡün raḡmde terbiyet (8) olıduḡı

gibi dağı niçün tayruñ raħmi ve meşānesi olmadı ve ablı dağı olmadı (9) netekim erkek ayvān ve diři ayvāna ola dağı niçün tayruñ ba' zısı havāda yuvā yapar (10) ve ba' zısı mānuñ içinde yapar el-illetü fizalik anuñ ' illeti budur kim cemī' (11) bu zıkr olınan eşyā mütekevvin olmadı illā abāyi'-i erba'anuñ ziyādesinden ve noşānından (12) pes vaqtākim abī' at ruṭubet ve mā anda tamām ola ve abī' at nār ve arz nāıř (13) oldu anuñ mekṣi māda keṣīr olup ve havāda alīl ola az gibi ve řuyuñ (14) āvuğı gibi ve anuñ emṣāli ne vārısa zīrā anuñ abī' atına ğālib olan ruṭubet (15) dur dağı ferri ve meşānesi olmayan arāret arz anda alīl olduğı eceldendür zīrā (16) raħim bārid ve yābisdür ve ferri olmayan raħmi olmaz dağı ayr bevl étmedüğü sebebden (17) meşāneye muḥtāc olmadı pes zibli ve bevl mahrec-i vāhiddin urūc éder ve ekūlü (18) gerü söylerüm kim ayruñ yumurtlaması andandur ulāğı delinmişdür delinmesi dağı raħmi olmaduğındandur (19) ve ayruñ yumurtlaması andan oldıkim abī' atınuñ ruṭubeti ayvāndan ziyādedür dağı

59a

(1) tayruñ nuṭfesi raħme düşmez ol sebebden yumurtlar oldu ve yumurdanuñ (2) ıřrı ayrda raħim oldu ve anuñ ilati beyzada mevcūddur ve tayruñ ilati (3) tamām olmaz yeri ār olduğından ve noşān raħimendendür pes ol sebebden ' azāmi (4) ve re'si ve ayakları ve cemī' a' zāsı beyza urūcundan řonra tevellūd olunur ve beyza (5) nuñ ıřrı anıa raħim oldu eger ıřrsız tevellūd édeydi helāk olurdu beyza (6) nuñ ıřrı mābeynde ācer oldu niçün beyza raṭb olup ve anuñ ıřrı yābis (7) oldu uūl ben söylerüm kim beyzanuñ ıřrı ' ārızdür dağı abī' at (8) arzandur ve arzuñ abī' atı ayrda mevcūd degūldür ve beyza raṭb olduğı andandur (9) kim kendü abī' atına müřābihdür ya' nī mā havā abī' atındadır ve ol sebebden ıřrdan (10) bir řey tevellūd étmez ifrāṭ-ı yubūsetindendür ve ekūlü gerü söylerüm kim abāyi' (11) beyzanuñ ilatinde müctemi' olıca abāyi' e ğālib olan ruṭubet idi arāret (12) dağı

ol ruḥubeti bāṭın eyledi leyyinet bāṭın olıcaḡ yubūset üzerine zāhir (13) olup kıṣr oldı niçün ṭayruḡ göṅsi yüksek olup ḡayvān göṅsüne (14) müṣābih olmadı ol sebebden yüksek oldı tākim havāda atladuḡı maḡallde (15) aṅa yārdım ēde anuḡ ‘illeti budur ṣol zarf kim ṭayr ibtidā-yı ḡilḡatinde anda terbiyet (16) olındı vāsi‘ degüldi pes ṭabāyi‘ anda cem‘ olup ḡarāret anuḡ laṭīfini ‘uluvv (17) ‘uluvva ṣu‘ūd eyledi havā daḡı ṭabī‘ atıyla anı cezb ēdüp tākim havāya ṭayerān (18) ēde ṭayerāna ḡuvveti olmayup ḡareketi ḡilletinden pes esfelinden arz-ı cānibinden (19) a‘lāsına ve havā cānibine ṣu‘ūd ētdi daḡı arzuḡ yubūseti anuḡ bir miḡdārın

59b

(1) cezb ētdi ṣadı yüksek olduḡunun ‘illeti budur niçün ṭayruḡ (2) sāḡı üzerinde laḡm olmadı ol sebebden olmayup kim ṭayr anı sür‘atle ola (3) anuḡ ‘illeti budur ol ḡuṣūṣda söylerüm kim anuḡ ṭabī‘atına ḡālib olan (4) ḡarr havādur ve havānuḡ iḡtizāsından ḡuvvetiyle ‘uluvva ṣu‘ūd ētmekdür ḡaçankim ṭayruḡ (5) eczāsı terkīb oldı havā cüzini aḡz ēdüp ḡuvvetiyle havāya uçurdı (6) ve esfelinde olan a‘lāsına ṭulū‘ ētdi ammā arzuḡ anda cezbı yoḡdı (7) kim anı cezb eyleye netekim havā anuḡ üzerine ḡālib olup ayakları üstinde (8) olan a‘lāsına ṣu‘ūd ētdürdi niçün ṭayra ḡanād oldıkim anuḡla havāya (9) uça uḡul ben söylerüm kim ṭayrda ḡanād olmaḡ ḡayvānda ṣa‘r (10) olmaḡ gibidür ḡillet-i ruḥubetden ve ifrāt-ı yubūsetden kim ṭayruḡ ṭabī‘atında gizlenmiş (11) dūr pes ḡarāret aṅa vāṣıl olıcaḡ ruḥubet ḡaçup ol gizlenmiş yubūseti (12) bile aldı yürüdi ḡattā menāfizden ḡurūc ētdi havāya ṣu‘ūd ēdicek (13) cāmıd olup ḡanād oldı menāfiz ittisā‘ından ve menāfizün ittisā‘ı (14) ṣol ḡarāretdendür kim anuḡ ṭabī‘atına ḡālib oldı pes ṭayr ibtidāda mütekevvin (15) olduḡı ḡinde ḡarāret aṅa yetiṣüp her cānibinden buḡār ṭulū‘ ētdi (16) ṣiddet-i ḡarāretden ve ol buḡāruḡ keṣretinden vāsi‘ delükler delindi ve andan (17) ḡanādlar zuhūr ēdüp netekim ḡayvānda ṣa‘r oldı niçün ṭayruḡ

(18) sākı ince ve tavīl oldu ḥarāret-i arz tayrda ḳalīl olduđı ecelden (19) tā şu'ūd üzere anuñla isti'ānet eyleye zīrā tayr tayērān étmez tā ayakların

60a

(1) kıuyruğına zamm étmeyince anuñ 'illeti budur kim ṭabāyi' tayruñ ṭabī'atına cem' olıcağ (2) ṭabbāhuñ ḥarāreti aña yetişüp her şekl kendü şeklini éttdi havā dağı cüzini 'uluvva (3) cezb eyledi arz dağı cüzini esfele cezb édüp zīrā arzuñ cüzi tayrda (4) za'íf ve ḳalīldür ol sebebden tayruñ sākı ince oldu aña arzuñ incizābı (5) ḳalīl odığıçün dağı tayruñ sākı cüzi arz dandır niçün beyza raṭb oldu (6) uḳul ben söylerüm kim ṭabāyi'-i selāse aña ğālib olduğı eceldendür (7) ve ol üç ṭabī'at biri mā ve biri havā ve biri nārdur dağı arzuñ ṭabī'atı nākıř (8) olmağ dandır pes ṭabī'at arz nākıř olıcağ esnān ve adrās raḥmde ve meřāne (9) de nākıř oldu dağı aña göre ne var ise aña göre kıyās olına betza-yı mü-devver niçün (10) beyzanuñ ṭabī'atı müdevver oldu havā ma'uñ ruṭubeti üzerine ğālib olduğı sebab (11) dendür ve anı cem' eylemekdendür havā māyı cem' edicek nār anı ḥarāretiyle ḥarekete getürdi (12) andan riḥ mütevellid oldu riḥ dağı ol mekānda ḥarekete geldi ammā mecāl bulmadı (13) kim ḳāçup çıka gide pes ol mekānda devr étmekden beyza müdevver oldu dağı (14) anuñ ṭabī'atına ğālib olan mā ve havādur zīrā beyzanuñ şufreti ṭabī'at (15) havāya müřābih ve beyāzı māuñ ṭabī'atına řebīhdür pes tayruñ ḥilḳati bundandır (16) ğayri degüldür uḳul gerü söylerüm kim beyza şufret ve beyāzdur ve anlar (17) nuṭfe ve demdür pes ta'fīnuñ ḥarāreti anlara yetişecek nuṭfeye munḳalib olup dağı beyza (18) nuñ beyāzında sākin oldu dağı ta'fīnde dem oldu ve ol şufret kim deme döndi (19) müstaḥīl olup bir ađ nuṭfe oldu ve beyāzından ğıdāya müteḥavvil oldu pes şufret

60b

(1) beyāzda gizlü olmağdan riş andan hāşıl oldı zīrā beyāz üzerine ğālib olan (2) erkeklerün nuṭfeleridür müşābeheti ecelden kemükler dağı cemīʿ hayvānātda ancılayındur (3) kim erkeğün nuṭfesi ṭabīʿatlarına ğālibdür ve eḳülü gerü söylerüm müşebbehe ve müvellide (4) ve muḫrike ve müʿellife ve ḳābıza ve bātışa ve fāʿ ile bu şifātı ṭayruñ ṭabīʿatında zuhūr étdüren (5) hızānadur ol sebebden nārda ṭayruñ bir ḫaddı maʿlūmı olmaz istitmāmı dağı olmaz (6) ṭabīʿat māʿ ve havā gibi pes ṭayrda ʿizām-ı māden ve ḫarr-ı havādan tevellüd étdi dağı türābuñ (7) laṭīfinden kim ruṭūbetiyle ḫall olunup ʿizām oldı ḳanādları dağı ruṭūbet-i mādan (8) ve ḫarāret-i havādan tevellüd édüp riş oldı dağı ṭayr yumurtlayup gebe olmayup (9) sāyir hayvānlar gibi zīrā ṭayruñ vilādeti keşir olup ṭabīʿatı leṭāfetinden dağı ṭabīʿatına (10) ğālib olan nār ve havādur dağı ben dēdüm kim anuñ vilādeti seriʿdür zīrā hayvān (11) gebe olıcağ nice aylar götürür tā ḫılkat tamām olunca ṭabīʿatı şaḳil ve ğalīz olduğı (12) eceldendür pes ṭayruñ vilādeti seriʿ olmağ ol iki ṭabīʿatındandır kim laṭif (13) ve müteḫarrikdür dağı tevellüd éden anlardur dağı fāʿildü ammā beyz ṭayrda muʿallağ olup (14) ḫıffet-i ʿanāşırından ve leṭāfetinden ve ṭabīʿatı ḫareketinden zīrā bu laṭifden tevellüd (15) éden rūḫānī oldı netekim nuṭfe zuhūrda müteʿallığ olup esfele sākin olmadı (16) dört ayaklı hayvānuñ ğalīz-i ṭabīʿatı gibi tamām-ı havādan ve ṭabīʿat-ı arz-ı noḳşānından (17) niçün ṭayra esnān ve adrās olmadı ifrāt-ı ruṭūbetden ve noḳşān-ı yubūsetdendür (18) dağı izām sāyir hayvānda ṭayrdan ziyāde olup keşret-i yubūsetden ve bürüdetden (19) ve noḳşān-ı ruṭūbetdendür dağı aña minḳār ve izām ve ṭamarlar ve sinjirler olup kıllit-i

61a

(1) yubūsetden kim anuñ ṭabāyiʿnde mevcüddür eger ḫafī dağı olursa vaḳtākim ṭabbāḫuñ (2) ḫarāreti aña yetişüp ḳuvvetiyle defʿ édüp tefriḳ eyledi pes andan ufāğ ḳanādlar (3) olup dağı minḳār ve maḫālib oldı dağı ṭayruñ laḫmı keşir olmayup ifrāt-ı

yubūset (4) den ve havādan ve noḡṣān-ı ruṭūbetden ve arzdan zīrā havā ṭabī'atında olan ḡılzeti (5) cezb edüp keṣret-i ruṭūbetinden ṣu'ūd etdüirdi ol sebebden ṭayrun a'lāsında (6) laḥm keṣir olup ve esfelinde ḡalīl oldu daḡı ṭayr ḡabbı yudup sür'atle haẓm eder (7) ol iki ṭabī'atdan kim laṭif ve müteḡarrıkdür zīrā ol iki ṭabī'at ḡabbı eridür (8) ḡuvvetleriyle ve sāyir ḡayvān maẓḡı ṭa'āma muḡtāc oldu yubūsetden ve bürüdetden (maẓḡ çiynekdür) (9) kim anuḡ ṭabī'atında vardur daḡı ṭabī'at ṭayrun ḡarāreti sāyir ḡayvāndan eṣedd olmaḡla (10) ṭa'ām anuḡ ḡurṣāḡında sür'atle haẓm olunurdı pes anuḡ ḡiyāsı budur (11) eger insān buḡdāy dānesin bütün yudarsa anuḡ bedenine ḡidā olmaz ve ma'ide (12) si haẓm eylemez ammā ṭayr bir memzūḡ nesneyi yudarsa andan nef' bulmaz ve ṭabī'atı (13) ḡabül eylemez zīrā anuḡ ḡuvveti seri' ve müteḡarrıkdür anları tēz haẓm eder daḡı (14) minḡār ṭayrdan olup ḡoyunda ve Őıḡırda boynuz menzilesinde oldu daḡı (15) insāna ṭırnaḡ olduḡı gibidür ṭayra daḡı minḡār ve maḡālib oldu daḡı dört (16) eṣḡali ḡayvānda boynuzı olmayan aḡa ḡalīz dırnaḡlar oldu zīrā ṭayrun ṭabī'atı (17) laṭıfdür fazlasın a'lāya ve esfele def' etdi ve ḡayvānuḡ ṭabī'atı ḡalīz ve ṣaḡıldür (18) esfele cezb edüp andan dırnaḡ oldu ol sebebden kemükler ṭayrda ḡalīl (19) olup ve ḡayvānda keṣir oldu zīrā ḡayvānda ṭabī'at-ı arzıyye ziyādedür

61b

(1) ve ṭabī'at ṭayrda nāḡıṣdur niçün bālīḡ ḡilḡatde sāyir ḡayvāndan ve ṭayrdan (2) uzun oldu daḡı niçün aḡa el ve ayāḡ olmadı daḡı niçün mā cevfine (3) giricek duyup ḡiss etmez sāyir ḡayvānāt gibi neḡülü biz söylerüz (4) kim bālīḡa el ve ayāḡ olmayup ṭabī'atı mā'ī olduḡındandır daḡı sultān havādan (5) ve nārdan ve arzdan birisi anda yoḡdur ve anuḡ ṭülü imtidād-ı mādandır daḡı ḡareketi (6) ve noḡṣānından ve yubūseti ve ḡarāretindendir pes müdevver olan havāda ve nārda olur (7) semekün

hissinde havā ma' dūm olmağdan dağı cāzibesi olmayup kim ṭabī' atın ' uluvva (8) def' éde pes ḥilḳati mūmtedd olup cerri mā gibi yerūñ yüzünde kim cārī ola dağı (9) andan ṭabī' at arz ve havā ve nār nāḳış oldu anuñ ḳıyāsı budur vaḳtākim (10) ḥayvān mānuñ içinde duḥūl éde anuñ içinde batup helāk ola ṭabī' at (11) arz ve havādan kim anda istitmām bulmuşdur dağı mānuñ içinde havānuñ ḳoḳūsı (12) olmamağdandır pes bir maḥlūḳda kim ṭabī' at-ı havā olmaya anuñ öykesi olmaz (13) zīrā öyke havā ḳısmından olur dağı rīḥūñ evidür pes semek mānuñ içinde (14) dirilür dağı mādan ḥaberi olmaduğı andandır kim mā ṭa' āmla ağızına duḥūl (15) édüp mā'yı ḳulāḳlarından çıkarup ve ṭa' āmı yudar ammā ḡayri ḥayvān ḳadar (16) degüldür kim mā'yı ḳulāḳlarından çıkara pes mā' anuñ üzerine ḡalebe édüp yutmā (17) sından helāk olur netekim nār yanup havāya çıkarsa anuñ tütünü şāḡa (18) ve şola müteferriḳ olup ol nār ḥadden ziyāde dağı olursa mānuñ keşretinden (19) ve ifrāṭından söyünür ḥayvān dağı ancılayındur ibtidā-yı ḥilḳati nārdan olup

62a

(1) üzerine mā'yı ifrāṭ éderse helāk éder bālīḳ dağı mādan çıkırsa helāk olur zīrā (2) arzdan ve havādan naşībi yoḳdur sāyir ḥayvān gibi dağı semekūñ öykesi olmāḡla (3) havādan helāk olur ḥayvānuñ ḥilāfına öykesi olduğundan havā andan ma' dūm (4) olursa helāk olur pes semek ḥilḳat-i ṭayr ile ḥayvānuñ mābeynindedür ḥarr-ı havā (5) anda tamām olmayup kim ṭayr gibi ola ḥarr-ı arz dağı anda olmadı kim ḥayvāna (6) müşābih ola ammā bir mertebe ṭayra şebīhdür zīrā baḥruñ esfelinden a' lāsına (7) uçār dağı bir mertebe ḥayvāna dağı müşābeheti oldu kim deryāda olan nebātı (8) ekl éder ol sebebden dēdüm kim ḥayvānla ṭayr mābeynindedür ammā ṭayra aḳrebdür (9) ifrāṭ-ı ruṭubetinden zīrā ruṭubet ḥarr-ı havādan ḥāşıl olur ol ecelden (10) mā'nuñ içinde ḳaldı cüz'-i havā anda istikmāl bulmayup kim ' uluvva mürtefi' ola (11) niçün ba' zı semek ḳuşūru olup ve ba' zınuñ olmayup ve ba' zı mücevvef (12) oldu yengeç ve timsāḥ ve ḳaplubaḡa gibi uḳūl ben söylerüm kim zuhūrunda (13) ' izāsı olānuñ

‘illeti budur mā tūrābı taḥlīl ēdüp ḥarāret kuvvetiyle kendü (14) cevfinde gizledi pes ḥilḳat mütekevvin oldı ḥarāret daḥı anı yetişdi ruḫbet (15) cemī‘ yubūseti def‘ eyleyüp zāhirine iḥrāc eyledi yubūset daḥı anuḫ üzerine (bir nesnenüḫ üstü ḳurur içi daḥı yaş ḫurur geḫ ḳurur) (16) ifrāt ēdüp istimdād ētdüḫi ḥarāretle pes anuḫ zuhūrunda olan ğitā (17) ictimā‘-yi ḥilḳatde riḫūḫ ḳilletinden oldı ve zāhrında pulı olan bālıḫūḫ (18) keḫret-i riḫden olup ḥilḳatūḫ ictimā‘ī zamānında riyāḫūḫ keḫretinden (19) ziyāde olup daḥı birbirinden ayrıldı pes ḳablubaḫa ve yengeḫ ve timsāḫ ve anlara

62b

(1) beḫzeri ne varsa şudan ḫıkḫa helāk olmaduḫına bā‘ is bu kim anlarda ḫabī‘ at havā (2) ve mā’ ve arz vardur niḫūn semekūḫ ḫuşūru müdevver oldı zīrā ol fāzlalar kim (3) ḫabī‘ at anı içerüden def‘ eyledi ḫayvānda olan şa‘r menzilesinde oldı eger ol (4) ḫāric olan fāzlalar raḫb olup daḥı yubūset-i leḫāfetinden anda eḫer ola mā’nuḫ (5) ruḫbetine muḫābil olur ve iki ruḫbet birbiriyle ülfet baḫlar daḥı anda havā olmaya kim cezb (6) eyleye pes müdevver oldı ammā arz ancılayın degüldür zīrā mā’nuḫ şānı inḫidārdur ya‘nī (7) aḫmaḫdur ol sebebden ictimā‘ī seri‘ olur ve arzuḫ ictimā‘ī baḫıdur ya‘nī gec cem‘ (8) olunur ammā şol bālıḫūḫ kim ḫuşūru ḫāricden oldı ol yubūsetden ve bürüdet (9) den daḥı ḫareket havādandur ve buḫa beḫzer ne var ise gerü buncılayındur daḥı semekūḫ (10) kemükleri ince ve uzun olmaḫ ḫabī‘ at-ı arzıyya anda za‘īf olduḫı sebep (11) dendür kim anuḫ ḫilḳatinde mütekevvin olup daḥı keḫret-i ruḫbetden ve ḳillet-i havādan (12) ve leḫāfetindendür ve bālıḫūḫ zāhrında kemük olmayaydı ḫilḳat tamām olmazdı ve cesedūḫ (13) terkībi andan olmuşdur ḫaçankim mā’ tūrābı ḫall ēdüp semekūḫ ḫilḳatinde mā tūrābı ḫaml (14) ēdüp daḥı cevfinde gizledi pes ḫarāret anı yetişüp tūlından ḫarekete getürdi (15) riḫ olmaduḫundan ḫavīl olup ve ḫarāretten yubūset istimdād eyledi andan zāhrūḫ (16)

‘azmi hāşıl oldu ve etrāfında olan kemükler bile zūhūr etti dağı semekūn (17) yumurtlaması rahmi olmaduğı eceldendir zīrā rahimi olmayān meşānesi (18) dağı olmaz ve böğregi olmayup kim sāyir hayvān gibi ola arzūn cūzi (19) anda kalīl olduğıçün ve keşret-i ruṭūbetinden dağı anja hayvān lafzı ıtlāk

63 a

(1) olup baḥruṅ nebātın yēdüğıçün ve keşret-i hareketindendir niçün ol (2) semekūn kim kuşūru olmadı siyāh olup ve kuşūru olan ebyaz (3) oldu nuḳūl biz söylerüz kim kuşūru olmayan ruṭūbeti (4) gālib olup tereşşuḥ edecek yerlerin sedd eyledi ve fażalātın ḥabs (5) etti dāḥilinde ve ḥāricinde pes zūlmet-i ruṭūbetinden siyāh oldu ve ol (6) balıgūn kim kuşūru vardur delükleri ittisā‘ından ve kılllet-i ruṭūbetinden (7) ve sür‘at-i hareketindendir ve bu zıkr olınan cümlesi ziyādeden ve noḳşāndan (8) olur cemī‘ ṭabāyi‘de ve bu cümleden münḥall olan mā cinsinden olur (9) ve şakīl ve mütecessid olan cins-i arz dandır ve ḥafīf olan (10) cinsindendir dağı ḥārr ve yābis ve neyyir olan cins nebātdan olur (11) ve bu ṭarīkle bilinür kim her cins māya müşābih ve her rūḥ arza şebīhdür (12) ve elān gerü ṭabī‘at insāna rüçū‘ ederüm niçün insānuṅ (13) ḥılḳati ṭoğrı olup ve niçün başı müdevver oldu uḳūl (14) ben söylerüm kim insānuṅ böyle olduğınun sebebi budur kim ṭabāyi‘-i erba‘a (15) i‘tidāliyle insānda mūndericdür pes anuṅ şu‘ūdı havā ṭabī‘atına (16) müşābih ve süflā arz ṭabī‘atına şebīhdür ol ecelden sāyir hayvānāta (17) göre insān mu‘tedil ve müstaḳīm oldu ammā ṭayr mūrtefi‘ olup (18) arzda iḳāmet etmedi havānuṅ ṭabī‘atı arz ṭabī‘atına gālib olduğı için (19) dağı keşret-i ruṭūbetden ve kılllet-i yubūsetdendir niçün hayvān eşyāyı

63b

(1) ta' lîmsiz 'amel eder oldu ve insân ta' lîme muhtâcdur hayvânun 'aqlı nâkış (2) olduğundandır ve insânun 'aqlı kâmil olmağdan oldu zîrâ insâna (3) mütehayyile delîl oldu kim taleb-i 'ilm eyleye ve ol sâyir hayvâna mümkün degüldür (4) pes insân bir şeyi hareketle ta' aqqul etmezse 'aql ile derk eder ve sâyir (5) hayvân ancılayın degül hareketle taharrük eder ve insânun (6) hareketi türâbladur leţâfetinden ve i' tidâlınden ve elân muhtâc ol dem kim (7) anun nefsin zıkr ederem pes insâniçün 'ayn gördüm dağı rûh (8) 'ayniyle görür ve ol görmek kuvvetledür ve ol kuvvetün 'ademiyle (9) fetğ olunur ve yumılır ve başiretin fetğ etdi hattâ gördük anun 'aynı (10) mürekkebdür andan bildük kim eger bir 'ayn dağı olaydı anun vücûdı (11) terkîbsiz olurdı mürekkeb olan 'aynun hilâfınca dağı biz gördük (12) kim 'aynun kuvveti bâtıll olur ve bir 'ayn qâlur kim 'ilm-i semâda nüfûz eder (13) dağı 'ayn kendü kuvvetdür ve kuvvet-i fâ' iledür pes mef' ülle kuvvet fâ' ile (14) olıcağ kuvvet-i fâ' ile kuvvet-i mef' üleden aqdem olurdı pes kuvvet-i (15) fâ' ile ile kuvvet-i mef' ülenün mâbeyninde hilâf vardur eger kuvvet-i (16) mef' üle cism olursa kuvvet-i fâ' ile cism olmaz ve eger kuvvet-i mef' üle cism (17) olursa kuvvet-i fâ' ile cism olmaz ve eger kuvvet-i mef' üle cism-i mürekkeb (18) olsa kuvvet-i fâ' ile cism-i ğayr-i mürekkeb olurdı pes biz dedük kendü (19) vücûdıçün bir cisimdür ve insânun zâtı bir cirm-i ğalıızden ve bir şâhib-i

64a

(1) hayât-ı müteharrik rûhdan mürekkebdür ve bu kuvvet-i hayvâniyye mevcüddür (2) zîrâ ol mütelâşî ve fânidür cesedi gibi pes enfüs-i hayvân bâtıll olmasına (3) delîl budur a' nî ol halkûn cümlesiyle kim insândan ğayridür zîrâ ben (4) gördüm bir hayy mevlûd olup mücâma' atsuz ve tertîbsüz dağı ol terkîbün (5) ibtidâsı gibi bâtıll olur ve hayvân münqasım ve münhall olur netekim ba' uz (6) ve dūd murdârlıqda hall olına dağı tayr gibi yumurtlar ve hayvân gibi (7) vilâdet eder dağı insânun nefsi ve 'aqlı türâbdan kâmildür ve sâyir (8) hayvânât 'aqlıda ancılayın degüldür ve ol zıkr olan

ṭabī'at insānuḡ (9) i'tidālinden ve ḡüsni mizācındandır daḡı insān muḡallid olduğuna (10) ḡikmet budurkim zī-ḡayāt rūḡdan mürekkebdür pes görürsin kim insān (11) iki muḡālif zıddan mürekkebdür biri cism ve biri rūḡdur ṭabāyi' -i erba'a (12) ya şebīhdür kim birbirine naḡīzdur ve rūḡ ṭabāyi' e fā' il olan (13) ḡarekete müşābihdür zīrā ḡareket ṭabāyi' den aḡdemdür ve insānuḡ rūḡı (14) zī-ḡayāt olan nefsdür kim ḡareketle ḡāyimdür gerü biz görürüz kim insānda (15) iki zıdd vardur bir zıdd nefis içündür ve bir zıdd cesed içündür ve (16) daḡı iki şıfndur bir şınf cismi iḡāmet eder a'nī cismüḡ (17) kıvāmıyla şehvetüḡ ḡuvveti olur kim şehvetüḡ ḡuvveti ṭabāyi' -i erba'a (18) nuḡ ḡuvvetiyledür ya'nī ḡuvvetindendir murād andan şol ḡıdādur kim ḡuvvetden (19) ve cimā' dan ve eḡ'ime-yi muḡtelife ḡāşıl olur daḡı buḡa beḡzer ne varsa

64b

(1) şehevātden şınf āḡırde olup kim māni' dür pes vaḡtākim gördüm (2) insānı iki şınf kim muḡtelifdür bir şınf şehvete da'vet eder (3) ve bir şınf māni' dür andan bildüm kim māni' olan şınf memnū' uḡ (4) zıddıdur pes eger zıddı olursa ḡiç şübhe yoḡdur kim anuḡ (5) ḡilāfidür ve eger ḡilāfi olursa şübhe yoḡdur kim andan aḡdemdür (6) yāḡūd andan şonradur daḡı bu delīldür kim şehevāt ṭabāyi' -i erba'a (7) dandır daḡı insān iḡtişār olındı şol ṭabī' i māni' a ile kim (8) rūḡ ḡayydur pes istidlāl étüm kim behāyim kendü nefsleri içün ṭabāyi' -i (9) mevcüdeden ḡalk olındı ol sebebden mütelāşī ve fānī olur (10) daḡı ḡayvānı gördüm kim bir şeyi mübāşeret etmek dilese aḡa ḡuvvet-i (11) māni' ası yoḡdur tā anı andan şabr étüre pes insānda ḡuvvet-i (12) māni' a ve ṭabī' at ḡālebe göricek istidlāl eyledüm kim enfüs-i ḡayvāndan (13) ḡayrıdur daḡı leḡāfetinde ve ḡulūdunda andan aḡdemdür zīrā gördüm kim (14) ḡayvān cimā' a ḡaşd étse sırrla étmez ve ḡuvvet-i māni' iası yoḡdur (15) kim anı aşikāre etmekden men' eyleye ve bir sā' at ma' lūmiya muḡtāc (16) olmadı ve setr daḡı olinmadı pes bu ef' āl insāndan şādır olan (17) ḡuvvet-i māni' a ḡablinden kim

kendü zātında ṭabī' at-ı kerimedür ve ol (18) ṭabī' at-ı ilahiyeye müṣābihdür ve ol ṭabī' at-ı ilahiye olıcaḡ anda (19) ūbhe olmaya kim nāḡıŝ ve muẓmaḡill olan ṭabī' at ḡayvāna muḡālifdür

65 a

(1) pes nefŝ ŝıḡḡat bulmuş kim eger anuḡ zıddın ve ḡilāfın görsek enfüs-i (2) ḡayvāndan kim ḡareketle aḡa müṣābih ola ve intıḡālda daḡı ṭabī' atda ve ḡayātda (3) ve ḡulūdda aḡa muḡālif olursa daḡı cemī' ḡayvānı görürüz kim insāna (4) muṭī' ve münḡāddur ammā birbirine iṭā' at étmez bundan ma' lūm oldu ki insānda (5) ḡuvvet-i ḡāhire vardur ve eger nefŝ-i kerīmenüḡ ṭabī' atı insānda olmayaydı kim ṭabāyi' -i (6) erba' a ile baḡlanmışdur arzda muḡīm olmazdı daḡı gökde ḡulūd étmek isterdi (7) pes ṭabāyi' -i muḡtelifenüḡ ictimā' ından insān bu ḡāletle ḡaldı ve eger ṭabī' at-ı (8) kerime ile maḡŝūŝ olmasaydı ḡayvāndan eŝedd olurdı ḡahrından ve (9) ḡuzū' ında daḡı ba' zı evḡātda anı za' īf görürüz ve ḡīle ile ve himmet (10) ile aḡa münāsib olur pes ḡīle ve himmet ve ṭabāyi' erba' adan degüldür eger ṭabāyi' (11) erba' adan olaydı cemī' ḡalāyıḡa himem ve fıkr olurdı lakin himmet insānda oldu (12) tā ḡayvānuḡ üzerine ā' li ola ve aḡa beḡzer ne varsa daḡı za' īf ḡayy olındı (13) tā mütecebbir édüp rübūbiyyet da' vāsın étmeye pes lāzım oldıkim insāna ḡavī ve (14) za' īf tesmiye édevüz anda cārī olan iḡtilāfindan ve ittifaḡdan ve eger (15) insānuḡ ḡılḡatinde tefekkür édersek bir ŝeydür kim cemī' eŝyā anda mevcüddur (16) daḡı insān cemī' eŝyāya muḡālifdür ' aḡluḡ ḡuvvetinden kim anda ḡaŝr olınmış (17) dur pes ḡayvānuḡ ḡılḡatin nāḡıŝ görürüz ' aḡldan ve istitmām insāna maḡŝūŝ (18) dur ḡayvāna degüldür ol sebebden insānuḡ ṭabī' atı mu' tedil oldu gör (19) mez misinki anuḡ ḡıyāmınuḡ i' tidāli kim havādatur saḡa ḡaber vērir kim

65b

(1) havānuñ eşkālī içinde bātımışdur dañı görmez misin anuñ şebātı arzuñ üzerinde
 (2) saña haber verir kim arzuñ cüzi anda şābitdür dañı görürsin kim eşyāda anuñ
 efkārı (3) nice mekān-ı ba‘īde nüfūz eder ve saña bildürür kim anda olan
 tabī‘at rūhānī ve laṭīf (4) dūr pes insān ‘ālem-i şağīr tesmiye olındı ol
 huşūşdan (ol huşūşdan) şağīr (5) tesmiye olındı kim anda maḥşūr olan ‘āleme
 muḥtācdur kendü dañı ‘ālemde maḥşūr (6) dur şekli anuñ eşkālīne muttaşıl oldığıçün
 ve insān nebāta şebīh oldığıçün mevt (7) aña müte‘allık oldı zīrā ol vaḥtkim istikmāl
 bulup nihāyete vardı ağıziyenüñ (8) māddesin münkaṭı‘ olup terkībi dañı noḳşān
 bulup infişāl-ı eşyā üzerine a‘nī (9) zī-ḥayāt olan kuvvet kim ṭabāyi‘-i
 erba‘adandır andan insānuñ eczāsı mütelaşī (10) ve fāni olur ruṭubeti
 ruṭübāte ilhāk olıñup ve yubūseti yübūsāta ve ḥarāreti ḥarārāta (11) ve
 bürüdeti bürüdāta varır aşlına rücu‘ ve ṭabī‘at ola ya rücu‘ eder dañı ḥayāt
 (12) andan müfārekat edüp tā neşā’ vaḥtine degin feyā ‘aceben ifā‘il
 ṭabāyi‘den kim şol (13) kuvvāy-i mühīn ve mütevāzi‘ dañı meyyitdür dañı
 ilāha şebīhdür kim dāyimā kendüye (14) ḥayāt isteye insān dañı
 buncılayındur pes ictimā‘-yı ṭabāyi‘den olup dañı kuvvetüñ (15) birbirine
 muttaşıl olmaḳdan ve tedāḥül etmekdendir zīrā insān-ı cevāhirüñ laṭīfinden
 (16) ve arzuñ galīzinden olup dañı laṭīf havādan ve raḳīḳ nārdan ve mānuñ
 bürüdetinden (17) dūr pes bir eşyā-yı mütezāddeden insān vücūda gelüp şey-
 i mümtezic oldı dañı (18) şol hareketle mu‘tedil olup kim ḥayātun rūḥıdur pes
 anda rūḥ ḥulūl etmezden (19) evvel laṭīf peyker degül idi belki bir cirm-i galīz idi
 dañı fenāsıyla behāyime müşābih

66a

(1) dūr zīrā evveli anlaruñ fenāsına şebīhdür ve evsaṭ-ı umūr-ı ḥulūda müşābeheti
 vardır (2) ol sebebden feylesufin evsaṭ-ı eşyāyı tafdīl eylediler dañı cevher-i ḥalid

tesmiye (3) étdiler eşyānuñ istikmāli anda oldığı ecelden dağı evvelün evveli ve āhirün āhiri(4) dur bu tarīkle mütekevvin olmadı tabī^c at hayāt kim hālid ve bākīdür ve biri aña müşābih (5) degüldür ve andanşonra tabāyi^c-i ğalīzeden ve eşyā-yı cerraie ve türābiyyeden nesne qalmadı (6) pes insānuñ evveli nuḡfedür kim ğayri müteḡarrīkdür ve āhiri türābdur oldağı ğayri müteḡarrīk (7) dür ve evsāḡı ziyādedür dağı hayāt evsāḡ-ı emrī olduğundan cenīn tesmiye olındı (8) dağı insān ismin aña rīlāk étdiler zīrā iki taraf anda cem^c olunup dağı mu^c tedil (9) oldılar nāḡıq olan hayāt rūḡıyla ammā nefsün vezni olmayup nār menzilesinde (10) dür pes nār eşyāda ta^c arruz édüp dağı leḡāfetde nüfūzı vardır ammā vezn ma^c lūmı (11) yoğdur ve anuñ ziyādesi eczā ziyādesinden olur netekim mum yandığı vağıt qalīl (12) görürsin ammā vāfir odunda anuñ gibi degüldür pes ol cüz-i evveli kimsen anı keşīr (13) gördün ol şey-i vāḡiddür anuñ keşīr olması iḡtilāf-ı ruḡūbāta göredür ol (14) şey-i vāḡiddür anuñ keşīr olması iḡtilāf-ı ruḡūbāta göredür ve illā havāda za^c īf (15) olurdı ve eger dersen ğim nār ruḡūbet-i mādan istiḡrāc olındı qavlüñde şādıq (16) sun zīrā ben nārı gördüm şol yābis eşyāyla söyünürdi dağı helāk olur ve (17) raḡb olan şey eyle qavī olur pes zī- hayāt olan nefis insānda ancılayın (18) dur vağıtākim insān büyüyüp ve ziyāde olur nefis anuñla büyümez ve ziyāde olmaz ziyāde (19) olan bedendür kim tabāyi^c-i erba^c adan mürekkebdür lakin nefis bedende münbasiḡ olur nār

66b

(1) nār menzilesinde kim zıkr eyledüm ecrām-ı keşīrede müttesi^c olur vezninden (2) ziyāde olmaz pes ol ḡuşūşdan felāsife nefsi rūḡānī ve hālid tesmiye (3) étdiler zīrā gördiler terkībün noğşānını ve fesādını şāḡīb-i cürm olan (4) insāndadur dağı vezni olan şübhesüz noğşān üzere olur ve vezni (5) olmayan şeyün noğşānı ve fesādı olmaz pes bu ḡuşūşdan biz dedük (6) kim nefis hāliddür ve cürm andandur cesed dağı tabī^c-i ğalīzdür ve nefis ḡayy ve (7) rūḡānī ve hāliddür ğayr-i fānīdür niçün ḡayvān cümle eşyāyı ta^c līmsiz (8) ta^c ağğul éder ve insān ta^c līme muḡtācdur uğul ben söylerüm kim

hayvānuḡ (9) terkībi ṭabāyi‘-i erba‘ adandur ve ṭabāyi‘ erba‘ ada ġayrından ḡilāfi yoḡdur (10) ve insānuḡ menzilesi ṭabāyi‘-i erba‘ aya muḡālifdür daḡı hayvānuḡ nefsi ve (11) ecsādı müenneṡ olan ṭabāyi‘ ḡablindendür ol sebebden mütelāṡı ve fāni (12) oldu pes hayvān eṡyāyı ta‘ līmsiz ta‘ aḡḡul êdügine bā‘ iṡ budur kim (13) anda zıdd ve māni‘ yoḡdur vaḡtākim hayvān cimā’uḡün ḡareket êder aḡa bir ḡuvvet (14) yoḡdur kim anı men‘ eyleye gerü anuḡ gibi ekl ü šurba ḡareket êderse kendü (15) kendü zāt-i ṭabāyi‘ yle ḡareket êder ammā insān eṡyāyı iki zātla ‘amel (16) êder biri hayvānuḡ zātıyla kim ṭabāyi‘ de mevcūddur ve biri šāḡib-i (17) ḡayāt olan nefsi-ḡilāfidenün zātıyla anuḡ ḡıyāsı budur ḡaçankim (18) insān irādet eyleye tā bu ‘amel-i mübāšeret êde bir ḡuvvet gelür ol (19) ḡuvvete muḡābil olur nefsi dēye bu olmaz men‘ êde ve her šey kim ṭabāyi‘-i

67a

(1) ḡareket üzre ola bunuḡ gibidür zirā ṭabāyi’uḡ šāni ġidā ve šehvāt (2) dur daḡı lā-ye’kul dēdüġi ḡayy olan nefsuḡ ḡablindendür kim bāḡı ṭabāyi‘ e (3) šebīhdür pes anuḡ ḡareketi šaḡa i‘ lām êder kim ġidāyla ġidālanur daḡı insān eṡyā anı (4) ta‘ aḡḡul êtmez illā ta‘ līmle anuḡ ḡikmeti budur kim eṡyā insānda muḡtelifdür pes ṭabāyi‘ bir (5) šey ‘amel êtmek istese zī-ḡayāt olan nefsi zātıyla men‘ êder gerü ḡayy (6) olan nefsi bir šeyüḡ ‘ameline himmet êderse ṭabāyi‘ kendü zātıyla men‘ eyley (7) anlarıḡ iḡtilāfindan insānuḡ ‘ilmi ḡalīl olup ta‘ līme ve tedrice muḡtāc (8) oldu lakin nefsi cism münteziḡ olmaġla i‘ tidāl bulup‘ aḡı anı ḡabūl (9) eyley pes iḡtimāldur kim insān ḡaṡd eyledi tākim ḡalid ola daḡı istedi kim (10) ḡāyim ve bāḡı ola pes šehvāt anda muḡtelif olup ṭabāyi‘ üḡ ve ḡayy (11) olan nefsi-ḡilāfidenün iḡtilāfindan daḡı insān ḡıfṡ eyledüġi andan (12) dur kim eṡyāyı eczāsıyla bilür anda ḡalid ve rāsıḡ ve ḡāyim olup eṡyādan (13) ol nefsi daḡı cevher türābıyla ḡıfṡ êdikim ṭabī‘at-ı arzıyyadur pes insān (14) ḡıfṡla cemī‘ ḡayvāndan mümtāz oldu ve ta‘ līme daḡı

muhtâc oldu eşyâ (15) anda muhtelif olduğıçün netekim zıkr eyledüm dağı insânu söyle gördüm (16) kim anuñ kuvveti eşyâ-yı mü'telifeden ziyâde olur dağı şol ağziyeden (17) kim tabâyi'e müşâbihdür ve anuñ tabî'ati ferah ve sürür kesb eder eşyâ-yı (18) lañifeden ve şol muhtelif eşvâtdan kim nefse şebîhdür ammâ hayvânda (19) tarab görmedüm bu cihetden kim ta' aqquli yoğdur dağı insânun tarabı ziyâde

67b

(1) olur vaqtâkim eşvâtı eşidür ve anları bir şavt ederkim (2) andan tarab ve lezzet hâşıl olur pes mütehaqqıkdur kim insân (3) hekim tesmiye olına ve kad kâle ba' z' u-l-evvelîn evâyilün ba' zısı (4) dediler kim hikmet cemî' nâsda münkasımdur pes mülk zü-l-celâl ve (5) sulţân-ı müte'âl şol eşyâyı kim anı andan ğayri kimse kâdir olmaya (6) anı rübübiyyete maşşuş eyledi ziyâdeti hikmet içün ve insân za' if (7) ve yesir olan şey noşşân-ı hikmetle ve anda olan rübübiyyetle 'amel (8) eder dağı ben anı gördüm andan aşğa olan cemî' eşyâdan a' lādur (9) ol sebebden anı ilah tesmiye kıldım zirâ eşyâyı zātla ve ğayr-i zātla (10) 'amel eder ammâ şol cüz hekim'ü-i-ilâhi kim insâdadur ol kuvvet (11) fi'ldür kim cemî' 'âlemde olan zî-'aql eşyâya muhâlifdür illâ (12) insân ol ecelden mülki 'âlem tesmiye êtdüm niçün insânun (13) saçı ağardı sâyir hayvânâta göre pes bu hâl insânda ruñbetün (14) keşret-i ihtilâfindan ve eñ ime-i muhtelifenün keşretinden ve anuñ ihtilâfına (15) göre ruñbât ve fazalât tevellüd êtdi dağı tabî'at anı zâhirine (16) def' êdüp tabî'atun leyinetinden ve harâretinden ağardı netekim ibtidâda (17) tevellüd êtdi gerü ol mertebeye rücû' eyledi zirâ insânun evveli (18) bir nuñfe idikim mâya şebîh idi dağı harâretle terbiye olınup âhir (19) emrine ve hadd-i ma'lûmuna varınca pes âhir emrine muntelhî olıcağ gerü evvel

68a

(1) i'āde olındı daḥı mütelāşī ve fāni olup netekim ibtidā emrinde (2) mütelāşī oldı a' nī vaḡtākım nuṡfe raḡme düşse ve andan bir insān (3) mürekkeb olına andan nuṡfe mütelāşī olup vücūdı ḡalmaya pes anda (4) bir cārī ḡalḡ olup aḡa insān deyū tesmiye olındı ayruḡ nuṡfe (5) dēnilmedi ve āḡir emrinde gerū ancılayın mütelāşī olur ḡattā insāniyyetūḡ (6) vücūdı ḡalmaya pes ancılayın cemī' ḡalḡı ḡörürsin kim ibtidā emrleri (7) şeysizden zūhūra geldiler andanşonra şey oldılar ol şeyden şonra mütelāşī (8) olup bir şey ḡalmadı daḥı ben insānı ḡördüm ki ḡayvāna müşābeheti (9) vardur şehvetde ve ḡāzabda ve ḡareketde daḥı nebāta şebīhdür neşvede ve ziyāde (10) ile daḥı ma'ādine müşābihdür intikāş ve ittişālle daḥı ilāha müşābeheti (11) oldurkim fā'ildür eşyāyı zātla 'amel eder pes bu sebebden insān müsteḡaḡḡ (12) oldıkim ḡakīm ola ve bir şey yoḡdur kim insāndan a'lem ola ve anuḡ terkībi (13) andan a'ceb ola daḥı insān fāni ve mütelāşī oldı ṡabāyi' e muḡtāc olduḡı (14) ecelden zīrā insānda müteḡarrık olan ṡabāyi' anuḡ vücūdı ṡabāyi'-i erba'adandur (15) daḥı aḡa muttaşıl olduḡundan insānuḡ üzerine muḡtelif oldı ṡabāyi'üḡ (16) iḡtilāfi miḡdārınca ve istitmāmı insānda ṡabāyi'üḡ istitmāmı miḡdārınca (17) ve anuḡ ziyādesi ve noḡşānı deverān-ı feleküḡ miḡdārına ḡoredür mevālīd-i (18) kevākibüḡ naḡsı ve sa' dı ve ḡareketi havā miḡdārıncadur ve anuḡ iḡtilāfi (19) ḡareket-i havā iḡtilāfi gibidür insān daḥı ancılayındur ḡaçankim zamān ṡabāyi' le mu' tedil

68b

(1) olur insān daḥı i' tidāl bulur pes eger insān ṡabāyi' - erba'adan (2) olmayaydı ḡālīd ve bākī olurdı ve eger zī-ḡayāt olan rūḡ anda (3) olmayaydı ṡabāyi' sebebiyle ḡayvāna şebīḡ olurdı daḥı insān (4) tesmiye olinmazdı pes bu eşyā anda cem' olup ḡaddiyle eşyāya (5) taşarruf eder ve baḡlanmış ṡabī'atle ve anlarla cemī' ḡalḡdan fark (6) olındı niḡün ba' zı ḡayvānata ḡuyruḡ olup ve insāna olmadı (7) biz dēdük kim ḡareket insānuḡ ibtidāsında olup daḥı ṡabāyi'üḡ eczāsı (8) cezb etti ve tevaḡḡuf etmedi ve ammā dört ayaklı ḡayvānat ve ḡuyruḡı (9) olan semeküḡ ḡareketleri şu'ūd

étmedi ibtidā hilkatde daḥı havā (10) ṭabī' atı anda olmayup kim ' uluvva cezb eyleye pes arz-ı kuvvetiyle (11) cezb étmekden dört ayak üzerine yürür oldu daḥı hareket (12) vaḳtinde ṭabāyi' üñ fazalātından kıyruğı zuhūr eyledi zīrā (13) nāruñ hareketi vaḳtākım bir sehl mekānda müstevī ola anuñ uzunı (14) eninden ziyāde olur ve eger bir müselleş ve egri mekānda ola anda harekete (15) göre mevķūf olur pes insān için zeker ve iki yumurda olup (16) kim şābitdür ḳabl-i ḥarāretten ve yubūsetdendür anuñ ṭabī' atı üzerine (17) ğālib olmuşdur ammā dört ayaklu ḥayvānda hareketün ibtidāsı (18) kıyruğına nihāyet édicek anda durup daḥı esefle munḳalib oldu (19) anda ḥāfir ve ezāfir oldu andan şu'ūd édüp yukāruda boynuz

69a

(1) ve şa'r oldu ziyādesine ve noḳşānına göre daḥı ḥayvānda kıyruk (2) eline bedel oldu tākim süñükleri cesedinden anuñla men' eyleye ve fercini anuñla (3) setr éde ṭabī' atı noḳşānından zīrā ḥayvānda ' aḳl cüzünden bir şey yoḳdur kim anuñ (4) menfa'atine delālet éde ol sebebden eşyāyı zātıyla 'āmil degüldür ve insāna kıyruk (5) olmadı aña ihtiyācı olmaduğundandır ve ṭabī' atı irtifā'ından kim ibtidā-yı hilkatde (6) hareket anda şu'ūd édüğü sebebden oldu pes ol ḥuşūşdan arzla semā (7) ortasında ḳāyim oldu ṭayra daḥı kıyruk olduğunun ḥikmeti budur vaḳtā (8) kim şems ṭabī' atın kuvvetiyle def' étdi tākim zahruñ menāfizinden ḥurūc eyledi (9) havānuñ ḥarāretin aña yetişecek ḳanād oldu daḥı şaḳıl olduğı ecelden (10) ṭabī' at-ı arzıyya anı cezb étmekden ṭayra kıyruk oldu havā daḥı (11) baḳıyyesin yukāruya cezb édüp başda uvacuk tüyler oldu zīrā başuñ (12) leṭāfeti kıyrukdan ziyādedür kıyruk arzūñ cüzünden olmağla ve baş cüzini (13) havādandır niçün insānuñ başı müdevver oldu hareketün irtifā'ındandır pes bir (14) şey hareket havā ile hareket bulıcaḳ beher ḥāl müdevver olur ve ol hareket kim şu'ūd (15) da ola anuñ āḥiri tedvīr olmaḳ muḳarrerdür zīrā hareket esfelden ā'lāya ibtidā (16) olinup āḥire varınca pes nihāyete vardıkda münḳatı' olup müdevver oldu (17)

nücūmunun hilkati daḥı bunun gibidür zīrā miṣāl nār bāṭın arzdan maḥcūb olup (18) feleke çıḳdı daḥı felekde uzanup gerü münḳatı‘ olıcaḳ hilkat kevākib ve ūems (19) ve ḳamer andan oldı pes tedvīr-i kevākibün ‘illeti ṭul ḥareketün ‘illetindendür zīrā bir ūey

69b

(1) kim ṭavīl olup ve ḥareket anun üzerine ūiddetle ola ol ūey müdevver olmak gerekdür (2) daḥı insānun başında açılmıū ḳapular oldı kim felek müdebber olan kevākib-i seb‘aya (3) ūebīhdür daḥı ol felek-i aūgara müdebberdür kendü felek-i deverāniyla ve cemī‘ eūyānun (4) ḳıyāmına sebeddür ol ḳapular açuḳ olmasının ‘illeti budur daḥı insān kevākibe (5) ūebīh olduḡu oldur kim eūyāyı ḥalḳ eder ve andan eūyā ūadır olur kim (6) ḡayrından ūadır olmaḡa ḳābil degüldür pes ḥayvān dōrt ayāḳ üzerine yürür (7) olduḡuna ‘illet budur kim anda havā noḳūān üzeredür ve insān ṭoḡrı ve müstevē (8) yürür havā anda tamāmdur pes ṭayr daḥı noḳūān ile ṭayerān eder ol sebebden havāya (9) ve ‘ulve çıḳdı ‘ilm daḥı ziyāde ile ve noḳūānludur ve cemī‘ ḥalḳ anun gibidür kim ṭabāyi‘-i (10) erba‘adan olurlar niḳün ba‘zı ḥayvāna bir boynuz olup ve ba‘zısına iki boynuz (11) oldı ve ba‘zının ḥāfiri meūḳūḳ olup baḳar ve ḡanem gibi ve ba‘zının dırnaḳ (12) ları müdevver olup merkeb ve ḳātır gibi ve ba‘zına maḥālīb olup eūedd gibi biz ibtidāda (13) ḥaber eyledük kim boynuz yubūset-i arzdan olur ṭabī‘at ḥayvāna yubūset (14) ḡālib olduḡundan daḥı ol mekāna ḡore kim ḥareket anda müteḥarrik olup daḥı hilkat (15) istitmām bulup nüfūz edicek anda bir boynuz zuḥūr eder vaḳtākim ṭabāyi‘ (16) izdivāc edüp cem‘ olalar daḥı her ūekl ūeklini cezb eyleye havā daḥı kendü ūeklini (17) cezb edüp ‘uluvva ūu‘ūd etdürür daḥı yubūsetün ḡālīzinden bile ḥaml edüp (18) ḥarāretün ḳuvvetiyle ‘ulve zuḥūr etdürdi başa

tulū‘ edicek boynuz oldu (19) hareketün ve kuvvetün miqdārınca kim ol mekānda hareket etmişdür ve dağı havā ecza-yi arz

70 (a) 6512

(1) dan her ne haml ettiyse kuvvet anı şiddetle def‘ eyleyüp fazalatıla izhār eyleyüp (2) bir ‘azīm boynuz olup geyik boynuzı gibi pes hareket gerü müteharrik olup bir boynuz (3) dağı izhār eyledi andan hareket-i kıllit üzere olup yubūsetün kuvveti ziyāde (4) oldu pes hareket gāyetine şu‘ūd edicek dönüp esefle andı ve tabī‘atda (5) olan fazalātı bile indürüp şa‘r ve havāfir etdürdi zīrā eş‘ar ve havāfir (6) etdürdi zīrā eş‘ar ve havāfir ve kurūn cümle bir tabī‘at-ı vāhideden olur dağı (7) tabī‘atda olan fazalātdandır ammā hareketle mümtedd olur pes havāfirün ba‘zısı (8) müdevver olup ve ba‘zısı yarıldı za‘fından ve şiddet-i yubūsetden ve ruṭūbetün (9) noḡşānından dağı ruṭūbet ḡalīl olup ve yubūset keşir olıcağ ol yābis (10) olan hāfir yarılıp münşakḡ oldu dağı müdevver olan hāfirün ‘illeti yubūset (11) den ve leyyinetün ziyādesindedür ve maḡālibün ‘illeti dağı şiddet-i harāret ve yubūsetdür (12) ol sebebdan ba‘zı maḡālibde şa‘r oldu harāret ve yubūset ḡablindedür (13) şol maḡleb kim ‘aḡrebün ḡuyrūğında ola anuḡ menzilesindedür zīrā anuḡ semmi (14) istitmām bulmaz illā ol maḡlebbe olur ve anuḡ ‘illeti harāret ve yubūsetdür ve semm-i (15) ‘aḡrebün ‘illeti bürüdet ve ruṭūbetdür ve şol ma‘dinde kim yubūset ifrāṡ etdi (16) anda ‘izām-ı keşir ve ḡalīz olur dağı bedenün ziyādesi zāhirdür fīl menzilesinde (17) zīrā arzī ve şaḡıldür dağı yubūset ifrāṡ etdüğü mekānda şa‘r ziyāde olur (18) dağı geride diken olduğu andandır kim hareketle yubūset mülākī olup diken zāhir (19) oldu şol buḡāra benzer kim ḡān andan şu‘ūd eder ve ol ruṭūbet kim anḡa müşābih

70b

(1) esfele itdi daḥı esfeline yubūset ifrāṭ ʿedicek ol yubūset ḥāfir tesmiye (2) olındı ammā zevāt-ı maḥālib anlarıṅ ṭabīʿatına ḡālib olan ḥarāretdür pes (3) ḥarāretle cüz havā olmayup yubūset ziyāde olmaz kim boynuzlar ola daḥı ṭabīʿat-ı arziyye (4) cezb eyledi ṭabīʿat havā ḳalīl olduḡı ecelden ḥarāret daḥı menʿ ʿetdi (5) tākim esfele cezb ʿedüp kim ḥāfir ola havā daḥı anuṅla olmadı tā anı ḥall eyleye (6) boynuz ola lakin arz ḳuvveti miḳdārınca andan cezb eyledi aṣaḡaya indürdi (7) ve anuṅ ṣaḳīl ṭulūʿ ʿedüp maḥālib oldı daḥı egri olduḡı ifrāṭ-ı yubūsetindendür (8) ve ol ḥarāretle ülfet baḡlayup ḥarekete geldi ṣol ḥareketle kim eṣyāya müdbirdür pes her (9) ṣāʿidüṅ ʿilleti ḥiffet ve rikḳatdür ve her cāzibüṅ ʿilleti bürüdet ve yubūsetdür ve her (10) maʿdenüṅ ʿilleti ḥarāretten ve yubūsetden olur ve cemīʿ ḥalḳ bu ḥareketden zuhūr (11) ʿeder vaḳtākim ḥarekāt cemʿ olup ve ifrāṭsız ittifaḳ eyleyeler ḥalḳ insān anlardan (12) ḥāṣıl olur ve ṣol mekānda kim ḥareket nāḳıṣ ola andan ḥayvān mevcūd olur (13) ve ṣol mevziʿ de kim ḥareket laṭīf ve ṣāʿid ola ol mevziʿ den eflāk ve nücüm-ı (14) sebʿa ve on iki burc ḥāṣıl olur pes eṣyā ḥareketden zuhūr ʿeder ṭabāyiʿ üṅ (15) vāsıtasıyla zīrā her şey iki cinsden mütekevvidür biri cins-i ḥareketdür ve biri cins-i (16) sükündür pes her şey kim müteḥarrik ve nūrānī ve muzīdür ḥareket cinsinden olur ve her şey (17) kim bārid ve muzlim ve cism meyt ve ṣaḳīl ola cins sükündandır ve bu iki ṭabīʿatıṅ (18) mābeyninden kim ḥareket ve sükündür cemīʿ ḥalāyık zuhūr ʿeder pes ḥareket nefsdür ve cevher (19) sükündür ve eger sükün ḥareketden olmayaydı ḥayyda ve meytde cemʿ olmazdı ibdā zīrā

71a

(1) meyt ḥayydan zuhūr ʿetdi ve gerü arḡa müntehī oldı ve bu ikisi muḥtelif ve müttefiḳdür eger (2) iḥtilāfları olmayaydı mābeynlerinden bir mevlüd tevellüd ʿetmezdi ve eger ittifaḳları olmayaydı (3) birbiriyle muttaşıl olmazlar idi pes ḥaḳḳ taʿālā melāyikeyi ve ṣāḥib-i ḥayāt olan enfüsi (4) ve envāri ve feleküṅ ḥarekāti ve

her fâ'ili halk eyledi ve anların 'illeti hareketdendir ve her muzlim (5) ve cism-i türâbı kim şakıldır halk etdi ve anın 'illeti bürüdetdir ve ol bürüdet sükündür pes (6) halâyıkun hilkati bu minvâlde ve bu üslûbda oldu ve ammâ mevâlîd zekerle ünsî mâbeyninden (7) zühür etdi zeker kadîmdür ve ünsî zekerdan tevellüd eyledi ve zeker fâ' il ve ünsî mef'ıldur dağı (8) zeker kadîmdür ve ünsî zekerdan tevellüd eyledi ve zeker fâ' il ve ünsî mef'ıldur dağı zeker harekete (9) müşâbihdür kim eşyâda fâ'ıldür ve ünsî kendü sükündür kim eşyâdan münfa'ıldür pes halâyıkun (10) tekevünü bu iki cinsden mütekevvin oldu ve ol mekânda kim hareket ziyâde olmuşdur (11) anda melâyike ve enfüs gibi ve rûhânî ve laîf cism oldu ve şol mekânda kim hareket (12) nâkış olmuşdur anda hayvâna müşâbih şakıl cism oldu ve ol mekânda kim bu iki (13) cüzi mu' tedil ve müstevlî olup kim hareket ve sükündür anda mişâl halk insân olur (14) zîrâ insân evsâf-ı halâyıkandur dağı şol mekânda kim hareket ve sükün mü'telif (15) olmayup muhtelif olalar mâbeynlerinden ma'âdin ve nebât halk olunur pes iki (16) leri fâ'ıldür a'ni hareket ve sükün ve bu halâyık anlardan tevellüd etdiler dağı 'amel (17) ol kimsenün üzerine düşer kim sükün aña galebe etmiş ola zîrâ ibtidâ emrinde (18) mütevellid olsa gerek pes hareketden tevellüd edüp ve andanşonra eşyâ-yı keşîre andan (19) tevellüd eyledi dağı ayrıldı ol ecelden kim aşlı ve tabî' atı müşâbih degüldür zîrâ

71b

(1) hareketün tabî' atı hayât ve sükunun tabî' atı mevtdür mevtdür hod fenâdur hareket (2) dağı fenâdur ve ziyâdedür pes mevtdür hayâtdan tevellüd etdi dağı hayâtun içinde (3) bir 'arîzdür zîrâ mevtdür bâkî emrinde olup ve hayâtdan mütevellid olmuşdur (4) ve hayâta eb denildi ve mevte ibn dediler dağı hayât fâ' il ve mevtdür anın (5) mef' uli oldu ve fenâ-yı halkun 'illeti sükündür ve hayât-ı halkun 'illeti (6) hareketdür kim hayâtun zâtıdır ve cemî' eşyâ buncılayındur dağı eşyanun ibtidâsı (7) hareketdür ve âhîri sükündür ve ibtidâ-yı felek külliyyen böyledür ve anın ibtidâ-yı hilkati teşâ' ud-ı

(8) hareketden ve ictimā^c-yı ruṭūbetdendir pes eflākda nūcūm andan mütekevvin oldu ve (9) eflāk daḥı hareketle deverān édüp ve cemī^c ḥalāyıkı deverānıyla ihyā eyledi (10) ve felekūn deverānından nūr mutavassıt oldu ve deverān-ı felekūn ^c illeti hareketdür (11) ve ^c illet tekvīn-i hareket ḥayātdur ve ḥayātla nūr bir şey-i vāḥiddür ve bir şeyde (12) ḥayāt olıcaḳ nūr daḥı olmaz ve hareket olan yere ḥayāt daḥı anda olur (13) ve ḥayāt oldıḡı yerde nūr daḥı andadır ve ammā ṭabī^c at yubūset ve ruṭūbet (14) anların fi^c li hareket ve sūkūndandır pes yubūset bürüdetden mütevellid olup ve leyyinet (15) ḥarāretten mütevellid oldu daḥı cem^c olup muttaşıl oldılar ve ülfet ve ihtilāf (16) buldılar ve ḥadd ihtilāfları ol ḳabldendir kim hareket kendüye müşābih olan şeyden (17) tevellüd étđi ve şa^c rlardan yubūset tevellüd étđi kim anḳa şebīhdür pes iki oldılar (18) evvelden sonra dört olup ikileri ḥayy ve müteḥarrikdür ve ikileri meyt (19) ve sūkūndur niçün ḥayvānuḡ ba^c zı ot otlar ve ba^c zı ḥayvānuḡ ḡıdāsı

72a

(1) etdür ve ba^c zı ḥayvānuḡ ḡıdāsı ḥubūbdur ve insānuḡ ḡıdāsı ḥubūb (2) dur et^c imeyi muḥtelifedür ve daḥı ṭayruḡ ba^c zı laḥm ekl éder ve ba^c zınuḡ (3) ḡıdāsı semekdür ve ba^c zısı şecerūn nebātuḡ ekl éder nuḳūl biz söylerüz (4) şol mekāna kim hareket anḳa ḡālib olur ve anda mütekevvin oldu andan bir ḳuvvet (5) zuhūr éder kim aşlānuḡ ḳuvvetine şebīhdür a^c nī murād ol ḳuvvetden şiddet (6) ve aḳdām ve keskin olmaḳdur zīrā anuḡ et yemege māyil olduḡı şol (7) ṭabī^c atıḡ aḳdāmından kim ḥarāret anḳa ḡālib olmuşdur ve eger cemī^c ḥayvānuḡ (8) ḡıdāsı laḥm olup andan ḡayri nesne yemeyeydi birbirini yeyüp dükedeydi (9) ve eger tuyūrāt daḥı ba^c zısı ḥabb yemeyeydi anlar daḥı birbirini yerdı ve insānuḡ (10) daḥı ḡıdāsı mücerred étmek olup et ve et^c imeyi muḥtelife olmayıdı insān (11) içün ekin ḳalmazdı daḥı eflākuḡ büzilüp cemī^c eşyā ma^c dūm ve fāni (12) olurdı daḥı et yiyen ḥayvānuḡ ^c illeti budur kim ḳuvvet-i fā^c ilesi (13) müzekkerdür ve ḳuvvet-i mef^c ülesi müennesdür pes fā^c il olan ḳuvvet kendü (14) sultānıyla ve şiddetiyle eşyānuḡ üzerine aḳdām eyler ve ḳuvvet-i mef^c üle (15)

eşyāya mülākī olduğu hinde za'if olur dağı hayvānuḡ arasından (16) insān cemī' eşyāya ġıdālanur oldu zīrā cemī' ḡalāyıkun ḡābiliyyeti (17) insānda mūndericdūr ve 'īlmi ve sulḡāni cūmlesinden a'zamdūr ve ḡudreti (18) cemī' maḡlūḡāta nūfūz eder zīrā ben ġördüm kim ḡabāyi' bir maḡlūḡda cem' olmaz (19) illā insānda ġörmezmişinki ḡīle ile ḡayrı havādan indūrür ve baḡruḡ

72b

(1) maḡlūḡātını deryā ḡa'ından ḡıḡārur ve devābb-ı berriyi ḡīle ile muḡkem baḡlar pes (2) istedüġin öldürür ve istedüġin diri ḡor ve bu ef'āli kendü ḡabāyi' yle (3) étmez lakin ḡabī' at-i ziyāde ile eder kim ḡuvvet-i 'āḡiledür ve ḡayy-ı ve mütēmellikedür (4) zīrā eşyāyı kendü ḡabī' atıyla fi'l édeydi ḡayvān dağı anuḡ gibi 'amel (5) éderdi pes ḡayvānuḡ fi'li insānuḡ fi'line müḡābihdūr insāna ḡebīh (6) olduğundan ammā insānuḡ ḡīlesinden 'ācizdūr ol ecelden dedük (7) kim insānda olan ḡuvvet cemī' maḡlūḡātından ziyādedür zīrā fā' il ḡayy (8) olana 'illetdür v'Allahi 'alem niḡün cemī' ḡalāyık bir cins vāḡid (9) olmadılar lakin ḡüretleri ve cevherleri muḡtelifdūr uḡul ben (10) söylerüm kim cemī' ḡalkun ibtidāsı ḡareketden olmuḡdur ve cemī' ḡalk ḡarekete (11) tābi'dür ve sūkūn dağı ḡareketdendür pes muḡtelif oldılar ve mābeynlerinden (12) iki ḡabī' at dağı tevellüd étdi ve ḡabāyi' ün iḡtilāfiyla ḡilḡat-ı muḡtelif (13) olup ve ittifaḡlarından müttefiḡ oldu ve eger cemī' ḡalāyık bir şey-i vāḡid (14) den mütekevvin olmayayadı eşyā birbiriyle muttaḡıl olmayup terkīb bulmazdı (15) lakin bir 'illet bir 'illete ittiḡāl bulmaḡla ifsād étdi zīrā aḡıl vāḡid (16) dūr ve iḡtilāf gelmedi illā ḡareketden pes ḡareket mütēḡarrik olup ve kendü (17) zātıyla mūntaḡıl olıcaḡ anuḡ sūkūnı vaḡtinde iḡtilāf ḡādiḡ (18) oldu dağı biz ġörürüz kim sākin ola mütēḡarrikun ġayrıdur pes (19) cemī' ḡalāyık zī-cism olan anlar sūkūndandır ve cismi olmayan

73a

(1) hareketdendir dağı biz tabāyi' i şöyle gördük ki eşkâliyle muttaşıl olur (2) ve her tabi' atun şekli ana yakın olan şeyden 'ibâretdür ana beşzer kim (3) harâreti ve bürüdeti cem' eylesün anların mâbeyninden bir muhtelif zıdd (4) hâşıl olur pes halâyık ihtilâf-i tabāyi' le muhtelif oldılar (5) ve anların ecnâsı birbirine benzemez oldu nukülde ve neşvede ve ziyâdede (6) ve noşsânda pes bu eşyâ cemî' si â' râzdur kim tabāyi' den tevellüd etti (7) cevâhir-i erba' adan mütevellid olduğu hinde dağı tevellüd etmediler illâ (8) cevher-i kerîmden kim ibtidâdur ve ol harekâtdür ve zevât-ı enfûsden ne (9) şâdır olursa hareketden ve hareketün sulţânındandır ve ecnâs (10) ve şuverun ihtilâfi hareketün ziyâdesi ve noşşânındandır dağı mekânına (11) göredür vaqtâkim hareket 'ulve şu' ud edüp dağı nihâyeti gâyetine (12) yetişüp kim esfeldedür pes esfelde olanı â' lâya kaldurdu andan (13) ecsâm-ı nâtıka ve gayrı nâtıka mütekevvin oldu dağı kevâkib ve melâyike (14) ve eflâk ve menâzil ve envâr olup ve kevâkibde ve şemsde ve kamerde ne (15) varsa hareket-i nûrındandır ve bize lâzım oldıkim hareketi nâr tesmiye edevüz (16) ve nârı dağı hayy deyevüz zîrâ nûrdur ve ol nûrdan cemî' zulumât rûşen (17) olur ve anun fi' li ihyâ eylemekdür ve eşyâya fâ' ildür ve mâ' dâsı mef' üldür (18) uşul ben söylerüm şu' umun üzerine kim tatlu ve ekşi ve tuzlu (19) ve harîf ve kâbîz ve 'azbdur ve mürrdür dağı bu ecnâsda halâvet nice

73b

(1) münkasım oldu tatlu ' aselde ve tatlu nârda ve sükkerde ve bunların (2) hikmetin beyân ederüm ve acı şabrı dağı beyân edüp kim ana darb-ı (3) meşel edeler ve deyeler hazâ emerrü min-el-şabr pes şu' umun ihtilâfiyla (4) eşyâ muhtelif oldu ve ihtilâf şu' um-ı ihtilâf mizâcındandır dağı (5) ziyâdeden ve noşşândan oldu pes ruşbet keşret-i harâretle i' tidâlla (6) mümtezic oldu ol i' tidâldan bir şey zühür edüp anı hulv tesmiye (7) etdiler ve mürr olan şeyi ifrâ-ı bürüdetden ve yubüsetden ve

noğşān-ı (8) ruṭūbetden ḥādīṣ olana mürri tesmiye olındı ve el-mālīḥ pes ṭuzlī (9) olan şey kim ḥarāret ve yubūset ṭabī' aturj üzerine ifrāṭ édicek (10) andan zuḥūr édene mālīḥ dēdiler ve imā'ü-l-ḥarīf ṣol yubūsetden (11) ve ḥarāretten olup kim ūiddetle ḡalebe ve ifrāṭ étđı daḡı noğşān-ı (12) ḡareketden ūādır olana ḥarīf dēdiler ve imā'ü-l-ḡāmız ammā ekūi (13) olan şey anurj ekūiligi bürüdetden ve yubūsetden ūādır oldı (14) ve imā'ü-l-azb ṣol mu' tedile dērler ki anurj eczāsı i' tidālle (15) oldı daḡı dört berāber cüz' olmuū ve her mu' tedil şey ancılayındur (16) arḡa ferdāni dērler pes cevher ve lezzet ol ziyāde ile ve noğşānla (17) tamām olur ve her ūeye kim cesed ıtlāḡ olunur ol şey' ṭabāyi' den (18) mütekevvin oldı ve imā'ü-l-ṭu'üm ecsādı cezb éder ḡarekete (19) ṭabāyi' den ictimā' ve imtizāc maḡallinde pes yubūset ifrāṭ édicek

74a

(1) bürüdet tevellüd étđı daḡı ṭabāyi' biri biriyle muttaūıl olsa ḡılḡat (2) istitmām bulur ve ṭabāyi' noğşānından mütelāūı ve mün'adim olur ve (3) eūyā mün'adim olmaḡ mādđenurj noğşānındandır ve ziyāde ve müsāvī (4) olmadıḡı sebebden ve anurj ziyādesi ve berāber olduḡı ṭabāyi' (5) den olur zīrā ziyāde yubūset üzere delālet éder ve neūv ū'ūda (6) dālldur pes anurj müddeti tamām olıcaḡ evvelki aūlına rücū' éder (7) daḡı mütelāūı olup andan bir şey ḡalmaz cemī' ḡalāyık gerü ancılayın (8) dur āḡiri olına ūebīhdür ve kendü vasaṭı neūvinde ve ziyādesinde (9) olur ammā ziyāde anda 'arızdūr ve el-ḡavādiū pes ḡavādiū (10) ḡālet-i ṭa' mda ben söylerüm kim ḡalāvet ḡarāret ve ruṭūbet (11) den mütevellid oldı i' tidālinden ve ittifāḡından daḡı ṭabī' at ruṭūbetürj (12) aḡlebi ḡārr u leyyindür ve eḡülü gerü ben söylerüm kim sāyir nebāt (13) ve cemī' ūemār ḡālden ḡāle munkalib olur havā sultānından ve ūemsürj (14) ḡarāretinden kim anlara ṭabī' dūr ve aūıldur daḡı ruṭūbeti ḡālden ḡāle (15) naḡl éder pes ūems ruṭūbete muvāfık olıcaḡ ḡarāreti ruṭūbete (16) muttaūıl olur ol sebebden kim ruṭūbet ḡarāretten mütevellid oldı (17) netekim kitābımızurj a' lāsında dēdük

kim yubüset bürüdetden mütevellid (18) olmuş pes bürüdet bir şey'ün üzerine ğālib olıcağ ol şey (19) yubüsete munğalib olur dağı şol vağt kim eşyānuğ i' tidāli

74b

(1) ve vezni cevherden tamām ola andan bir mu' tedil ħalk ħāşıl olur (2) pes her ħilkat ħarāretten ve ruḫūbetden mütekevvidür ve her ħarāret kim vardur (3) ħarāretten ve yubüsetdendür ve her ' azb kim vardur i' tidāldan ħāşıl (4) olmuşdur uḫūl ben söylerüm niçün insān tatlıya māyil oldı (5) ve acı tuzlı nesneye māyil degüldür anuğ sebebi budur kim insānuğ (6) ḫabī' atına ğālib olan şol havā kim ħārr ve raḫbdur dağı ħalāvetüñ (7) ħarāreti ve i' tidāli ol ħarāret ve leyyinüñ i' tidāline muttaşıl olur kim (8) insāna mevşūğdur ve her şekl kendü şekline vuşul bulur zīrā lehevātde (9) ħarāret ve ruḫūbet vardur pes şecerenuñ cirminde olan ħarāret ve ruḫūbet (10) müntağil olur şol ħarārete ve ruḫūbete kim lehevātdedür anda mümtezic ve mülteğim olur (11) uḫūl ben söylerüm niçün göz irāğ yerden eşyāyı görür oldı (12) ve ḫulāğ yırāğdan işitmez bunuğ aşlı budur kim gözde bir rüşen-i nūr vardur (13) şol rüşen ḫandīl gibi ve ol ḫayy olan rūğdur kim insāndadur pes (14) gözün nūri envāruñ nūrına ittişāl bulur mümtedd ve münbasiğ olur ammā (15) ḫulāğ bir cirm-i ğalīzdür bir şey' işitmez tā iki cirm birbirine ḫoğunmayınca riḫ (16) dağı ancılayındur burūn ḫoku almaz illā bir ğalīz ḫareketle kim aḫa vāşıl (17) ola lezzet dağı anuğ gibidür anı bilmez tā ağızıyla ḫutmayınca ammā göz eyle (18) degüldür bedende olan envāruñ nūri gözdür niçün ağız ḫa' āmı (19) ma' ideye iletir oldı ve ḫulāğ ve göz ve burūn lezzeti muğaddiye iletmezler

75a

(1) nuḫūl biz söylerüz kim ağız ḫulāğ göz gibi degüldür ol sebebden kim (2) göz mütekevvin olmadı illā ḫareketüñ laḫifinden pes envāra ma' den oldı ve (3) ḫulāğ

hareketi göz hareketinden aşağı oldu ol sebebden kelâmı kabûl etti (4) ve burûn dağı açıldı bir hareketle kim kulâk hareketinden aşağıdur ol ecelden (5) koğuyı havâdan alur oldu ve ağız bu evcden ağlaz ve ahfâ oldu ol (6) huşûşdan anlardan aşağı olup ve anlar üzerinde olmuşlar zirâ eltaf eşyâ (7) nuñ şanı ‘ ulvve şu‘ üddur ve ağlaz eşyanuñ şanı esfele nüzüldur netekim (8) kitâbumuñ a‘ lāsıda beyân etdüm pes fehm esfel olıcağ cirm-i gālîz tesmiye olındı (9) ve ecrâm-ı gālîzeyeye ma‘ den oldu ve kezalik-ül-dübür dübür dağı açıldı kim işkâl-i (10) gālîz andan çıka zirâ esfeldedür pes her şakîl ve gālîz şey’e ma‘ den oldu (11) ol sebebden anuñ tabî‘ atı gālîz ve şakîl olan şey’i kabûl eder pes her (12) şâ‘ id laîfdür ve her hâbiğ şakîldür ol ecelden hâbiğa arz-ı şakîl tesmiye (13) etdük kim yubüset ve bürüdet anda keşif olur ve şâ‘ id olanı rûhânî (14) tesmiye kıldık eczâsı raqîk olduğundan ve sür‘ at-i tayarâtdan dağı cüz-i (15) evsâtuñ evveli leyyinetdür ve biri dağı bürüdetdür ve bunların hilkatıyla cemî‘ (16) eşyanuñ hilkati tamâm olur dağı cemî‘ halâyıkuñ hilkati kim evsağdur dağı (17) mu‘ tedil tesmiye olındı pes insânıñ hilkati bu vechile oldu ve evsağından (18) âhirine varınca hayvân ve fâni dênildi dağı hayy olan insânıñ hilkati şol (19) evsağdan terkîb olındı kim evveldür ve hayvânıñ terkîbi vasağ-ı âhirden

75b

(1) oldu ve eşyanuñ i‘ tidâli evsağıdır ve ammâ halk melâyike-yi evvel eşyâdandır (2) zirâ evsağ-ı eşyanuñ tarâveti evvelinden ziyâdedür hayvân âhir-i eşyâdan (3) terkîb olındı ve âhir-i eşyâ evsağından ağlazdur pes vaktâkim hareket tabî‘ at (4) vasağı üzerine gâlib olur anda bir tayir halk ola hareketüñ ziyâdesi (5) miqdârınca ve iki evvel eşyâya hareket galebe ede anda bir laîf halk (6) olur kim melâyikeye ve inse ve şeyâtime şebîhdür ve eger âhir-i eşyâya hareket (7) gâlib ola andan bir halk-ı gālîz olur kim hayvâna ve nebâta ve ma‘ dene şebîh (8) ola ve ammâ mu‘ tedil olan tabî‘ at bize lâzımdur kim rûhânî (9) tesmiye edevüz eşyanuñ i‘ tidâliyle ve kemâliyle tabî‘ at (10) kaşvî ol cism tesmiye olunur kim gālîz ve şakîldür zirâ eltaf-ı (11) eşyâ hilkatüñ

evsahtından tā evveline varınca olur ve ağlaḡ (12) eşyā hilḡatūn evsahtından āhirine varıncadır ibtidā hilḡat bu (13) tariḡle olmuşdur hilḡat envār-ı ictimā‘ hareketle ve keşret-i leḡāfetle (14) ve ḡillet-i ḡilzetle münir ve rūşen olup daḡı andan bir nūr müctemi‘ (15) oldu kim ıssı nāruḡ nūrına benzer ḡilzet-i şıḡletinden muşaffā a‘ ni (16) murādından havādur ve havā nārdan ağlaḡdur zīrā nār ol sebebden (17) nār tesmiye olındı kim her evsahta sebeble zāhir olduḡıçün ve (18) Batlamyus kim muḡdeş-i ‘acāyibdür havāyı aḡmer bulud ve nār ābdan (19) aḡmer degüldür dedi daḡı nār havāya muttaşıl olur pes ḡumret

76a

(1) nāruḡ ‘illeti havādur ve havānuḡ ‘illeti ruḡbetdür ve ruḡbetün ‘illeti leyyinet (2) dür ve leyyinetün ‘illeti ḡarāretdür pes cemī‘ eşyā şol cüzden mütekevvin (3) oldıkim cevher-i bāḡidür ve anuḡ mā-sivāsı zāyil ve fānī olur (4) pes hareket maḡreksiz oldıydı andan ibtidā olunup tā nihāyetine (5) ve ḡāyetine varınca daḡı dördü ve anuḡ vuḡūfundan ḡalḡ muḡtelif (6) oldu kevākib ve şems ve ḡamer gibi eflāk hareketden şonra (7) müdevver oldu ve her müdevver hareketden müdevver olur daḡı hareketün (8) ziyādesine ve noḡşānına ḡoredür ve eger şems ve kevākib müdevver (9) olmaydı ol deḡlü nūrı olmazdı anuḡ müdevver olması (10) nūruḡ cem‘ine delīldür ve müdevver olan şey’ün eczāsı (11) birbirini dutar ve ba‘zı ba‘zına muttaşıl olur ve ittışālında iḡtilāf (12) olmaz ve envār daḡı aḡa muttaşıl olur pes şems daḡı müdevver (13) olmaydı rūşen olmazdı ve her müdevver nūra ve sür‘at-i ḡarekete (14) maḡalldur pes gerü evvelki sözüme rücū‘ ederüm niçün lezzetler (15) ḡoḡuz oldu üç nesnenün ḡilletindendür ve andan murād evvel (16) ve evsaḡ ve āhirdür pes cins-i evvelde üç lezzet vardur ve evsaḡda (17) üç lezzet ve āhirde daḡı üç lezzet vardur ol sebebden ḡoḡuz lezzet (18) olmuşdur uḡül ‘alel mulūḡat ben söylerüm kim mulūḡat ictimā‘ -yı (19) ḡarāretten ve bürüdetdendür ve yubüsetden oldu pes eger i‘tidalle

76b

(1) olsa mulūhat haddından çıkup merārete munḡalib olur zīrā milḡ tatlu (2) dan ḡāşıl olur ve acı tuzludan ḡāşıl olur ve ḡarrif (3) acıdan olur pes ‘azb derecātuḡ a‘lāsıdur ve andan aşığa (4) tatludur ve tatludan aşığa ḡarīfdür ve ḡarīfden aşığa acıdur (5) bunlar böyle olduğuna sebep budurki cevher kendü i‘tidālinden a‘lā (6) derecātdur ve andan aşığa milḡ oldu ifrāḡ ḡarāretendür ve andan (7) aşığa acı oldu ifrāḡ bürüdetdendür daḡı biz böyle gördük (8) kim deniz şuyunun acılıḡı tekāşüfünden ve sükūnundandır daḡı şems (9) andan ba‘īd olduğü ecelden zīrā eşyāya ḡıdā veren şemsdür pes (10) şuyunḡ ḡabī‘atı bārid ve raḡbdur üzerine ifrāḡ edicek ruḡūbetin (11) giderir ve andan bir yābis ḡabī‘atı tevellüd kim ḡabī‘atı milḡe şebīḡ (12) dür ve eger yubūset ifrāḡ ederse acı olur ve eger mu‘tedil olursa (13) ‘azb eder daḡı mā nārdan evvel olduğına delīl budur kim mā’ (14) ruḡūbetden tevellüd etti ve ruḡūbet ḡarārete muvāfiḡdur ve bir delīl (15) budur kim mā ruḡūbetden tevellüd etti ve ruḡūbet ḡarārete muvāfiḡdur (16) ve bir delīl daḡı budur kim eger bir zarfı şuyla ḡoldursan daḡı (17) nār üzerine ḡosaḡ nārın ḡarāreti ruḡūbet-i māyla muttaşıl olup (18) daḡı imtizāc eder karışur pes mānun içinde ḡabī‘atı ḡarāret (19) olmayaydı muttaşıl olup karışmazdı nār daḡı ruḡūbet-i māyla

77a

(1) bulur ve eger ruḡūbet-i mā olmayaydı nār olmaḡa ḡābiliyyet olmazdı (2) pes muḡabbız olan lezzet bunun gibidür vaḡtākim yubūset ve bürüdet (3) ḡālib olur ruḡūbetün eczāsını ḡabz eder ve buḡa delīl budur kim (4) nār kabūḡı bir kimse aḡızında tutsa dilini ḡabz eder ve andan ayrılmaz (5) ve anın bürüdetinden ve yubūsetinden ruḡūbeti neşf edüp çeker ol (6) sebebden ḡükemā dediler kim bārid ve yābis olan eşyāya mümesseḡ (7) olur ve ḡārr ve raḡb muḡavīdür zīrā vilādet olmaz

illā şol (8) kuvvetle olur kim bārid ve yābisdür ve rahmde nuḫfeyi dutan ol (9) kuvvetdür ve ruḫūbet ğidā vērür ve ḫarāret tutar pes bu eşyāyla (10) vilādet tamām olur daḫı muḫabbız olan lezzet ṭabī^c at-ı ḫarārete (11) müstaḫīl olur vaḫtākim ṭatlu ola temr gibi zīrā temr ibtidāda (12) bārid idi tedbīr nār ile ve i^c tidālle ṭatlu oldu ammā ekşi (13) olan ṭatluya ḫarīb^cdür daḫı ruḫūbetden i^c tidāl derecesine girmiştir (14) ol ecelden ṭabī^c atı munḫalib oldu ammā şol lezzet kim ḫatmī (15) lezzeti gibidür ol sākīn olduğundandır daḫı ḫarāret-i müfriṭe olmayup (16) andan kuvvet-i fā^c ile ve bāride ve ḫarāret ve ruḫūbet ve yubūset olmaduğundandır (17) ol sebebden anda lezzet olmadı zīrā ṭabāyi^c den bir şeyi anda tevellūd (18) etmedi mizāc ve ifrāṭ daḫı olmadı pes ol bir meyyit cism (19) dūr ve meyyit olanda lezzet olmaz ve lezzeti olan şey^c ḫayy olur

77b

(1) ve lezzeti olmayan şey ḫacārīye benzer ḫayātı yokdur

(2) el nuḫūl fi'l-elvān

(3) el-levn levn cins-i eşyādur zīrā beyāza ve sevāda münḫasım (4) olur daḫı ḫumrete ve şufrete ve ḫazrete ve esmā-yi nücūmiye ḫısmet olunur (5) ammā dāyim olan elvāndan iki levndür biri beyāz ve biri sevād (6) dur ve anlar iki ḫadīm cinsdür ve bunlardan terkīb olunur ḫumret ve şufret (7) ve ḫazret ve levn semā daḫı cemī^c olan ne varsa aşlı bu iki levn (8) dūr pes vaḫtākim levn beyāz ve sevād bir yerde cem^c olup daḫı sevād (9) beyāza ğalebe éde andan bir şarı renk peydā olur ve eger beyāz sevād (10) üzerine ğalebe édüp daḫı aḫa duḫūl éderse bir şeffāf aḫmer renk (11) ḫāşıl olur ve eger sevād beyāza bir derece ile ğalīb olsa bir (12) esmā-yi nücūmi renk olur zīrā cemī^c elvānuḫ aşlı levn-i beyāzdur (13) ve her beyāz renk münevver ve rūşen olur ol ecelden kim cemī^c envār (14) bir nūr-i ebyāzdur pes ol nūr ḫadd-ı beyāzdan mütecāviz olsa aḫa (15) zūlmet dēyeler daḫı her ebyāz ḫayātdur ve her esved mevtdür ve (16) ecsādda ziyādesine ve noḫşānına göre terkīb olındı ve ṭabāyi^c ün

(17) galebesinden ve ihtilāf-ı harekâtdendir ve bu sebebden elvān iki levn (18) oldu şol iki qadīm ṭabī' atdandır kim biri hareket ve biri sükündür (19) pes beyāz hareketdür ve sevād sükündür ve ol ecelden levn-i vāhid

78a

(1) olmadılar ayrıldılar ḥattā sākin müteḥarrikden bilünüp daḥı birbirinden levn ile (2) fark olma ve anuḥ üzerine leylü nehār delālet eder leylüḥ ṭabī' atı sükündür (3) kim sevāda tābi' dur ve ṭabī' at-ı nehār-ı hareketdür kim beyāz dur daḥı elvān (4) ṭabāyi'-i erba' anuḥ ihtilāfiyla muḥtelif oldu zīrā her ṭabī' atı bir (5) levni vardır ve eger elvān muḥtelif olmayayadı nehār leylden bilinmezdi (6) meyveler daḥı biri birinden fark olunmazdı daḥı yüzüm elmādan fark (7) olmazdı ve nār ṣeftālūden bilinmezdi ve ṭabāyi'-i erba' a daḥı birbirinden (8) seçilmezdi aḡna dem ve balḡam ve ṣafrā ve sevād dur pes bu eṣyā elvānı (9) ihtilāfindan bilindi ve levnleri ṣūretlerine delālet etti zīrā ibtidāda (10) nazar levnüḥ üzerine düşer ve her şey levninden bilinür ve fark olunur (11) pes vaḳtākim ḥarāretle yubūset cismüḥ üzerine ḡalebe eder daḥı ruṭūbetden (12) ziyāde ola ol cismüḥ sevādı zāhir olur ve eger ḥarāretle ruṭūbet (13) ḡālib olsa beyāz ziyāde olur ve bunun delīli budur kim nāruḥ üç (14) levni vardır biri ḥumret biri beyāz biri sevāddur pes yubūset (15) ile ḥarāret nāruḥ üzerine ḡālib olıcaḳ sevād zuḥūr eder daḥı (16) gördük kim yaṣ odun nār içine giricek nāruḥ levni mükedder olur (17) daḥı ṣu'ūd etmez ḥaṣebüḥ ruṭūbeti ve nāruḥ ḥarāreti ictimā' indan (18) ve eger ḥaṣebüḥ ruṭūbeti ḳalīl olsa nāruḥ rengi ṣāfī olur ve eger (19) nār bir şeyi iḥrāḳ etse daḥı ruṭūbetin çekse anı bir daḥı iḥrāḳ

78b

(1) etmez ve eger ḥaṣebde ruṭūbet mu' tedil olsa nāruḥ ziyāsi ve nūrı (2) ziyāde olur ve eger ruṭūbet ḥaṣebde ifrāṭla olsa nāruḥ sevādı (3) ve zulmeti ziyāde olur ve eger

yübüset ifrâtle olsa anda nârla olsa anda nâr yanmaz (4) olur pes bundan biz bildük kim nâr mâdan mütekevvin oldu zîrâ ki (5) ruḫbetden ḫayât bulur ammâ şarı ve yeşil renk vaḫtâkim (6) beyâz sevâda ğâlib olur anların mâbeynlerinden şufret zuhûr eder (7) ve eger yübüset ruḫbete ifrâtle ğalebe ederse andan aḫzar renk ḫâşıl (8) olur ve eger sevâdla beyâz muḫtedil olup ve birbirinden tecâvüz etmek (9) anlardan ḫumret vücûda gelir ammâ ḫâr havâ bürüdetinden münḫaḫıd (10) oldu daḫı bürüdet-i havâ bürüdet-i mâyla muttaşıl olduğundan câmid (11) oldu pes buz ve ḫolı ve ḫârın ḫilleti bürüdetdür ve münḫall olânın (12) ḫilleti ḫarâret olup daḫı her câmidün ḫilleti yübüsetdür ve cemîḫ eşyâ (13) bu iki ḫabîḫ atdan mütekevvin oldu biri ḫarâret ve biri bürüdetdür (14) ammâ elvân ebyâz ile esved mâbeyninden daḫı aşferden ve aḫmerden (15) ve aḫzardan mütevellid oldu zîrâ ibtidâ-yı ḫilḫatde bir ḫabîḫ at-ı vâḫid (16) idi vaḫtâkim yübüset ḫarâretten tevellüd etti her şey levniyle (17) bilindi ve cemîḫ ḫabâyiḫ buḫa ğoredür ammâ levn nâr-ı aşferdür ve arzın (18) levni daḫı aşferdür ve havâ levni aḫmerdür ve levn mâ-yı ebyâzdur ḫaçankim (19) elvân zâḫir oldu lezzetleriyle bilindi ve eger lezzet olmayaydı vilâdet

79a

(1) olmazdı zîrâ ḫaḫ m eşyâyyla muttaşıldır daḫı ḫaḫ m ol ḫarzdır kim cirri (2) dutar pes nârın lezzeti merâret ve ḫarâfedür ve havânın lezzeti ḫuzûbet (3) ve ḫalâvetdür ve ḫaḫ m mâ mulûḫat ve zuḫ âratdır ve ḫaḫ m arz-ı ḫumûzet (4) ve merâretdür ḫaçankim mânın ḫaḫ mı arzın ḫaḫ mıyla muttaşıl ola mâbeynlerinden (5) çok lezzetler cârî olur daḫı ḫaḫ m-ı havâ ḫaḫ m-ı nârla muttaşıl olsa yine (6) mâbeynlerinde çok lezzetler zuhûr eder pes lezzetler ziyâde ve noḫşâna (7) ğöre keşîr oldu ve ḫalḫûn iḫtilâfi iḫtilâf-ı cevâhirdendür ve (8) ammâ zaḫ ferânî olan levn vaḫtâkim sevâdla beyâz muttaşıl (9) ola daḫı anda ruḫbet muḫtedil olup mâbeynlerinden bir şeffâf (10) aḫmer levn zuhûr eder ve anın delîli budur kim ḫumret beyâzdan mütekevvin (11) olur zîrâ biz zaḫ ferânî şöyle ğördük ḫaçankim arzın cüz'i anı (12) ğalebe eder

humrete m̄ayil olur ve eger eczāsı m̄utekāsif olursa (13) sevāddan anda bir cüz olup daḡı šarı renk zuhūr ēder ve eger (14) beyāz sevāda ḡālib olursa andan bir aḡzar renk olur daḡı (15) esmā-yi nūcūmi levn zuhūr ēder ziyādesine ve noḡšānına göre ammā (16) aḡzar olan renk esved ile ebyaz mābeyninden tevellūd ēder pes (17) ol ecelden aḡzarı iki levne m̄uteḡammil görürüz a'ni sevād ve beyāzdu (18) elvānuḡ cümlesi iki levndür kim iki ṡabī'atdan m̄ürekkēbdür (19) daḡı ešyāda ziyāde ile noḡšāna göre zuhūr ēder pes bu ṡarīḡle

79b

(1) elvān cemī' ecsāmda m̄utekevvin oldı uḡul biz söylerüz kim niçün (2) gözler nefsi elvān oldı ol nūr maṡbū' ḡablinden kim ašıldur eger ol (3) nūr maṡbū' olmayaydı gözler nūrı iḡtibās ētmezdi lakin eškālūḡ (4) ittišālından bu ṡarīḡ oldı ol sebebden selef dēdiler kim ešyā (5) kendü ittišālından ḡuvvet bulur zīrā ruṡūbet ve ḡarāret ḡarāretle ḡavī olur (6) ve eger 'aynda ruṡūbet olmayaydı nūrı ḡabūl ētmezdi daḡı 'ayn nūrı (7) iḡtibās ēdüp ve nūr aḡa muttašıl olup šol ruṡūbet-i nūrānīden kim (8) andadur netekim nār ruṡūbet-i ecsāda muttašıl oldıḡı gibi pes andan (9) nūr-ı šems ve nūr-ı bašr muttašıl olup mābeynlerinden bir mūnbašıṡ nūr ḡādiš (10) oldı daḡı ervāhuḡ üzerine cesede vušul buldı pes netekim ṡa'mlar (11) üzerine söyledüm gerü ancılayın ervāḡ üzerine söylerüm uḡul (12) ben söylerüm kim ittišāl elvānla olur pes lezzetler mezāḡları lems ēder burūnlar (13) daḡı ancılayındur ervāḡı havādan ḡoḡular ve anı ṡuyar aḡız ṡoyduḡı gibi (14) illā burūnla ḡoḡu almak aḡız ile ṡatmaḡdan elṡafdur netekim dēdüm kim ṡa'm (15) larūḡ ašlı ikidür biri acı ve biri 'azbdur daḡı lezzetler ziyādeye (16) ve noḡšāna göre m̄utevellid oldılar gerü ancılayın elvān üzerine söyledüm (17) kim cemī' elvān beyāzdan ve sevāddan zuhūr ētdi daḡı ešyānuḡ (18) ašlı ikidür biri ḡoḡmuş ve biri ṡayyibdür ve ṡayyib olan ašıldur (19) ve ol beyāzdu ve ḡoḡmuş olan sevāddur daḡı ešyānuḡ ibtidāsı

80a

(1) üzerine ervāhı vaşf eyledüm zīrā evvel eşyā hareketdendir hareket edicek (2) anuñ nihāyetinden sükūn oldu pes hareketden harāret zuhūr edüp ve (3) sükūndan bürüdet hāşıl oldu ervāhda dañı anuñ gibidür hareket (4) tayyib oldu ve sükūn koğmuş olmuşdur vaqtākım bunlar birbiriyle müzdevic (5) oldılar mābeynlerinden ervāh-ı muhtelife hādiş olur ziyādesine ve noğşānına (6) göre pes kaçankim ‘uzūbet koğmuşla cem‘ olsa birbirine duğul eder (7) koğmuşdan şey-i yesīr hāşıl olur ve ‘uzūbetden keşīr olup dañı (8) ‘uzūbet kendü hālinden munğalib olur ve andan bir hārr rāyiha zuhūr eder (9) nitenüñ imtizācından dañı nitenüñ rāyihası münteşir olur mābeynlerinden (10) bir rāyiha-yı tayyibe tevellüd eder ve ol harāretle bürüdetüñ imtizācından i‘tidāl (11) bulup havā kısmından oldılar pes havāya muttaşıl olıcak enfüs anı (12) kabūl eyledi dañı taleb etti zīrā laṭīfdür ve leṭāfetle nefse şebīhdür (13) ve nefis dañı havādandur kim hayvān anı istinşāk eder ol ecelden (14) nefis anı şehvetle kabūl eyledi dañı ervāh ecramla müşterek olduğı (15) deñlü za‘īf ve mümtedd oldu pes ‘uzūbet harāret ve netn bürüdetdür (16) kaçankim hārrla bārid cem‘ ola ve yubūset ‘uzūbetüñ üzerine ifrāṭ eyleye (17) bārid edüp harāretin zāhib ede mābeynlerinden iki rāyiha tevellüd eder (18) kim cemī‘ ervāhuñ aşıldur netekim ‘aql elvānı bilmez illā ebşārla ve lezzetleri (19) bilmez illā mezākla dañı netn tayyibden bilinmez ve fark olmaz illā istinşākla ve

80b

(1) (ve) hareket-i havāsla bilünür niçün ağız şehveti celb eder anuñ ‘illeti (2) budur kim sebep-i celb-i şehvet hareket-i nefsdür zīrā nefis hārr ve laṭīf (3) ve rūhānīdür dañı māyı ve rüşendür kaçankim nefis bir şey isteye tabī‘atla (4) harekete gelür pes nefis hareket edicek tabāyi’-i erba‘a anuñ hareketiyle hareket (5) eder kim anuñ kuvvetiyle musallaṭdur dañı ruṭūbet harāretten kaçup femeh şu‘ūd (6) eder kim

ma‘den ruṭūbetdür gerü aşāğaya cereyān étse gerekdür pes anuṅ ‘illeti (7) budur ammā mezāqlaruṅ ‘illeti lezzetleri ihtilāfindandur pes ṭabāyi‘ biri (8) biriyle müzdevic olmaḡdan daḡı birbirine ġalebe étmekden ve ṭabāyi‘-i erba‘anuṅ hareketinden (9) nefis harekete gelür daḡı kuvvetle ṭabāyi‘-i erba‘adan ġalebe éden demdür kim sultān (10) havā kısmındandur anuṅ ṭa‘mı tatlu olur ve eger balġam anuṅ üzerine ġālib (11) olsa kim mā’ kısmındandur anuṅ ṭa‘mı tuzlu olur ve eger sevdā ġālib olursa (12) kim arz kısmındandur anuṅ ṭa‘mı ekşi olur ve eger şafrā ġalebe éderse kim (13) nār kısmındandur anuṅ ṭa‘mı acı olur ve eger ṭabāyi‘ hareketle mu‘tedil oldıysa (14) anuṅ ṭa‘mı ‘azb olur ve eger iki ṭabī‘at müzdevic olsa anuṅ ṭa‘mı (15) izdivāclarına göre olur andan insān bir şeye nazar eylese ol ittishāl (16) dandur anuṅ ‘illeti budur kim sebep-i ‘ayn ittishāldur daḡı laṭif rūḡānī (17) olan ġalīz cismāniyi ṭutar tā munfaşıl ve mütelāşī olmaya ve cemī‘ (18) eşyāda nüfūz éde daḡı muttaşıl olur laṭāfetinden ve diġkatinden pes (19) eger ‘ayn bir şey’e nazar éderse ‘aynuṅ nazarından nefis harekete gelür

81a

(1) daḡı nesīmi havādan iġtibās éder ve anuṅ azdādı anuṅla kuvvet (2) bulur ve hareket étdürür hattā ‘ayn nazar étdüġi şeye vāşıl olur daḡı (3) nefsüṅ hareketine göre havāda tedāfū‘ olur ‘aynuṅ ‘illeti budur daḡı şurḡā benzer (4) bir kimse bir ayrı ṭāşı havāya ata ol ṭāş daḡı havāyı def‘ éder vārup (5) kaşd olınan yere tokunur pes ṭāş atan kimsenüṅ kuvvetine göre havāyı (6) def‘ eyler ve tokunması daḡı ol miġdār olur ve fesādı ve eleme daḡı (7) anḡa göredür pes bu vaşf étdüġümüz ṭāş kıyāsdur hareket nefse (8) ve ġalīz ġalīze muttaşıl olmaḡdandur pes laṭif laṭife muttaşıl olursa (9) nice olur ol vaġt kim eşyāya nüfūz eyleye leṭāfetiyle ve sür‘at-i (10) hareketiyle zafer-i feres niġün ata boynuz olmadı öküz boynuzı gibi anuṅ ‘illeti (11) budur kim harāret anda za‘īfdür daḡı yubūset mütevellid olsa ve ifrāt (12) étse netekim kitābumuzda

dédük kim yubüset bürüdetden tevellüd êtdi (13) dağı leyyineti ahr êder ve kendü bāıtında gizler ifrāıtından ve Şiddet-i uvvetinden (14) abāyi üzerine olduğı mekānda pes yubüset esefle indi Őıletinden (15) ve ğılzetinden dağı arzuğ abı atı kendü cevheriyle anı cezb êtmekden (16) pes ol yubüset esfelde aldı dağı hāfir oldu Őa r-ı hayvān niun (17) Őa r hayvānda diken menzilesinde oldu hattā andan hayvāna ğıdā ola (18) vaqtākim abbāh anı harāretle abh êtdi ol nārdan ruubet hāŐıl (19) olup dağı ol hayvānuđ cemi cesesinde munteŐir oldu dağı

81b

(1) ol leyyinet cildine vāŐıl olıcağ yubüset arız oldu cildün (2) bürüdetinden harāret dağı andan baıd olup ve yubüsetün uvvetinden (3) leyyinet bāıtına vardı ve cildde ruubet var iken anā nūfūz (4) êdüp pes havā anā vāŐıl olıcağ cāmid oldu ğurūc Őa ruđ (5) illeti budur Őa r-ı esved niun Őa r-ı esved oldu ol iħtirādandır ve (6) anuđ illeti budur kim ruubetle yubüset mü'telif olup Őey-i vāħid (7) oldılar dağı birbirine gizlendiler açankim abbāhuđ harāreti anlara vāŐıl (8) oldu ol yubüseti kendü cevfine aldı ve ol yubüset mā'nuđ (9) bāıtına vardı harāret-i nārdan dağı mā yubüsetün üzerine zāhir (10) oldu tā nār anı harāretiyle ve yubüsetiyle zāyi êtmeye dağı ol (11) mā nāra muābil oldu pes vaqtākim harāretle ruubet muāvim (12) ve muābil oldılar harāret andan açup menfezlere varup kim (13) havāya munalib ola pes bürüdet anā arız olıcağ harāret (14) bāıtında aldı yubüset dağı avı oldu ve zuhūr êdüp (15) esved oldu harāret-i nārdan sevād Őa ruđ illeti budur zıkr oldu (16) niun Őa r-ı ebyaz oldu harāretten ve yubüsetdendir ve anuđ (17) illeti budur vaqtākim leyyinet ol mekānda keŐir olup dağı menāfize (18) Őuūd êtdi ol mekān vāsi olup arız olan leyyinetden (19) ve terdid-i ruubātdan dağı hareket üzerine keŐir olmağdan harāretle

82a

(1) sühūnet buldı ve Һarāretūn ve yubūsetūn tedbiri üzerine galebe (2)  d p dağı keşret-i Һareketden ve ruşubetden sevādı bağı olup d d gimiz (3) gibi ebyaz oldu pes beyāz řa'ruņ 'illeti budur řur-ı re's-i insān nişun menāfiz (4) řa' r-ı re'sde sāyir cesedden ziyāde oldu anuņ 'illeti budur vařtākim (5) nuşfe kend  karārında d ş p dağı Һarāret kuvvetiyle teşh n  tdi andan (6) (andan) bir laşif buğar  opup 'uluvva řu'ud eyledi ve a'lā ařtārında kim (7) re'sd r n f z  d p andan  ok buğar Һur c  tdi ve havā y z ne (8) řā'id oldu pes cildden n f z  d p y ksege  ışdı ve řa'ra (9) menāfiz oldu cirmde řa'ruņ 'illeti budur řa' r-ı  ařir nişun řa' r  ařir (10) ve m teca'id oldu anuņ 'illeti budur kim yub set ol mevzi' n  zerine (11) galebe  dicek del kleri řar olup ol mekānuņ inřibāzından ve şiddet-i (12) yub setinden zirā biz d d k kim yub set n neticesi inřibāzdur dağı (13) ol mekāna yub set ve zıyyıkat gālib olsa menāfizi dağı řar olur (14) ve řa'ruņ tedāf 'i şiddetle olur ve ol řar menfezlerde y ksege Һur c (15)  tmek ister pes yub set anda Һadiř olup inřibāzla ve inkisārla (16) r c   der dağı şiğar-ı menāfizden ve şiddet-i tedāf 'den m teca'id olur (17) anuņ 'illeti budur dağı anuņ mişli nebāt gibid r bir arzda kim mā'  alil (18) ola ve yub seti ziyāde ola ol nebātuņ menfezleri řar olur keşret-i (19) yub setden ol arzuņ eřcāri dağı  ařir ve m teca'id olur yub set

82b

(1) arz-ı şiddetinden şa' r-ı şavil nişun şa' r uzun ve mu'tedil oldu ol ruşubet (2) dend r anuņ 'illeti budur vařtākim ruşubet bir yerde i'tidalle olsa yub seti (3) yumşadup tağlil  de dağı ol mekānuņ menfezleri vāsi' olur (4) yub set n leyyinetinden dağı Һur c şa'ruņ tedāf 'i şiddetle olmaz ve Һur c (5) asān ola zirā vāsi' menfezlerden Һur c  d p ve  ameti şavil olup (6) ve gıdası ruşubetden keşir olduğı ecelden mu'tedil oldu ve ittisā' (7) manāfizden ve  illet-i tedāf 'den ve keşret-i Һareketden bu mertebeye vardı (8) ve anuņ  iyāsı budur her arzuņ kim

ruṭūbeti ziyāde ve keṣīr ola anuḡ (9) zer‘i ve eṣcārı ṭavīl ve mu‘tedil olur ṣa‘r-ı münṭeṣir niçün ṣa‘r münṭeṣir oldu (10) keṣret-i mulūḡatdan ve keṣret-i ruṭūbetden ve anlar iki ‘illetdür ve anuḡ ‘illeti budur (11) vaḡtākim milḡ keṣīr olup daḡı Őiddet-i yubūsetden ma‘īdenüḡ üzerine (12) cem‘ olındı ve ḡarāret anḡa ifrāṭ éde pes ruṭūbet-i mā anḡa vāṣıl (13) olıcaḡ anı ḡall éder daḡı kebedüḡ ḡarāreti üzerine mā yetiŐirse (14) ruṭūbet zāyıl olur Őiddet-i ḡarāretten daḡı menāfız ṣa‘rdan havāya (15) uḡar ve milḡ anda bākī ḡalır pes milḡüḡ ‘illeti budur va anuḡ ḡıyāsı (16) bu ṭarıḡledür vaḡtākim arzuḡ mulūḡiyeti ziyāde olsa anuḡ zer‘i (17) ve ekini tenāṣür édüp yere dökülür daḡı anda ekilen zer‘-i mulūḡatıyla (18) yıḡar ve anuḡ ‘illeti budur kim mā res’e ṭulū‘ édiceḡ ṣa‘ruḡ uṣūluni (19) raṭb édüp taḡlīl eyler daḡı cildüḡ ḡuvveti ḡalmaz kim ṣa‘rı ḡabs

83a

(1) éde yubūset ruṭūbetle ḡall olduḡı ecelden pes ṣa‘r (2) keṣret-i ruṭūbetden dökülür ve anuḡ ḡıyāsı budur Őol arz kim (3) mā anı ḡall éde anuḡ zer‘i ve ekini münbaṣıṭ olur yubūsetüḡ (4) inḡilālından ol arzuḡ ḡuvveti ḡalmaz kim nebāṭı ḡabs éde ve bir ‘illeti (5) daḡı budur kim iḡtirāk cihetinden fe innā nuḡūl biz söylerüz (6) vaḡtākim ḡān ḡaynaya sevdānuḡ laṭīfını bile götürür kim anuḡ içinde (7) gizlenmiŐdür netekim riḡ türābı havāya bile götürür pes ol ḡān (8) cesedüḡ neresine düŐerse fesāda iletür ve ḡuvvetin giderür (9) zīrā ruṭūbet andan münḡaṭı‘ olup daḡı sevdā’ üzerine ifrāṭ (10) étdüḡinden ḡumret bulup daḡı yubūset ol mekānı iḡrāk (11) éder ve anda nebāt bitmez olur ḡıdā andan zāhib olduḡı ecelden (12) ve Őol māddenüḡ zehābından kim ḡıvāmı ve ḡayātı anuḡla olur ve anuḡ ‘illeti (13) budur ve anuḡ ḡıyāsı oldur Őol arzda kim riyāḡ keṣīr olsa ḡıdāsı daḡı (14) keṣīr olur ve yubūseti Őiddetle olsa mā’sı ḡalīl olur anuḡ ‘illeti daḡı budur (15) vaḡtākim nuṭfe raḡme düŐdi ḡarāret anı her cānibden teŐḡin éder pes (16) ruṭūbet ḡarāretten ḡaçup cemī‘ cesedden ḡurūc étdi ve ekŐeri ‘uluvva Őu‘ūd (17) eyledi daḡı nārı andan def‘ étmekle ol cesed fesāda varmadı ve

anda (18) şābit oldu andan münşakḫ olup menāfizī laṭīf oldu ve esfelinde (19) iki ayak tūlla münşakḫ oldu ve sāyir cesedūn menāfizī gibi olmadı

83b

(1) ve anuḥ inşākından anda şa' r bitmedi ve buḥāruḥ fazlası anḥa yetişmedi (2) anuḥ 'illeti bu ṭarīḳle oldu ve anuḥ kıyāsı daḥı budur vaḳtākim arzūn (3) yubūseti ziyāde olsa ol arz yarıdır ve anuḥ içinde nebāt bitmez pes (4) inşikākından ve ḥarāretinden ve yubūsetinden ṭırnaḳlar niçün dırnaḳlar barmaḳların ā' lāsında (5) oldu a' zā anı naḳı ētdüğinden anuḥ 'illeti budur kim yubūset anuḥ (6) üzerinde ifrāṭla olmadı kim kemük ola ve eczāsı daḥı mütēkāşif (7) olmadı ve ruṭūbetden ayrılmadı ammā ḥarāret anda ḳalīl olup bārid oldu (8) daḥı anḥa beḥzer bir şekl yoḡdı tā anuḥla mūmteziç ola netekim söyledük her (9) şekl şekliyle muttaşıl olur ve her 'uzuv kendü nefsinden def' eyledi şeklinden (10) olmaduḡı ecelden tā anuḥla ūlfet bağlaya lakin anḥa muḥālif olmuşdur pes (11) cevāriḥ anı def' ētmekden ḥareket ētdi ve ol ḥareketden ḳuvveti ziyāde oldu (12) daḥı bir mertebe def' olındı ḥattā aḳşā ḥudūda ve eṭrāf-ı ā' şābe vardı (13) pes anı cezb ētdi anḥa mūnāsib olduḡı ecelden zīrā şekli bürüdet (14) ve yubūsetdür daḥı azfār havāya zūhūr ēdicek yābis oldu ve anuḥ (15) 'illeti budur niçün dırnaḳlar aḳ oldu anuḥ 'illeti budur biz kitābumuzda (16) söyledük kim sevād-ı iḥtirākdan olur daḥı azfār şa' r gibi zūhūr ētmedi (17) tā iḥtirākdan siyāh ola ve a' zā daḥı ḥarāreti def' ētdi ḥattā yubūset anuḥ (18) üzerine müstevlī oldu anuḥ 'illeti budur niçün zeker cesedde ḥāric oldu (19) ol insānuḥ i' tidālinden ve kıyāmından uzandı daḥı iki ayaḡı arzda olup

84a

(1) ve başı semāda mūrtefi' oldu daḥı anuḥ 'illeti budur kim zeker mūctemi' a' şābuḥ (2) ṭarafidur ve anuḥ ṭabī' atı bürüdet ve yubūsetdür ve anların şānı inḳıbāz ve (3) teşennücdür daḥı eşyānuḥ biri birine tedāḥül ētmekdür pes ḥarāret ve leyyinet (4)

anların zıddıdır ve onların şanı yubüsetleri taḥlîl eylemekdür daḥı zekerde (5) ḥarâret ve leyyinetün kuvveti ünşâdan ziyâdedür mevzi' toḥm ü vilâdet olmağla (6) pes keşret-i ḥarâretten bürüdete mâylil oldı ve keşret-i ruḥbetden yubüset (7) leyyinet êdüp a'zâ daḥı leyyin oldı daḥı müfriṭ olan bürüdet ve yubüset (8) bâḥına vardı ve müşterek olup münḥadır oldı pes zekerün 'illeti budur (9) niçün o' lancıklarına şakâl bitmeye ol sebebden kim anın nuḫfesi yokdur (10) daḥı ḥarâreti ḳalîldür niçün ḥarâreti ḳalîl oldı ol keşret ruḥbetden (11) dür daḥı şiddet-i ḥarâretten nuḫfe ziyâde olup ve kuvveti tamâm olur anın 'illeti (12) budur kim nuḫfe inḳilâb-ı demmden olur pes şiddet-i süḥûnet ḥarâretten demm (13) munḳalib olup nuḫfe olur daḥı keşret-i hareketden beyâz oldı vaḳtâkim (14) hareket-i nefis hareket êder ṭabâyi' daḥı anın hareketinden harekete gelür anınla muttaşıl (15) olduğı ecelden ve anın ḥarâretinden ṭabâyi' süḥûnet buldı ve nefsün hareketinden (16) ḥarâreti şiddetle oldı daḥı her ṭabî'at bedenden bir ḳısm iḥrâc eyledi ve cemî' (17) eczâsı ve hareketi bile ḥurûc êtdi pes cemî' eczâ muḫtarib olup nuḫfe ḥurûcundan (18) daḥı müfriṭ olan ḥarâretün şiddetinden ve hareketinden cümle menâzil nefsün büyüütundan (19) ḥurûc êtdi ve cemî' eczânın ya'ni a'zânın şekli anın içinde olup

84b

(1) 'uluvva şu'ud êtdi ve ḳarârına münḥadır olup indi pes şiddet-i ḥarâretten (2) ve işti'âlinden anda olan ruḥbet uçdı za'findan ve kuvveti ḳilletinden (3) pes a'zâ kemâlin bulup ḳavî oldı keşret-i ḥarâretten ve kuvveti şiddetinden (4) daḥı ruḥbetleri kendü kuvvetiyle uçurdı zekere ve mer'îyye daḥı ol menâfize (5) varup zuḥûr êdiecek aḳup şa'r oldı liḫyenün 'illeti budur niçün (6) gözün ḥadeḳası siyâh oldı biz dedük kim sevâd iḥrâḳdur pes anın 'illeti (7) budur vaḳtâkim 'ayn müheyyâ ve müctemî' oldı daḥı anın üzerine riyâḫ esüp (8) taḥrîk êtdi müdevver olup laṭîfi 'uluvva şu'ud êtdi daḥı anda bürüdet (9) vardı ḳaçankim ol nûr ḥarâretle süḥûnet buldı ruḥbet anın eṭrâfindan ba'îd (10) oldı daḥı şol ruḥbet kim ḥarr-ı nârla

dāfi‘dür andan ƣalīl olıcaƣ ol mevzi‘ siyāh (11) oldu pes sevād-ı ‘aynuñ ‘illeti budur dağı ol sevāduñ çevresi beyāz olduđunuñ (12) ‘illeti budur kim Һarāret cirmünñ üzerine müstevlī olup siyāh eti ve ruṯubet (13) Һarr-ı nārdan ƣaçup gerü döndi dağı Һarāret üzerine mu‘tedil olup keṣret-i ruṯubetden (14) pes beyāz olup Һarāret nārdan ve ruṯubet mādan pes beyāz ‘aynuñ ‘illeti (15) budur niçün insānuñ başı ayakları üzerinde oldu anuñ ‘illeti budur kim insānuñ (16) başı yuƣaru ve ayakları esfelde olup zīrā insān ṯabāyi‘-i erba‘adan mürekkeb (17) dür ikisi hābiṯ ve ikisi ṣā‘iddür ḥiffetinden ve leṯāfetinden ve ol ikinüñ ṣıḳletinden (18) ve ğılzetinden vaḳtākim ṯabāyi‘-i erba‘a cem‘ oldu insānuñ ḥilḳati tamām olup (19) dağı her biri andan naṣībın aldı kendü nefesine cezb ētdi dağı havāyı ve

85a

(1) ve nārı cezb ēdüp a‘lāsına ve esfeline zīrā anlaruñ cevheridür dađı mā ve arz esfelin (2) aṣađaya cezb eyledi pes mu‘tedil olup ƣāyim oldu ruṯubetden ve anuñ ‘illeti budur nuṯfe (3) ƣarārında vāḳi‘ olıcaƣ dađı ḥurūcı yaƣın olmuṣdur kendü ma‘dininden ve ruṯubeti keṣir olup (4) pes kebed Һarāreti aña mülākī olıcaƣ ve ma‘idede olan Һarāret aña degicek teṣḥīn ētdi (5) ve andan ruṯubetleri ve fażalātı her ṯarafından uçurdı bir buḥār raḳīḳ olup ve anuñ içinde (6) nüfuz ve ḥurūc ētdi rūḥāniyyetinden ve leṯāfetinden pes buḥār ḥāric olduđı yerden ṣübūt bulup (7) ve ṣa‘ra menāfiṣ buldı ṣa‘ruñ ‘illeti budur niçün başda delükler oldu sāyir cesedden (8) ziyāde ol riyāḥdandır ve anuñ ‘illeti budur vaḳtākim ḥilḳat kendü ma‘deninde mün‘aḳid olup (9) dađı her ṣekl ṣeklini aḥz eyledi ve istitmāmı ƣarīb oldu aña esfel ve a‘lā oldu dađı (10) ruṯubet ma‘deninde olurdı pes Һarāretler anı taḥrīk ēdüp anda olan laṯif ḥilḳati (11) uçurdı a‘lāsına giderdi pes ḥilḳat ‘ālem-i ekberde olduđı gibi oldu netekim biz zıkr (12) ētdük kim laṯifün ṣānı ‘uluvva ṣu‘ūd etmektür pes ṣol vaḳt kim laṯif olan ‘uluvva ṣu‘ūd (13) ētdi ve mekānlar istitmāma müheyyā ve ḥāzır oldu ve Һarāret tađayyüründe olup ruṯubet dađı (14) ḥarekete gelüp ve Һarāretün

şiddetinden a' lāsına uçup kendü 'ādetine göre daḥı ol mevzî'ı (15) gördi kim raḳīḳ olup aḥa nüfūz eyledi ve ol ruṭūbet ve ḥarāret artuḳ esfele inmedi (16) ve anuḥ 'illeti budur niçün ḥayvānuḥ esfeli delinmişdür ol keşret-i riyāḥdandır anuḥ 'illeti budur kim (17) ḥarāret ḥareket edicek üzerine ifrāṭla oldı ve andan çok riyāḥ tevellüd etti pes riyāḥ (18) 'uluvva kendü ṭabî'atıyla birbirini def' eyledi anuḥ kuvveti daḥı şedîd olup zıyyıḳ meslekden (19) pes 'alāsından daḥı taḥrîk eyledi ol riyāḥuḥ ba'zı kafāsında ḥaşr olinup menfez ve

85b

(1) ve muḥalliş bulmaduğundan esfele münḥadır olup indi keşret-i tedāfū' den (2) ve şiddet-i kuvvetden ve a' lāsında olan ḥurūc edüp anuḥ mekānı (3) delinmiş ḳaldı pes esfelde olan delinmişüḥ 'illeti budur niçün (4) mer'ede raḥim oldı anuḥ 'illeti budur kim biz söylerüz mer'e recüldür ve recül (5) mer'edür ve anlaruḥ mābeyninde olan 'illet tezkîr ve tenîşdür ve daḥı mer'ede (6) olan raḥim recülde olan zeker gibidür ve ol 'aşabdur pes anuḥ (7) cemî' ṭabî'atı bürüdet ve yubüsetdür kim mer'enüḥ ṭabî'atındadır pes (8) yubüset raḥimde ifrāṭla ḳavî olup aḥa leyyinet dāḥil olmadı kim (9) anuḥ zıddıdır tā anı telyîn edüp yumşada lakin ifrāṭla kuvvet (10) bulup ḥattā ṭabî'atınuḥ bāṭınına vardı daḥı yubüset şiddetinden (11) leyyinet uçdı pes biz söyledük kim leyyinet yubüsetüḥ rūḥıdır vaḳtākim (12) leyyinet zuḥūr eyledi riyāḥ ḥarekete geldi daḥı 'uluvva şu'ūd edüp ve raḥmuḥ (13) riyāḥı kuvvetiyle cezb etti ve iki bögreği ve tıḥālı yubüsetiyle ve bürüdetiyle (14) cezb ve ḳabz edüp bir maḳlūb zeker oldı ve ol zeker raḥim oldı (15) uḳūl ben söylerüm kim mer'enüḥ emcegi recül emcegi gibidür ve ol (16) şehvetden zuḥūr eyledi daḥı mer'enüḥ şehvetine göre emcekleri büyük (17) olur recül daḥı ancılayındur vaḳtākim bāliḡ olup şehveti yetişe anuḥ (18) emcegi zuḥūr eder netekim mer'eye zāhir olur daḥı ben söylerüm kim tıḥāl (19) ve bögrek ictizābından raḥim munḳalib olup ve yubüsetle şu'ūd edüp

86a

(1) kaçdı daḥı yubūsetden ‘uluvva tedāfū‘ édüp şu‘ūdā kādır olmadı (2) ğilzetden ve sıķletden pes başa şu‘ūd etmekden ‘āciz olup iki emcek (3) zuhūr étđi daḥı maķlūb olup raḥme muķābil oldı pes ma‘īdenūḡ (4) ḥarāreti raḥme yetiŝecek anuḡ laṭīfı emcege çıkar daḥı taḥrīk eder (5) ve keŝret ŝehvetden yumŝadur zīrā mer’enuḡ ruṭūbeti ziyādedür ḥātunlaruḡ emcegine yapıŝalar elbette ŝehveti ḥareket eder yatmamaĝa dermān olmaz ba‘zı kimseler emcegi ... dediklerine ḥikmet budur anuḡ (6) ruṭūbetinden iki emcek zuhūr étđi daḥı ḥareketüḡ keŝretinden niķün ma‘ŝüm (7) oĝlancıklaruḡ diŝi bitmez ol keŝret-i ruṭūbetden ve kıllet-i ḥarāretendür (8) ve cirmüḡ za‘findan ve ḥilķati ķarīb olduĝundan oldı anuḡ ‘illeti (9) budur vaķtākim ruṭūbet ma‘ŝümlara ĝālib oldı ŝiddet-i ḥarāretten (10) pes ķuvveti olmadıkim ta‘āmuḡ ĝidāsından kendü cevherine istimdād eyleye (11) tā andan bir dübür olup fażalāt çıķa ĝide ḥarāretüḡ daḥı ķuvveti olmadı (12) kim ‘uluvva şu‘ūd édüp isnān ola pes za‘findan bāṭın oldı (13) ve ķuvveti zāhir olmadı anuḡ ‘illeti budur niķün isnān femüḡ içinde (14) oldı ol ḥarāretendür ve anuḡ ‘illeti budur kim isnān bir nebātdur nebāt (15) eder ve anuḡ aŝlı ta‘āmuḡ ĝidāsıdır zīrā izām ḥarr-ı nāruḡ ŝiddetinden (16) mün‘aķid oldı ve ķuvvet buldı daḥı anuḡ fażlasından bir baķıyye ķaldı (17) izām olmaĝa ķābil olmadı pes ķuvvetiyle ḥarārete def‘ eyledi ve ḥarāretten (18) kaçup şu‘ūd eyledi daḥı ruṭūbetden gizlendi ḥattā feme vardı kaçankim (19) havā aḡa degdi cāmid édüp isnān oldı ve anuḡ ķıyāsı budur

86b

(1) vaķtākim mā türāba duḡlül édüp anda gizlendi ve ḥarāret anuḡ (2) üzerine ŝiddetle oldı nāruḡ yubūsetinden türāb daḥı kendü cevheriyle (3) yābis oldı pes leyyinet bāṭına varup yubūset zāhir oldı (4) ve bāṭın-ı arzda münḡall oldı aḡa havā toķunıcaķ anı cāmid ḥacer (5) étđi niķün isnān müteferriķ oldı iḡtilāf-ı ḥilķatden andan (6)

mü'telif oldu anuñ 'illeti budur kim buḥār ḥarr-ı nārdan ṭulū' édüp (7) daḥı cemī' muhtelif olan a' zānuñ fażalātı esfelde ḳaldı (8) ve 'uzv-ı vāḥidden ve dıl'-ı vāḥidden olmadıḡı ecelden mü'telif (9) olmadı lakin ṭabāyi'ine ve ihtilāfına göre müteferriḳ olup nebāt (10) étdi niçün yuḳāru dişler esfele şābit oldu ol (11) yubūsetüñ ṭabī'atı cezb étmekdendir anuñ 'illeti budur vaḳtākim (12) 'izām olmazdan evvel ruṭubet ḥarāreti ḥaml edüp daḥı havā mu'āvenetiyle (13) 'uluvva şu'ūd étdi ve anda menfez bulmadı kim çıḳa gide ve şeklin (14) daḥı bulmadı kim imtizāc eyleye pes yubūset anuñ üzerine ḳavī (15) olup ḥarāretüñ istimdādıyla esfele cezb étdi daḥı aḡız içine (16) indi ve aşıḡaya şābit oldu niçün isnān aḡardı ḳara olmadı (17) ol ḥarārettedir ve leyyinettedir daḥı isnāna ruṭubet vāşıl olıcaḳ (18) anı raṭb étdi ve ḥarāret anuñ üzerine zamān-ı medīd ṭurmaḡıyla aḳ (19) ve beyāz oldu niçün isnān düşdi ve döküldi ol leyyinetün

87a

(1) keşretindedür daḥı uşul isnānda ruṭubet keşir olıcaḳ yubūset za'if (2) olup ve isnānı imsāk émedi ruṭubetüñ muḳāvemeteninden ve ḡālib (3) olduğundan zīrā leyyinet yubūsetüñ zıddıdır pes isnānı ḥaşr étmeye (4) yubūsetüñ ḳuvveti ḳālmayıcaḳ tesāḳuṭ édüp döküldi ve anuñ ḳıyāsı budur (5) kim nebātı arz-ı imsāk édicek ruṭubet i'tidālinden imsāk éder (6) ve iki mā' anuñ üzerine ifrāṭ éderse ruṭubetden anı ḥall éder ve nebātuñ (7) imsākından arzuñ ḳuvveti 'āciz olup ol ḥinde dökülür ve tesāḳuṭ (8) éder niçün adlā' açıldı ve birbirine yāşımadı anuñ 'illeti budur kim (9) yaprāḳ nebātuñ içinde ne ṭarīḳle açıldıysa ol daḥı anuñ gibi açıldı (10) uḳul ben söylerüm kim ḥilḳat müheyyā olıcaḳ aña ā'lā ve esfel (11) oldu daḥı müseddes olup aña ḥudūd oldu ruṭubet ma'dininden (12) ba'īd olduḡı ecelden ve anuñ yubūsetinden yābis oldu daḥı aña buḥār (13) vāşıl olmadı kim aña ruṭubet vère ve ifrāṭ-ı yubūsetden aşābi' oldu (14) ve her ikisinün mābeyninden bir şaḳḳ oldu pes aşābi'-yi 'ulyā ve süflī (15) anuñ 'illeti budur ve elān uḳul ben söylerüm nebāt

üzerine (16) ve 'ıtāşdan ve k̄ulāk gürüldüsünden pes ruṭūbet ma'idede (17) cem' olıcaḡ ḡarāret anuḡla ḡarışur daḡı buḡār olup 'uluvva şu'ūd (18) eder pes ruṭūbet şiddet-i ḡarāretten uçup daḡı ḡaşd ede kim (19) k̄ulaḡdan nüfūz edüp çıḡa ve menfez bulmaduḡından k̄ulaḡda gürüldü

87b

(1) ola ve eger laṭīfdan ve ḡalīzden olursa ḡaşd ederdikim burūndan (2) çıḡa andan 'ıtāş ola pes ben bu kitābumda i'lām etdüm kim eşyā ṭabāyi'-i (3) erba'adan ne ṭarīḡle mütekevvin oldı ibtidā-yı emrinde daḡı niçün terkīb (4) ve izdivāc olındı hattā andan mevālīd istitmām bulup ḡayvāndan ve nebāt (5) dan ve ma'ādinden evvel ḡilḡatde ve zalıke ṭaḡdīr-i 'azīz-i l-'alīm ve elān (6) uḡūl ben söylerüm kim insān ne ṭarīḡle mütekevvin oldı (7) pes insānuḡ nuṭfesinde her şeklün şūreti vardur pes nuṭfe-yi menāzil (8) nefsdan ḡurūc eder kim dimāḡ ve ḡalb ve kebed ve bögrekdür ve bu ṭabāyi'-i erba'a (9) anlarda gizlenmişdür ve her bir ṭabī'atde mā' ve nār ve rīḡ ve türāb mevcūddur (10) nefis daḡı bunlaruḡ içinde gizlenmiş durur ve bu ṭabāyi'-i erba'anuḡ her biri (11) nden üzerine münḡasım olup musallaḡdur ve kendü ḡuvvetiyle anı tedbīr (12) eyler daḡı birbirine muttaşıldur ve birbirinden ḡicābı yoḡdur ve eger ṭurfetu'ul-'ayn (13) derlü birbirinden munfaşıl olursa nefis telef olup ve ḡareketün cüz'i (14) münhedim olurdu ve tedāfü'ün ḡareketi ḡuvvet bulup ve ṭabāyi' de ḡarāretün (15) ḡuvveti ziyāde olurdu ve nefsün ḡareketi şiddetle olup ve menāzil-i erba'a (16) dan kim ṭabāyi'-i erba'anuḡ ma'deni ve meskenidür bir leṭāfet ḡurūc edüp (17) 'uluvva şu'ūd etdi ve birbiriyle mü'telif olup daḡı dimāḡda ḡarār eyledi (18) ve eḡūlü gerü ben söylerüm vaḡtākim ḡareket ṭabāyi'-i ḡareket nefse (19) düşüp daḡı tedāfü' anḡa mu'āvenet edüp ḡuvvet vèrdi ve ecsād-ı ḡayvānda

88a

(1) her ʔabīʕ at kendü kısmını taḥrīk eyledi zīrā her ʔabīʕ at kendü kısmında (2) fāʕ il ve müdebbirdür pes ʔabīʕ at-ı laṭīfden bir laṭīf daḥı iḥrāc (3) ʕdüp ve kendüye kuvvetiyle cezb eyledi andan ḥareketle ʕ uluvva çıkdı (4) ve havāda müctemiʕ olup ülfet bađladı ve her Őekl Őeklini aḥz (5) ʕtdi ve eđülü gerü ben söylerüm kim erkeklerün nuṭfesin (6) beyān ʕtdüğüm gibi diŐilerün nuṭfesin daḥı beyān ʕderüm pes anlarun (7) cevherleri cevher-i vāḥiddür ammā ḥarekātta ayrıldı vaḥtākim inās (8) recül ile cemʕ olalar ve nuṭfeleri birbirine vuŐül bulup imtizāc ʕdeler (9) zīrā erkegün nuṭfesi ḥārr-ı leyyindür ve diŐi nuṭfesi bārid ve yābisdür pes (10) müctemiʕ olup birbirine yetiŐecek imtizāc ʕderler gerü ben dēdüm kim nuṭfe ḥareketle (11) müteḥarrik olur ve ḳarārına dūŐecek sükūna varır netekim zıkr olındı (12) zīrā ben dēdüm kim eŐyānurun evveli ḥareketdür ve āḥiri sükūndur pes ol (13) ecelden nuṭfeler erḥāma dūŐecek zūḥal kısmında olur zīrā bārid (14) ve yābisdür daḥı cemīʕ kevākibden sākin ve Őaḳīl ve bāriddür daḥı nuṭfeyi (15) gördüm kim muḳarrinden taḥrīk olıcaḳ Őiddet-i sūḥūnetle ve Őiddet-i ḥarekātla (16) olur pes sükūna varıcaḳ zūḥal kısmında olur kim anı ṭabbāḥ ve taʕ fīn (17) tađyīr eylemeye vaḥtākim laḥm olur kuvvet bulur daḥı ḥarāret aḥa yetiŐir (18) anun Őafvetin ve leṭāfetin ʕ uluvva Őuʕūd ʕder ve küdüretin Őaḳīl olduğundan (19) esfele iner pes resʕ-i laṭīfenden mütekevvin olur ve esfel-i ğalīzinden

88b

(1) ḥalk olunur daḥı ʕ ayn ve enf ve fem ve isnān eŐkālın aḥz ʕtdi (2) ve kezalik uḳül gerü ben söylerüm kim cemīʕ ḥayvānātun eŐkālī (3) kendü nuṭfelerinde gizlenmiŐdür daḥı ruṭübet Őiddet-i ḥarāretten aʕ lāsına (4) Őuʕūd ʕtdi bir maḥrec bulmadı tā andan ḥurüc ʕde pes ol mevziʕ ler (5) ḥarekete gelüp kim resʕün aʕ lāsında olan delüklerdür daḥı baḳıyye olan (6) buḥār ʕ uluvva varup mecruḥ ve menfez bulmadüğundan esfele münḥadir oldı (7) ve ceseden ḥarāretle ḥurüc ʕdüp Őaʕ ra menāfiz olup daḥı tamām (8) altmış günden Őonra MüŐterī tedbīrinde oldı kim ol ḥayāt (9) kısmındandır niḳün Őuver muŐavver ibtidā olındı pes her Őekl Őeklini (10) aḥz ʕtdi andan tamām ṭoḳsān

güne varınca merih̄ tedb̄irinde oldu (11) şiddet-i tabh̄la ve kuvvet-i har̄aretle terbiye etti andan şems tedb̄irine (12) düşdi daḥı hayāt ibtidā olunup kim bātınından zāhirine zuhūr etti (13) tamām yüz yirmi gün beslendi dört ay tamām olıcaḥ hayāt-ı zāhire (14) zuhūr eyledi daḥı insān hayy oldu raḥimde gizlenmiş ve müteḥarrıkdür pes (15) yüz yigirmi gün geçicek zühre tedb̄irine düşdi ve hayāt zuhūr edüp (16) ve ‘izām mün’ aḳid oldu ve anuḥ üzerine erkek nuḥfesi galebe etti (17) erkegün şiddetinden ve kuvvetinden pes kaçankim ‘izām ‘aḳd olunup ve raḥme (18) ḥabbāḥuḥ har̄areti yetiḥdi har̄aret şiddetinden demm ḥarekete geldi pes (19) beyāz olup daḥı ilik oldu ve ‘izām anı içine aldı pes nuḥfe

89a

(1) terkīb olduḡı ḥinde dem anuḥla bileydü andan nuḥfe gizlendi (2) ve dem zuhūr etti daḥı terkīb olıcaḥ nuḥfeden ‘aḥm ve demmden ḥamarlar (3) oldu pes ‘aḥm gizlendi ve ḥamarlar zuhūr etti andan ĩ̄ zām ve ‘urūḥ (4) sūḥūnet bulup laḥm zuhūr etti vaḥtākim terkīb olunup daḥı har̄aret (5) kuvvetiyle ve laḥm kuvvetiyle mümtedd oldu ‘aḥm mün’ aḳid olup cild-i bārid (6) oldu ve har̄aretle dem cereyān edüp anda cesed tamām oldu ve hayāt (7) anda münbasiḥ olup tamām yüz elli güne vārınca andan ‘uḥarid (8) tedb̄irine düşer pes anda ḥareket keḥir olup hayāt sebebebiyle daḥı (9) her ḥekl ḥeklini aḥz eder ve eḥkāl ḥavī olup a’ zādan istimdād (10) etdüḡine göre yüz seksen güne vārınca andan ḥamer tedb̄irine düşer (11) pes ḥaḥm ebyāz olup ve laḥm aḥmer oldu ve cemī’ cildine dem sirāyet (12) edüp cereyān etti pes kuvvet bulup tedb̄ir-i ḥamere giricek (13) istitmām buldı ve ol tamām yedi aya varınca andan andan ḥareketün (14) mu’ āvenetiyle hayy ve tamām ḥurūc eder zīrā aḥa tedb̄ir eden ḥamerdür (15) ve eger tedb̄ir ḥamerden ḥurūc edince ḥarekāt üzerine vāḥi’ (16) olmazsa gerü zūḥal tedb̄irine girür daḥı meyt çıkār pes tekvīn-i (17) insān budur kim zıkr olındı ve kezālik uḥl gerü (18) ben söylerüm sevād insāndan kim nuḥfe ibtidāda kendü ‘unḥurunda (19) ḥarekete gelüp daḥı bögrekden ḥurūc eden ḥey üzerine ḡālib

89b

(1) oldu pes şiddet-i harâretten ve keşret-i hareketden arzuy ğilzetinden (2) kesb etti vaqtâkim rahmde düşdi harâreti gidüp anıa bürüdet (3) ve sevâd ‘arız oldu netekim ben dedüm kim bürüdet sevâddan hâşıldur (4) pes cild rahim üzerine kavî olıcağ bārid ve yābis oldu ve nuḫfede sevâd (5) dağı ancılayındur bürüdetden harâret bātımına düşdi anuñla qarışmadı (6) kim mümtezic ola pes cilde ref‘ edüp iki bürüdet muttaşıl oldu (7) dağı sevâd zuhūr etti insānda sevāduñ ‘illeti budur beyāz dağı anuñ (8) gibidür uḫūl ben söylerüm kim nuḫfe yubüsetün i‘tidāliyle ṭulū‘ (9) edicek arzuy ğalīzi anuñla bile ṭulū‘ eder ve üzerine harâret ve leyyinet (10) ğālib olur pes rahmde durıcağ ol mevlūd ebyāz olur ammā (11) şufret-i harâretle ruḫūbetün imtizācından dağı ruḫūbet üzerine harâret (12) zuhūr etmekden şarı olur gerü elvānda ancılayın (13) dur kaçankim harâret kuvvetiyle şufret birbirine tekāşüf ede anda humret hāşıl (14) olur ve bu elvān ṭabāyi‘ erba‘adan mütevellid olup ziyādesine ve noḫşānına (15) göre dağı cümlesi müttefiḳdür ammā böyle olduğı tezkīrden ve teniḫden (16) dür ve biribiriyle müzdevic ve mütedāhil olmağdandır pes insānuñ hurūcı (17) bu ‘āleme tamām olup eşkāli dağı tamām olıcağ ğidāyi iḫtibās (18) etti tā anuñla kuvvet bulur ve rahmde olan ğidā bu ‘ālemde gerü (19) anıa ğidā oldu zīrā mevlūd vilādet olıcağ rahmde olan ‘uluvv

90a

(1) bile ṭulū‘ edüp dağı anıa kuvvet oldu netekim ešmār şecerün ağşānında (2) nebāt eder dağı za‘if iken ğidāyi toğuran anadan istimdād eder (3) hattā büyüyüp tamām olınca hayvān dağı bunun gibidür ‘ilel kitābında zıkr olındı kim (4) Bālīnās ol kitābı cām‘i ül-eşyā tesmiye kıldı dağı bu kitābı ben (5) terceme etdüm ve kitāb ‘ilele mensüb oldu ve bālīnās hekim anı vaşf (6) edüp dağı setr etti ve cemī‘ eşyānuñ ‘ilmi içinde mündericdür pes (7) anuñ tefsīrini vāziḫ kıldım bālīnās vaż‘ etdüğü gibi dağı

bir harf (8) kıomadum kim kitābda meşūr idi illā zıkr êtdüm ammā bir kıac harfūr (9) ma‘nasın bilemedüm anı terk êtdüm anları dağı size zıkr êderüm hekı̄m vaşf (10) êtdüđi gibi pes bālinās āđır kitābında zıkr êtdi dedi kim bu kitābımda (11) ilel-i eşyāyı tefsīr êtdüm ol kitāba göre kim Hermesūr öğünde idi (12) serdābuđ içinde dağı ol kitābı oğullaruma ve neslüme vaşf (13) eyledüm dağı hekı̄m olan kimseye ve ebnā-yı hūkemāya bildürdüm ammā ol kimseye (14) harām olsun kim bu kitāb arıa vāşıl ola ve eline gire dağı ğayrı ehline (15) vère meğer bir hekı̄me kim arıa ehl ola yāhūd ebnā-yı hūkemāya vère zīrā cemi‘ (16) hılkātūr esrārı bu kitābdadır ve bu sırr ol sırrdur kim hermes anı ketm (17) êdüp ve ol serdābuđ içinde öğünde kıodı ve tılsımātı üzerine (18) bağlayup hattā ehli olmayān üzerine muṭṭali‘ olmaya netekim kitābumuđ şadırında (19) zıkr êtdüm pes bize lāzım olan ketm eylemekdür netekim hıkı̄metde olan bābāmuz

90 (b) 6535

(1) Hermes ketm eyledi ve şakladı ma‘rifetde ‘ilmi olduğığün siz dağı setr (2) edün nice kim bābāñız setr eyledi ve ehli olmayān kimseyi üzerine izhār êdüp (3) süfehāyı bu ‘ilme şerīk êtmeñüz bu kitābuma yāpışuđ ve vaşıyyetümi dutuğ (4) tā zamānanuđ ehline baş olasız pes bu kelimāt Belīnāsūr āđır kitābında (5) yazılmış ammā vāzi‘ degül idi andan serdāba duğhül êdüp dağı hermes (6) öğünde olan zümürüdlü ğayy aldum gördüm anda yazılmış kim bilā-şekk velā (7) şübhe a‘lā esfelden ve esfel a‘lādandır ve ‘acāyibi ‘amel eden vāhiddür (8) netekim eşyā cümleden vāhiddin zuhūr êtmiş ve vāhiduđ tedbīriyle (9) bābāsı şemsdür ve anası kıamerdur dağı rıh kendü bāñında ğaml êtdi (10) ve arz ğıdā vèrdi tılsımāt şağibi ğāzinü’l-acāyib kāmil ül-kavī (11) pes eđer arz olursa arz mu‘tedil oldu nār laṭıfden ve (12) dem ğalīzden dağı rıfķla ve hıkı̄metle arzdan semāya şu‘ūd êder (13) ve semādan arza nüzül êder dağı a‘lā ve esfeluğ kıuvveti andadır (14) ol ecelden nār andan kıaçar kıovānuđ kıuvvetiyle her şey munķalib olup (15) dağı her şey leṭāfetden ğalīze duğhül êder ve

tekvîn-i ‘âlem-i ekberün üzerine (16) ‘amel zühür eyler ve anur mecrâsı ve tarîkı budur kim zıkr olındı dağı ol (17) huşûşdan Hermes el-müşelleşi bi-l-hikmete tesmiye olındım veallahul a‘lem ve aḥkam

91a

(1) fe uḳûl ala ilel ma‘lum

(2) pes ben ‘ilel-i ma‘lûlayı beyân ederüm dağı esbâb-ı müsebbibe ve eşyâ-yı müsebbihe küllde ve cüzde (3) ve hâşşda ve ‘âmda zıkr ederüm her cihetde ve her hilkatde ve her nev‘de ve her cinsde şahid (4) den ve ğâyibden ve zâhirden ve bâtından ve elân haber ederüm kim hiss olmaz illâ hareketle olur (5) pes eger şâmit olup anda hareket olmasa anda hiss olmazdı dağı görünmezdi dağı (6) havâs-ı zâhirde ve bâtında derk olmaz pes bu aḥvâlur ‘illetlerin efâ‘îl-i nefis bâbında (7) zıkr ederüz pes halkdan sonra vâcibdür kim ‘uluvva ‘urüc êde dağı biz ol ecelden (8) ta‘âlâ dedük zîrâ cemî‘ maḥlûkâtdan anı ref‘ eyledük dağı maḥlûkür hilâfinca vaşf (9) êtdük maḥlûk muḥdeş olıcağ biz dedük kim muḥdiş olan vücûda gelmez tâ ihdâş olmayınca (10) pes hâlik anı ihdâş êdüp dağı hâdeş ismiyle tesmiye olınuş fâ‘ilün fi‘liyle (11) pes hâdeş ve muḥdeş iki maḥlûk oldılar ve hâlika târiğ ve ta‘âlâ hâdeş ve muḥdiş (12) demek olmaz dağı biz dedük kim tağyîr bulmaz zîrâ tağayyüri ve müteğayyüri halk êtdi (13) netekim söyledük maḥlûk şâbit olıcağ neşv dağı şâbit olur ve neşv şübüt bulursa (14) tağyîr şübhesüz mevcûd olur dağı dedük kim hağğ ta‘âlâya vağt yoğdur zîrâ (15) vağtı ol yaratdı dağı ‘ömri ve mu‘ammeri yaratdı ve ‘ömrün miğdârı bir vağtten vağt-i (16) âhire varıncadır pes hâlik celle ve ‘âlâ vağti halk êtdi külliyeş dağı hâlikle maḥlûk mâbeyninde (17) vağt olmaz andan biz dedük kim cevheri yaratdı pes hâlik cevher degüldür dağı külli (18) ve cüzi halk êtdi ve ol cevheri kendü zâtından yaratdı demek olmaz eger öyle (19) olaydı rübübiyyet mütecezzî olurdu ve her cevherde mevcûd olurdu zîrâ hâlik evvela

91b

(1) lāyık degüldür kim muhdeş ve muhtāc ola evvelā levn kıbtī zu' munca ve ol fir' avundur kim Nīl (2) deryāsında ğark olındı anuñ zu' mı buydıkim hālīk halkı kendü nefsinde yaratdı (3) dañı her şey kim hālīk ve mañlūkdur fazīleti ekmel olan rübūbiyyete añağkdur fir' avunuñ i' tiğādı (4) ve zu' mı buydıkim biz dēdük ve yine biz dēdük kim ittişāli yaratdı her cevher için ve her (5) şey kim cemī' 'ūğūl aña yetiše bu haber 'azmden pes dinlemez kim hālīk bir şeye muttaşıl olur zīrā (6) ittişāli kendü yaratdı ve ittişāldan ve muttaşıldan ol idi ve cevheriyyeti halk 'etdi (7) zīrā cevheriyyet ittişāli ve infişāli kabūl eder ve cevheriyyetden ğayri muttaşıl olmaz (8) ve muttaşıl olmayana munfaşıl dēnilmez ve hālīk celle zikre muttaşıl ve munfaşıl olmaz pes nu' ūt-ı (9) hams budur kim zikr olındı ve bu zikr olan ebvāb şol beyānı cem' eder kim şābiyuñ (10) ve eşhāb-ı nücūm ve eşhāb-ı tabāyi' ve eşhāb-ı eşnām hāta 'etmişler ve hayvāna ve nīrāna (11) 'ibādet eden ve eşhāb-ı 'ubūdiyyetinüñ hātasın beyān eder ve fikretle ehl-i 'azm ve ehl-i (12) remād ve ehl-i hacāra dañı her kim da' vā 'etdi kim esrden ğayri kendüye bir ilah vardur dañı (13) zu' m eden kim hālīk emretti kim ğayriye 'ibādet edeler bu zikr olan cümle tavāifüñ hātasın (14) ve dālāletin beyān eyler andan biz vāzı' 'etdük istivā'-yı halkdan hilkatde ve 'ubūdiyyetde (15) pes bu zikr 'etdükleri ahvāl cāyiz degüldür ve hālīk ta'ālā emretmez kim ğayriye 'ibādet (16) olına ve dēdikleri ma' būd 'ābid gibi ola pes 'ābid ve ma' būd iki mañlūk olur pes emr eder (17) bir muhtāc kendü gibi bir muhtācdan taleb eder kim nesneye kādır olmaya zīrā 'ibādet talebden (18) 'ibādetdür pes mañlūka ism şaffet ve 'ubūdiyyet lāzım oldı ve hālīka ism-i 'uluvva (19) rübūbiyyet tebārek ve ta'ālāya dañı biz celle dēdük zīrā havāssla bir şeye kādır

92a

(1) olmaduk ammā bu azīm ef' āliyle istidlāl étdük ve bildük kim halk étdüğinden a'zam (2) ve eceldür tebārek-i isme dağı biz 'azze dēdük zīrā gördük kim mümteni' dür ve kimsenün (3) kudreti yoğdur ammā kendü istedigine kādirdür dağı bir şey' olmāz illā irādetiyle pes (4) 'azīz kahırla ve halkuñ üzerine kudretle dağı biz dēdük kim andan ğayri ilah yoğdur (5) zīrā gördük kim halkı yoğdan var eyledi ve andan ğayri bir kimse bir şey' ihdās édüp (6) yaratmadı kim hađđ ta'ālā yaratdığı 'ālemden ğayri ola tebāreke'l-lah ve illā ilahe ğayri (7) dağı ađad dēdük zīrā mađlūka s̄anī ve müte'addid ve muzā'af gördük ve mađlūk (8) dan evvel olan vađdāniyyete delālet étdi dağı bir oldur kim aña s̄anī olmaz ve bir şeyi (9) kabül étmez zīrā kabül s̄anīdür ve s̄anī ve ađaduñ hilāfidur ve vāhid bir ismdür (10) kim nizām-ı vāhıde delīldür pes ismiyle ma'lūm oldıkim andan evvel bir şey' yoğdı zīrā (11) vāhıdden evvel bir şey' olmāz kabl- el-kağldür pes andan evvel şey olmayacak kendü dağı (12) şeyden olmaz ve şeyden olmayacak bir şey için degüldür dağı bir şeyün içinde (13) degül ve bir şeyün sebebiyle degül ve bir şey ile olmak cāyiz degüldür ve bu eşyādan münezzeh (14) dür ve bu eşyā vāhidün olmak lāzımdur kim mālīk ola ve kendüye izāfe olına (15) ve ol icād eyleye zīrā eşyādan evveldür ve eşyayı ihdās étdi zīrā bir evvel kim (16) andan evvel olmaya andan sonra olan eşyāya delālet éde ammā ol eşyāyla (17) anuñ üzerine delālet olunmaz kim müdrīk ve mađdūd ola tebārek- Allah Rabb (18) el-'ālemin dağı şamed dēdük zīrā her kim bir emr taleb éderse ğāyete (19) ref' éder dağı anı zarūretle ve cehdle t̄alib olur zīrā enfüs mađlūkına

92b

(1) ğāyetdür şiddetde ve ıztırābda ve ma'rifet-i enfüsde ve ğamız-ı hilkatinde kādır (2) ve karīb ve rağımdür pes ol sebebden aña şamid oldular zarūretten ve (3) şiddetinden ve ilhāhdan dağı zunūn ve ebātil andan sākıt olup kibriyyetden (4) hađđa teveccüh édüp aña şıgındı ve yā rabb dēdi tebārek ve ta'ālā 'uluvv-i ekbīrā (5) dağı

dédük kim anuñ kabli yoğdur z̄irā eşyāyı gördük andan şorıra ḥādīs (6) oldı pes bir evvel oldıkim andan evvel olmaya ve ba‘de daḥı olmaya z̄irā (7) ḥalkuñ fenāsın gördük bildük kim ḥālkuñ evveli ve āḥiri olmaya tebārek ve ta‘ālā (8) daḥı dedük kim mükevvindür z̄irā kendüye mükevvin yoğdur ve kevnı kendü (9) tekvīn eyledi ve kevn bir şeyüñ ismidür kim birşeyüñ şebātına delīldür muḥdeş (10) ve mübtedi‘ olmaya belki lem-yezeldür daḥı kevn ile delālet étdikim lem-yezal ve lā-yezaldür (11) ta‘ālā ise el-azīm daḥı dāyim dedük ve lem-yezal ve lā-yezaldür ve zevāli (12) yoğdur z̄irā zevāli ḥalk étdi zāyil olmaz ve dāyim oldı z̄irā kāmildür (13) ve ziyāde ve noğşān arja dāḥil olmaz daḥı ziyādeyi ve noğşānı ḥalk étdi (14) ve mekānı ve zamānı ve ḥudūdı ve evḳātı yaratdı tebārek-i isme daḥı dedük kim (15) ismi Allah dur z̄irā bu ismle cemī‘ eşyādan aḥaşşdur ve cemī‘ kelāmdan (16) daḥı bu ismle ḥalkdan bir şey’ tesmiye olınmāz ve daḥı gördük her şeyüñ bir ismi (17) ve bir şıfātı ve bir na‘tı vardur ve gördük kim bu ism-i eşyādan bir şeye ıtlāk (18) olmaz bildük kim ve dedük kim bu ḥālkuñ ismidür tebārek-i isme ve z̄ikre daḥı (19) ferd dedük z̄irā eşyāya muḥteliṭ olmaz ve eşyā daḥı arja ḳarışmaz

93a

(1) pes eşyā vāḥid degüldür ve ḡayrından müstağnī degül pes ihtiyācından ḡayri (2) ḳabül étdi ve arja muvāfiḳ oldı ṭabī‘atle yā cevherle yā fi‘lle yā ḳuvvetle (3) daḥı gördük kim ḥālīḳ celle ve ‘ālā bu şıfatlar anda yoğdur kim maḥlūḳda vardur (4) dedük ferddür ve maḥlūḳ zevcdür ve ikidür ve ferd Allahdur daḥı ismlerinden (5) bir ismidür ve zevc maḥlūḳuñ ismidür ve ismlerinden bir ismidür daḥı dedük kim muḥteliṭ (6) olmaz munfaşıl olmaduḡı ecelden ve munfaşıl olmayan muḥteliṭ olmaz ve ihtilāṭ (7) iki şeyden olur birbirini ḳabül éder müşābehette ve birbirinde munfaşıl olur (8) bi‘l-ḳuvve ve bi‘l-fi‘l pes ḥālīḳ-i ta‘ālā ḥalkı ḥalk eyledi daḥı lāyık degüldür kim (9) maḥlūḳ ḥālīḳ gibi ola ḳuvvetde ve fi‘lde ve keyfiyyetde ve cevheriyyetde sübhān-Allah (10) ‘ammā yeşrikun daḥı dedük kim muttaşıl degüldür z̄irā her şeyüñ

üzerine ‘alī gördük (11) ve andan aşağı olan şeye muttaşıl olmaz dağı şebih ve mişl ve zıdd ve muvāfiķ (12) ve muhālif anı yokdur ve ittişāl noķşāna delālet eder ve ittişāldan murād oldur kim (13) kendü kuvvetine kuvvet ve kemāline kemāl ziyāde etmektür görmez misin kim iki müte‘ādī (14) zıdd muttaşıl olmaz ebeden ve müşābih ve mümāsil olan muttaşıl olur pes hādīs (15) ve kadīm ve haķķ ve bātıl ve şavāb ve haṭā bunlar birbiriyle ittişāl bulmazlar zīrā (16) birbirine ğayri mu‘īndür ve dağı birbirini helāk eder ol ecelden mābeynde hiç (17) ittişāl ve infişāl olmaz dağı ‘ālem dedük zīrā her şeyi miķdārla (18) ve ‘ilm ile gördük dağı bir şey anı fāni étmez ve her şeyi ol yaratdı dağı (19) aḥvāline ‘ālimdür ve bizden evvel ne oldıysa ve bizden sonra ne vāķi‘ olursa

93b

(1) cemī‘ sine ‘ālimdür dağı ‘ilminüñ nihāyeti yokdur dağı kevnüñ evvelinden āhirine (2) varınca ve fenāsına dağı ‘ālimdür zīrā inķizāyı ve fenāyı haķķ étđi ve ibtidādan (3) icād étđüĝi eşyāyı inķizāsına dek kudretiyle ve ‘ilmiyle cāridür dağı (4) kādīr dedük zīrā bir şeyi görmedük kim haķķ ta‘ālā haķķ étđüĝi (5) gibi haķķ eyleye dağı haķķ ta‘ālā hibe étđüĝi gibi hibe éde zīrā hibe kudrete (6) delālet eder ve kādīr olan hibe ve ‘aṭā eder pes haķķ ta‘ālānıñ kudretine (7) hibe étđüĝine ve ‘aṭāsına istidlāl étđük dağı vāhib dedük zīrā (8) gördük haķķı birbirine dāhil eder dağı ba‘zınıñ kuvvetine kuvvet ve hibe ziyāde (9) eder ve birinden birine hibe vērir ziyāde ile ve noķşānla ve ittişāl ve infişāl (10) cemī‘ haķķda cāridür dağı deyyān dedük zīrā haķķı hikmetiyle (11) deyn étđi nāķışı zāyid ve zāyidi nāķış étđi ve munfaşıla ittişāl ve (12) muttaşıla infişāl vērđi ḥattā istikāmet ve i‘tidāl buldılar pes nāķışı (13) ziyāde ile ıslāḥ étđi istitmām ve kuvvet buldı ve zāyidi noķşānla (14) ıslāḥ eyledi şahīḥ ve mu‘tedil oldı ve munfaşıla ittişālle kuvvet vērđi (15) ve muttaşıla infişālle rāḥat buldı her şeyin miķdārınca ıslāḥ eyledi (16) ve hikmetle i‘tidāl vērđi dağı ḥakīm dedük zīrā her ne kim haķķ (17) étđi istihkāmla haķķ eyledi

ve anda h alel  omadı ve halkun la ifinden (18) ve  alilinden bir Şeyin anı  aciz  tmedi ve ma l k tda l zım olan eŐy yı (19) hikmetiyle halk  tdi ol ecelden hakimdir teb erek ve ta   l  pes hikmetinden

94a

(1) ve l tfundan ve  azametinden efkar ve evh m derk  tmez ve  u ul ve fikr anu  (2) Őifatında  acizdir ve hikmetu  i tiz sına vardı da ı ha   ta   lanu  hikmeti (3) g ricek ol hakim  alime  ubudiyetle i r r eyledi pes l yık deg ld r kim deyn (4) bir Şeyi no Őanla terk  tdi tam m  tmedi eger bir Şeyin n kıŐı terk  derse (5) u  vecihden h l  deg l y  oldur bilmedi vey  bildi ve andan  aciz oldu (6) y h d an a  adir olup bu l  tdi ve bu u  haŐletu  biri m sta im deg ld r (7) kim vaş  tdu g m z ilah halk  zerine bu l  de y  bir Şey anı  aciz  der y  bir Şeyin (8) bilmey p cehl eyleye ve da ı biz la if ded k zir  anu  la if Őun ını (9) g rd k ra metiyle ve refetiyle da ı bir Őey   omadı la if Őun ından ill  (10) (ill ) hibe  d p yaratdı kend  ra metiyle ve ma l k anu  Őifatına  adir oldu ı (11) gibi deg ld r h li u   udretine g red r la if Őun ından ve ra metinden pes (12) hil atine nazar  tdi mu t c g rdi anlara mevhibeler inz l  tdi kim ma l k (13) anu  vaŐfına  adir deg l pes ehl-i edy nu  ba zı Őoyle dedi kim h li  ol (14) ba zı halkına  at   dikim halk  deler andan bid atlar izh r  tdiler da ı anlara (15) denildikim h li  celle ve  al  halkı ibd   d p yaratdı l  min Şey'in vel  fi Şey'in (16) vel  ma a Şey'in vel  kable Şey'in vel  bi-Şey'in  amele'Ő-Şey'en min l -Şey'in vel  (17) Şey'in pes buydı Şifat h li a l zımdur ve ol kimse ki zu m  de h li  (18) halk  tdu g nden gayri bir Şeyi halk  tmiŐ ola bize habere  s n eger (19) bir Şeyi bir Şeyden  amel  tdiyse biz da ı anı  amel  der z ve eger ol Şeyi

94b

(1) ‘aynıyla ‘amel etmek üzere zikir ettiğimizden gayri ola bir mahlûk kâdir degüldür (2) kim eşyâdan bir şey’ ‘amel ede illâ vaşf olunduğı gibi ammâ bir şeyden veyâ (3) bir şeyün içinde veyâ bir şey’le veyâ bir şeyün üzerinde veyâ bir şey gibi (4) veyâ bir şeyün vâsıtasıyla veyâ bir şey’ için pes eger bir hâlik bir şey’i (5) ‘ademden icâd ederse vaşf olunduğı gibi ol evvelden evveldür netekim (6) zikir eyledük dağı halkına mutaşarrıfdur tebâreke ve ta‘âlâ dağı rahîm (7) dedük zîrâ gördük hilkatinden şol kimseye mağfiret ederkim şavâbdan (8) haţaya mütehavvil olup dağı ihsândan isâ’ete ve tã’atdan ma‘şiyete (9) muntaķil olan kimseye merhamet ve hidâyet edüp haţadan sonra şavâba (10) ve isâ’etden sonra ihsâna döndürdi ve ma‘şiyetden sonra tã’ata (11) emr etti hilkatine merhamet eyledi tâ kim emr-i şağırle helâk-i keşir olmayalar (12) pes rahmeti ‘âzîm ve vâsî‘ oldı ve cemî‘ halka şâmil oldı dağı halkun (13) ba‘zı emrini bilürken muhâlefet eyledi ve işmi bilürken ‘âmil oldı ve (14) şavâbı görürken haţaya mâyil oldı pes bu iki kimsenün birine merhamet (15) eyledi emr-i yesir ile tâ helâk-ı keşir olmaya dağı havâyla me’nûs iken ve ol (16) biri kim emrine muhâlefet eyleyüp ve hirâs ile ‘âmil olup şehvetine mâyil oldı (17) ve ol şeytâ’il laţif rûhânîdür kim bir emr-i ‘azîme mürtekib oldı ve halkun (18) emrine ‘ilmi ve ma‘rifeti var iken pes cürmü ve işmi ‘azminden mel‘ûn olup (19) eşedd ‘uķâbla mecâzî oldıkim nâr-ı muzlimenün ihrâķîdur pes rahîmün rahmetinden

95a

(1) müznibün zenbini mağfiret etti istediğı gibi zîrâ mülk ve emr anıdır nice isterse (2) işler ve işledüğinden kimse ana sual etmez ve emri redd olunmaz ve âhir kimseyi (3) mu‘âķib etti fitnesi miķdârınca suçundan ziyâde zulm etmedi ve gayri kimsenün (4) suçın ana yükletmedi ve ziyâde ve noķşân etmedi ‘adlıyla mua‘zzeb etti pes ol (5) sebebden Allah rahîmdür dedük dağı gaffâr gaffâr dedük zîrâ gördük kim halk (6) ve emr anıdır ve andan gayri ilah ve hâlik yoķdur dağı gördük kim mağfireti rahmetinden (7) yarattı ve tamâm halkiçün halk etti tâ halkun külliye

hilkatinde kuşur olmaya (8) dağı gufrān ve ‘afv ve merḥamet êtdi rahmet isteyen kimselere ve andan ğayrī (9) bir kimse görmedük kim zenbe mağfired êde ve mücāzāta kâdir ola dağı bir laṭīfdür kim (10) andan ğayri laṭīf yoğdur ve bir ḥakīmdür kim andan ğayrī ḥakīm yoğdur ve bir deyyān (11) ve vāhibdür kim andan ğayri deyyān ve vāhib yoğdur ve bir kâdir ve ‘ālimdür kim andan ğayri (12) kâdir ve ‘ālim yoğdur ve bir vāşıl ve fāzıldur kim andan ğayri vāşıl ve fāzıl yoğdur (13) ve bir ḥāyıt ve ferddür kim andan ğayri ḥāyıt ve ferd yoğdur ve bir ilahdur kim andan ğayri (14) ilah yoğdur ve bir evvel ve dāyimdür kim andan ğayri evvel ve dāyim yoğdur ve bir mükevvin ve āḥir (15) dür kim andan ğayri mükevvin ve āḥir yoğdur ve bir şamed ve vāḥiddür kim andan ğayri şamed (16) ve vāḥid yoğdur ve bir ‘azīzdür kim ve celīldür kim andan ğayri ‘azīz ve celīl yoğdur ve bir (17) ‘ālī ve ğālibdür kim andan ğayri ‘ālī ve ğālib yoğdur ve bir ḥālikdür kim andan ğayri (18) ḥālik yoğdur pes bu zıkr êtdüğüm evşāfda beyān vardur şol kimseye kim ta‘aḳkul (19) eyleye ve ba‘zı nās bu evşāfuḡ ba‘zısına inkār êder ve ba‘zısına muḳırrdur ve çok kelāmıḡ (20) zıkrüḡ terk êtdük tā kelām muṭavvel olmaya pes şadr-i kelāmıḡ tefsīrī (21) budur ve elselām-ı ‘alī –el-devām

95b

(1) kitābü’l-‘ilel ellezī fe-sırrahu’l- ḳassi ellezī kâne menzilehu bālīnūs (2) ḳāle Bālīnūs Belīnūs dēdi kim şāḥib-i ‘acāyibdür rabbim öñünde dururum dağı illāyı (3) ve na‘māyı zıkr êderüm andan şol şıfātlara vaşf êderüm kim kendü nefsinı vaşf eyledi dağı (4) rahmet ve hidāyet olurum şol kimselere kim ḳavlımı ḳabül êdeler ve kelāmumı inkār êden (5) kimselerüḡ üzerine ḥüccet olurum andan rabbına ḥiṭāb êder gibi durdı dağı dēdi yā rabb (6) ilah sensin ve senden ğayri ilah yoğdur dağı ḥālik sensin ve senden ğayri ḥālik yoğdur baña (7) sen nuşret ve ḳuvvet vēr zīrā kim ḳalbüm za‘īf olup ve cemī‘ a‘zām ditredi ve ‘aḳlum mebhūt (8) olup fikrim münḳaṭı‘ oldı baña ḳuvvet vēr ve lisānımı nuṭḳla cārī eyle ḥattā ḥikmetle tekellüm êderüm (9) oğullaruma ve neslüme ḥattā saña ‘ibādet êdeler yaḳınle ve ma‘rifetle

dağı ma'rifetden sonra (10) seni çok zıkr edeler andan sâkit oldı mā-şā-Allah andan nazar edüp dedi sen (11) 'alīm ve ḥakīm ve ḳadīr ve raḥīmsin bu dört ismi ihtiyār eyledük cümle esmādan ve bu dört (12) ism cevāmi' dūr mā-ba' dı ve mā-ḳabli olan esmāyı cem' eder andan benī -Adem dedüm vaşf (13) étdüğümden sonra dağı cehl anlardan çıkmāmış idi nazar étdük anı benüm oğullarım ne (14) leṭāfetle ḳulumuḡ ma'nāsın derk edesiz ben size dedüm kim 'alīm dūr ammā ḡayri (15) ma'lüm zirā 'alīm ma'lümdan evvel idi dağı ḥakīmdür muḥkem degüldür gerü andan evvel idi (16) dağı ḳadīrdür maḳdūr degüldür dağı ḥālīḳdür maḥlūḳ degüldür ve raḥīmdür merḥūm degüldür ve sāyirdür (17) esmāsı buḡa göredür semī' ve baṣīr ve ḡayr-i zalik kim arḡa na't veyā şaffet düşdi (18) pes ḥālīḳdür ve ḥalḳ yoḡdı görmezmissin kim külliyeñ ḥikmetden ḳabldür dağı vaḳtdan ve ḳıyās (19) dan ve ḥaddan ve mekāndan evveldür pes ḥālīḳ-i tebārek ve ta'ālā zıkr étdüğümüz gibi olıcaḳ

96a

(1) vaşf étdüğümüz şıfātdan ḡayri arḡa bir şıfāt cāyız degüldür ve bu şıfātla muttaşıf (2) olmayan nāḳışdur ve ḥālīḳ degüldür zirā noḳşāñ za'fa delālet eder ve kemāl noḳşāndan (3) aḳvādur pes gerü rübūbiyyet zıkrine rücū' ederiz ve eger kelāmumuz anda ḳaşır olursa (4) lakin mu'ānidler ve mütekebbirler kelāmın söylerüz nuḳūl emr iki ḥaşletden ḥālī (5) degüldür yā oldur kim ḥālīḳ olur vaşf étdüğümüz gibi andan ḡayri ḥālīḳ olmaya yāḥūd (6) ḥālīḳ yoḳdur 'ālem ḡayr-i maḥlūḳ olur semādan ve arzdan ve anlaruḡ aḡvālinden dağı (7) zamānından ve deverānından nuḳūl biz söylerüz kim bu 'ālem iki ḥālden ḥālī (8) degüldür yā kendü nefsinı iḥdās étdi yāḥūd ḳadīm-i lem-yezeldür pes eger kendü nefsinı iḥdās (9) étdiyse evvelden bir şey degüldür dağı cāyız degüldür kim bir şey kendü kendünden zuḥūr eyleye (10) ve buḡa kimse ḳadīr olmaz dağı ma'dümdür ve ḳavl-i āḡir kim ḳadīm ve lem-yezeldür ve bu 'ālem (11) ḳadīm olursa bu zıkr olan şıfāt ve kemāl ḥālīḳ-i lem-yezelde olmaḳ lāzımdur pes bu (12) şıfatlarda bir şey nāḳış olursa ḡayr-i mevcūd bir şey bāḳī ḳalır

ve ol bu ‘ālemde degüldür (13) pes iki emrden hālī olmaz yā tām olur vaşf olduğı gibi yāhūd nāķışdur pes (14) eger tāmmdur netekim vaşf eyledük münkesir olup dağı delālet eder kim vaşf bu (15) maħdūd ve mütecezzī ve mütezādd ‘ālemün degüldür ve eger vaşf étdügümüzden nāķış olursa (16) noķşānı za‘ fina delālet eder ol dağı iki vechden hālī degüldür yā oldur kim ğayri (17) andan etemmdür ve anuñ noķşānı zāhir olur yāhūd evşāfdan nāķış olur ve (18) noķşānı fenāsına ve zevālına delālet eder ve eger zātla ve nefisle nāķış olmazsa (19) anuñ zıddıyyeti te‘ādī üzerine delīldür ve tağallübi helākına delālet eder pes bu ‘ālem helāk

96b

(1) olıcaķ kādīm olmaz yāhūd lem-yezeldür zīrā evveli olmayan āhiri dağı olmaz ve anda (2) zıddıyyet yoķdur dağı āhiriyyet anı nice lāzım oldıysa evveliyyet dağı lāzım olur inķizā ve (3) ibtidā ve zıddıyyet olmağcün netekim vücūduñ zıddı ‘ademdür ve fenānuñ zıddı beķādur (4) dağı ba‘ zı kimseler dediler kim bu ‘āleme ğayrından fesād dāhil olmaz dağı küllde ve cüz’de (5) fāsıd olmaz ammā bu kavlı anlarıñ cehlindendür ol ecelden gördiler kim zıddı zıddına zarar eder (6) netekim hākīm dedi evvel maħlūkdadur hālīķde ‘adem cüz’ içün degül lakin üzerine dāhil (7) olup netekim şāhib-i kevn ve fesād dāhil oldu hattā rücū‘ édüp cüz’e ‘adem éde (8) miķdārınca ve külle dağı ‘adem éde miķdārınca eger külle mübtedi‘ ve muħdeş olursa şümme uķül (9) gerü söylerüm bu mütekebbirlerün eşeri üzerine nīrāna ‘ibādet eden ve nücūma ve eşhāb-ı ŧabāyi‘ün (10) kavlin beyān ederüm ve ol huşūşda söylerüm kim siz eşyādan ğani olan şeye’ ‘ibādet (11) edersiz yāhūd bir şey’ kim eşyāya muħtācdur yā siz ‘ibādet étdüğünüzü ta‘aķķul eder ve ‘ilmī (12) vardur yāhūd yoķdur eger lā dērlerse biz anlara söylerüz siz nice ‘ibādet edersiz bir kimseyi kim (13) ‘ibādetiñizi bilmeye dağı ‘amele kādır olmaya ve eger bilur dērlerse dağı bāḡıl da‘vā edeler biz anlara söylerüz kim (14) anuñ ma‘rifeti kendüden bir cüzdür zīrā mürekkeb ve mütecezzī ve münķasım ve munfaşıldur (15) eger bu hālde olsa pes

lāzım gelür kim cüz ‘ibādet olunup ne yërde olursa (16) dağı nūr ve zemherīr ‘ibādet olına netekim eşhāb-ı hākān dēdiler kıarda (17) ve tōlıda kim ca‘ fer-i şacī zamānında kim ibrahīm ‘aliye el-selām anlara dēdi (18) siz niye ‘ibādet ēdersiz dēdiler kıara ‘ibādet ēderiz pes anlara dēdi (19) baña nār getürün getürdiler dağı kıarı ol ateşle eritdi pes anlara dēdi

97a

(1)görmezmisiz kim eriyüp zāyi‘ oldı sizün a‘ mālınız pes ol kıār şu (2) olup zāyi‘ olıcağ iki fırқа olup ayrıldılar bir fırқа nāra ‘ibādet (3) ētdiler ve bir fırқа şuya tıpdılar dağı şuyun üzerine bir mertebe ateş yağdılar (4) hattā andan bir eşer kıalmadı pes hāzret-i İbrāhim ‘aleyhi-el-selām anlara dēdi kim (5) sizün sa‘ yiniz bātıl oldı dēdiler pes niye ‘ibādet ēdersiz ve senün (6) emrün nedür dēdikim ol Allaha ‘ibādet ēdün kim cemī‘ ‘ālemī ol hāđ eyledi (7) anun gibi bir şey dēnilmez cevher degüldür ‘unşur degüldür anda tül ‘arz yoğdur (8) dağı kendüyle hāđı arasında zamān ve hāđ yoğdur şümme kıale (9) andan dēdi zamānında siz dērsüz kim hāđ ētdi hāđında vađt vardur (10) yāhūd yoğdur kılnā dēdük bir vađt vardur andan dēdi ol (11) vađt anı tağaddüm ētdimi yā ētmedimi kılnā dēdük belki bile hāđ (12) ētdi andan dēdi yā niçün hālik te’hīr ētdi hāđı ol vağte değin (13) kılnā dēdük bizim bir hīn ve vağtimiz vardur ammā ‘ālemden ol vađt (14) yoğdur te’hīr dağı yoğdur dağı ‘āleme dinlemez ki kendü kıdretiyle hāđı icād (15) ētdi ve bu ‘ālem-i ekberde ne var ise niçün te’hīr ētdi andan te’hīr (16) ētmedi illā hāđından sonra pes vađt vağtdan evvel fāsiddür zīrā (17) cāyiz degüldür kim vağtiçün vađt ola eđer biri cāyiz olaydı cümlesi (18) dağı cāyiz olurdı vağtdan vağta ve te’hīrden te’hīre lakin (19) ‘ālem mübtede‘ olıcağ vađt lāzım olur netekim dēdük ve hālik dağı

97b

(1) lâzım olurdu tedbîr-i mevālîd için pes hâlik ve mahlûk mâbeyninde kıyâs (2) ve vaqt ve hadd olmaz velâ lâ- vaqt velâ lâ hadd zîrâ bu umûr-ı azdâd (3) dur ve birbirini zarar eder va hâlik sübhâna ve ta'âlâ bir şey anı zarar etmez ve (4) azdâdı dağı ol halk etdi pes bu ahvâldan sonra bir kavil dedikim (5) hâlik nürdur ammâ göziyle görülmeyen nür gibi degüldür zîrâ bu nürdur kim 'alîmdür ve (6) semî' dür ve başîr ve kadîrdür dağı bize zu' m etdi kim yâ ma'şer-i hükemâ siz bir esmâ'ya (7) 'ibâdet edersiz lakin ma'nâların bilmezsiz pes henüz bu gâlağdan a'zam gâlağ (8) etmediler kim ... kavlin terk etdiler ve Hürmüzün kavlin tutdılar dağı (9) tahtîf edüp gövdelerin döğünlerle yakup ve yüzlerin tıraş edüp (10) dağı seyâhat etdiler ve beriyyelerde ve tağlarda hayrân ve ser-gerdân kaldılar (11) andan biz dedük Hürmüze ve eşhâbına biz size suâl ederiz ol nürdan kim (12) siz zu' m edüp da'vâ edersiz siz anı gördünüzmi yâhûd görmedünüz eger (13) görmedük derlerse anlara dağı evlâdur anlara söylerüz (14) yâ nice da'vâ edersiz ol yâ cirmi olmak gerek yâhûd cirmsüzdür eger cirm (15) olursa altı ciheti olmak lâzım gelür favk ve taht ve halk kuddâm ve yemîn (16) ve şimâl eger bu hudûd anda mevcûd ise bunları birbirine muhâlifdür ve a'lâ (17) gayr-ı esfeldür kâlanı dağı buña göredür ve eger a'lâ ve esfel vâhid derler ise (18) cirm-i müseddesdür dağı altı cihete 'ibâdet edüp istedikleri ciheti (19) ihtiyâr ederler ve bir tayife dağı dedikim müseddes degüldür ve cirmi ve mekânı

98a

(1) kulnâ biz dedük kim nür bir levndür ve levn beher hâl-i cürmde olmak (2) lâzım gelür pes eger siz zu' m etdügünüz gibi olup kim Allah ta'âlâ beher hâl-i şey'ün (3) içinde olur zîrâ bir nürdur kim semî' ve başîrdür dersüz pes ol şey dağı (4) anuñla lem-yezeldür yâhûd ihdâş etmişdür eger derlerse kim anuñla lem-yezeldür oldağı (5) bir hâlik olmak lâzım gelür ve eger ihdâş etdi derlerse netekim şâbiyun (6) demişdür pes hâlik mahlûkla muhteliğ olur andan dediler biz anuñla demezüz ve ne (7) ihdâş

étđi déyevüz lakin bir nürdur kim cemî' envârı halk étđi ve biz ol (8) ecelden nürdur dedük tâ kim zulmet ve 'adem andan ba' id ola biz dağı dedük (9) kim şol hadd kim ma'nâ anuğ intihâsıyla mağdud ola za' f üzre delâlet (10) éder pes huşümet ol intihâyı mağduduğ ğâyetiyle münkaţı' oldı ve hâlik (11) olan celle şenâva ve zikre ve lâ-ğâyete lâ-intihâya sümme kulnâ lehim (12) ba' de zâlik andan sonra biz anlara dedük kim biz isme 'ibâdet étmezük lakin bu (13) ismle müsemmä olana 'ibâdet ederüz dağı biz meskenler ve muhtâclar ve nâkışlar (14) bu ismden ğayrisine kâdir degülüz bununla imân éderiz kim bu ism anuğ ismidür (15) ve hû Allah el-raĥmin ve lem el-esmâ' el-'azâm dağı démezüz kim esmâsına ihtiyâcı vardır (16) lakin biz muhtâcuz kim esmâsıyla tesmiye édevüz pes ol ümmet dediler kim bu ismi (17) siz bir ma'nâyâ tevķi' édermisüz yâ étmezsüz biz dedük bir ma'nâsı vardır (18) kim külliyyetle ve keyfiyyetle ve kemmiyyetle ve cüziyyetle derk olunmaz ve efkâr ve 'uķül-ı (19) zekiyye aña yetişmez zîrâ 'uķül 'âlem-i ekberden maĥlûkdur ve anuğ fiţnatı ve kuvveti ve

98b

(1) ve kuvveti ve ma' rifeti bu 'âlemden geçemez zîrâ bu 'âlemden ve bu 'âlemün içinde olan (2) eşyâyı ancak derk éder zîrâ aşlı vâhiddür ve hâdişdür ve hâdiş olan (3) ebedi ve andan evvel olanı idrâk eyleyemez dağı kendü aĥvâlümüzi söylerüz (4) Allah ta' âlâ ol ecelden göremezüz zîrâ gözlerümüz elvâna ve ecrâma ancak kavî olur (5) pes anlarun ba' zı dedi kim câyizdür 'uķulla görmek â' yân ile degül dağı (6) efkârla havâssla degül kulnâ biz dedük fânü'l-havâssü'l-bâĥneti (7) elletî zanne innehe aķvâ mine'z-zâhireti kim havâss-ı bâĥına siz zann étduğunuz havâss-ı (8) zâhireden aķvâdur hâlik katında müsâvidür hilkatde dağı berâberdür ve (9) hilkatden nâkışdur ve eger dîn kimsenenün 'aklı kâmil olaydı cevheri ve aşlı (10) 'ubüdiyyete 'add étmezdi lakin biz ikrâr étduk rübübiyyetle kim hâliķu gider bizüm (11) 'ubüdiyetime göre dağı bu 'âlemün deverânı gördük kim bizden 'âlâ ve 'âlem

yoğdur (12) dağı helāk olanları idrāk êtdük ve kendü nefsumüze nef^e ve zararā qādir (13) degülüz dağı gördük kim emr üzerümüze cārī olur rāzī olursa (14) olmazsa beher hāl nāfizdür bildük kim emr bizüm elümüzde degüldür ol kimsenü (15) elindedür kim bizi yoğken var eyledi ve qulnā dağı dedük bir kimse (16) nün işidür qulāğı olıcağ bu zıkr olan arā kifāyet êder ve eger bunü (17) hılāfına suāl êderse anü suālī yā muğalaṭadur yāhūd kendü fāsıd (18) ‘aqlına göredür netekim kābus dedi kim hālīq qādir midür tā halkına (19) kendü nefsinı gösterē yāhūd göstermege qādir degüldür hattā ‘ālem görüp

99a

(1) bileler netekim kişi şāhibini bilür gibi ola ve bu sözden murādı fesāddur fe-sa‘ā (2) fi’l-‘arzi bi-ğayri’l-ḥaqq biz söyledük kim maḥlūq hālīq olmaz ve maḥlūq maḥlūqa qādirdür (3) zīrā ikisinü aşlı vāḥiddür ve hālīq celle ve ‘alā ‘unşur degüldür ve ferd ve vāḥiddür (4) pes muḥālif suāl eyledi netekim dedi hālīq qādir midür tā kendü gibi halk eyledi (5) yā ‘ācizdür qulnā biz dedük bu suāl ol suāl gibidür zīrā ol (6) ‘aciz ve idrāk degüldür ve ‘unşur dağı degüldür netekim hālīq-i tebārek ve ta‘ālā vaşf êtdük (7) dağı mümkün degüldür dağı dedi kim hālīq qādirmidir tā bu cemī‘ ‘ālemi ve semāvātı (8) ve arzı bir ḥardal dānesine dāḥil eyleye yāhūd qādir degül ‘ācizdür dedi (9) fenuqūl biz söylerüz kim ‘ālem ma‘dūm iken hālīq anı tekvin ve icād eyledi (10) pes ‘āciz degüldür kim irādeti müte‘allik olursa cemī‘ ‘ālemi bir ḥardal dānesine qoya zīrā qādirdür (11) ve fā‘il-i muṭlaḳdur her ne isterse işler ve fi‘āl-i limā yurīddür tebārek ve ta‘ālā ammā yeḳūlün (12) el-ṭālimün ‘uluvven kebīran pes biz ḥaber êtdük hālīqun emrinden ve Allah ta‘ālā qüdrətinden (13) ve ebediyyetinden ve evveliyyetinden i‘lām eyledük dağı ‘ilminden ve ḥikmetinden ve raḥmetinden ve hibe (14) êtdüğünden ve ‘afvından bildürdük dağı anü şebīhi ve mümāşili ve zıddı yoğdur ve bu ‘ālemi (15) bir şeyden halk êtmedi lakin kendü icād ve ibtidā‘ êtdi ve kendüye qüdrət ve ilāhiyyet (16) ve rübūbiyyet halk eyledi ve

cemî' eşyâyı yaratdı pes hâlikun evşâfi budur ve halkun (17) şıfatı dağı zıkr olındığı gibidür kim ibtidâ' -yı ademden ve inşâdan za' fâdur zirâ (18) ol denlü kudret anlara hibe etmedi ve tefvîz eylemedi ve eger anlara hibe edehydi (19) tâ kim halk eyleyeler pes hâlikle maḥlûk mâbeyninde fazîlet ve nef' kalmaz idi eger

99b

(1) şıfatları müttefik olaydı nuḳul dağı biz söylerüz kim maḥlûk halk (2) olındı zirâ hâlikden ğayrı bir mevcud şey yoğıdı pes eger öyle olmayaydı (3) halkun şun' ı dağı maḥlûk ve muḥdeş ve mübtedi' lâzım gelürdi ve hâlik maḥlûkdan (4) bilinmezdi ve kâle Hürmüz pes Hürmüz dedı ba' zı eş' arında kim hâlik 'adıldür (5) halkına zulm etmez ve cemî' halkına raḥîmdür ve 'aḫası cümlesine vâşıldur raḥmeti vâsi' (6) olduğundandır zirâ cemî' erzâka kefîldür .. el-ḥamd pes bu kavlı hermesün kavlıdür (7) ve rüsul kitâbından hüccetdür şümme nuḳul gerü söylerüz kim hâlik halkı şebîhsiz (8) yaratdı dağı maḥlûk bir cihetde hâlike müşâbeheti yoğıdur dağı Baykümâs ve 'Âbir (9) dediler kim maḥlûk her ne vecihle olursa maḥlûkdur ve anun taşarrufâtı ef' âlde ve ḫabâyi' de (10) dağı ne işlerse cümlesi maḥlûkdur ve fi' le lâzım olan eşyâya dağı lâzımdur zirâ ḫavâss-ı (11) zâhire ile ve bâḫına ile derk olunur dağı maḥdûddur ve vaḫt-i ma' lûmda mübtedi' (12) ve münḫâzi oldı ve andan vaḫt taḫdîm ve te'ḫîr olınmâz belki zamân-ı ma' lûmdadır (13) ve olmaz illâ mekân ma' lûmda ve 'illetle olur pes maḥlûkun na' tı arja lâzım oldı (14) bi-l-külliyeye eger kuvvetle ve fi' le cürm olursa ve eger olmazsa pes fi' l maḥlûk olmayacak hâlikle (15) maḥlûk mâbeyninde na' tla temyîz olunur ve maḥlûkun na' tı arja lâzım gelmez lakin gördük (16) ol ḫişâli kim cemî' halka lâzımdur laḫîfden yâ celîlden kim zühdî olmaya cemî' vücûh (17) dan pes fi' l arja lâzımdur maḥlûk ibtidâ' dan görmiycek olursa olmaz andan mükevven (18) olur ve şâniyen maḥdûddur eger maḥdûd olmayaydı bilinmezdi ve intihâsında noḫşân bulmaz (19) idi ve arja intihâ olıcağı ibtidâ olmazdı netekim inḫızâsı dağı yoğıdur ve üçüncüsü

100a

(1) budurkim şeyden degüldür şübhesüz dördünci oldurkim bir şeyün içindedür ve beşinci budurkim (2) bir şey içündür ve altıncı budurkim bir şeyün üzerindedür ve yedinci budurkim bir şeyün sebebiyledür (3) ve sekizinci budur kim zamānı vardır ve toközuncı budur kim fenāsı vardır ve onuncı budurkim havass (4) altında vāki^ç olmuşdur dağı mevcüddur pes bu on şıfat cemī^ç halka lāzımdur dağı (5) halkdan bir şey yokdur kim bu şıfatlardan müstağnī ola meger terkīb evvele ve şāniye k̄ābil (6) ola dağı bir āhir kavm dediler kim fi^ç lūn aşı yokdur eger aşı olaydı a^ç rāz aña (7) ^çāriz oldı ve a^ç rāz ^çāriz olaydı andan vilādet hūdūş ederdı (8) netekim ezvācdan vilādet hādīş oldı biz dedük kim görmezmisiz eger aşı-ı (9) vāhid olmayaydı ā^ç rāz anda ^çāriz olmazdı ve andan ba^ç id olurdı (10) lakin aşı-ı vāhiddür ve cihet-i uhrāda muhtelifdür ve ihtilāfi yā ruṭūbetle yāhūd (11) yubūsetledür veyā harāretle yāhūd bürüdetledür yāhūd şol a^ç rāzla kim aşıla (12) ^çāriz olmuşdur pes ā^ç rāz-ı ^ç aşere ve cevāhir-i erba^ç a aşılta olur ... (13) ve minhü pes andan zāhir ve bāṭın vardır dağı hālīk böyle halk étđi eger öyle (14) olmayaydı bir ^ç amel rāst gelmezdi ve bir şey bir şeye muvāfiq olmazdı dağı bir şeyi (15) zıddından ba^ç id olduğı gibi birbirinden ba^ç id olurdı dağı fi^ç l bir şeye zarar ve (16) nef^ç étmezdi eger cemī^ç vücūhda aña muhālīf olaydı pes böyle olmak mümkün degüldür (17) zīrā biz görürüz dünyāyı kim maḥlūkuñ a^ç mālindedür ba^ç zun li-ba^ç zin ve ba^ç zun fī ba^ç zin (18) ve ba^ç zun bi-ba^ç zin hayvāndan ve nebātdan ve ervāḥdan ve riyāḥdan ve nücūmdan dağı (19) taşrīf leyl ü nehārdan bu cümle zamān ve duhūruñ ^ç ömrüyledür ve bu seb^ç anuñ a^ç mālī

100b

(1) ^ç alemde muttaşıldur dağı zāyil ve munfaşıl ve hādīş ve maḥlūkdur pes ol ṭāyifenüñ (2) hālī nice olur kim kendü fi^ç llerden inkār étđiler dağı hayvān fi^ç linden fark eylemediler (3) eger anlardan zamān fi^ç linden suāl ederseñ hālīk fi^ç lidür dēyeler

ve eger dehr (4) fi' linden şorarsañ hālik fi' lidür dēdiler ve eger nūcūm fi' linden ve riyāh ve nebāt (5) ve hayvān fi' linden suāl olursa cūmlesi Allah fi' lidür dēyeler pes sāyir hayvānuḡ (6) fi' lini insān üzerine tafḏīl étmezler belki diler kim fazīlet anda' uḡūdadur ve insānuḡ (7) fazīletine fazīlet ziyāde éttiler gerü döndüler dēdiler eger ' aḡluḡ fazīleti olmayaydı (8) emr ü nehy vāḡī' olmazdı görmezmisiz kim ' aḡlı olmayan hayvān gibidür emr ü nehy andan (9) sākīḡ olur pes ol huşūşda fi' l vāḡiddür ve her fā' ilüḡ fi' line müstaḡī' (10) dur ve andan tecāvüz étmez pes ḡoyun fi' li şıḡır fi' li gibi degüldür ve şıḡır fi' li eşk (11) fi' li gibi degüldür ve dişi fi' li erkek fi' li gibi olmaz pes her fā' ilüḡ kendü nefsinde (12) bir ḡāşş fi' li vardur ol sebebden fi' l-i vāḡid idi ve ḡayāt daḡı a' zāda (13) istiḡā' atı var idi tā fi' l éde lakin fi' l muḡadderdür ve maḡlūḡdur ve ḡudret (14) ' amelüḡ ' illetidür ve ' amel ḡudrete sebebdür daḡı rūḡla cesed mertebesindedür daḡı (15) şavt ve eşvāt menzilesindedür ve şavt cesed vāḡī' olup eşvātçün (16) daḡı itmāmına sebebdür ve eşvāt daḡı şavta ' illet olmuşdur eger müctemi' olmuşlardı (17) anlardan biri olmazdı lakin ictimā' larından ḡavī' ve ' āmil oldılar daḡı ikileri (18) birbirine mu' āvenet édüp daḡı ef' ālde ve infi' ālde müşterek oldılar ve infi' āl (19) aḡa dērler kim fi' lden ḡādişdür anuḡ gibi kim bir kimseyi muḡkem şavt édüp çāḡırsa

101a

(1) bir āḡir kimse işidüp feza' ndan muḡtarib oldı pes aḡa ' āriḡ olan feza' (2) infi' āl dēnildi ve vech-i āḡir bir vech-i āḡir daḡı ecrāmda olur ve ol anuḡ (3) gibidür kim bir kişi ḡoprāk üzerine yürüyüp ayaḡı ol ḡoprāḡa muḡkem başdı ol (4) bāşmaḡ ve yürümek anuḡ fi' lidür ve ol eşer kim ḡoprākda ḡaldı infi' āldür (5) kim fi' lüḡ ḡayriḡdür ve buḡa beḡzer ne var ise infi' āl ḡısmındandur buna vesāyir şinā' at (6) gibi kim ecrāmda olur ve ol infi' āl kim aḡa şūret olmaya feza' ve feraḡ gibi (7) ve ta' līm-i ' ālim ve bu cihetden ne var ise kim aḡa şavt ve cūrm olmaya ol fi' le göre (8) ḡadeşdür ve bihi ve minhü ve ḡāle ḡavm-i āḡir daḡı bir ḡavm dēdiler kim yā niçün

halk (9) bir şan'atı göricek dīvār bināsından yāhūd nās elleriyle 'amel étdiler dèmezler bu (10) fulānuñ infi'ālidür feneķülü biz söylerüz kim infi'āl fi'lüñdür ve bihi ve minhü (11) ol ecelden infi'āli terk édüp ve fi'lii teħir étdi vaķtākim infi'āl oldı (12) hāşşiyetine nazār étdük gördük kim fi'l cemi' eşyādan evladur kim anda hādiş oldı (13) pes fā'il fi'lden ve mef'ül-i bihden evlā gördük fā'iline mensüb étdük zīrā anuñla evlādur (14) ve eger fā'il ve mef'ül bihi bir şey kim fi'lide kebīr ola pes fā'il fi'lide evlā olur ve fā'il (15) kaçankim mef'ül bihden müstağnī olmaya fā'ilsiz bir şeyi fi'l étmez pes ikisi fi'lide şerīk (16) olurlar zīrā fi'l anlarıñdur ve anlarıñ içindedür ve ol fā'ildür mef'ül-i bih degüldür pes infi'āl (17) mef'ül-i bih olana ve fā'ile mensüb degüldür lakin fi'le mensübdür ol ecelden fi'le mensüb (18) oldı ve ismini a' mālde terk étdi tā kelām keşir olmaya ... pes hakīm (19) haber étdi dèdikim fülān fi'l étdi ve infi'āl-i fülān dèmedi pes fülānuñ infi'ālinde

101b

(1) haber vèrdi daħı nās ol tarīķ üzerine cārī oldılar netekim görünür teşāvīrden (2) ve cüdrāndan ve haşebden daħı sâyir a' mālden şümme ķulnā andan dèdük (3) fi'lide eger ķadarsız ve miķdārsız olursa ol ğāyetsiz ve ittifāksızdur zīrā (4) ķudret fā'ilüñ ve mef'ülüñ ittifāķına delālet éder anuñ gibi kim bir şey senden ba'id (5) olsa sen anı lems édemesin tā aña yaķın vārmayınca yā ol saña yaķın gele ve bir 'ameli (6) sen anuñ işlemesine ķādir degülsün kim mef'ül-i bih senden ğāyib ola ğattā bir (7) yerde cem' olunca pes fi'lüñ nihāyeti olmayıcaķ ol fi'l olmaz 'aceledür ve eger intihāsı (8) olsa muķadder ve maħdūd olur daħı cāyiz degüldür kim maħdūd ķadarsuz ola ve ittifāķ (9) miķdāruñ 'illetidür ve bir şey maħdūd olmaz illā miķdārla olur kim aña müntehī ola ve cem' (10) eyleye ve cihetler aña ihāta édüp ğattā ğayrıñdan ğalāş eyleye daħı bir mertebe haşr éde (11) tā kim keyfiyyetde ve hāşşiyetde ğayri kimse aña şerīk olmaya ve eger ğayri la-maħlūt olsa bilinmeye (12) ve fi'l olmaya zīrā ķadar ısbāt 'amele delīldür ve ķudret miķdāruñ üzerine delālet éder (13) netekim biz

söyledük şümme nuḳūl gerü biz söylerüz fi' lde kim mālīk aña mālīk oldımı (14) veyā olmazmı pes eger memlūkdur dērse beher ḥāl yā ḥālīḳ için veyā maḥlūḳ için (15) olur pes eger maḥlūḳ için olursa netekim bu millet ehl-i zu' m étdiler kim anlaruñ (16) bir mülki vardur ḥālīḳ aña mālīk olmaz pes eger ḥālīḳ aña mālīk olmazsa iki vech (17)den ḥālī degüldür yā oldurkim aña ḳādir degül ve anuñ ḥilḳatinde ve ' ilminde ' ācizdür (18) yāḥūd aña ḳādir oldı ve bildi ammā terk étdi daḥı ḥalḳ étmegi ve ol bir (19) cihette taşrif éder ol daḥı iki vechi vardur yā oldur anı bi-l-küllīye bilmedi

102a

(1) pes bilmediği şeyi nice ḥalḳ éder yāḥūd olan eşyāyı bildi ve olıcaḳ şeyi (2) bilmedi fenuḳūl biz söylerüz fi' lüñ mülkünde eger mālīk olmazsa (3) ne ḥālīḳ olur ne maḥlūḳ netekim ba' zı ehl-i edyān zu' m étdiler kim ma' lūm degüldür olan ve (4) olmayān ve anuñ üzerine ve hem vāḳi' olmaz netekim ' ilm vāḳi' olmaya pes eger fi' l bu mertebede (5) ise cāyız degüldür kim memlūk dēnile ve velā mālīke vel ma' lūmā ve elān bize lāzımdur kim iḥāṭa (6) édevüz bu ehl-i ḥilāfūñ dēdüklerine taḥrīr ile ve icāz ile fenuḳūl biz (7) söylerüz şol kimselere kim zu' m étdiler inne lā- memlūk ve lā-ma' lūm ve lā- mevcūd ve lā -ḡayri (8) mevcūd pes anlara dēdük kim siz aña mu' terifmisiz yā mu' terif degülsiz eger mu' terifüz (9) dērlerse aşlı terk étmış olalar kim ḡayri ma' lūmdur dēdiler ve eger lā dērlerse biz (10) dēyevüz kim ne sebeble tekellüm édersiz bir şey kim görmiyesiz ve bilmiyesiz andan evvel kimse (11) ler kim zu' m étdiler şol nesne kim ma' lūmdur memlūk ve mevcüddur ve maḳdūrdur ' aleyh olur (12) ve ḡayri ma' lūm olan memlūk ve mevcūd ve maḳdūr-i ' aleyh degüldür nuḳūl biz söylerüz (13) kim ḥālīḳle maḥlūḳ fi' lde müsāvidür yā ḡayri müsāvi pes eger ikisi māzīyi bilüp (14) ve müstaḳbeli bilmeyeler daḥı māzīyi görüp ve müstaḳbeli görmeyeler ve māzīye ḳādir olup (15) ve müstaḳbele ḳādir olmayalar bu aḥvāli ḥālīḳa zu' m eylemek cehtden gelür kim ḥalḳūñ cehtli (16) gibi

cehl etmişdür ve anlara bu üç vecihde ne lâzım olursa anı dağı lâzım olur (17) zîrâ illâ yemlik ve lâ yecid ve lâ-yağadr ve bu kesr ve nokşāndur şol kimselerünj üzerine (18) kim zu‘m etdiler kim hālîk celle ve ‘alā külli şeyhi mālîkdür her cihetde ve eger bu cihetler bunda (19) zu‘mlarınca nāqış olursa pes bu cihetlere qādir olan andan ekmele ve aqdar ve a‘lemdür

102b

(1) dağı bu qudret maḥlūḳ için olursa kim ne var ise anı ‘ilmi muḥiṭ ola ol (2) maḥlūḳ olmamak lâzım gelür ve eger dērlerse kim ba‘zısın bilür biz dēdük kim bildüğü üzerine (3) muqadder olmak lâzım gelür dağı mādāmkim mevcūddur anı mālîk olup ve bilüp ve üzerine (4) qādir olup ve eger mevcūd olmazsa anı qādir olmaz ve bilmez ve mālîk dağı olmaz lakin anı (5) ‘ālimdür ve mālîkdür ve bir vaqt ma‘lūma dağı taqdīr etmişdür kim ibdā nāqış olmaz zîrâ her şey (6) bir vaqt ma‘lūma münqazī olur dağı nokşānı olmaz ve eger vaqt-ı ma‘lūma münqazī (7) olup dağı helak ola ve anı bilmeye ve bu fi‘li kim fi‘l etdi şol recül kim qādir (8) ve ‘ālimdür bir emr üzerine qoya kim anı qādir olmayup ve ‘ilmi anı muḥiṭ olmaya ve mālîk dağı (9) olmaya pes eger hālîk anı ol fi‘li etdiyse anı dēnilürkim hālîḳun fi‘liyledür tebārek (10) isme anı qādir olmaduğuna dağı ‘ilmī anı muḥiṭ olmaya ve mālîk dağı olmaya pes anı (11) ‘ilmi ve mülki ve qudreti maḥlūḳla berāberdür yāḥūd nice ‘uqūbet eder yā hālîk olduğuna (12) nice şābit olur çünkü lâ-ya‘lem ve lâ-yemlik ve lâyıqdur ola ḳulnā biz dēdük kim (13) şun‘ıla ve fi‘liledür yāḥūd degüldür eger fi‘li anı lâzım oldıysa size suāl ederüz (14) şun‘un taşnī‘inden ve taşnī‘-yi şun‘-ı şun‘dan andan anı ziyāde ederüz illā mā lâ (15) nihāyete pes bir şeyden suāl olunup dağı anı ‘illetinden ḥaber edeler ammā cāyiz degüldür (16) kim ‘illetün ‘illetinden suāl olına ve eger eşyādan bir şeye cāyiz olaydı sizün cemī‘ (17) suālünüz dağı cāyiz olurdu pes sizün ḳavlünüz her vechde fāsiddür ḳulnā (18) biz dēdük şol emr kim ‘illetinden suāl olına cāyizedür vaqtākim aşı iḥtilāf üzere (19) ola pes biri ma‘lūla ‘illet olup ve ma‘lūl anı sebebi ve biri dağı meşhūd ‘aleyhi

103a

(1) üzerine şāhiddür ol ecelden meşhūd üzerine şāhid cāyızdır ve şāhīde suāl (2) olunmaz kim bir şāhid āḥir getüre zīrā şāhidūñ şāhīdi iki şāhid olur ammā şehādet (3) vāḥiddür ve şey daḥı kendü nefsiçün şāhid olmaz ve nefsiçün daḥı ‘illet olmaz daḥı (4) lāzım gelür kim şehādet meşhūdun ‘aleyhden ğayrī ola ol vaḫt şehādeti cāyız olur (5) daḥı ısbāt şehādete ‘illet olur şāhid için ve ol kim size zıkr êtdünüz dēdünüz kim (6) bir şun‘dur şun‘ éder pes ikisin daḥı şāni‘a mensüb eyledünüz ammā aşılları vāḥiddür (7) ve şey kendü nefsinı fesād êtmez ve eger nefsinı fesād éderse helāk éder ve ma‘düm ḫalır (8) daḥı cāyız olurdı kim mevti anda olurdı ve bu ḫāl cemī‘ ümemün edyānında münkesir ve (9) ğayri maḫbūldur şümme nuḫūl gerü söylerüz kim ḫareketün ‘illeti ḫarāretdür (10) görmezmin bir şeyün kim ḫarāreti olmaya anuñ fi‘li daḥı olmaz ve bārid mef‘ül-i bih (11) olur ve sākın ve ḫareketsizdür daḥı ṭabāyi‘ erba‘ya i‘tibār olındı pes ṭabāyi‘ (12) nazar olına pes ṭabī‘ atı ḫārr olan fā‘ıldür ve bārid olan mef‘ül-u bihdür daḥı nār ve havā (13) fā‘illerdür ve mā ve arz mef‘ül-ü bih-i mādur pes evvelden fā‘il olan şey nār anuñ (14) vechinde eridür eger öyle olmayaydı arzla müsāvi olurdı daḥı nār anı mu‘āvin (15) olıcaḫ ruṭūbetle taḫlīl üzerine ḫavī oldı daḥı ğayruñ fi‘li anda dāḫil degüldür (16) pes emr zıkr olıduğı gibi olıcaḫ fi‘lden ve ğayri ne olursa delālet êtdi kim (17) maḫlūḫdur şübhesüz daḥı fi‘l beher ḫāl ḫaḫḫ sübhāna ve ta‘ālā sābıḫ ‘ilminde kāyin olmuşdur (18) netekim zıkr eyledük kim ḫaḫḫ ta‘ālā mākāne ve mā yekün ‘ālemdür daḥı Allah Ta‘ālā fi‘le ‘ālimdür (19) ve olmazdan evvel bilür ve‘ilmiyle ve taḫdīriyle ve keyfiyyetiyledür eger öyle olmayaydı

103b

(1) pes fâ' il fi' liyle muhbir olurdu ve fi' l olmazdan evvel gayri ma' lûm olmak lâzım
 (2) gelürdi ve eger ma' lûm ise pes fâ' il muhayyerdür şümme nuqûl gerü söylerüm
 kim maḥlûḳ (3) ḳāyim olmaz illā istitmāmı ve anuḅ istitmāmı olmaz illā neşvle illā
 ve belā ile ve şavābla ve (4) ḥaṭā ile pes eyle olsa zāhir olur kim fi' l cümlesi fâ' ilden
 olur şümme nuqûl (5) gerü söylerüz andanşonra kim fi' l cemī' si fâ' ilden bir cüz' dür
 ve ol belādur daḅı ol (6) fi' ldür kim şavāb ve ḥaṭā andan olur ammā neşvde belā
 yokdur ve anuḅ beyānı budur kim (7) neşv olmaz illā nāsuḅ muḥabbetiyle olur ve
 ammā belā ve şavāb ve ḥaṭā kerihle cem' olunur ve (8) kerihle olur ol cihetden
 müttefik oldılar ve neşv anlara muḥālif oldı daḅı neşv (9) oldıḅı şeyde māddedür ve
 belā' ve şavāb ve ḥaṭā noḳşāndur ve oldıḅı şeyde (10) ḳādir daḅı görmezmin kim
 bālā ne ṭarīḳle belā olunur yā oldur tedricle yāp yāp (11) bālā olur yāḅūd ba' zı bālī
 olur ve ba' zı ḳālūr yā cümlesi bir uğurdan bālā (12) olur ve belā bu üç ḥaşledden
 ḥālī degüldür ve şavāb ve ḥaṭā belādan ol bāb (13) dadur kim ba' zı bālā olur ve ba' zı
 ḳālur görmezmin kim bir ' amel işleseḅ (14) gerek ḥüsn ve gerek ḳabīḅ olsun daḅı
 ol ' amele müdāvet ve çok zamān işledüḅ (15) bir za' f saḅa müstevlī olur kim
 anuḅ ' ameline ḳādir olımsın pes eger aḅa (16) mādde ḥāşıl édüp kim anuḅ
 ḳuvvetin ziyāde edesin ' ameline ḳādir olursan (17) ve ol mādde budur kim yā şarāb
 içesin veyā ṭa' ām yiyesin ve eger mādde taḥşīl (18) étmeyüp ve ḳuvvetüḅ noḳşānda
 ola belā ḳavī olup ve helāk mertebesine (19) varasın daḅı şöyle bilesinki bir kimse
 mādde ve ḅıdāyı ḳabül étmezse ' amele ḳavī

104a

(1) olmaz pes bu ḳavilde taḥḳıḳ oldıkim fi' l fâ' ilden bir cüz' dür ve ol (2) cüz' ma' ā
 zāyıldür daḅı anı istifāde eder ḥattā ḳavī olur andanşonra (3) zevāli muḳadderdür ve
 ḳıyāmı olmaz illā anuḅ üzerine ve ḥālīḳuḅ ḥilḳati bunun (4) üzerine ve ḥālīḳuḅ
 ḥilḳati bunun üzerinedür tebāreke ve ta' ālā pes bu ḥāl eyle (5) olıcaḳ maḥlûḳ ve
 maḥlûḳuḅ fi' li fi-l-cümle maḥlûḳ olur ve ' āḳil olana (6) lâzımdur kim fi' li muḅdeş

bilicek maḥlūk daḥı bilmek gerekdür ve bu ḳavl ve dest (7) ḳavlındendür kim toprāğa ‘ibādet eyledi feḍalle ve eḍalle ve reyżān (8) daḥı zu‘m êtdikim ḥālîḳ ḥalḳ êtdügi kendüye müşābihdür pes biz emri muḥtelif (9) göricek bildük kim buña ḥālîḳ vardur ve her ḥayra ḥālîḳdür daḥı ḥālîḳ külli (10) şeydür ve anlaruñ ḳulları kim maḥlūk ḥālîḳe şebīhdür ol ecelden biz bu kelāmı (11) zıkr eyledük şümme nuḳūl gerü söylerüz ḥālîḳ-i tebārek ve ta‘ālā kim ḥayrı (12) ve şerri ve ḥüsni ve şavābı ḥalḳ êtdi anı ḥāceti yoğ idi ve faḳrından (13) ḥalḳ êtmedi ve cemī‘leri iḳrār êderler kim muḥtāc ve müfteḳır ve mużtarr (14) degüldür zırā bunlar seyyiātudur ve ol seyyiātından berīdür daḥı dedük (15) kim ḳudretle ve ‘ilmle anı ḥalḳ êtdi daḥı dedük kim seyyiātı ḥalḳ (16) eden ḥasenāt ḥalḳından ‘ācizmidür dediler ne‘am ve dost daḥı (17) zu‘m êtdikim ḥayr şāḥibi rabbdur kim ḳādirdür ve anı bir şey ‘āciz êtmez (18) ve şerr şāḥibi şol ‘ācizdür kim seyyiāt ve zulumāt ve beliyyāt anda kāmil (19) olmuşdur ve ḳāle Dīşār daḥı zu‘m êtdikim ikileri

104b

(1) bir şeyden ‘āciz degüldür lakin ḥayr şāḥibi ḥilḳate ibtidā êtdi (2) ibtidā êdicek ol biri daḥı anı muḳābil şerr ḥilḳatine ibtidā eyledi (3) pes bu ḥālet üzere dērler ḥattā el-eyv ve ile-l-ebed biri ḥayr fi‘l êder (4) ol biri daḥı anı mu‘ārız olup şerr fi‘l eyler pes bu iki ḍāll (5) kimseleruñ fāsıd zu‘mları bu maḳūledür ve ḳāle aḥirūn cürmi (6) ḥālîḳ ḥalḳ êtdi ve ḳāle aḥirūn şerr ḥālîḳi ḥalḳ êtdi ve ammā bāḳī ḳalān (7) ümem zu‘m êtdiler kim maḥdūd ve maḥlūḳdur fenuḳūl pes biz söylerüz (8) ol kimselere kim zu‘m êtdiler cürmüñ nihāyeti yoğ daḥı ḡayr-i maḥlūḳdur (9) bize ḥaber êtdük kim cürmüñ cevheri vardur yā yoğdur pes eger (10) cevheri vardur dēyeler biz dēyevüz kim ḳalīli keşrete delālet êder (11) ve eger yoğdur dērlerse ḳullarına naḳız olur ve iḳrārlarına muḥālifdür (12) ve nuḳūl daḥı biz söylerüz kim bu keşirdür bundan ḡayri baḥş (13) êdüñ pes eger bu mütenāhī olursa fāsıd olur ve ḳavlıñüz daḥı (14) fāsiddür andan cürm-i maḥdūddur zırā anuñ cüzī maḥdūd ve cevherdür (15) ve

dağı cüzü müseddesdür zîrâ bir cevher-i vâhiddendür ve bu na't (16) üzerine cāyizdür her huşûşda illâ veznde cāyiz degüldür pes zeheb (17) ve fużza ve kavārîr ve sâyir ecrām anuğ gibidür her birinüñ cüzi külli gibi olur (18) cemî' vücûhda ve maḥdûd olması zâhir olıcağ maḥlûğ olması dağı muḳarrer olur (19) ve nuḳûl gerü söylerüz kim cürm-i fâ' il yâ mef' ul-u bihdür eger mef' ul-u bih

105a

(1) dërlerse dëyevüz kim imtinâ' ya ḳâdir midür degül dërler dëyevüz pes ol mimmâ lâ (2) müntehîler degüldür ve eger dërlerse kim imtinâ' ya ḳâdirdür da' vâların terk êtmîş olalar (3) zîrâ dëdilerkim fâ' il degüldür ve imtinâ' ḥod fi' ldür ve eger dërlerse kim bizüm 'aqlumuz (4) anı derk êder ammâ tağyîrine lisânla ḳâdir degülüz zîrâ laḳîfdür bizüm cevâbumız (5) budurkim ecrâmuğ elḫafî nâr cirmidür ve anuğ fenâsıyla istidlâl olunur kim (6) mütenâhidür ve ebşârla görünen şeye cirm dëdiler ve görünmiyen şey cirm degüldür (7) rûḫdur pes dëdüğünüz cevher nârdan laḳîf degüldür dağı siz ḫalâlet (8) üzerindesiz ve sizün ḳavliñüzden biz beri'yüz ve ne' üzubillah bin zalik (9) ve emsâ şol kimseler kim zu' m êtdiler kim cürm iblîs ḫulḳındandır biz dëyevüzkim (10) siz zu' m êtdünüz kim ḳâdirdür mümteni' dür yâ niçün râzî oldikim şavâb ḫaḫâda (11) ola ve ḫaḫâ şavâbda olur yâ niçün şâhib-ül-ḫasenât ḳodikim seyyiâti (12) anda terkîb êde pes eger şâhib-ül-seyyât şâhib-ül-ḫayr olsa ḫayr fi' lin (13) işlerdi dağı imsâk êtmeyüp tażyî' êderdi ḫattâ şâhib-i şerr aḫa (14) 'arîz olurdi netekim siz zu' m êtdüğüz kim şâhib-ül-ḫayr 'âcizdür kendü (15) ḫilḳatinden 'aczi vardur yâḫûd kendü ḫayrını şerre dâḫil eyledi ve ol (16) ḫayrıyla şerri men' eyleye tâ şerrün ḳuvveti ḳalmaya yâ niçün şâhib-i şerr şâhib-i (17) ḫayrı ḳodikim anuğ ḫulḳını kendü ḫulḳına ḫalt' êde andan 'âcizdür kim ḫıfzına (18) ḳâdir olmadı yâ cehl êdüp anı bilmedi bu ḫâife dëdikim 'aczinden ve cehlinden (19) degüldür lakin irâdeti müte' allîğ olmadı biz cevâb vërdük kim siz anı vaşf

105b

(1) êtdüğüz ol vaşfla kim hâlik hayrı vaşf eyledüğüz kudretten ve ‘ilmden (2) pes bize hayr êdün kudretten ve ‘ilmden şerr midür yâ hayr midür eger dêrlerse şerrdür (3) pes şâhib-i şerri fi‘l hayr ile vaşf êtmış olalar ve ammâ ol kimseler kim (4) dödiler şâhib-i şerrün cehli ziyâde olup ‘ilmi yokdur dağı kudreti şâhib (5) hayr kudreti gibi degüldür lakin kudreti nefesine göredir şerr fi‘linden ve fi‘li aşlına (6) göre ve anuñ miqdârıncadır andan anlara dödük bize haber êdün kim şâhib-i (7) şerrün hükmi nâfiz midür kim kudretine göre şerri halk êde kim biz anı görevüz lâ (8) dödiler dağı dödük bize haber êdün kim şâhib-i hayrun hükmi nâfiz midir (9) kim kendü kudretine göre hayrı halk eyleye kim biz anı görevüz lâ dödiler pes (10) anlara dödük bize haber edün kim hayr şâhibi aqvâ ve aqdar degülmüdür (11) dödiler bilâ- aqvâ ve aqdardur biz dödük pes şerr ve şâhib-i şerrün (12) helâkı ve ‘ademi hayrlu degülmidür ne‘ am dödiler kavlleri bâtil oldı (13) ve eger lâ døyeler kavlleri münkesir olur gerü biz söylerüz kim şerrün zehâbı (14) hayrlu olursa yâ niçün şâhib-i hayr anı terk eyledi kim gördüki (15) hayrdan taqşîr êtmese gerekdi pes şerrün‘ ademi hayr gördük (16) ammâ anı êtmedi pes cemî‘ ‘uqûl şehâdet êder kim fâ‘il şerrü (17) şerrün helâkı hayru menfa‘ atdur zîrâ eger fâ‘il-i şerr olmazsa (18) hayr cemî‘ si vâhid olurdu kim anda ibdâ ihtilâf olmazdı (19) dağı birbirine zarar êtmezdi pes niçün hayr şâhibi şâhib-i

106a

(1) şerri helâk êtmeye tâ kendü halkını andan kırtarıp râhat eyleye (2) pes eger andan ‘âciz degül ise ve anı helâk êtmeyüp terk êderse (3) pes şerri irâdet êtmış ola ve eger anuñ terkin irâdet êtmeyüp (4) lakin andan ‘âcizdür kendü hulqundan ‘aciz êtmış ola kim şerri anlardan (5) men‘ ve def‘ ve ref‘ eyleye Allah ta‘âlâ ‘azze ve celle

SÖZLÜK

A

āb : Far. Su. 75b /18.

abār : < Ar. Su kuyuları. 16a /10, 24b /15.

abāriyye : ?*a.-ı abāriyye* 27a /10.

‘abd : < Ar. Kul, köle. ‘*a.- êdin-* 56b /14; ‘*a.- ol-* 56b /13.

ābī : < Ar. Suyla ilgili. 11a /14.

‘ābid : < Ar. İbadet eden, tapınan. 91b/16.

‘acāyib : < Ar. Garip, tuhaf, şaşılacak. 90b/10; *muḥdeş-i ‘a.-* 75b /18; *şāḥib-i ‘a.-* 95b/2; *şāḥib-i tılsimāt-ı ‘a.-* 3a /17.

a‘ceb : < Ar. Tuhaf, garip. *a.- ol-* 68a /13.

‘acele: < Ar. Çabuk olma, çabukluk. 101b/7.

acı : Acı. 11b /12, 76b /4.

acılığ(ķ) : Acılık. 76b /8 .

‘āciz : < Ar. Güçsüz, yetersiz, zayıf. 99a/10, 101b/17, 104a/16; ‘*ā- êt-* 94a/7, 104a/17; ‘*ā.- ol-* 6b /10, 48b/4, 86a/2.

‘acz : < Ar. Beceriksizlik, yetersizlik. 105a/15, 105a/18.

açıl- : Açılmak. 48a /19, 87a/9.

açuķ : Açık. *a.- ol-* 69b /4.

ad : Ad, isim. *a.- ķo-* 23b /8; *a.- vēr-* 58a /12.

a‘dād : < Ar. Sayılar. 45a /8.

‘adāvet : < Ar. Uyumsuzluk. 52a /10.

‘add : < Ar. İtibar etmek. ‘*a.- êt-* 98b/10.

a’del : < Ar. En doğru, en düzgün. 18b /7.

- ‘aded : < Ar. Sayı, miktar. 10a /5, 50b /19, 54b /11; ‘a-i *ḥarekāt* 50b /3.
- Adem : < Ar. İlk peygamber ve dünyada yaratılan ilk insan. 4a/ 5; *beni-Adem*
“Ademoğulları, insanlar” 95b/12.
- ‘adem : < Ar. Yokluk. 56a /8, 98a/8, 105b/15; ‘a- *ét-* 96b/7, 96b/8; ‘a-i *ruṭūbet*
“rutubet eksikliği” 6b /19, 46a /6.
- ‘ādet : < Ar. Alışkanlık, tabiat. 6b /13, 7a/1, 43b /7, 85a /14.
- ‘ādil : < Ar. Adalet sahibi. 99b/4.
- ‘adl : < Ar. Adalet, doğruluk. 95a/4; ‘a.- *eyle-* 55b /8.
- aḍlā‘ : < Ar. Kaburgalar. 87a/8.
- aḍrās : < Ar. Dişler, arka dişler. 60a /8, 60b /17.
- ‘adüvv : < Ar. Uyumsuz, zıt. 42b/7.
- afāt : < Ar. Afetler. 11b /17.
- ‘afv : < Ar. Bağışlama. 95a/8.
- ağar- : Beyazlamak. 67b /13, 67b /16, 86b/16.
- ağır : Ağır. 12a /7.
- ağız: Ağız. 74b /18.
- ağlaz : < Ar. Kabalık, galiz olma. 75b /11 ; a.-i *ṭabāyi* 36a/7.
- ağleb : < Ar. En kuvvetli. 74a /12.
- ağna : < Ar. Çok zengin. 53a /4, 78a /8.
- ağşān : < Ar. Budaklar, dallar. 90a/1.
- ağziye : < Ar. Yiyip içilen şeyler. 67a /16.
- aḥad : < Ar. 1. Bir. 92a/7 2. Kişi, kimse. 3b/9.
- aḥaff : < Ar. Hafif, düşüncesiz. 51b /3.
- aḥaqq : < Ar. Yetkili. 91b/3.
- aḥaşş : < Ar. Çok özel. 92b/15.
- aḥcār : < Ar. Taşlar. 13a /11, 24a /19, 26a /19; a.-i *abāriyye* 27a /10; a.-i *ḥadīdiye*
26a /7; a.-i *kibāriyyet* 26b /3; a.-i *müzābe* 27b /3; a.-i *nāruḥ* 30a /18; a.-i
nuḥāsiyye 25b /17; a.-i *ruṣāsiyye* 26b /2.

- aḥḍar : < Ar. Çok yeşil, yemyeşil. *a.- ol-* 28a /14.
- aḥfā : < Ar. Çok gizli. *a.- ol-* 75a /5.
- aḥir : < Ar. Son, en sonra, öteki. 67b /19, 95a/2; *cins-i a.-* 51b /14; *ḳavl-i a.-* 96a/10.
- aḥkam : < Ar. En hikmetli 90b/17.
- aḥmer : < Ar. Kırmızı, kızıl. 14b /15, 15b /4, 23b /10; *dem-i a.- ol-* 50a /5; *ḥ.-i aḥmer* 25a /3.
- aḥvāl : < Ar. Durumlar, oluşlar. 26a /11, 36a /19.
- aḥyār : < Ar. İyi huylu, faziletli olanlar. *ṣaḥībetü'l-* a.- 1b/3.
- aḥz : < Ar. Kabul etme, alma. *a.- ét-* 88a/4.
- aḥzār : < Ar. Yeşil. 26a /4, 79a /14.
- aḳ : Beyaz. 25b /14.
- aḳ- : Akmak. 47a /4.
- aḳall : < Ar. Çok az. 6b /14.
- ‘aḳd : < Ar. Bağlama, biraraya gelme, rapt etmek. 23a /4; ‘*a.- é-* 12a /18, 21a /19; ‘*a.- ol-* 44a /1; ‘*illet-i ‘a.-* 28a /7.
- aḳdām : < Ar. Ayaklar. 72a /6.
- aḳdar : < Ar. Değerler, kudretler. 102a/19.
- aḳdem : < Ar. İlk, önceki, daha önceki. 64a /13.
- ‘āḳil : < Ar. Akıllı 4a/ 10; ‘*ā.- bāliḡ ol-* “bülüğa ermek” 2b/9.
- ‘āḳile : < Akıl, zeka. *ḳuvvet-i ‘ā.-* 72b/3.
- ‘aḳl : < Ar. Akıl, us. 98b/9.
- ‘aḳim : < Ar. Kısır. 5a/14.
- ‘aḳreb : < Ar. 1. Zehirli bir hayvan. 70a / 13 2. Burç. 11b /11.
- aḳreb : < Ar. Yakın, benzer. 28b /7, 62a /8; *semm-i ‘a.-* “akrebin zehiri” 70a / 14.
- aḳşā : < Ar. En son, uzak. 31a /8, 83b /12.
- ‘aks : < Ar. Ters. ‘*a.-ine* “tersine” 5a/9.
- aḳtār : < Ar. Taraflar, yanlar. 4b /8; *a.-i arzda* 24a /14.
- aḳub : < Ar.Toz. 35a /16.

aḳvā : < Ar. Çok kuvvetli. 105b/10.

al- : Almak. 59b /12 *ḳoku al-* 74b /16.

a‘lā : < Ar. 1.Yüksek. 2a/10, 35a /9; 2. Gökyüzü. 10a /7; 3. Baş, ilk kısım19b/7;
felek-i a.- “gökyüzünde olduğuna inanılan dokuzuncu kat” 6a/19.

‘ala-ḥide : < Ar. Ayrıca, tek başına. 9b /7.

a‘lem : < Ar. Bilen, bilgin. 68a /12.

‘ālem : < Ar. Dünya, cihan. 45b /7, 50b /9, 67b /12, 96a/6; ‘ā-i ekber 50a /10, 51b /8,
 97a/15; ‘ā-i *kebīr* 6a/5, 55a /6; ‘ā-i *ṣaġīr* 55a /6, 65b /4; *ṣalāḥ-i ā.*- “dünyanın
 iyileşmesi, düzelmesi” 27b /10; *eṭrāf-ı ‘ālem* “etraf, yaşanılan çevrenin her
 tarafı” 3a /9.

‘aleyh : < Ar. Karşı, karşıt. 102b/19, 103a/4; *maḳdūr-ı ‘aleyh* “ Onun gücü, kuvveti”
 102a/12.

alıḳo- : Alıkoymak. 15b /12.

‘ālim : < Ar. Çok okumuş, bilgin. 32b /19; ‘ā.-i ekber “ büyük bilginler” 45a /4.

‘ālīm : < Ar. Allah’ın sıfatlarından olup “bilgisi ezeli ve ebedi olan” anlamına gelir.
 93a/19.

Allah : < Ar. Tanrı. 95a/5; A.- *ta‘ālā* 103a/18.

almās : Elmas. 12a /13.

alt : Üst’ün karşıtı. 33a /13.

altı : Altı rakamı. 97b/15.

altıncı : Altıncı. 100a/2.

altmış : Altmış rakamı. 88b/8.

altın : Altın. 13b /5, 18b /14.

‘ām : < Ar. Sene, yıl. 91a/3.

amā : < Ar. Ama. 2b /19, 2a/14, 3b/19.

a‘māl : < Ar. İşler. 56b /16, 97a/1.

‘amel : < Ar. 1. Etki, kullanım, iş. 12b /8, 71a/16; ‘a-*ēt-* “yapmak” 11b /11, 66b /15,
 67a /5; ‘a-i *mübāṣeret-ēt-* 66b/18; 2. Niyet. ‘a-*ēt-* 24a /11.

‘āmil : 1. işleyen , yapan. 13a /4; 2. Sebep, etki. 30b /18; ‘a.- ol- 10b /15.

‘amūd : < Ar. Direk, sütun. 2b/4, 2b/6, 2b /10, 24a /12.

an- : Anmak. 70a / 4.

ana : Anne. 90b/9.

aḡā : Ona. 11a /4, 86b/4, 99b/19.

‘anāşır : < Ar. Elemanlar, unsurlar. 21a /18, 31b /11, 33b /2; ‘a-ı *kuvvat* 33b /9;

ḥiffet-i ‘a.- “hafif unsur” 60b /14.

ancaḡ : Ancak. 98b/2, 98b/4.

ancılayın : Öyle, o şekilde. 10a /7, 11b /1, 11b /14, 12a /7.

anda : Onda, orada. 10b /7, 22a /14, 103a/15.

andan : Ondan. 39b /5, 11a /8, 14a /1, 100a/7, 100a/9; a.- *ötürü* 7b /10, 11a /9; a.-

şoḡra 5b/12 , 7b /13 , 21a /10.

anı : Onu. 14a /16, 27b /15, 43b /12.

a‘nī : < Ar. Yani. 68a /2 .

aḡla- : Anlamak. 3b/19.

anlar : Onlar. 26b /5, 56b /1, 102a/8.

anuḡ : Onun. 1b /17, 15a/5, 30a /7.

ara : Orta, ara, mesafe, iki şeyin arası. 4b /15, 39b /4; a.- *yer* 9a/1.

‘arab : Arap. *diyār-ı ‘a.-* 42a/16.

a‘rāz : < Ar. Olgular, işaretler, alametler. 15a/17, 22a /16, 100a/6; *nefs-i a.-* 1b/7.

ard : Geri, arka. 35b /10.

arı : Temiz. 11b /18.

arż : < Ar. Dünya, toprak. 37b /2, 40a /13, 103a/13; a.-ı *cānib* 59a /18; a.-ı *ḥumūzet*

79a /3; a.-ı *imsāk* 87a/5; a.-ı *kuvvat* 68b /10; a.-ı *laḡīf* 52b /14; a.-ı *şakīl* 75a /12;

a.-ı *şiddet* 82b /1; *aḡṡūr-ı a.-* 24a /14; *cins-i a.-* 63a /9; *eczā-yı a.-* 69b /19;

ḡarāret-i a.- 59b /18; *ḡarr-ı a.-* 62a /5; *ḡaşerāt -ı a.-* 36b /15; *imsāk-ı arz* 41a /9;

i‘tidāl-i ṡabāyı‘ a.- 37b /12.

‘ārız : < Ar. Etkileyen. ‘ā.- ol- “ tesadüf bulmak” 15b /11.

art- : Artmak. 5b/19.

artuḡ : 1. Fazla. 36a /15; 2. Bundan sonra. 85a /15.

‘arz : < Ar. Genişlik, en. 56a /4; ‘illet-i a.- 40a /16; *bāṭın-ı a.- 35a /9; buḡūl-i a.- 33b/13; ḡillet -i arz 33b /1.*

‘ārzi : < Ar. Toprağa ait, toprakla ilgili. 56a /14.

arziyye : < Ar. Toprakta yetişen. *ṭabi‘at-ı a.- 62b /10.*

a‘şāb : < Ar. Sinir, damar. 84a /1; *eṭrāf-ı ā‘şābe* “sinir uçları” 83b /12.

aṣābi‘ : < Ar. Parmaklar. 48b/5; *a.-yi ‘ulyā 87a/14.*

asān : < Far. Kolay. 12a /17.

‘asel : < Ar. Bal. 73b /1.

aṣīl : < Ar. Sağlam, kökleşmiş. 10b /17.

‘asīr : < Ar. Zor, güç. ‘a.- ol- 38a /18.

aṣbāḡ : < Ar. Boyalar. 11b /3.

āṣār : < Ar. Eserler. 3a/13; *a.-ı ‘ulviyye 3a /13.*

‘aşf : < Ar. Rüzgarın kuvvetli olarak esmesi. 33b /20.

aṣfer : < Ar. Sarı. 27a /5, 78b /14; *kibrīt-i a.- 26b /5; nār-ı a.- 78b /17.*

aṣḡar : < Ar. Çok küçük. 23a /19; *felek-i a.- 69b /3.*

aṣıl : < Ar. 1.Asıl, temel, esas. 23a /13, 38a /14; *a.-ı vāḥid 100a/8; aṣıl ol- 46b /16; 2.*

Doğrusu, gerçeği 74b/12; *a.-ı ḡilḡatinde 51a /12.*

aṣla : < Ar. Hiçbir zaman. 2a/11, 17b /4.

aṣlān : Aslan. 72a /5.

aṣliyyet : < Ar. Hususilik, seçkinlik. 42b/10.

aṣāḡa : Aşağı, alt. 76b /3, 80b /6, 93a/11.

‘aşere : < Ar. Onlar sayısı. 38b /2; *daḡāyık- ı ‘a.- 38b /12; ecnās-ı a.- 37b /15.*

aṣikāre : < Far. Açık, meydanda. *a.- ét- 64b /15.*

at : At. 37b /10.

‘atā : < Ar. İhsan. 93b/7; ‘a.- ét- 94a/14.

ateṣ : < Far. Ateş, hararet, kızgınlık. 2b/13, 11b/8, 14a/3.

atla- : Atlamak. 59a /14.

aţvel : < Ar. Çok uzun. 42a /10.

ay : Ay. 60b /11.

ayaĸ (ġ) : Ayak 68b /11, 101a/3.

‘ayān : < Ar. Açık, görünür. ‘a.-*ét*- “gözler önüne sermek” 6a/8; ‘a.-*ķıl*- “görünür, açık yapmak” 50b /4; *ihţilāf-ı ‘ayān* 2a/13.

ā‘yān : < Ar. Gözler. 98b/5.

aymaz : Gafil, çevresinde olup bitenlerin farkında olmayan. 2b/5.

‘ayn : < Ar. 1. Göz. *ţurfetu’ul-‘a.*-87b/12 ; 2. Kaynak. 54a /12, 63b /9; *sebeb-i ‘a.*-80b /16.

ayır- : Ayırmak. 15b /3.

ayrıl- : Ayrılmak. 11a /8, 57b /4.

ayru : Ayrı. 13a /5; *a.- düş*- 7b /4.

ayruĸ : Başka, ayrıca. 68a /4.

az : Az. 57b /19.

a‘zā : < Ar. Organlar, üyeler, uzvlar. 47a /8, 84a /7, 95b/7.

azal- : Azalmak. 20b /1.

a‘zam : < Ar. Daha büyük, çok büyük. 92a/1.

‘azām : < Ar. Kemikler. 59a /3.

‘azamet : < Ar. Ululuk, büyüklük. 50a /9 .

‘azb : Tatlı. 73a/9, 76b /3 ; ‘a.- *ét*- 76b /13; ‘a.- *ol*- 28a /17.

azdād : < Ar. Zıtlar. 81a /1, 97b/4.

azfār : < Ar. Tırnaklar. 83b /14.

azīm : < Ar. Büyük. 92a/1; *emr-i ‘a.-c* 94b/17.

‘aziz : < Ar. Muhterem. 92a/4.

‘azm : < Ar. Niyet. ‘a.- *ét*- “niyetlenmek, hedeflemek” 7a /17; *ehl-i ‘.*- 91b/11.

‘azm : < Ar. Kemik. 89a/3, 89a/5.

‘azze : < Ar. Aziz olsun! 92a/2.

B

bā : < Far. Birşey sahibi. *b.- hikmete* “ hikmet sahibi” 2b/5.

bāb : < Ar. Kısım, bölüm. 103b/12; *b.- nebāt* 38a /11.

bābā : 1. Baba. 90b/9; 2. Manevi önder. 90a/19.

bābīlī : < Ar. Babilli. 43a /16; *kaşab-ı b.* 43a /19.

ba^ç de : < Ar. Sonra. 92b/6, 98a/12.

ba^ç dehū : < Ar. Ondan sonra. 18b /10, 21b /1.

bağla- : Bağlamak. 16a /12.

bağlan- : Bağlanmak. 68b /5.

baħr : < Ar. Deniz. 62a /6, 72a /19.

baħş : < Ar. Konuşulan şey, bahis. *b.- ét-* 104b/12.

ba^ç id̄ : < Ar. Uzak, irak. *b.- ét-* 13b /4; *b.- ol-* 101b/5; *mekān-ı b.* 65b /3.

ba^ç iş : < Ar. Sebep olan. 41b /10, 66b /12.

bağar : < Ar. Sığır. 34 a/ 18, 69b /11 .

bağıyye : < Ar. Artan, artık. 8a /16, 69a /11.

bāķi : < Ar. Devamlı, kalıcı. 7a /12; *b.- kal-* 82b /15; *b.- ol-* 67a /10; *cevher -i b.* 76a /3.

bālā : < Far. Yüksek. 103b/10 .

balğam : < Ar. Eski tıp inancında vücutta olduğu farzedilen dört unsurdan biri.

Diğerleri kan, sevda (kara safra) ve safradır. Bunların birbirine oranı mizaç

özelliğini ortaya çıkarır ve dengenin bozulması durumunda ise çeşitli hastalıklar

ortaya çıkar. 78a /8; *b.- ebyaz* 47a /9.

bālīķ : Balık. 61b /1, 61b /4, 62b /8.

bālī : < Ar. Eski, köhne. *b.- ol-* 103b/11.

bālīğ : < Ar. Bülüğe eren, ergin. *b.- ol-* 85b/17; *āķil-* *b.- ol-* “bülüğe ermek” 2b/9

baņa : Bana. 1b/5, 96b/19.

bārid : < Ar. Soğuk. 10b /13, 58b /16, 76b /10; *b.- ü raṭb* “soğuk ve nemli” 5b/10, 5b/14, 13a /19; *b.- ü yābis* “soğuk ve kuru” 5b/14, 20b /19, 29a /15; *cild-i b-* 89a/5; *gālib-i b.-* 27a /18.

barmaq: Parmak. 83b /4.

bāş- : Basmak. 101a/3, 101a/4.

başr : < Ar. Gören *n.-i b.-* 79b /9.

başīr : < Ar. Gören, anlayan. 95b/17, 98a/3.

başīret : < Ar. Önden görüş, sezış. 63b /9.

baş : 1. Baş, kafa. 37b /13, 69a /12; 2. Önder. 90b/4.

başka : Başka, diğer. 20a /17.

başla- : Başlamak. 23a /11, 29a /12.

baṭī : < Ar. Yavaş. *b.- ol-* 36b /3.

bāt- : Batmak. 65b /1.

bāṭıl : < Ar. Boş, beyhude, yalan. 53a /6, 96b/13.

bāṭın : < Ar. İç, görünmez, gizli. 5b/5, 69a /17; *b.- ét-* 29a /18; *b.- eyle-* 59a /12; *b.-a var-* 30b /13; *b.-i arz* 35a /9; *ḥavass-ı b.-* 98b/7; *ḥumret-i b.-* 23a /3.

bāṭş : < Ar. Zor ve şiddetle yakalayış, sertlikle tutuş. 60b /4.

ba‘ uz : < Ar. Sivrisinek. 64a /5.

ba‘ zı : < Ar. Bir kısmı, birazı, kimi. 22a /10, 38a /8, 103b/13.

ben: Ben. 3a /11, 10a /1, 40b /14, 89b/8.

bed’ : < Ar. Başlama, başlangıç, başlayış. *b.- ol-* 16a /6.

bedel : < Ar. Karşılık. 69a /2.

beden : < Ar. Vücut, cisim, gövde. 66a /19 , 70a / 16.

behāyim : < Ar. Dört ayaklı hayvan. 55b /12, 64b /8.

beher : < Far. Her, her bir, her biri. 3b / 8, 103a/17; *b.- ḥā/* 3b / 12.

beḳā : < Ar. Devam, bakilik. 56a /15.

belā : < Ar. Bela. 103b/18.

beliyyāt: < Ar. Felaketler, kederler. 104a/18.

- belki : < Far. İhtimal, olabilir. 39a /9, 99b/12.
- belli : Bilindik, aşikar. *b.- ol-* 48b/17.
- ben : 1. tekil kişi zamiri, ben. 1b/14.
- benī : Oğullar. *b.-Adem* “Ademoğulları, insanlar” 95b/12.
- beñze- : Benzemek. 65a /12, 75b /15, 81a /3.
- berāber : < Far. Birlikte. 18b /8; *b.- ol-* 74a /4.
- berī : < Ar. Kurtulmuş, salim, temiz. 104a/14; *b.- ol-* 56b /16.
- beriyye : < Ar. Çöl, kır. 97b/10.
- berķ : < Ar. Şimşek. 9a/1.
- berr : < Ar. Toprak. *devābb-ı b.-* “kara hayvanları” 34a/2.
- berrāk : < Ar. Nurlu, parlak, açık. 23a /7, 31a /5.
- berrāni : < Ar. Harici, yabani. 10b /6 .
- beslen- : Beslenmek. 88b/13.
- beş : Beş rakamı. *b.-inci* 100a/1.
- beşer : < Ar. İnsan. 4a/ 10.
- bevl : < Ar. Üre. 58b /17.
- beyān : < Ar. Açık söyleme, bildirme. 14a /9, 50a /15, 95a/18; *b.- ét-* 1b/13, 21b /1, 88a/6; *b.-ol-* 32b /20.
- beyāz : < Ar. Beyaz. 13a /18, 22a /7, 77b /13; *b.- ol-* 23a /18; *ḥadd-ı b.-* 77b /14; *levn-i b.-* 77b /12.
- beyz : < Ar. Yumurta. 60b /13.
- biķāʿ : < Ar. Topraklar, yerler. 22b /13.
- bidʿ at: < Ar. Sonradan gelenler. 94a/14.
- bihimā : < Ar. Onlardan. *maʿmūl-ı b.-* 30b /18.
- biķāʿ : <Ar. Yerler, topraklar. 21a /17.
- bil- : Bilmek. 3a /9, 94a/5, 104a/9.
- bilā- aķvā : < Ar. Kuvvetsiz. 105b/11.
- bilā-şekk : < Ar. Şüphesiz, tereddütsüz. 90b/6.

bildir- : Bildirmek. 99a/14 .

billür : < Ar. Oldukça parlak ve şeffaf bir taş veya çok saf ve temiz beyaz cam, kristal. 25a /10, 25a /12, 29a /14.

bile : Bile. 89b/9.

bilin-: 46b /11, 78a /7.

bi-l-itmām : < Ar. Tamamlayarak, bitirerek. 10a / 17.

bi-l-küllīye : < Ar. Büsbütün, bütün bütün. 53b /13.

binā : < Ar. Yapı. 32a /14.

bir : Bir. 50b /5, 101a/2;b.- ān 2b/12; *b.- evvel* 92b/6; *b.- kimseyi* 100b/19; *b.-şey* 10a /7; *b.-kaç* 90a/8; *b.- yere* 30b /3; *b.- hālden bir hāle* 39a /9.

birbiri : Birbiri. 8b /17, 100a/15.

bişür- : Pişirmek. 29b /2.

bit-: Çıkmak. 86a/7 .

biz : Biz. 12b /4, 32b /14, 100a/17.

boynuz : Boynuz. 61a /14, 70a / 2.

bögrek (g) : Böbrek. 85b/19 ..

bölük bölük : Bölük bölük. *b.- ol-* 58a /2.

bölün -: Bölünmek. 31b /9.

böyle : Böyle. 38a /7, 71b /7; *b.- ol-* 30a /14.

bu : Bu. 10a / 16, 103a/8.

buğdāy : Buğday. 61a /11.

bugün : Bugün. 54b /17.

buhl : < Ar. Cimrilik. *b.- ét-* 94a/6, 94a/7.

buḥār : <Ar. Buğu 19b /10, 54a /15, 85a /5; *b.- kop-* 82a /6; *keşret -i b.-* 9a/5.

buḫūl : < Ar. Sebzeler, yeşillikler, otlar. 33b /15, 34b /18; *b.-i arz* 33b /13.

bul- : Bulmak. 10a /8, 88b/4; *vuşūl bul-* 29b /16, *kuvvet bul-* 30b /11, *çāre bul-* 2b /12, *istikāmet bul-* 4b /12, *kemālin bul-* 10a /8, *kerāmet bul-* 11a /7, *nihāyet bul-*

27a /14, *fazīlet bul-* 33a /1, *mecāl bul-* 60a /12, *şihhat bul-* 65a/11, *hayāt bul-* 78b /5, *raḥat bul-* 93b/15.

bulaş-: Bulaşmak. 6a/14.

bulud : Bulut. 9a/4, 75b /18.

buncılayın : böyle, böylece. 20b /11, 40a /9, 71b /6.

burc : < Ar. Güneşin ayrılmış olduğu on iki kısımdan herbirine verilen ad. 10b /12, 11a /13, 14a /3, 10b /14; *b.-ı vāḥid* 12a /10.

burķāt : ? 27b /13.

burūc: < Ar. Burçlar. 7b /11, 14a /7, 50a /17; *b.-ı eflāk* 50a /19; *ḥudūd-ı b.-* 31a /9.

burūn : Burun. 43a /19, 74b /16.

buyur- : Buyurma, söylemek. 1b/4.

buz : Buz. 78b /11.

bürūdāt : < Ar. Bkz. Bürüdet. 65b /11.

bürüdet : <Ar. Soğukluk, soğuk. Metinde yer alan açıklamaya göre herşey dört tabiatden meydana gelir ve bunlar bürüdet, ḥarāret, raḥb ve yābisdir. 5a/4, 77a /5, 89b/6; *b.- bul-* 38b /7, *b.-i havā* 78b /10; *b.-i mā* 37b /2; *ifāṭ-ı b.-* 73b /7; *sebeb-i b.-* 6a/9.

büssed : < Ar. Mercan (taş) 40b /18, 41a /11, 41b /10.

bütün : Bütün. 61a /11.

büyü- : Büyümek. 66a /18.

büyük : Büyük. 31a /3; *b. ol-* 85b/16.

büyüt : < Ar. Mekan. 84a /18.

büzil- : Büzülmek. 72a /11.

C

cāmi^ç : < Ar. Toplayan, içine alan. *c.- ol-* 55b /10.

cāmid : < Ar. Donmuş, cansız. 47a /10, 49b /6, 86b/4; *c.- êt-* 8b /15, 26a /13, 28b /13; *c.- ol-* 21b /14, 28a /9, 49a /12; *muḥḥ-ı c.-* “donmuş ilik” 44a/7; *ḥ.-i cāmid ol-* 22a /4; *muḥḥ-ı c.-* “donmuş ilik” 44a /7.

cānib : < Ar. Taraf, yön, yan. 9a/16, 59b /15, 59a /19; *arż-ı c.-* 59a /18.

cāri : Ar. Cereyan eden, oluşan 68a /4, 93b/3, 93b/10; *c.- eyle* “oluşturmak” 95b/8; *c.- ol-* “oluşmak, meydana gelmek” 61b /8, 65a /14, 101b/1.

cāyız : < Ar. Uygun olan, yapılmasına müsaade olan, olabilir. 38a /17, 91b/15, 102a/5; *c.- ol-* “uygun olmak” 97a/17, 102b/16, 103a/8.

cāzibe : < Ar. Çekim. 61b /7.

cedī : < Ar. Oğlak burcu. 10b /12, 10b /13.

cehd: < Ar. Çalışma, çabalama. 92a/19.

cehl : < Ar. Bilmemezlik. 95b/13, 96b/5, 105b/4; *c.-êt-* “cahillik etmek, bilmemek” 3b/18, 102a/16l, 105a/18.

celb < Ar. Çekme, kendine çekme, çekim. *c.-êt-* 80b /1; *sebeb-i c.-i şehvet* 80b /2.

celīl : <Ar. Büyük, ulu. 95a/16, 99b/16.

celle : < Ar. “Yüce ve aziz olun” anlamına gelen bir dua sözü. 91b/19; *c.- ve ālā* “Tanrı için söylenen bir saygı sözü” 3b / 3; *c.- şenā va* 98a/11.

cem^ç : < Ar. Toplama, yığma. *cem' êt-* “biraraya getirme, toplama” 2a/10 32a /2, 4a/ 8, *cem^ç ol-* “iraraya gelme, toplanma” 44a /4, 84b /18, 80a /16.

cemā^ç at : < Ar. Topluluk. 13b /15, 53a /2.

cemī^ç : < Ar. Cümle, hep bütün. 2a/19, 22a /12, 73a /6, 100a/16; *c.- ‘ālemden* 3b/19; *c.-i ecsāddan* 11b /12; *c.-i eczāsı* 18a /15; *c.-i eşyāda* 15b /8; *c.-i felekūj* 8b /11; *c.-i ḥilkatūj* 3b / 6; *c.- ṭabāyī^ç* 36a /15.

cem^ç iyyet : < Ar. Topluluk. 18b /4, 18b /8. *c.-inde ol-* 55b /16..

cenīn : < Ar. Karındaki çocuk, döl. 66a /7.

cereyān: < Ar. Hareket etmek. *c.-ét-* 27b /18, 89a/6, 80b /6.

cerr : < Ar. Çekme sürükleme. 61b /8; *c.-ét-* 28b /19.

cerriye : ? *eşyā-yı c.-* 66a /5.

cesed : < Ar. Cansız vücut, beden, cansız maddeler için barındıkları oluştukları kütle.

10a / 17, 12b /7, 100b/14; *c.-i duhnī* 28b /16; *c.-i ebyaz* 14b /11; *c.-i ġalīz* 56b /16; *c.-i ḥadīd* 17a /10; *c.-i insān* 56b /3; *c.-i maḥlūl* 14b /14; *c.-i şāfī* 29a /19; *c.-i şulb* 26b /13; *c.-i yābis* 17a /9; *intikāş-ı c.-* 57b /12.

cesedāniyye : < Ar. Vücut bulma, somutlaşma.

cevāb : < Ar. Cevap. 105a/19.

cevāhir : < Ar. Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar. 2a/14, 38b /14, 53a /6; *c.-i erba'a*

53a /15, 53b /1, 100a/12; *iḥtilāf-ı c.-* 79a /7; *ilel-i c.-i erba'a* 6a/6; *insān-ı c.-* 65b /15.

cevāmi': < Ar. Toplu, bütün. 95b/12.

cevānib : < Ar. Taraflar, yanlar. 47a /3.

cevāriḥ : < Ar. İnsanın el ve ayak gibi uzvları. 83b /11.

cevf : < Ar. İç, boşluk. 19b /11, 26b /8, 46b /3; *c.-e al-* 15b /18, 17a /4.

cevher : 1. Maya, öz. 2a/11, 36a/10, 86a/10; 2. Değerli taş. 15a/18.; *c.-i bāķī* 76a /3;

c.-i esfel 6b /19; *c.-i evvel* 9b /8; *c.-i ḥaceriyyet* 29a /16; *c.-i ḥālid* 66a /2; *c.-i kerīm* 73a /8; *c.-i mümtezic* 53b /8; *c.-i vāḥid* 53b /5; *ḥarāret-i c.-* 6a/10.

cevheriyye : < Ar. Cevhencilik. *ķillet-i c.-* 38a /19.

cevheriyyet : < Ar. Maden, öz, değerli taş. 91b/7.

ceviz : < Ar. Ceviz. 49b /6.

cevzā : < (Ar. Cevzā') İkizler burcu. 13a /9, 18a /10.

cezb : < Ar. Çekme, çekiş, kendine çekme, çekilme. 59b /6; *c.-ét-* 18b /5, 70b /5, 85a

/1, *c.- ol-* 8a /10.

cibāl: < Ar. Dağlar. 25b /8.

cihet : < Ar. 1.Yan, yön, taraf . *c.- ol-* 97b/15; 2. Yüz, yer. 91a/3; 3. Sebep, vesile, bahane, ilgi 22a /14, 67a /19; 4. Vazife, hizmet. 102a/18; *c.-i uhrā* “diğer taraf” 100a/10.

cild : < Ar. Deri. 81b /1, 89b/4, 82b /19; *c.-i bārid* 89a/5 .

cimā‘ : < Ar. Çiftleşme. 64a /19, 64b /14, 66b /13.

cinn : < Ar. Gözle görünmeyen mahluk. 56b /8.

cins : < Ar. Tür, çeşit, soy. 12a /19, 26a /19, 77b /6; *c.-i ahir* 51b /14; *c.-i arz* 63a /9; *c.-i eşyādur* 77b /3; *c.-i hareket* 70b /15; *c.-i vāhid* “tek bir cins” 27b /14; *c.-i sūkūn* 70b /15.

cirm : < Ar. Cisim, hacim, büyüklük. 15b /4, 15b /5, 16a /3, 82a /9; *c.-i ġalīz* 63b /19; *c.-i müseddes* 97b/18.

cism : Beden, gövde. 64a /11.

cismāni : < Ar. Ruhani karşılığı. 80b /17; *c.-i ġayr-i mürekkeb* 63b /18; *c.-i mürekkeb* 63b /17; *c.-i türābi* 71a/5; *hilkat -ı c.-* 2a/4.

cüdrān : < Ar. Duvarlar. 101b/2.

cümle : < Ar. Bütün, hep, 11b /19, 42a /18, 100a/19.

cümleten : < Ar. Bütün, hep, hepbirlikte. 26b /16, 50b /10, 54a /12.

cürm : < Ar. Suç, günah. 94b/18i 104b/9; *c.-i fā‘il* 104b/19; *c.-i maḥdūd* 104b/14; *ḥāl-i c-* 98a/ 1; *ṣāhib -i c.-* 66b /3.

cüz’ : < Ar. Kısım, parça, bölüm. 10a /15, 70b /3; *c.- i esfel* 7a /12; *c.-i evsātuḥ* 75a /15; *c.-i evveli* 66a /12; *c.- u laṭīf* 7b /7; *c.-i ṣālīse* 31a /12; *c.-i vāhid ol-* 53b /3.

Ç

çağır- : Çağırnak. 100b/19.

çāre : Far. Çare. *ç.- bul-* 2b /12.

çek-: Çekmek. 77a /5.

çekirdek (g) : Çekirdek. 49a /16.

çevre : Çevre. 84b /11.

çift : Far. Çift. 3a /19.

çiğ : Çiğ. ç.- *ka/-* 29b /3.

çiyne- : çiğnemek. 61a/8.

çoğal- : çoğalmak. 7b /3.

çün : Far. Çünkü, ne zamanki, nasıl ki. 18b /12.

çünkü : Far. Çünkü. 102b/12.

çık- : 1. Çıkmak, yükselmek. 61b/15, 62a/1, 86b/13; 2. Oluşmak, belirlemek. 29a/11, 47a/18.

çok : Çok. 16b /13, 41a /12, 95a/19.

D

dābbe : < Ar. Hayvan, yük ve binek hayvanı. 34a /1, 35b /15, 43a /12.

dāfi^c : < Ar. İtici, iten. 57b /14, 84b /10 .

dağıl- : Dağılmak. 57b /5.

dağı : 1. Dahi, da/de; 3b/2 , 4b/18, 6b/ 2, 6b/3; 2. Daha, hala. 10a/6; 3. Bile 3b/18; 4. Hem. 12b/2; 5. Ve. 3a /5.

dāhil : < Ar. iç, içeri, içeri girmiş, karışmış, biraraya gelmiş. 4b /2, 63a /5, 103a/15; d.- ol- 5b/3, 32a /5, 49a /19; d.- *ét-* 93b/8, 105a/15.

dağāyık : < Ar. Zor anlaşılan, ince ve dikkat edilmesi gereken şeyler. 38b /11, 50a /15; d.- *ı aşere* 38b /12 .

dağīk : Ar. İnce, küçük, duyulup tutulamayan. 38a /18, 42a /15.

dālālet : < Ar. Doğru yoldan ayrılma. 105a/7.

- dāll : < Ar. Klavuzluk eden, gösteren, işaret eden. 74a /6; *d.- ol-* 4a/2, 4a/3.
- ḍāll : < Ar. Günaha girmiş. 104b/4.
- dāne : < Far. Tane, tohum. 46b /7, 61a /11, 99a/8. *ḥardal d.-si* 99a/10.
- ḍarb : < Ar. *ḍ.-i meşel* “atalar sözü, ata sözleri” 73b /2.
- da‘ vā: < Ar.1 Karşı çıkmak. *d.- ét-* 3b/9, 97b/12, 97b/14; 2. İddia. 65a /13, 96b/13.
- dāver : Far. Cenabı Hakk’ın adı. 1b/2.
- da‘ vet : < Ar. Çağırma. *d.- ét-* 64b /2.
- dāyim : < (Ar. dā’im) Devamlı, sürekli; *d.- ol-* 4b /4, 17a /7, 77b /5.
- dāyimā : (Ar. dā’imā) Sürekli, her vakit. 65b /13.
- dāyire : (Ar. dā’ire) Çember. 9a/10, 9a/15, 9a/17; *felek-i d.-* 57b /1.
- ḍayyık : < Ar. Çok dar. 48b/11; *ḍ.- ol-* 22b /10.
- dè- : Demek, söylemek. 2b /15, 95b/10, 75b /19.
- def : < Ar. İtme, uzaklaştırma. 106a/5; *d.- ét-* 46a /16, 81a /4.
- deg- : Ulaşmak, erişmek, dokunmak. 15a/6, 16b /19, 42b/18, 86a/19.
- degin : Kadar. 65b/12.
- degül : Değil. 2b /3, 61b /16, 106a/2.
- dehrec : < Ar. Zümrüt gibi bir kıymetli taş.12b /12, 25b /16, 26a /4.
- dehr : < Ar.Alem, cihan. 100b/3.
- delālet : < Ar. Gösterme, yol gösterme, klavuzluk etme, alamet olma. *d.- ét-* 69a/ 4, 74a/5 , 78a/2, *d.- ol-* 92a/17.
- delīl: < Ar.Delil, ispat, şahit. 64a /3, 76b /16, 92a/10.
- delin- : Delinmek 59b /16, 58b /18, 85a /16.
- delük: Delik. 63a /6, 82a /11, 85a /7, 88b/5.
- delv : < Ar. Kova burcu. 10b /13.
- dem I : Kan. Bkz. balgam. 89a/6 , 89a/11; *d.-i aḥmer ol-* 50a /5; *d.-i şāfī eyle-* 47a /6; *inḳılāb-ı d.-* 84a /12.
- dem II : < Ar. 1. Nefes. 89a/6; 2. An, vakit, zaman. *ol d.-* 47b/6.
- demür : Demir. 23b /18.

- denis : <Ar. Kirli. 1b/7.
- deñiz : Deniz. *d.- şuyu* 76b /8.
- deñlü : Kadar. 25b /14, 99a/18.
- derc : < Ar. Yazılmış kısım. *d.-i felek* 14a /14.
- derecāt : < Ar. Dereceler. 10a /4, 76b /6.
- derece : < Ar. Derece. 77b /11.
- deri : Deri. 48b/15.
- derk : < Ar. Anlama, kavrama. *d.- ét- 2a /2, 94a/1, 98b/2; d.- ey- 3b/16; d.- ol- 91a/6, 99b/11.*
- dermān : < Ar. Kuvvet, güç. 86a/5.
- deryā : < Far. Deniz. 72b /1.
- dest : Bir kavim ismi. 104a/6.
- devābb : < Ar. Hayvan. 34a /2, 35a /1, 37a /2; *d.-i mā* “su hayvanı” 34b /19; *d.-i berri* “kara hayvanı” 72b /1; *haşerāt-i d.-* 36b/16.
- deverān : < Ar. Dönme, dolaşma, dolanma. 33a /8, 35b /13, 40b /6, 47b /14; *d.- ét- 36a /4, 48a /17, 54b /8; d.-i eflākdan* 32b /3, 33a /11, 50b /2, *d.-i felek* 31a /9, 33a /7, 51a /9; *d.-i riyāh* 48a /1; *‘ilm-i d.-i felek* 50a /16.
- devr : < Ar. Dönme, dönüp dolaşma. 64a /6, 10a/19; *d.- ét- 11b /5, 32b /6, 60a /13.*
- deyn : < Ar. Borç.
- deyü : Diye. 58a /12, 68a /4.
- deyyān : < Ar. Ödüllendiren veya cezalandıran Tanrı. 93b/10, 95a/11.
- đıl‘ : < Ar. Kaburga kemiği. 86b/8.
- dırnaç : Tırnak. 61a /18, 69b /11, 83b /15.
- diken : Diken 47a /13, 47a /13, 70a / 18.
- dikil- : Dikilmek. 2b/4.
- diķkat : < Ar. Doğruluk, incelik. 80b /18.
- dil : Dil, konuşma sistemi. 77a /4.
- dile- : Dilemek. 64b /10.

dimāğ: < Ar. Beyin. 87b/8.

dīn : < Ar. Allah'a inanma ve bağlanma. 98b/9.

dinle- : Dinlemek. 91b/5.

diri : Canlı. 9b /16.

diril-: Yaşamak. 61b /14.

diş : Diş. 86a/7, 86b/10.

dişi : Dişi. 5a/9, 12b /14, 30b /17, 58b /9; *d.-ye var-* 5a/11, 5a/12.

ditre- : Titremek. 95b/7.

dīvār : < Far. Duvar. 101a/9 .

diyār :< Ar. Ülke *d.-ı* ‘*arab* 42a/16.

diye : Diye. 66b /19.

dize : < Far. Renk. *d.- dize ol-* “renk renk olmak” 19a /12.

doğun- : Dokunmak. 38b /18, 39a /4.

dost : < Far. Sevilen kimse. 104a/16.

dögün: Yakı, dövme. 97b/9.

dökül- : Dökülmek 86b/19, 87a/4, 82b /17.

dön- : Dönmek. 60a /18, 84b /13, 38b /9.

döndür- : Döndürmek. 12a /2, 29a /3, 37b /19.

dört : Dört rakamı . 2a/8, 37a /4, 44b /3, 76a /5; *d.- tabi'at* “her şey harāret ve bürüdet ve raṭb ve yābisten meydana gelir. Bunlar dört tabiat olarak adlandırılır.” 2a/7.

dūd : < Ar. Kurt, böcek. 55a /4.

duḥān : < Ar. Duman. 6b /13, 12b /5, 19b /15, 41b /5.

duhn : Ar. Yağ. 16b /13, 28b /18, 29a /1; *d.-ı mürekke* 14b /3.

duhnī , duhniyye: Ar. Yağla ilgili.*cesed -i d.-* 28b /16; *ecsād-ı d.-* 28b /15.

duḥūl : < Ar. İçine girme, içeri girme. *d.- et-* 37a /19, 42b/2, 90b/15; *d.- eyle-* 52b /2, 52a /13, 54b /10.

duhūr : < Ar. Devir. 100a/19.

- dur-: Durmak. 2b /13, 39b /15, 68b /18, 95b/2.
 dut- : Tutmak. 42b/11, 79a /2.
 dutıl-: Tutulmak. 30b /13.
 duy- : Duymak. 61b /3.
 dübür : < Ar. 1. Kıç, makat. 75a /9; 2.Bir şeyin gerisi arkası. 86a/11.
 düked- : Tüketmek. 72a /8.
 dükeli : Bütün,hepsi. 25b /9.
 dünyā : < Ar. Dünya. 12a /5, 100a/17.
 dürd: < Far. Tortu, çöküntü. 23b /19.
 düş-: Düşmek. 25a /5, 89a/10, 89b/2.
 düz : Düz, eğri olmayan. 51b /2.

E

- e' ācīb : < Ar. Şaşılacak şeyler. 31a/6.
 eb : < Ar. Baba, ata. 71b /4.
 ebā'īl : < Ar. Boş faydasız sözler, boş inanışlar. 92b/3.
 ebeden : < Ar. Asla, hiçbir zaman, katiyen. 3b/14, 93a/14.
 ebedi: < Ar. Sonu olmayan. 98b/3.
 ebediyet: < Ar. Daimilik, sonsuzluk. 99a/13.
 ebnā : < Ar. Oğullar. *e.-yı hükemā* 90a/15.
 ebşār : < Ar. Gözler, görme nitelik ve güçleri. 105a/6.
 ebvāb : < Ar. Bölümler. 91b/9.
 ebyāz : < Ar. Pek ak, bembeyaz. 13a /1, 14b /15, 78b /18; *e.- ol-* 22a /7, 82a /3, 89b/10; *balğam-ı e.-* 47a /9; *cesed -i e.-* 14b /11; *hacer-i e.-* 25a /10; *k.-i ebyaz* 22a /2.

ecel : < Ar. Sebep, illet. 12b /10, 48b/17, 101a/11; *e.-içün* 57a/2.

ecnās : < Ar. Cinsler, çeşitler, türler. 33b /6, 51a /3, 73a /9; *e.-i aşere* 37b /15; *e.-i hamse* 33a /11, 34b /5; *e.-i hayvān* 33a /12; *e.-i keşīre* 49a /17; *e.-i muhtelifē* 34b /2; *e.-i nebāt* 32b /20.

ecrām : < Ar. Cansız cisimler. 80a /14, 98b/4, 104b/17; *e.-i galīz* 75a /9; *e.-i keşīre* 66b /1.

ecsād : < Ar. Vücutlar, gövdeler. 10a / 19, 14b /17, 77b /16; *e.-i dühniyye* 28b /15, 29a /4, 29a /9; *e.-i evvel* 15a/15; *e.-i hadīdiye* 26b /2; *e.-i harūret* 29a /4; *e.-i hayvān* 87b/19; *e.-i kibrīt* 30a /2; *e.-i müzābe* 15b /9, 19b /8, 27b /5; *e.-i seb'anuḡ* 21a /14; *e.-i zāyibe* 30a /10; *e.-i zuhūr* 21a /11; *e.-i zümme* 31b /2; *'ilel-i e.-* 20a /16; *enfüs-i e.-* 9b /16, *ervāḡ-i e.-* 30a /17; *etemm-i e.-* 11b /17.

ecsām : < Ar. Gövdeler, cisimler. 51a /1, 79b /1; *e.-i nāṭıka* 73a /13.

eczā : (< Ar. eczā'). Parçalar, kısımlar. 29a /17, 53a /9, 66a /11; *e.-yi arz* 69b /19; *e.-yi felek* 45a /8; *e.-yi müteferrika* 5b/13, 29a /16; *e.-yi muhtelifē* 51a /1; *e.-yi müteādde* 51a/12; *e.-yi yübs* 41a /18; *intikāl-i e.-* 50b /10; *keşret -i e.-* 31b /16.

eḡalle: < Ar. Yoldan çıkmış. 104a/7.

ednā : < Aşağı. 2a/10.

edviye : < Ar. İlaçlar. e.-yi nuḡasiyye 25b /15.

edyān: < Ar. Dinler. 103a/8; *ehl-i e.-* 94a/13, 102a/3.

ef'āl : < Ar. İşler, niyetler. 64b /16, 100b/18.

efā'īl : < Ar. İşler, niyetler. 31b /16; *e.-i nefs* 91a/6.

efḡal : < Ar. Daha faziletli. 13b /15.

efkār : < Ar. Ar. 1. Endişe. 2b /14, 3b / 1 2. Düşünceler. 65b /2.

eflāk : < Ar. Semalar, felekler, gökler. 6a/15, 54b /11, 71b /8; *e.-i felek* 6a /10; *e.-i menzile* 10a /6; *e.-i müteḡarrık* 50a /17; *e.-i seb'a* "yedi dünya, Astr. Kamer(Ay), Utarit, Zühre, Şems(Güneş), Merih, Müşteri, Zuhal" 7b /2, 10b /4, 19b /13, 21a /15; *e.-i selāse* 8a /14; *'ilel-i e.-i seb'ā* 6a/7; *burūc-i e.-* 50a /19; *deverān -i e.-* 32b /3; *ḡarekāt-i e.-* 50b /9; *ḡilkāt -i e.-* 50a /7.

efrād : < Ar. Bireyler, fertler. e.- ol- 57b /5; e.-la 37a /17 .

eger : < Far. Eğer, şayet. 26a /4, 71a/1, 100a/13, 106a/2.

egerçi : < Far. Her ne kadar. 24a/10.

egri :Eğri 68b /14; e.- ol- 70b /7.

ehl : < Ar. 1., Sahip, malik. e-i ‘azm 91b/11; e.-i edyān 94a/13, 102a/3; e.-i *hicāre* 91b/12; e.-i *hikmet* 57a /6; e.-i *hilāf*102a/6; e.-i ‘ilme 57a /6; e.-i *remād* 91b/11; e.-i *zu‘m* 101b/15; 2. Usta, maharetli, bilgili. 90b/4; e.- ol- 90a/15, 90a/18, 90b/2; *gayri* e.- 90a/14 ; 3. Bir yerde oturan, bir yerli. e.-i *tūanadan* 2b/2.

ehven : < Ar. Kolay. 11a /7.

ekber : < Ar. Daha büyük, çok büyük . ‘ālim-i e.- “büyük bilgin” 45a /4; ‘ālem-i e.- 50a /10, felek-i e.- 50a/13.

ekil- : Ekilmek. 82b /17.

ekin : Ekin. 72a /11.

ekl : < Ar. Bir şey yemek. e.-ét- 24b /13 e.- ü şurb “yeme içme” 66b/14.

ekle- : Ekleme. 2a /5.

ekmāmiyye: < Ar. Ağaç çiçeklerinin tomurcukları. 49a /7.

ekmel : < Ar. Daha mükemmel ve kusursuz. 34a /13; e.- ol- 91b/3.

ekşerī : < Ar. Çoğunlukla. 83a /16.

eksil-: Eksilmek. 5b/19.

eksük : Eksik. 36a /15.

ekşi : Ekşi. 73a /18, 73b /13; e.- ol- 73b /12, 77a /12, 80b /12.

el : El. 61b /2.

elān : (< Ar. el’ān) Şimdi, şimdiki halde; henüz, hala, daha. 21a /14, 63a /12, 102a/5.

elbette : < Ar. Mutlaka. 86a/5.

elem: < Ar. Keder. 81a /6.

elmā: < Ar. Elma. 78a /6.

elsine : < Ar. Diller, lisanlar. 53b/19.

elṭaf : < Ar. daha yumuşak, nazik, güzel, hoş, iyi olan. 10a /2, 51a /19, 79b /14; *e.-i eṣyā* 75b /10.

elvān : < Ar. Renkler. 77b /17, 80a /18, 98b/4. *envā*[‘]-i *e.-* 2b /3; *nefs-i e.-* 79b /2.

em- : Emmek. 49a /13.

emākin : < Ar. Yerler, mevziler. 15a/3, 21a /17, 42a /19; *e.-i vaḥded* 31a /8.

emcek : Meme. 86a/2, 86a/4.

emlāḥ : < Ar. Tuzlar. 22a /12, 28b /7.

emr : < Ar. 1. İş buyurma, buyrultu. 91b/13, 91b/15; *e.- ü nehy* “emretme ve yasak etme” 100b/8; 2. İş, şey, husu, vakıa, hadise. 68a /1; *e.-i ‘azīme* 94b/17; *e.-i yesīr* 94b/15; *e.-i ṣaġīr* 94b/11.

emṣāl : < Ar. Eş, benzer. 34a /19, 58b /14.

emṭār : < Ar. Yağmurlar. 56b /19.

emvāt : < Ar. Ölüler. *muzlim-i e.-* 58a /6.

emzū : ? 51a /2.

en : En. 68b /14.

enf : < Ar. Burun. 88b/1.

enfes : < Ar. Daha değerli. *ḥulūl-i e.-* 10a /11.

enfüs : < Ar. Ruhlar, yaşayanlar, canlılar. 33a /4, 92a/19; *e.-i ecsād* 9b /16, 10a /10; *e.-i ḥayvān* 64a /2, 64b /12, 65a /1; *ma‘rifet-i e.-* 92b/1

envā‘ : < Ar. Çeşitler, türlüler. 22a /8 ; *e.-i elvān* 2b /3.

envār : < Ar. Aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar. 76a /12, 77b /13, 98a/7; *e.-i ictimā‘* 75b /13.

erānib : < Ar. Tavşanlar. 35b /15.

erba‘a : < Ar. Dört. *cevaḥāḥir-i e.-* 53a /15; *ṭabāyi‘-i e.-* 15b /10; *‘ilel-i cevāḥir-i e.-* 6a/6; *menāzil-i e.-* 87b/15.

erḥām : < Ar. Döl yatakları. 48a /2, 48a /13, 88a/13; *ḥarāret-i ṭ.-yi erḥām* 54a /14; *ittisā‘-yī e.-* 48b/7.

eri- : Erimek. 17a /11.

- eriş- : Erişmek. 3b / 2.
- erit (d)- : Eritmek. 16a/9.
- erkek : Erkek. 5a/11, 38a /5, 58b /9; *e.-e var-* 5a/12.
- ervāḥ : < Ar. Canlar, hayatın cevherleri. 3b / 7, 80a /1; *e.-i ecsādla* 30a /17; *e.-i muḥtelife* 80a /5.
- eryāḥ : < Ar. Rüzgarlar. 8b /17, 32a /16.
- erzāk : < Ar. Yiyecek, içecek. 99b/6.
- es- : Esmek. 47b /6.
- esās : < Ar. Asıl. 2a/15.
- esbāb : < Ar. Sebepler. *e.-i müsebbibe* 91a/2; *e.-i nebāt* 56b /18.
- esbaḳ : < Ar. Çok daha önce olan. 42b/7.
- esed : ? 34 a /18.
- esef : < Ar. Acıma, keder, üzüntü. 44b /6, 68b /18.
- eşer : < Ar. 1. İz, nişan, alamet. 62b /4, 97a/4, 101a/4; 2. Te^c sir, etki. 33a /6, 45b /5, 96b/9.
- esfel : < Ar. Aşağı, alçak, alt. 4b /6, 85a /9, 90b/7; *e.-i ġalīz* 88a/19; *e.-i a^clā* 46a/11; *cevher -i e.-* 6b /19; *ġayr-i e.-* 97b/17.
- eşḫāb : < Ar. Sahipler. 97b/11; *e.- eşnām* 91b/10; *e.- ‘ubūdiyyet* 91b/11; *e.- nücūm* 91b/10; *e.- ḥāḳān* 96b/16; *e.- i ṭabāyī^c* 91b/10, 96b/9.
- eşḳal : < Ar. Ağır yükler. 61a /16.
- esmā : (< Ar. esmā’) İsimler. 95b/11, 98a/16; *e.-yi muḥtelif* 2a/13, 15a/2, 31b /13. *e.-i nücūmī^c* 23b /8; *e.-i nücūmiye* 77b /4.
- eşmār : < Ar. Meyvalar. 44b /10, 45b /18, 90a/1; *e.-i eşcār* 47b /8.
- eşnāf : < Ar. Neviler, türler, cinsler. 41b /11.
- eşnām : < Ar. Putlar. *eşḫāb-i e.-* 91b/10.
- esnān : < Ar. Dişler. 60a /8.
- esr : < Ar. Tutsaklık. 2b /12.

eşrār: < Ar. Bilinmeyen, gizli olan şey. 1b/14, 50b /5, 90a/16; *e.-i ‘ilm* 50a /12; *e.-i ḥafīyye* 50b /16; *e.-i ‘ilm-i ḥafīyyāt* 50a/12.

eşvāt : < Ar. Sesler. 100b/15.

esved : < Ar. Siyah, kara. 15b /4, 27a /12, 79a /16; *ḥacer-i e.-* 27a /11.

eş‘ār : < Ar. 1. Kafiye sözler. 99b/4; 2. Kıllar. 70a / 5.

eşcār : < Ar. Ağaçlar. 33a /10, 48b/15, 82b /9; *e.-i ‘izām* 33a /9, 34a /3; *eşmār-i e.-* 47b /8; *evrāk-i e.-* “ağacın yaprağı” 46a /13.

eşedd : < Ar. Çok şiddetli, kuvvetli, sert. 4b /5, 4b /6.

eşerr : < Ar. Daha kötü. *e.-i tabāyi‘* “tabiatların en kötüsü” 53b /7.

eşit (d) - : İşitmek. 67b /1.

eşk : < Far. Gözyaşı. 100b/10.

eşkāl : < Ar. Biçimler, suretler, şekiller. 53b /19, 54a /1, 88b/2; *e.-i muhtelifē* 31b /7.

eşref : < Ar. En önemli, ileri gelen. *e.-i nebāt* 34a /12.

eşyā : (< Ar. eşyā’) Nesnelere, mevcut olan şeyler. 2a/9, 54b /4, 67a /14, 79b /4; *e.-yi cerrye* 66a /5; *e.-yi keşīre* 71a/18; *e.-yi laḥīfe* 67a /17; *e.-yi muhtelifē* 25a /4, 54a /11; *e.-yi müşebbihe* 91a/2; *e.-yi mü’telifē* 67a /16; *e.-yi mütezādde* 65b /17; *ilel-i e.-* 90a/11; *‘illet-i ‘ilel-i e.-* 2a/18; *cins -i e.-* 77b /3; *elḥaf.-i e.-* 75b /10; *‘ilm-i ‘ilel-i.-* 3a /6; *infīşāl-i e.-* 65b /8.

et : Et. 72a /10.

èt- (d) : Etmek, yapmak. *‘amel èt-11b /11, aḥz èt- 12a /17, ba‘īd èt-13b /4, beyān èt- 14a /14, buḥl èt-94a/6, cāmīd èt-8b /15, cehl èt-105a/18, cem‘ èt-4a/ 8, cezb èt-8a /7, ceryān èt- 27b /18, cerr èt-28b /19, def èt-37b /5, delālet èt- 69a /4, derk èt- 94a/1, deverān èt- 32a /14, devr èt-32b /6, deyn èt-93b/11, duḥūl èt- 5b/4, ‘aḳd èt-12a /18, ‘ayān èt-14a /9, ‘ibādet èt- 91b/11, ezhāb èt-47a /9, feh̄m èt- 2a/19, fikr èt-2b /16, firūr èt-7a /7, ḡalebe èt- 15b /3, ḡalīz èt-9a/13, haber èt-91a/4, haẓm èt-61a /6, helāk èt-62a /1, hücūm èt- 24a /7, ıṣḡā èt-1b/6, ıṣbāt èt- 1b/16, ıṣlāḥ èt-12a /6, ibtidā‘ èt-99a/15, icād èt-93b/3, ictimā‘ èt- 5b/11, ictināb èt-56a*

/1, *idrāk* ét-98b/12, *i'lām* ét- 20a /18, *ifrāt* ét-24b /11, *ifsād* ét- 24b /14, *iltiyām*
 ét-40a /11, *imsāk* ét-44a /4, *imtizāc* ét-44b /4, *izā'et* ét-13b /12, *iḥāṭa* ét-101b/10,
izhār ét-35a /10, *iḥrāc* ét-47a /4, *iḥrāk* ét-78a /19, *iḥsān* ét-3a /2, *iḥtilāf* ét- 32a /2,
iḥtiyār ét-56a /9, *istidlāl* ét-64b /8, *isti'ānet* ét- 40a /6, *isti'māl* ét-57a /15,
istifāde ét-104a/2, *istimā'c* ét- 2a/ 7, *istimdād* ét-14b /4, *istinşāḳ* ét-80a /13,
istihrāc ét-4a/ 7, *iḳbāl* ét- 13b /11, *iḳrār* ét-98b/10, *iḳtibās* ét- 9b /16, *kār* ét-23b
 /18, *kesb* ét- 24b /4, *keşf* ét-13b /15, *ketm* ét-90a/1, *lems* ét-101b/5, *luḫf* ét-2a/6,
men'c ét- 25a /6, *mensüb* ét- 28b /7, *mua'zzeb* ét- 95a/4, *muḳābelet* ét-26a /17,
müdāḫil ét- 18b /9, *müdāvemet* ét- 20b /6, *mülāyemet* ét-16a /10, *mülāyim* ét-
 16a /9, *mürūr* ét-37b /18, *müşābehet* ét-40b /9, *mütāla'a* ét-1b/14, *naẓar* ét-2b/7,
nerm ét- 25b /4, *neşf* ét-41a /17, *neşḳ* ét-30b /11, *nisbet* ét- 25a /7, *nüzül* ét-8a
 /11, *ḫaşr* ét- 16a /1, *ḫaber* ét-18a /4, *ḫall* ét-21b /15, *ḫalk* ét-69b /5, *ḫaml* ét- 69b
 /17, *ḫaps* ét-14b /12, *ḫareket* ét- 32a /16, *ḫaṭā* ét-91b/10, *ḫazb* ét-44a /12, *ḫıfz* ét-
 67a /13, *zıkr* ét-85a /12, *ḫisab* ét- 50b /3, *ḫiṭāb* ét-95b/5, *zuhūr* ét- 5b/2, *ḫurūc* ét-
 29a /10, *pāre pāre* ét- 9a/6, *rağbet* ét-1b/13, *ref'c* ét- 89b/6, *rücū'c* ét-96a/3, *saḫḳ*
 ét- 24a /19, *seyr* ét-27b /7, *siṛāyet* ét-89a/11, *tağyir* ét- 15b /4, *ta'aḳḳul* ét- 66b /8,
ta'zīm ét-3a /18, *tafsīl* ét-40b /4, *taḫfif* ét-30b /4, *taḫlīl* ét- 41a /14, *taḫrīk* ét- 44a
 /11, *taḫsīm* ét- 47b /5, *te'lif* ét-25b /19, *tebdīl* ét- 26b /11, *tecāvüz* ét- 78b /8,
tedāḫil ét-84a /3, *tedbīr* ét-89a/14, *tefekkür* ét-1b/13, *tefriḳ* ét- 13b /14, *teftit* ét-
 12a /1, *tekāşüf* ét- 24a /1, *telif* ét- 3a /12, *telyin* ét- 85b/9, *tenziḫ* ét- 3a /19,
terbiye ét- 88b/11, *terk* ét- 90a/9, *teshīn* ét- 20b /8, *tesvid* ét- 26a /19, *teşbiye* ét-
 24a /19, *teveccüh* ét- 8a /6, *tevellüd* ét- 9a/19, *ḳaşd* ét- 64b /14, *ḳabz* ét- 77a /3,
ṭabḫ ét- 16a /17, *ḳabül* ét- 8a /12, *ḳahr* ét- 81a /13, *ḳalb* ét- 12a /3, *ṭaleb* ét- 80a
 /12, *ḳısmet* ét- 14a /15, *ḳıyām* ét- 50b /14, *sābit* ét- 16a /12, *şu'ūd* ét- 4a/ 13, *şun'c*
 ét- 103a/6, *ṭayerūn* ét- 35b /19, *ṭulū'c* ét- 22a /19, *ülfet* ét- 15b /6, *vaşf* ét- 90a/9,
vaz'c ét- 90a/7, *vuşul* ét- 31a /1, *zevb* ét- 21b /15, *ziyāde* ét- 93a/13, *zu'm* ét-
 91b/13.

étdür- : Ettirmek, yaptırmak. *mümteziç étdür-* 23b /15, *istimdād étdür-* 27b /10, *duḥūl étdür-* 37b /19, *ṭulū^ç étdür-* 42b/11, *şu^çūd étdür-* 44b /17, *tedāḥūl étdür-* 53b /12, *zuhūr étdür-* 60b /4, *şabr étdür-* 64b /11, *ḥavāfir étdür-* 70a / 5, *ḥareket étdür-* 81a/2.

etemm : < Ar. Daha, tam, kusursuz. 34a /13, 37b /13, 96a/17; *e.-i ecsād* 11b /17; *insān-ı e.-i ṭabāyi^ç* 57a /3.

eṭ^ç ime : < Ar. Yemekler, aşlar. 64a/19 ; *e.-i muḥtelife* 67b /14.

eṭrāf : < At. Yanlar, çevreler, uçlar. 47a /17, 84b /9; *e.- da ol-* 62b /16; *e.-ı ā^çşābe* “sinir uçları” 83b /12; *e.-ı ā^çlem* “etraf, yaşanılan çevrenin her tarafı” 3a /9.

ev : Ev. 61b /13.

evāyil : (< Ar. evā'il) Evvel zamanlar, geçmiş zamanlar, evveller. 67b /3.

evc : < Ar. Yüksek nokta. 75a /5.

evhām : < Ar. Kuruntular, vesveseler. 3b / 1.

evḳ : < Ar. Yük, ağırlık. 51b /6.

evlā : < Ar. Daha uygun, daha layık, daha iyi, daha üstün. 101a/13, 101a/12; *e.- ol-* 101a/14.

evlād : < Ar. Çocuklar. 48a /5, 48a /6.

evrāk : < Ar. Yapraklar. 45b /10, 46a /9, 48a /12; *e.-ı eşcār* “ağacın yaprağı” 46a /13.

evşāf : < Ar. Vasıflar, sıfatlar. 57b /11, 95a/18, 96a/17.

evsaḥ : < Ar. Kirler, pislikler. 1b/16.

evsaṭ : < Ar. Orta. 12a /4, 75a /16; *e.-ı eşya* 75b /2; *e.-ı ḥalāyık* 71a/14.

evḳāt : < Ar. Zamanlar, çağlar. 65a /9, 92b/14.

evlek : < Ar. Arazi, sınıır. 7a/2.

evvel : < Ar. 1. Önce, ilk, birinci, başlangıç. 3a /12, 55a/18, 57a/5, 76a/14; *e.-den e.-ı* , *e.-ün e.-ı* “çok önce” 50b/17,66a/3; 2. Eski, geçmiş, geçmiş zamanda, eskiden. 4b /15; *cevher -ı e.-* 9b /8; *ecsād-ı e.-* 15a/15; *laṭīf-i e.-* 55b /6.

evvelā: Ar. Evvelden. 54a /4.

eyit- : Söylemek, sormak. 3a /2.

eyle : Öyle. 3b / 4, 66a /17, 103b/4; e.- ol- 3b/14, 32a /2, 104a/4.

eyle- : Yapmak, etmek. *aḳdām* eyle- 72a /14, *bāṭın* eyle- 59a /12, *beyān* eyle- 91b/14, *cāri* eyle- 95b/8, *cehl* eyle- 94a/8, *cem* eyle- 38b /16, *cezb* eyle- 20b /14, *def* eyle- 17a /19, *derk* eyle- 3b/16, *duḥūl* eyle- 52b /2, *ayān* eyle- 50a /15, *fā* eyle- 52b /1, *farḳ* eyle- 54a /16, *haẓm* eyle- 61a /12, *ışlāḥ* eyle- 93b/14, *icād* eyle- 99a/9, *idrāk* eyle- 40b /7, *imtizāc* eyle- 48b/16, *infişāl* eyle- 53b /6, *iḥāṭa* eyle- 40b /5, *iẓhār* eyle- 70a / 1, *iḥrāc* eyle- 84a /16, *irādet* eyle- 66b /18, *irtifā* eyle- 41b /2, *istidlāl* eyle- 2a/19, *istiānet* eyle- 59b /19, *istifūde* eyle- 48b/3, *istimdād* eyle- 53b /15, *ittifāḳ* eyle- 70b /11, *iḳāmet* eyle- 22b /14, *iḳrār* eyle- 94a/3, *iḳtibās* eyle- 41a /15, *kesb* eyle- 42b/3, *ketm* eyle- 90a/19, *maḥşūş* eyle- 67b /6, *men* eyle- 69a /2, *mensūb* eyle- 103a/6, *merḥamet* eyle- 94b/11, *muwāfaḳat* eyle- 55b /17, *nüfūz* eyle- 85a /15, *nüzūl* eyle- 44a /17, *ḥaşr* eyle- 53b /17, *ḥaber* eyle- 18a /5, *zāhib* eyle- 22a /7, *ḥalāş* eyle- 101b/10, *ḥalk* eyle- 71a/4, *ḥaml* eyle- 44b /5, *ḥıfz* eyle- 67a /11, *zıkr* eyle- 29b /7, *zuhūr* eyle- 29b /8, *ḥurūc* eyle- 69a /8, *ref* eyle- 91a/8, *rücū* eyle- 67b /17, *setr* eyle- 90b/2, *taşvīr* eyle- 50a /14, *ta* eyle- 36b /6, *taḥlīl* eyle- 36a /9, *taḥrīk* eyle- 85a /19, *taḳsīm* eyle- 45b /4, *teş* eyle- 49b /14, *tecḫīf* eyle- 41b /16, *tefriḳ* eyle- 61a /2, *tefvīz* eyle- 99a/18, *telyīn* eyle- 40a /1, *terk* eyle- 56a /1, *tesḫīm* eyle- 23a /10, *tevellüd* eyle- 42a /6, *ḳaşd* eyle- 56b /15, *ṭabh* eyle- 35b /9, *ḳabūl* eyle- 61a /13, *ḳahr* eyle- 56a /17, *ṭarḥ* eyle- 23a /6, *ṭulū* eyle- 44b /18, *vaşf* eyle- 50a /9, *yābis* eyle- 47a /10, *vāḥid* eyle- 36a/16, *sedd* eyle- 63a/4, *ḥall* eyle- 70b/5, *deverān* eyle- 7a/1, *dem* eyle- 47b/5, *aḥz* eyle- 58a/19.

eyzan : Ar. Yine öyle, keza, öteki gibi. 15b /13.

eż' af : < Ar. Daha zayıf, daha kuvvetsiz. 4b /3.

ezāfir : < Ar. Tırnaklar. 68b /19.

eẓdād : < Ar. Karşıtlar. 54b /17.

ezhāb : < Ar. Altınlar. *e.-ét-* 47a /9.

ezvāc : < Ar. Çiftler. 100a/8.

F

fācir : < Ar. Kötü huylu. 57b /8.

fā' il : < Ar. Tesirli. 36a /16, 71a/7, 88a/2; *f.- ol-* 64a /12, 103a/13; *f.- ey-* 52b /1; *f.-i muṭlaq* 99a/11; *fi'-i f.-* 36a /17; *ḳuvvet-i f.-* 63b /15.

faḳr : < Ar. Yokluk, muhtaçlık. 104a/12.

fāni : < Ar. Ölümlü, geçici. 64a /2, 68a /13, 75a /18; *f.- ét-* 93a/18; *f.- ol-* 65b /10, 66b /11, 72a /11; *ḡayr-i f.-* 66b /7.

fāriḡ : < Ar. Bırakmak, kesmek, sona erdirmek. 51a /9; *f.- ol-* 3b / 5.

farḳ : < Ar. Ayrılık, başkalık. *f.- ey-* 54a /16, 100b/2; *f.- ol-* 68b /5, 78a /6, 80a /19.

fārsī : İranlı. *ḳaşab-ı f.-* 42a /15.

fāsīd : < Ar. Kötü, fena, yanlış, bozuk. 98b/17, 104b/14; *f.- zu'm* 104b/5.

fazalāt : < Ar. Fazlalık, vücutta gereğinden çok olan maddeler . 67b /15, 70a / 5, 86b/7, 86a/11.

fazāyil : (< Ar. fazā'il) Güzel vasıf ve erdemler . 55b /17, 56a /9; *ittibā'-yı f.-* 57b /16; *f.-i nefis* 56a /6.

fāzıl : < Ar. Üstün. 95a/12.

fazīlet : < Ar. Erdem, iyi huy. 91b/3, 100b/6.

faẓla : < Ar. Fazla, artık, çok. 8a /16, 61a /17, 86a/16.

feḍalle : < Ar. Yoldan çıkmış. 104a/7.

fehm : < Ar. Anlama, anlayış 1b/6; *f.- ét-* 2a/19, 4a/1.

felāsife : < (Ar. feylesof'un c.) Felsefe ile uğraşanlar, filozoflar, alimler, bilginler. 66b /2.

felek : < Ar. 1. Gökyüzü, sema. 7b/2, 69a/18; *ķubbe-i f.*- 7b/17; gök bilgisi ile uğraşan alimlere göre gök dokuz kattan oluşur. Birincisi *felek-i kamer* “ay” 7b/3, ikincisi *felek-i ‘uḡārid* “merkür” 7a/18, üçüncüsü *felek-i zühre* “Venüs, çobanyıldızı” 7a/8, dördüncüsü *şems* “Güneş” 9a/13, beşincisi *felek-i merīḡ* “Mars” 6b/16, altıncısı *felek-i Müşteri* “Jupiter” 6b/11, yedincisi *felek-i zūḡal* “Satürn” 6b/5, sekizincisi *felek-i şāni* 6b/7; dokuzuncu kat ise *felek-i a‘lā* 6a/19, 8a /6 olarak ifade edilmektedir. 2. Alem, dünya, 32b/6 35b/13, 42a/5; *f.-i aşğara* 69b /3; *f.-i dāyire* 57b /1; *f.-i ekber* 50a/13; *f.-i ḡāmis* 7a/3; *f.-i ittişāl* 19b /2; *f.-i rābi‘* 6b/17; *f.-i rahl* 10b /17; *f.-i sābf* 7b/1; *f.-i sādīs* 7a/10; *f.-i şālīs* 6b/11; *f.-i vāhid* 2a/10; *ḡarekāt-ı f.*- 32b/10; *ḡareket -i f.*- 32b /12 ; *derc-i f.*- 14a /14; *deverān-ı f.*- 31a /9; *eczā-yı f.*- 45a /8; *‘ilm-i deverān-ı f.*- 50a /16; *ķivām-ı f.*- 27b /10; *ķubbe-yi f.*- 7b /17; *ķuvvet-i f.*- 54b /13; *madār-ı f.*- “dünyanın yörüngesi” 33a /1.

fem : Ar. Ağız. 88b/1.

fenā : (< Ar. fenā’) 1. Kötü, iyi olmayan uygunsuz, *f.- nesne* 4a/ 4; 2. Yok olma, yokluk, geçip gitme. 56a/15, 93b/2; *f.-yı havā* “uçan hava” 32b /17, *f.-yı ḡalk et-* “insanın yokolması, ölmesi” 93b/2.

ferah : < Ar. Ferah. 67a /17, 101a/6.

ferc: < Ar. Ar. Dişilerde edep, avret yeri. 58b /15, 58b /16, 69a /2.

ferd : Ar. Tek, yalnız olan şey. 93a/4, 99a/3; *f.- ol-* 3b / 4, 3b / 9.

ferdāni : < Ar. Tek, yalnız. 73b /16.

feres : < Ar. At. 34 a /18.

fesād : < Ar. 1. Bozukluk, çürüme, 39b /13, 66b /3; *f.-a var-* 13b/11; 2. Kötülük, fenalık. 96b/4.

feth : < Ar. *f. ol-* kuşatma, zapdedilme 63b /9; *f.- et-* “elde etmek, kazanmak” 63b /9.

fevķ : < Ar. Üst, yukarı. 27b /8.

feyā : < Yahu, hayret ifade eden bir ünlem. 65b /12.

feylesuf : < Ar. Felsefe ile uğraşan, filazof. 66a /2.

feylesūfīyun : Özel bir isim. “feylesūfīyun cemā‘ atiyüz” 13b /15.

feza‘ : < Ar. Korkma, ümitsizlik, sızlanma. 101a/1, 101a/6.

fırça : < Ar. Grup. 97a/2.

fiṭnat : < Ar. Zihnin anlayışı, zihin açıklığı. 2a/1 , 98a/19.

fıkr : < Ar. Fikir, düşünce. 94a/1, 95b/8; *f.-ét-* “düşünme” 2b/16.

fi‘l : < Ar. Eylem, iş. 99b/17, 100a/15, 103a/17; *f.-ét-* 72b /4, 100b/13; *f.- ol-* 101b/12; *f.-i fā‘il* 36a /17; *f.-i vāḥid eyle-* 36a /16.

fīl : < Ar. Bilinen büyük hayvan, fil. 70a / 16.

fi-l-cümle : < Ar. Nihayette, sonunda, bütün. 104a/5.

fırār : < Ar. Kaçma, ortadan kaybolma. *f.-ét-* 7a /7, 30b /5.

fır‘ avun : < Ar. Mısır hükümdarı. 91b/1, 91b/3.

fitne : < Ar. Kötülük, dinsizlik. 95a/3.

fuḫalā : < (Ar. fuḫalā’) Faziletli, erdemli kimseler. 3a /16.

fuḫza : < Ar. Gümüş. 12b /3, 13b /18,104b/17; *f.- ol-* 13b /10, 20b /5, 24a /10.

fūlān : < Ar. Herhangi bir şahıs, biri. 101a/19; *infī‘āl -i f.-* “birinin, birşeyin etkisi” 101a/19.

G

ḡaffār : < Ar. Kullanın günahlarını affeden Allah. 95a/5.

ḡalaṭ : < Ar. Yanlış, yanılma. 97b/7.

ḡalebe: <Ar. Üstünlük, fazlalık. 64b /12, 73b /11; *ḡ.-ét-* 15b /3, 15b /12.

ḡālīb : < Ar. Galip, fazla, yenen. 8b /13, 20a /10, 34a /4; *ḡ.-i bārid* 27a /18.

ḡālīz, ḡalīze : < Ar. Kaba, kalın, sık, şeffaf olmayan. 16b /6, 42b/13, *ḡ.-ét-* 9a/13; *ḡ.- ol-* 32b /4; *g.-i laṭīf* 32b /11; *g.-i ṭabī‘atı* 60b /16; *işkāl-i ḡ.-* 75a /10; *ṭabāyi‘-i ḡ.-* 66a

/5; *cesed -i ğ.*- 56b /16; *cirm-i ğ.*- 63b /19; *ecrām-ı ğ.*- 75a /9; *esfel-i ğ.*-88a/19; *halk-ı ğ.*- 75b /7; *işkāl-ı ğ.*- 75a /9.

ġalīzat : <Ar. Kalınlık. 35b /10.

ġam : < Ar. Keder, tasa. 2b /14.

ġamām : < Ar. Bulut. 9a/16.

ġāmız : < Ar. Anlaşılmaz, kapalı. *ġ.-ı hilkat* 92b/1.

ġanem : < Ar. Koyun. 34a /2.

ġani : < Ar. Çok, bol. 96b/10.

ġarq : < Ar. Boğulma. *ġ.- olın*-91b/2.

ġars : < Ar. Fidan, yeni dikilmiş ağaç. 42a /7.

ġāyet : <Ar. Nihayet, uç, son. 4a/ 9, 21a /11, 92a/18; *ġ.- yetiş-* 7b /19, 10a /14, 14a /18 ; *ġ.- var-* 7a/3, 32b /9; *ġ.-ine yet-* 17a /14.

ġāyib : (< Ar. gā'ib) Görünmeyen. 91a/4, *ġ.- ol-* 50b /7.

ġayr : < Ar. Ayır, başka, artık, değil. 7b /3, 33b /20, 99b/2; *ġ.-i esfel* 97b/17; *ġ.-i fānī* 66b /7; *ġ.-i hayy* 8a /17; *ġ.-i maḥlūk* 3b / 11; *ġ.-ı ma'lūm* 102a/12; *ġ.-ı muttaşıl* 3b / 11; *ġ.-ı münfaşıl* 2a/14; *ġ.-ı müteḥarrık* 66a /6; *ġ.-ı mevcūd* 96a/12; *ġ.-i zalik* 95b/17; *ġ.-i zāt* 67b /9.

gayrı : < Ar. Bkz. gayr. 53a /11.

ġazab : < Ar. Dargınlık, hiddet, öfke. 55b /16.

gebe : Gebe. *g.- ol-* 60b /8, 60b /11.

gec (géc) : Geç. 62b /7; *g.- ol-* 34a /7, 37b /11; *g.- kal-* 50a /17.

geç- (géc-) : Geçmek. 88b/15, 98b/1.

gece : Gece. 1b/13.

gel- : Gelmek. 2b /15, 13b /1, 60a /12, 101b/5; *cehlden gel-* 102a/15; *harekete gel-* 6a/1; *lāzım gel-* 3b/10; *rāst gel-* 100a/14; *vücūda gel-* 65b/17; *zuhūra gel-* 31a/3; *öñüne geleni* 41b/2.

gerek : 1. Gerek, ihtiyaç, zorunluluk anlamında. 69b /1, 80b /6, 97b/14; 2. İster...ister... anlamında. *g.- ḥüsn ve g.- kabīḥ* 103b/14.

geri : Arka. 9a/14, 70a / 18.

gerü : Yeniden, tekrar. 36b /16, 103b/2.

getür- : Getirmek . 2a/19, 96b/19; *harekete getür-* 57a /16.

geyik : Bir hayvan 70a / 2.

ğıdā : < Ar. 42a /12, 50a /4, 89b/18.

ğılzet : < Ar. Kabalık, kalınlık, sertlik. 24b /5, 39a /18, 56b /2; *ğ.- bul-* 24b /7; *ğ.-i sıkklet* 75b /15; *ğ.-i yubūset* 26a /15; *killet -i ğ.-* 75b /14.

ğıṭā : < Ar. Örtü. 62a /16.

gibi : Gibi. 11b /3, 34a /18, 104b/17; *g.- ol-* 34a /18, 100b/11.

git- (d) : Gitmek,yokolmak. 14a /19, 20b /10, 21a /8, 86a/11; *gide gide* 42b/19.

gider- : Gidermek, ortadan kaldırmak. 27a /1, 40a /14, 76b /11; ruḫbetin *g.-* 26a /13.

gir- : Girmek. 2b /16, 77a /13; *eline g.-e* “eline geçe” 90a/14.

gizle- : Gizlemek. 2b/5, 14b /9, 35a /3, 49b /2.

gizlen- : Gizlenmek. 15a/9, 53b /19, 43b /5.

gizlü : Gizli . 50a /18; *g.- ol-* 50a /18, 60b /1.

gök : Gök 65a /6.

gölge : Gölge. 12b /4.

gönder: Mızrak, sırk. 42a/16.

gönüs : Göğüs. 59a /13.

gör- : Görmek. 24a /17, 66b /3, 85a /15, 104a/9.

göre : 1. Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince, bir şeye göre. 22b/4, 32a/10, 53b/7; 2. Bakılırsa, nazaran. 63a/17, 85a/14.

görül- : Görülmek. 43a /9, 97b/5.

görün- : Görünmek. 55a /17, 54a /1, 101b/1.

göster- : Göstermek, sunmak. 3a /10, 98b/19.

götür- : Götürmek. 7a /15, 60b /11, 83a /6.

gövde : Gövde 97b/9.

göz : Göz. 74b /11, 97b/5, 98b/4; *g.-e uyku gir-* 2b/14.

ğufrān : < Ar. Affetme, merhamet etme. 95a/8.

ğusn: < Ar. Ağaç dalı. *g.-i vāḥid* “tek bir dal” 44b /13.

gümüş : Gümüş. 13b /6.

gün : Gün. 54b /6.

gündüz : Gündüz. 1b/14.

gürüldü : Gürültü. 87a/16.

H

ḥabb : < Ar. Tohum, çekirdek. 35b /10, 47b /15; *infilāk-ı ḥ.*- 46b /13.

ḥabbe : < Ar. Buğday arpa gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler. 49a /15; *ḥ.- ḥabbe* “tane tane” 49a /10.

ḥaber : < Ar. Bilgi. 61b/14; *ḥ.- ét* “bilgi vermek” 27a /7, 50b /17; *ḥ.- éyle*- 18a /5; *ḥ.- vēr*- 6a/6; *ḥ.-i ol*- 61b /14.

ḥabeṣī : < Ar. Çok esmer, çok siyah. 27a /11.

ḥabīr : < Ar. Haberli, bilgili. 2a/18.

ḥabs : < Ar. Tutma, zaptedme. 49b /15, 63a /4 ; *ḥ.- ét*- 82b /19.

ḥābiṭ : < Ar. Yukarıdan aşağıya inen. 84b /17.

ḥabṣ : < Ar. Çirkin. *ḥ.-i mütevellid* 35b/3.

ḥacār : < Ar. Taşlar. 24b /19, 25a /6.

ḥacāri : < Ar. Taşla ilgili 77b /1.

ḥacer : < Ar. Taş. 10b /19, 23a /5, 30b /9; *ḥ.- ét*- 86b/4; *ḥ.-i aḥmer* 25a /3; *ḥ.-i cāmid ol*- 22a /4; *ḥ.-i ebyāz* 25a /10; *ḥ.-i esved* 27a /11; *ḥ.-i mün‘aḳid* 28a /6; *ḥ.-i müzāb* 29a /14; *ḥ.-i nuḥāsī* 26a /1; *ḥ.-i yābis* 26a /14.

ḥaceriyyet : < Ar. Taşla ilgili. *cevher -i ḥ.*- 29a /16.

ḥācet : < Ar. İhtiyaç, gereklilik. 8a /12, 104a/12.

ḥadd : < Ar. Sınır, derece. 24a /10, 98a/9; *ḥ.-ı beyāz* 77b /14; *ḥ.-i ma' lūmuna* 67b /19; *ḥ.-ı zātında* 57a /13.

ḥadeḳa : < Ar. Göz bebeği. 84b /6.

ḥadeṣ : <Ar. Yeni ortaya çıkan şey. 91a/10, 101a/8.

ḥadīd : < Ar. Demir. 15b /14, 23b /19; *cesed -i ḥ.-* 17a /10; mütefettit-i *ḥ.-* 19b /1.

ḥadīdiyye : <Ar. Demirle ilgili, demirden yapılmış. *aḥcār -ı ḥ.-* 26a /7; *ecsād-ı ḥ.-* 26b /2.

ḥādīs : < Ar. Çıkan, meydana gelen. 100b/1; *ḥ.- ol-* 4a/2, 98b/2, 101a/12.

ḥafī : < Ar. Gizli, saklı. *ḥ.- ol-* 25b /5, 50b /7.

ḥafīf : < Ar. Hafif. 51b /7; *ḥ.- ol-* 63a /9.

ḥāfir : < Ar. At vb. hayvanların tırnağı. 68b /19, 70b /1.

ḥafıyyāt : < Ar. Gizli şeyler. 50b /15; *esrār-ı 'ilm-i ḥ.-* 50a/12.

ḥafıyye : < Ar. Gizli. *esrār-ı ḥ.-* 50b /16.

ḥākān : < Ar. *eṣḥāb-ı ḥ.-* 96b/16.

ḥakīm : < Ar. Alim, bilgin, herşeyi bilen, Allah'ın adlarındandır. 94a/3, 95a/10, 101a/18.

ḥaḳḳ : < Ar. 1. Allah. *ḥ.- ta'ālā* 91a/14; 2. Doğruluk, insaf. 93a/15.

ḥāl : < Ar. Durum, oluş. 54b /5, 67b/13, 103a/8; *ḥ.-den ḥāle* 37b /19; *ḥ.-i cürm* 98a/1; *ḥ.-i şey'üñ* 98a/2.

ḥalāṣ : < Ar. Kurtuluş, kurtulma. *ḥ.- eyle-* 101b/10, *ḥ.- ol-* 44b /19.

ḥalāvet : < Ar. Tatlılık. 17b /10, 28b /1, 43a /14; *keṣret -i ḥ.-* 16b /13.

ḥalāyık : < (Ar. ḥalā'ik) Yaratıklar, yaratılmışlar. 53b /10, 72b /13; *ḥ.-ı muḥtelife* 51a /3.

ḥāle : < Ar. Bazen Ay ve Güneş etrafında görülen parlak daire. 9a/10.

ḥalel : < Ar. Eksiklik, bozukluk. *ḥ.- koma-* 93b/17.

ḥālet : < Ar. Hal, suret, keyfiyyet, nitelik. 104b/3; *ḥ.-i ta'm* 74a /10.

ḥālī : < Ar. Başka, gayrı. 101b/17, 103b/12.

ḥālīd, ḥālīde : < Ar. Sonsuz. 66a /4, 68b /2; *ḥ.- ol-* 56a /13; *cevher -i ḥālīd* 66a /2.

hālîk : < Ar. Yaratan, Allah. 3b / 12, 100a/13; *hālîk celle ve'ālā* 93a/3; *h. ta'ālā* 91b/15; *h.-i lem-yezelde ol.*-96a/11; *h.-i tebārik* 104a/11; *'illet-i h.*- 3b/14.

hālîka : Tabiat, varlık, yaratık. *h.-'l-insān* 1b /1.

halk : < Ar. 1. Yaratılma. 41a/5; *h.- ol-* 15b/8; *h.- ét-* 104a/15; 2. İnsanlar. 3b/17; *h.-i ġalīz* 75b /7; *h.-i insān* 55a /18; *hayāt-i halk* 71b /5; *hayr-ı h.*- 1b/3; *'illet-i h.*- 51a /6; *'uṣūl-i h.*- 40b /5.

hall : < Ar. 1. Eritme, çözme, çözüme, neticeye varma. 12a/17, 18b/9, 36b /10; *h.- ét-* 12a /17; 2. Erime. 14b /5; *h.- ol-* 14b/8.

halt : < Ar. Karışmak. *h.- ol-* 42a /5.

hām : < Ar. Olmamış. 47a /1.

hamel : < Ar. Astrolojide Güneşin martın dokuzunda dahil olduğu semanın kuzey yarımküresindeki Sevr burcu ile Süreyya manzumesinin yakınındaki bir burç. 11b /11.

hāmız : < Ar. Ekşi. *h.- ol-* 17b /5.

hāmîl : < Ar. Sahip *h.- ol-* 9b /10, 14b /11.

hāmîs : < Ar. Beşinci. *fēlek-i h.*-7a/3.

haml : < Ar. Taşımak. *h.- ét-* 58b /4, 62b /13.

hamle : < Ar. Atılış, atılma, hareket. *h.- ét-* 49b /3.

hamrā : (< Ar. hamrā') Kıpkırmızı, kızıl. 24b /19.

hamrī : < Ar. Kırmızı şarap rengi. 25a /3.

hamriyye : < Ar. Bir renk. 24b /19.

hams, hamse : < Ar. Beş. 38b /17; *'ilel-i h.*- 38a /13; *ecnās-ı h.*- 33a /11, 34b /5; *nu'ut-ı hams* 91b/8.

harāb : < Ar. Yıkık durumda. *h.- ol-* 13b /11.

harāfet : < Ar. Hararetiyle dili yakan tat. 28b /3, 79a /2.

harām : < Ar. Yasak edilme, helel etmeme. *h.- ol-* 90a/14.

harārāt : < Ar. Hararetler. 54a /13.

ḥarāret : < Ar. Sıcaklık, ısı. 13a /3, 20a /15, 62a /13; ḥ.- bağ- 28a /16; ḥ.- bul- 38b /6; ḥ.- ol- 4b /9; ḥ.-i arz 59b /18; ḥ.-i cevher 6a/10; ḥ.-i havā 60b /8; ḥ.-i kayzdan 23a /19; ḥ.-i kuvvetiyle 26a /18; ḥ.-i nār 29b /11; ḥ.-i mufriṭa 77a /15 ; ḥ.-i şems 41b /4 ; ḥ.-i zāhir 23a /15; ḥ.-i tabāḥ 47b /12; ḥ.-i tabī^ʿye-yi erḥāmda 54a /14; ḥ.-i kuvvet 46b /18; ecsād-ı ḥ.- 29a /4; ictimā^ʿ-yı ḥ.- 76a /18; isti^ʿlā'-yı ḥ.- “ısının yükselmesi” 20b /10; ittisā^ʿ-yı ḥ.- 48b/12; ittışāl-ı ḥ.- 13b/2; kabl-i ḥ.- 68b /16; keşret -i ḥ.- 48a /9; kılllet -i ḥ.- 23a /2; kuvvet-i ḥ.- 6b /14; nār-ı ḥarāret 7b /9; şiddet-i ḥ.- 27a /3.

ḥardal : < Ar. Macun yapılıp yenilebilen bir bitki. 99a/8; ḥ.- dānesi 99a/10.

ḥarekāt : < Ar. Hareketler. 32a /15, 73a /8, 88a/7; ḥ.-i eflāk 50b /9; ḥ.-i kevākib 50a /16; ḥ.-i semāviyye 52b /8; ʿaded-i ḥ.- 50b /3; ḥ.-i felek 32b/10; iḥtilāf-ı ḥ.- 31b /11; keşret -i ḥ.- 34b /3; şiddet-i ḥ.- 88a/15.

hareket : < Ar. Hareket. 32a /1, 46b /10, 62b /9; ḥ.- bul- 69a /14; ḥ.- ét- 66b /13, 80b /4; ḥ.-e gel- 85a /14; ḥ.- e get- 45b /12; ḥ.-siz 10a / 19; ḥ.-i felek 32b /12 ; ḥ.-i havā 68a /19; ḥ.-i ḥavāss 80b /1; ḥ.-i kevākib 50b /2; ḥ.-i nefis 80b /2 ; ḥ.-i nūr 73a /15 ; ḥ.-i riyāḥ 47b /7 ; ḥ.-i riḥ 38b /19; ḥ.-i kılllet 70a / 3; ḥ.-i vāḥid 40a /19 ; tabāyi^ʿ-i ḥ.- 67a /1; cins-i ḥ.- 70b /15; keşret -i ḥ.- 41b /19; kılllet -i ḥ.- 46b /13; kuvvet-i ḥ.- 36a /17; şiddet-i ḥ.- 8b /19.

ḥarf : < Ar. Harf. 90a/7.

ḥāric : < Ar. Dış, haric. 23a /5; ḥ.- ol- 62b /4.

ḥarīf : Normal, adi. 73b /12, 76b /4.

ḥarr : < Ar. Hararet, sıcaklık. 41a /8, 59b /4; ḥ.-i arz 62a /5; ḥ.-i havā 62a /4; ḥ.-i nār 30b /4; ḥ.-i şems 28a /3; ḥ.-i tabāḥ 44a /10.

ḥārr : < Ar. Kızgın, yakıcı. 28a /1; ḥ.- leyyin 12b /7; ḥārr ü raṭb 5b/14; ḥ.- u yābis 11b /2; keşret -i ḥ.- 43a /8.

ḥarrīf : ? 73a /19.

ḥasenāt : < Ar. İyilikler, güzellikler. 104a/16; şāḥib -i ül-ḥ.- 105a/11.

ḥāşil : < Ar. Ortaya çıkan, olan. ḥ.- ét- 103b/16; ḥ.- ol- 46b /9, 67b /2, 80a /3.

haşır : < Ar. Etrafını kuşatma. *h.-ét-* 16a /1.

haşlet (haşled) : < Ar. İnsanın huyu. 96a/4; 103b/12

haşr : < Ar. Bir yerin etrafın çevirme, içine alma. 8a /15, 57a /11; *h.-ét-* 39a /19, 65a /16; *h.-olun-* 85a /19.

hāşş : < Ar. Mahsus. 100b/12.

hāşşiyet : < Ar. Kuvvet, etki. 38b /18, 101b/11.

haşeb : < Ar. Kuru ağaç. 78b /1, 101b/2.

haşerāt : < Ar. Küçük böcekler, haşereler. 34a /10; *h.-ı arz* 36b /15; *h.-ı devābb* 36b /16; *hayvān-ı h.-* 34a/3.

haşīş : < Ar. Kuru ot. 34b /12.

haşr : < Ar. Toplama. 34a /4.

haṭā : (< Ar. haṭā') Günah. 93a/15, 94b/9; *h.-ét-* 91b/10.

hāṭır : < Ar. Keyif, durum. 3a /1.

haṭmī : < Ar. Ebegümeceye benzeyen bir bitki. 77a /14.

hattā : < Ar. Bundan başka, dahi, bile, hem de, üstelik de. 24a /17, 50a /13, 81a /17, 101b/10.

hātun : < Ar. Dişi. 86a/5.

havā : < Ar. Hava. 30b /17, 47a /4, 103a/12; *bürüdet-i h.-* 78b /10; f.-yı havā “uçan hava” 32b /17; *harāret-i h.-* 60b /8; *hareket -i h.-* 68a /19; *harr-ı h.-* 62a /4; *kılllet -i h.-* 62b /11.

havādiş : < Ar. Haber, söz. 74a /9.

havāfir : < Ar. Hayvan tırnakları. 70a / 6, 70a / 7.

havass : < Ar. Duygular. 91b/19, 100a/3; *h.-ı bāṭın* 98b/7; *h.-ı zāhire* 99b/10; *hareket -i h.-* 80b /1.

havāyī : < Ar. Hava ile ilgili, havalı. 6a/16, 14b /8.

hayāt : < Ar. Hayat. 65b /11, 88b/12, 100b/12; *h.- bul-* 78b /5; *h.- ol-* 33a /4; *h.-ı zāhire* 88b/13; *h.-ı halk* 71b /5; *şāhib -i h.-* 66b /16; *şāhib-i h.-ı müteḥarrık* 63b /19.

ḥāyıt : < Ar. Hayat veren. 95a/13.

ḥāyil : (< Ar. ḥā'il) Engel. *ḥ.- ol-* 1b/8, 1b/12.

ḥayr : < Ar. İyi, uygun, faydalı. 57a /18; *ḥ.- ét-* 105b/2; *ḥ.-lu gör-* 105b/15; *ḥ.- ol-* 105b/14; *ḥ.- şāḥibi* 104a/17; *ḥ.-ı halka* 1b/3; *ḥ.-ul rahmet* 1b/4; *şāḥib-i ḥayr* 105a/16.

ḥayrān : < Ar. Beğenmiş. 97b/10.

ḥayvān : < Ar. Hayvan. 45a /4, 54a /10, 100b/2; *ḥ.-ı hilkat* 34b /12; *ecnās-ı ḥ.-* 33a /12; *ecsād-ı ḥ.-* 87b/19; *enfüs-i ḥ.-* 64a /2; *ḥ.-ı ḥaşerāt* 34a/3.

ḥayvānī : < Ar. Hayvanla ilgili. 2a/4.

ḥayvāniyye : < Ar. Hayvanla ilgili olan. *kuvvat-i ḥ.-* "hayvan kuvveti" 64a/1.

ḥayvānāt : < Ar. Hayvanlar. 57a /12, 68b /6.

ḥayy : < Ar. Canlı. 56b /5, 71b /18, 73a /16; *ḥ.- ol-* 77a /19; *ḥ.-ı mütemellike* 72b /3; *ḡayr-i ḥ.-* 8a /17.

ḥayyen : < Ar. Canlı olarak. 57a /16.

ḥāzır : < Ar. Hazır, mevcut. *ḥ.- ol-* 32b /12, 85a /13.

ḥāzin : < Ar. Hazine bekçisi 90b/10.

ḥazm : < Ar. Mide bulunan yiyecekleri sindirme, hazmetme. *h.- ét-* 61a /6, 61a /13; *h.- ol-* 61a /10, 61a /12.

ḥazret : < Ar. Hürmet maksadı ile büyüklere verilen unvan. 12b /10, 45b /13. *ḥ.-i adem* 4a/ 7; *ḥ.-i ibrahim 'aleyhi-el-selām* 97a/4.

hebā : < Ar. İnce toz. 11a /1.

ḥekīm : < Ar. Alim, herşeyi bilen, inceleyen. 27a /8, 67b /3; *ḥ.-'ü-l-ilāhi* 67b /10.

helāk : < Ar. Ölme, kötü duruma düşme; helak. 103b/18, 105b/12; *h.- ét-* 62a /1, 93a/16, 106a/1; *h.- ol-* 61b /10, 98b/12, 102b/7; *h.- ı keşir* 94b/11, 94b/15; *h.- mertebesı* 103b/18.

hem : Far. Hem ve daha. 13a /15, 30b /11, 102a/4; *hem...hem...* 27b /16.

henüz : Far. Şimdiye kadar, şu ana dek. 97b/7.

her : Far. Her. 10b /19, 70a / 1, 104a/9; *h.- bir* 6a/1; *h.- biri* 37a /12; *h.- birine* 42b/15; *h.- birinüj* 33b /20; *h.- birisi* 38a /16; *h.- cins* 33a /12; *h.- cinsüj* 33a /13; *h.-şekil* 85a /9; *h.- şey* 31a /11; *h.- şeyi* 31b /13; *h.- şeyüj* 31a /4.

hergiz : Far. Asla, hiç bir zaman . 32a /2.

hermes : Özel isim. 3a /15, 24a /13, 90b/5; hermes'ül- müşelleş 2b/4, 24a /12.

hey'et : < Ar. Şekil, durum. 15b /11, 31b /6, 42b/6, 50a /14.

hıfz : < Ar. Ezberlemek, öğrenmek. 67a /14; *h.- ét-* 67a /13.

hızāna : < Ar. Birşeyi birşeye ilave etme. 60b /5.

hibe : < Ar. Bağış. 93b/5, 93b/6, 93b/8; *h.- ét-* 99a/13, 93b/5, 94a/10; *h.- vēr-* 93b/9.

hicāb : < Ar. Perde, ayrılma. 87b/12.

hicāre : < Ar. Taşlar. *ehl-i h.-* 91b/12.

hiç : Far. Hiç. 2b/ 8; *h.-bir.* Hiçbir. 15b /7.

hidāyet : < Ar. Hak yoluna gitme, doğru yola gitme. *h.- ét-* 94b/9; *h.-ol-* 95b/4.

hıffet : < Ar. Hafiflik. 6a/8, 6b /15; *h.- bul-* 42b/2; *h.- ol-* 27a /3; *h.-i 'anāşır* 60b /14.

hikmet : < Ar. 1. Hakimlik, bilgi. 1b/5, 1b/13; 2. Sebep. 24a/15; *ehl-i h.-* 57a /6; *iktibās-ı h.-* 57a /11.

hilāf : < Ar. Karşıt, zıt, muhalefet. 63b /15, 91a/8; *ehl-i h.-* 102a/6.

hîle : < Ar. Aldatma. 65a /10.

hilkat : < Ar. 1.Yaratılış 33b/8; 2. Tabiat. 37b/15; *h.-ı cismāniye* 2a/4; *h.-i eflākı* 50a /7; *h.-ı ibtidā* 54a /9; *h.-i ma'lūla* 4a/ 3; *h.-i mevālid-i şelāse* 51a /8; *h.-ı muhtelif* 72b /12; *h.-ı rühāniye* 2a/3; *h.-i sırr* 2b/6; *h.-i tām* 46b /16; *h.-i tayr* 62a /4; *tabāyi'h.-* 48b/15; *aşl-ı h.-* 51a /12; *gāmız-ı h.-* 92b/1; *hayvān -ı h.-* 34b /12; *ictimā'-yı h.-* 62a /17; *ihtilāf-ı h.-* 86b/5.

himem : < Ar. Gayretler, çabalar. 65a /11.

himmet : < Ar. Gayret etme, çabalama. 2a/1, 65a /10; *h.- ét-* 67a /6.

hîn : < Ar. An, vakit. 41b /17, 97a/13.

Hindī : Hintli. *kaşab-i H.-* 43a /3.

hişāl : < Ar. Huylar. 99b/16.

- hisab : < Ar. Hesap. *h.-ét-* 50b /3.
- hiss : < Ar. His, duygu. 58a /6; *h.-ét-* 61b /3; *h.-ol-* 41a /10.
- hissiye : < Ar. His ile ilgili. 57b /17.
- hiṭāb : < Ar. Bir kimse yada kimselere yönelik konuşma. *h.-ét-* 95b/5.
- hizb : < Ar. Kısım, zümre. *h.-ét-* 44a /12.
- hizmet-kār : < Ar. Hizmet eden. 13b /13.
- hod : < Ar. Her, kendi. 3b / 9, 105a/3.
- hubūb : < Ar. Taneler, tohumlar. 33a/8
- huḍret : < Ar. Yeşillik. 19b /4, 28a /14; *h.-i zencār* 19b /5.
- hudūd : < Ar. Sınırlar. 51a /16 , 83b /12, 92b/14; *h.-i burūc* 31a /9.
- hudūş : < Ar. Sonradan oluşma, meydana gelme. *h.-ét-* 50b /9, 100a/7.
- huld : < Ar. Devamlı olma, sona ermeme. 56a /3; *kuvvat-i h.-* 56b /1.
- hulḳ : < Ar. Tabiat, mizaç, huy. 105a/17.
- hulūd : < Ar. Bakilik, devamlılık, ölmezlik. 65a /3, *h.-ét-* 65a /6.
- hulūl : < Ar. Girme. *h.-ét-* 65b /18; *h.-i enfes* 10a /11.
- hulv : < Ar. Tatlı. 73b /6.
- humret : < Ar. Kırmızılık. 13a /18, 19a /10, 77b /6; *h.-bağ-* 20b /19, 46a /6; *h.-bul-* 20a /15, 83a /10; *h.-i bāṭın* 23a /3.
- humūzat : < Ar. Oksitler. 19b /2.
- humūzet : < Ar. Ekşilik. 17b /14, 28b /2; *arz-ı h.-* 79a /3.
- humūziyyet : < Ar. Ekşilik. 11b /9.
- hurūc : < Ar. Dışarı çıkma. 57a /17, 82b /4; *h.-ét-* 29a /10, 88b/4; *h.-eyle-* 48b/9; *h.-* 1 *semār* 47b /9.
- huşūmet : < Ar. Düşmanlık. 98a/10.
- huşūnet : < Ar. Sertlik, katılık. 23a /17.
- huşūş : < Ar. Konu, iş. 11a /4, 18b /16, 104b/16.
- hūt : < Ar. Balık burcu. 11a /14.
- huzū' : < Ar. Alçakgönüllü olma. 65a /9.

hübūt : < Ar. Düşme, yukarıdan aşağı inme. 50a /11; *h.- êt-* 44b /2.

hüccet : < Ar. Delil. 99b/7; *h.- ol-* 95b/5.

hücūm : < Ar. Saldırı. *h.- êt-* 24a /7.

hükemā : (< Ar. hükemā') Hakimler, bilginler. 3a /12, 27a /9; *ebnā-yı h.-* "Bilgin oğulları" 90a/15; *ma'şer-i h.-* "bilginler topluluğu" 97b/6.

hükūm : < Ar. Hüküm, emir. 55b /7, 105b/7.

Hürmüz : Zerdüşterin hayır tanrısı. 99b/4, 97b/11, 97b/8.

hüsn : < Ar. Güzellik. 103b/14, 104a/12.

I

ısbāt : < Ar. Ortaya çıkarıp, göstermek. 101b/12; *ı.- êt-* 1b/16.

ıṣḡā : < (Ar. ısga') Söz dinleyip, söylenileni yapma. *ı.- êt-* 1b/6, 1b/10.

ıṣlāḥ : Ar. İyi bir duruma getirme. *ı.- êt-* 12a /6, 39a /16, 39b /4; *ı.- ey-* 93b/14, 93b/15.

ıslat- (d) : Islatmak. 30b /3.

ıssı : Sıcak. 14a /12, 14a /16, 75b /15.

ıṭāṣ : < Ar. Susayan, susamış. 87a/16.

ıṭlāḫ : < Ar. Vermek. *ı.- êt-* 66a/8; *ı.- ol-* 62b /19, 73b /17, 92b/17.

ızṭırāb : < Ar. Baskı, sıkıntı, acı, keder. 4b /5, 92b/1; *ı.- êt-* 4a/ 12.

İ

ı'āde : < Ar. Geri verme. *ı.- olin-* 68a /1.

‘ibādet : Allah’a tapma, O’nun emirlerine uyma. 91b/17, 96b/13; ‘i.- *ét-* 97a/6, 98a/12; ‘i.- *ey-* 104a/7; ‘i.- *ol-* 91b/15, 96b/15.

ibār : < Ar. Erimiş kurşun. 15b /16.

‘ibāret : < Ar. İbare, birşeyin aynısı, birşeyden oluşmuş. 34a /2, 73a /2.

ibtidā : < Ar. Başlangıç. *hilkāt -i i.-* 54a /9; *nuḥās-i i.-* 19a /1.

īcād : < Ar. Vücuda getirme, yaratma. *i.- ét-* 3a /19, 94b/5, 97a/14; *i.- ey-* 92a/15, 99a/9.

īcāz : < Ar. Kısa söz söylemek. 102a/6.

icmāl: < Ar. Özet. 38b /12.

icmālen : < Ar. Kısaltarak, özetleyerek. 34b /4.

icrām : < Ar. Suç işleme. 15a/17.

ictimā‘ : < Ar. Toplanma. 37a /11, 55a /1, 73b /19; *i.- ét-* 5b/11; *i.- bul-* 53a /11; *i.-yī ḥarāret* 76a /18; *i.-yī hilkāt* 62a /17; *i.-yī ruḥūbet* 71b /8; *i.-yī ṭabāyi‘* 65b /14; *i.-yī zamān* 62a /18; *envār-i i.-* 75b /13; *keşret -i i.-* 53a /13.

ictināb : < Ar. Sakınma, ayrılma. *i.-ét-* 56a /1.

ictizāb : < Ar. Çekerek uzatma. 20a /7, 52a /8, 85b/19.

iç : İç. 13a /4, 22a /5; *i.- al-* 88b/19; *i.-inde ol-* 4b /4, 86a/13.

iç- : İçmek 103b/17.

içerü : İçeri 62b /3.

içre : İçeri 7b /14.

içün : İçin. 52a /10, 94b/4, 101b/14.

idbār : < Ar. Talihsizlik. 13b /16.

idrāk : < Ar. Anlayış, kavrayış. 3b/18; *i.- ét-* 1b /17, 2b/1, 98b/12; *i.- ey-* 40b /7, 98b/3.

ifrāt : < Ar. Aşırılık, ileri gitme. 25b /6, 34b /10, 77a /18; *iffāt bul-* 28a /10; *i.- ét-* 73b /9, 82b /12; *i.- eyle-* 80a /16; *i.-la ol-* 17a /16, 78b /3; *i.-sız ol-* 23b /3; *i.-i bürüdet* 73b /7; *i.-i ruḥūbet* 60b /17; *i.-i yubūset* 61a /3.

ifsād : < Ar. Bozma, bozulma. *i.- ét-* 24b /15, 72b /15.

iftirāk : < Ar. Dağılma, ayrılma. 37a /17.

iḥāta : < Ar. Tamamen kavrama, anlama. *i.-ét-* 101b/10, 102a/5; *i.-eyle-* 40b /5.

iḥdāṣ : < Ar. Peyda etme, meydana çıkarma. *i.-ét-* 92a/5, 96a/8, 98a/7; *i.-ol-* 91a/9.

iḥrāc : < Ar. Dışarı çıkarma. *i.-ét-* 47a /4, 88a/2; *i.-eyle-* 62a /15, 84a /16.

iḥrāk : Yakma. 19b /4, *i.-ét-* 14a /13, 26b /3.

iḥsān : < Ar. İyilikte bulunma. 94b/10, 94b/8; *i.-ét-* 3a /2.

iḥtilāf : < Ar. Uyuşmazlık, aykırılık, zıt olma. 2a/17, 21a /16, 56b /9; *i.-i buḡa* 127b /14; *i.-bul-* 71b /15, 71b /16; *i.-ét-* 2a/13, 53a /6; *i.-ol-* 32a /1, 105b/18; *i.-i a'yan* 2a/13; *i.-i cevāhir* 79a /7; *i.-i ḥarekāt* 31b /11; *i.-i ḥilkāt* 86b/5; *i.-i ley* 51a /10; *i.-i mekān* 14b /18; *i.-i ruḡūbāt* 66a /14; *i.-i şuver* 2a/13; *i.-i ṭabāyi'* 56a /16; *keşret-i i.-* 67b /14.

iḥtilāt : Karışma. 13b /17 , 93a/6; *i.-i şedīd-i muḥtelīṭ* 5b/12.

iḥtimā' : Sakınma. 36b /5.

iḥtimāl : Mümkün olma. 67a /9.

iḥtirāk : < Ar. Tutuşarak yanmak. 83a /5, 83b /17; *sevād-i i.-* 83b /16.

iḥtiyāc : < Ar. İhtiyaç. 93a/1, 98a/15; *i.-kal-* 46a /11; *i.-ol-* 69a /5.

iḥtiyār : < Ar. Seçme. *i.-ét-* 56a /9, 97b/19; *i.-eyle-* 95b/11.

iḥvan : < Ar. Yakın, aynı aileden. 27a /6, 27a /7.

iḥyā : (< Ar. iḥyā') Canlandırma, kuvvetlendirme, tazelik verme. 71b /9, 73a /17.

iḫāmet : < Ar. Oturma, bulunma. *i.-ét-* 63a /18, 64a /16; *i.-eyle-* 22b /14.

iḫbāl : < Ar. Dönme. 13b /16; *i.-ét-* 13b /11, 13b /12.

iki : İki. 10a /12, 23b /15, 101b/16.

iklās : ? *i.-i mühebbebe* 10b /18.

iklīm : < Ar. Memleket, diyar, ülke. 43a /10.

ikrār : > Ar. Onaylama; söyleme. 104b/11; *i.-ét-* 98b/10, 104a/13; *i.-eyle-* 94a/3.

ikriş : Bir çeşit ot. 42a /11, 43b /2.

iḫtibās : < Ar. Alma, ödünç alma. *i.-ét-* 81a /1, 89b/17; *i.-eyle-* 41a /15; *i.-i ḥikmet* 57a /11.

iktifā : < (Ar.iktifā') Yetinme. *i.- bul-* 49b /16.

iktişār : < Ar. Sözü kısa kesme. *i.- oln-* 64b /7.

iktiżā : < Ar. Gerekli olma, lazım gelme . 6b /4, 59b /4, 94a/2.

ilāf : < Ar. Alıştırma. 13a/10.

ilah : Ar. Tanrı. 67b /9, 95a/13, 95a/14.

ilāhi : < Ar. Tanrısal *ḥekīm- 'ü-l-i-* 67b /10.

ilāhiyyet : < Ar. Tanrıçılık. 99a/15.

i' lām : < Ar. Bildirme. *i.- ét-* 67a /3, 87b/2; *i.- eyle-* 50b /5, 99a/13.

ile : İle. 17a /8, 68a /10, 102a/6.

‘ilel : < Ar. Nedenler. ‘*i.-i cevāḥir-i erba‘a* 6a/6; ‘*i.-i ecsād* 20a /16; ‘*i.-i eşyā* 1b/10; ‘*illet-i ‘i.-i eşyā* 2a/18; ‘*i.-i ḥamse* 38a /13; ‘*i.-i ma‘lūla* 91a/2; ‘*i.-i mevālīd* 38a /15; ‘*i.-i uşūl* 40b /3; ‘*ilm-i ‘i.-i eşyā* 3a /6.

ile-l-ebed : Ar. Sonsuz olarak. 104b/3.

ilet- : iletmek. 74/b/19.

ilḥāḥ: < Ar. Zorlama, direnme. 92b/3.

ilḥāk : < Ar. Karışma. *i.- oln-* 65b /10.

ilik : İlik. 88b/19.

ilk : İlk. *i.- ol-* 44a /2.

illā : < Ar. Mutlaka; yalnız. 15b /8, 101b/9, 104b/16.

‘illet : < Ar. Sebep. 4a/ 17, 72b /15, 84a /8; ‘*i.- ol.-3b / 12*; ‘*i.-i ‘aḳd* 28a /7; ‘*i.-i arz* 40a /16; ‘*i.-i ‘ilel-i eşyā* 2a/18; ‘*i.-i ḥālīk* 3b/14; ‘*i.-i ḥalḳ* 51a /6; ‘*i.-i külliye* 38a /17; ‘*i.-i ma‘rūf* 42b/15.

‘ilm : < Ar. Bilgi, bilim. 2a/15, 102a/4; ‘*i.-i deverān-ı felek* 50a /16; ‘*i.-i ‘ilel-i eşyā* 3a /6; ‘*i.-i nāṭıḳ* 50a /13; ‘*i.-i semā* 63b /12; *esrūr-ı ‘i.-i ḥafıyyāt* 50a/12; *ṭılsımāt ‘i.-i* 3a/16; *ehl-i ‘i.-* 57a /6.

iltiyām : < Ar. Yara iyileşme. *i.- ét-* 8a /19; *i.- bul-* 40a /15.

īmān : < Ar. İnanma. *i.- ét-* 98a/14.

- imsāk : Ar. Bir şeyi, bırakma. 87a/7; *i.- èt-* 4b /11, 87a/5; *i.-i arz* 41a /9; *arz-i i.-* 87a/5.
- imtidād : < Ar. Uzama. *i.-i mā* 61b /5.
- imtiḥān : < Ar. Sınav. 50b /4.
- imtinā^c : < Ar. Çekinme. 105a/1, 105a/2, 105a/3.
- imtizāc : < Ar. Karışma, kaynaşma. 39b /16, 47a /12, 73b /19; *i.- èt-* 28a /13, 52b /11; *i.- eyle-* 39b /16, 86b/14.
- in- : İnmek 8b /1, 54a /15.
- inās : <Ar. Alıştırma. *i.-i keşir* 55a /10.
- ināş : < Ar. Kızlar, kadınlar. 88a/7.
- ince : İnce. 59b /18, 62b /10; *i.- ol-* 60a /4.
- incizāb : < Ar. Çekim. 60a /4.
- indir- : İndirmek. 36a /12, 70a /5.
- infi^cāl : < Ar. Etki, bir eylemden ortaya çıkan sonuç. 100b/18, 101a/10; *i.-i fülān* “birinin, birşeyin etkisi” 101a/19.
- infilāk : < Ar. Patlama, yarıma. *i.-i ḥabb* 46b /13.
- infişāl : Ayrılma, uzaklaşma. 46b /10, 93b/9; *i.- bul-* 36a /14; *i.- eyle-* 53b /6; *i.- vēr-* 93b/12; *i.-i eşyā* 65b /8.
- infitāḥ : < Ar. Açılma. *inşikāk-i i.-* 48b/5.
- inḥidār : < Ar. İnme. 8a/18.
- inḥilāl : < Ar. Çözülüp açılma, dağılma. 5b/3, 41b /14; *i.-i yubūset* 30b /10.
- inkār : < Ar. Red etme, yok sayma, kabul etmeme. *i.- èt-* 95b/4.
- inḳıbāz : < Ar. Bir araya gelme, büzülüp toplanma, çekilme. 12b /19, 82a /11, 84a /2.
- inḳılāb : < Ar. Bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme. *i.-i dem* 84a /12.
- inḳızā : (<Ar. inḳızā³) Bitme, sona erme. 45a /8, 96b/2, 99b/19.
- inkisār : < Ar. Kırılma. 82a /15.
- in^c iḳād : < Ar. Bağlanma. 24a /7.
- ins : <Ar. İnsan. 57b /7, 58a /5.

- insān : < Ar. İnsan. 15b /1, 55a /8, 100b/6; *i.-i cevāhir* 65b /15; *i.-i etemm-i ṭabāyī*^ḥ 57a /3; *cesed -i i.-* 56b /3; *ḥaliḳa-’l-i.-* 1b /1; *ḥalḳ-i i.-* 55a /18.
- insānī : < Ar. İnsan ile ilgili. *ḳuvā.-yi i.-* “insan güçleri” 54a /19.
- insāniyyet : < Ar. Bütün insanlık. 68a /5.
- inşā : (< Ar. inşā’) Yapma, vücuda getirme. 99a/17.
- in-şā’-Allah : < Ar. Allah isterse, Allah nasip etti ise. 12b /3; *i.- ta’ālā* 54a /18.
- inşāḳ : <Ar. Parçalamak. 83b /1.
- inşīḳāḳ : < Ar. Yarılma, çatlama; ikiye ayrılma. 83b /4; *i.-i infitāḥ* 48b/5.
- intihā : < (Ar. intihā’) Nihayet, son, sona erme. 98a/9, 99b/18; *i.- ol-* 99b/19.
- intiḳāl : < Ar. Geçme. 57b /10, 65a /2; *i.- ét-* 53b /12; *i.-i eczā* 50b /10; *i.-i kevākib* 50b /9; *i.-i memālik* 50b /7.
- intiḳāş : < Ar. Eksilme. 68a /10; *i.-i cesed* 57b /12.
- inzāl : <Ar. İndirmek, gökten indirmek. *i.- ét-* 94a/12.
- irādet : İsteme, dileme. *i.- ét-* 106a/3; *i.- eyle-* 66b /18.
- irāk : Uzak. 74b /11.
- irtifā^ḥ : < Ar. Yükselme, yükselti, yükseklik. 7a /19, 69a /5; *i.- eyle-* 41b /2.
- isā’et : < Ar. Kötülük yapma. 94b/8, 94b/10.
- ise : İse (Şart edatı) 2a/14, 62b /9, 101a/5.
- isfence: < Ar. Sünger. 40b /17.
- işḳāl : < Ar. Ağır bir şeyi yükletme. *i.-i ḡalīz* 75a /9.
- ism: < Ar. İsim, ad. 2b/1, 91b/18, 93a/4; *i.-i eşyādan* 92b/17; *i.-i ‘ulüvva* 91b/18.
- işm: < Ar. Suç, günah. 94b/13.
- isnān : < Ar. Diş çıkması, diş gelmesi. 86b/5, 86a/13, 87a/2.
- iste- : İstemek. 5a/18, 25a /5, 95a/1.
- isti’ānet : < Ar. Birlikte olmak, yardım istemek ; *i.- ét-* 39b /19, 40a /6; *i.- eyle-* 40a /13.
- istidāret : < Ar. Daire biçimine girme. 48a /11.

istidlāl : < Ar. Bir sebebe dayanarak sonuca varma. *i.- êt-* 64b /8, 93b/7; *i.- eyle-* 2a/19; *i.- ol-* 105a/5.

istifāde : < Ar. Bir şeyden yararlanma. *i.- êt-* 41b /16, 104a/2; *i.- eyle-* 48b/3.

istiḥkām : < Ar. Sağlamlık. 93b/17.

istiḥrāc : < Ar. Çıkarma. *i.- êt-* 4a/ 7, 27b /1; *i.- olın-* 66a /15; *i.- ı leḥūif* 50a /13.

iṣṭikāk : < Ar. Birbirine karışma. 17b/16; *ṣiddet-i i-* 17b /16.

istiḳāmet : < Ar. Doğru yol, yol, hareket güzergahı. 50a /11, 93b/12; *i.- bul-* 4b /12, 10a / 19.

istikmāl : < Ar. Tamamlama, bitirme. 66a /3; *i.- bul-* 62a /10, 65b /7.

isti‘lā’ : < Ar. Yükselme. *i.-yı ḥarūret* “ısının yükselmesi” 20b /10.

istimā‘ : < Ar. Kulak vererek dinleme. *i.- êt-* 2a/7.

isti‘māl : < Ar. Kullanma. *i.-êt-* 57a /15.

istimdād : < Ar. Almak, birşeyden yararlanmak. *i.- êt-* 21a /2, 43b /9, 49a /8; *i.- etdür-* 27b /10; *i.- eyle-* 43b /8; *i.-ı yubūset* 43a /9.

istinşāk : < Ar. Koklama. 80a /19; *i.- êt-* 80a /13.

istiṭā‘ at : < Ar. Güç yetme, yeterli olma, takat. 100b/13.

istitmām : < Ar. Tamamlanma, eksiklerini tamamlamak. 37a /10, 65a /17; *i.- bul-* “tamamlanmak, eksiklerini tamamlamak” 36b /4, 89a/13; *i.-ı ‘ulüvv* 51a /9.

istivā’ : < Ar. Denk olma, eşit olma. 91b/14.

iṣit (d) - : İşitmek, duymak. 74b /15, 101a/1.

iṣle- : 1. Yapmak. 95a/2, 105a/13; 2. Çalışmak, imal etmek. 54a /16.

iṣraḳ : < Ar. Güneşin doğması. 1b/4.

iṣti‘āl : < Ar. Tutuşarak yanma, alevlenme. 84b /2.

iṣtiḥā : < Ar. İstek 57b /10, 58a /14.

iṣtirāk : < Ar. Ortaklık. 57b /11, 57b /13.

iṭā‘ at : < Ar. Söz dinleme, boyun eğme. *i.- êt-* 65a /4.

i‘tibār : < Ar. Gözönüne almak. *i.- olın-* 103a/11.

i' tidāl : < Ar. Uygunluk, ölçü. 15b /5, 77a /13; *i.- bul-* “kıvam bulmak”14b /13; *i.-i tabāyi*^c arz 37b /12; *i.-i şems* 12a /4; *kılllet -i i.-* 35b /11.

i' tikād : < Ar. İnanç. 91b/3.

i'tilāf : < Ar. Uygun olma, uyuşma. 2a/15, 2a/17, 57b /19.

itmām : < Ar. Bitirme. 5b/19, 53b /17, 100b/16.

iṭmīnān : < Ar. Emin olma, güvenme, inanma. 3a /7.

ittibā^c : < Ar. Uyuma, tabi olma. *i.-yi fāzāyi* /57b /16, 58a /15.

itticār : < Ar. İlaç kullanma. *i.- bul-* “yardım alma, fırsat bulma” 30b /3.

ittifāk : < Ar. Anlaşma, birleşme, uyuşma. 6a/4, 52a /10; *i.- èt-* 5b/7, 53a /17; *i.- eyle-* 70b /11; *i.-i muḳābele* 52a /6.

ittikāl : < Ar. Kadere inanma. 50b /14.

ittisā^c : < Ar. Genişleme, bolluk, genişlik. 59b /13, 82b /6; *i.-yi erḫām* 48b/7; *i.-yi ḫarāret* 48b/12.

ittişāl : < Ar. Bitişme, birleşme, kaynaşma. 31a /9, 79b /12, 93b/11; *i.- bul-* 32a /17, 72b /15; *i.- èt-* 57a /4; *i.- ol-* 57b /2; *i.-i ḫarāret* 13b/2; *i.-i tabāyi*^c 57b /5; *felek -i i.-* 19b /2.

izā : (< Ar. izā') Cins, sınıf. 33b /20, 34b /1.

izā'et : < Ar. Aydınlatma, ışık verme. *i.- èt-* 13b /12.

izāfe : < Ar. Bağlama, mal etme. *i.- ol-* 92a/14.

izām : < Ar. Kemikler. 86a/17, 88b/16, 89a/3;

i' zām : < Ar. Büyütme. 43b /19; *i.- ol-* 60b /7; *i.-i keşir* 70a / 16; *i.-i mā*^c den 60b /6; *i.-i tuvāl* 44a /14; *eşcār-i i.-* 33a/9.

izdivāc : < Ar. Biraraya gelme. 5a/1, 34b /6; *i.- èt-* 42b/3; *i.- ol-* 35a /15; *i.- olm-* 87b/4.

izhār : < Ar. Ortaya çıkarma, gösterme,. *i.- èt-* 46a /18, 50b /5; *i.- eyle-* 70a / 1, 70a /3.

K

ķābız : < Ar. Alan, tutan . 73a /19.

ķābil : < Ar. Kabul eden, muktedir olan. 56b/2; ķ.- *değil* 2b /14; ķ.- ol- 11a /1.

ķabl : < Ar. 1.Önce, evvel, evvelki. 45b /13, 71b /16; *ķabl el-ķabldür* “öncesiz”
92a/11; ķ.-*i ħarāret* 68b /16; 2. Tür, soy. 66b /11, 70a / 12.

ķābīḥ : < Ar. Çirkin, yakışksız. ķ.- *ol-* 103b/14.

ķābiliyyet : < Ar. 1. Kapasite, mümkünlük. 42b/8, 77a /1.

ķābūl : < Ar. 1. Alma, içine alma. 49a /18; ķ.- *ēt-* 8a /12, 43a /8; ķ.- *eyle-* 43a /17; ķ.-
i ‘ilmden 57a /11; 2. Razı olma, benimseme. 95b/4; ķ.- *ēt-* 52a /9.

ķābus : Özel isim.98b/18.

ķablubağa : Kaplumbağa. 62a /19.

ķābūz : Tutan, sıkıştıran 17a /10.

ķābz : < Ar. Tutma, kavrama. ķ.- *ēt-* 77a /4, 85b/14.

ķaç- : Kaçmak. 46a /7, 51a /15.

ķaçan : Ne zaman, ne zaman ki. 27a /8, 30b/8İ ķ.-*kim* 13a /6, 101a/15.

ķād : < Ar. Boy. 49b /18.

ķadar : < Ar. Miktar, ölçü, derece. 3a/2, 48a/10.

ķadem : < Ar. Ayak. 2b/ 8.

ķādīm : < Ar. Eski. 77b /18, 93a/15.

ķādir : < Ar. Kudret sahibi, kuvvetli. 92b/1, 101b/17; ķ.- *degil* 94a/13; ķ.- *ol-*
102a/19.

ķādīr : < Ar. Tükenmez kudret sahibi olan Allah. 95b/16.

ķāhire : < Ar. Zorlayan, zorlayıcı. *ķuvvet-i ķ.*- 65a /5.

ķafā : < Ar. Kafa. 85a /19.

ķahr : < Ar. Zorlama, zorla bir işi yaptırma. 55b /8; ķ.- *ēt-* 81a /13; ķ.- *eyle-* 56a /17.

ķā‘ide: < Ar. Esas, temel, nizam. 54a/17.

ḳal' : < Ar. Koparma, çıkarma. 15b/14.

ḳal- : Kalmak; geri kalan. 97b/17, 104b/6.

ḳalb : < Ar. 1. Kalp (organ). 87b/8; 2. Değişirme. *ḳ.- êt-* 12a /3, 29a /2.

ḳaldur- : Kaldırmak. 73a /12.

ḳalīl : < Ar. Az. 22b /4, 84a /10; *ḳ.- ol-* 44a /19, 58b /15.

ḳālḳ- : Kalkmak. 2b /16.

ḳamer : < Ar. Ay. 13a /14, 76a /6; *felek-i ḳ.-* 7b/3.

ḳāmet : < Ar. Boy, pos. 82b /5.

ḳāmiş : Kamış 42a/16.

kāmīl : < Ar. Olgun; noksansız. 64a /7; *k.- ol-* 104a/18.

ḳān : Kan. 70a / 19.

ḳanā' at : < Ar. Yeter görme, fazlasını istememe. *ḳ.- êt-* 50a /12.

ḳanād (t) : Kanat. 59b /17, 60b /7.

ḳanda : Nerede. 30a /14; *ḳ.- ol-* 30a /15.

ḳandīl : < Ar. Kandil. 74b /13.

ḳapu : Kapı.69b /2.

ḳa' r : < Ar. Derinlik. 72b /1.

kār : < Far. Te'sir, yarar. *k.- êt-* "fayda sağlamak, etkisi olmak" 23b /19, 24a /2.

ḳār : Kar. 28b /15, 29a /4.

ḳara : Siyah. *ḳ.- ol-* 86b/16.

ḳarār : < Ar. 1. Ölçülülük, tam ölçü. 5b/18; 2. Yerleşme. *k.- eyle-* 87b/17.

ḳardeş : Kardeş. 27a /5.

ḳarış- : Karışmak. 6b /5, 32b /6, 54a /3.

ḳarīb : < Ar. Yakın. 92b/2, *ḳ.- ol-* 39a /19.

ḳārşu : Karşı. 2b /15.

ḳaşab : < Ar. Kamış. 42b/17; *k.-i bābili* 43a /19; *k.-i fārsī* 42a /15; *k.-i hindi* 43a /3;

k.-i muşammet 44a /5; *k.-i raḥb* 43a /12; *k.-i yābis* 43a /16; *k.-i yesār* 42a /17.

ḳaşāvet : < Ar. 1. Keder, tasa. 2b /14 2. Sertlik. 10b /10.

kaşd: < Ar. Niyet etme, isteme. *k.-ét-* 87a/18; *k.-eyle-* 67a /9; *k.-ol-* 96a/3.

kaşîr : Ar. Kısa. 82a /19; *k.-ol-* 34a /15.

kaşîşâ : < Ar.? *mürr-i k.-* 25b /16.

kaşvî : < Ar. Sertlik, katılık . 75b /10.

kat : Kat. 42b/16, 98b/8.

kaṭ'ā : < Ar. Hiçbir zaman, asla. 17b /4.

kātır : Katur. 69b /12.

kavārîr : < Ar. Cam.104b/17.

kaṭvî : < Ar. Kuvvetli, güçlü. 14a /10, 42b/19, 100b/17; *k.-ol-* 103b/19.

kaṭl : < Ar. Söz. 54a /18, 99b/6; *k.-i aḥîr* 96a/10.

kaṭm : < Ar. İnsan topluluğu. 100a/6, 101a/8.

kaṭs : < Ar. Yay burcu. 11a /14. *k.-i kuzah* “ ebem kuşağı” 9a/4.

kaṭyim : (< Ar. ka'im) Yerleşik, ayakta. 37b /13, 67a /10; *k.-ol-* 17a /6

kaṭyin : (< Ar. kā'in) Var olan, bulunan. *k.-ol-* 103a/17.

kaṭyna- : Kaynamak. 83a /6.

kaṭyz : < Ar. Yaz mevsiminin en sıcak zamanları. *ḥarāret-i k.-* 23a/19.

kaṭz : Kaz. 58b /13.

kaṭz-: Kazmak. 2b /11.

kaṭzāyā : < Ar. İşler, meseleler. 50b /15.

kebed : < Ar. Karaciğer 85a /4, 87b/8.

keḫîr : < Ar. Büyük. *k.-ol-* 48b/7, 101a/14; *'ālem-i k.-* 6a/5.

keḫîl : <Ar. Üstüne alma. 99b/6.

keḫrî : < Ekşi, acımtırak. *k.-ol-* 28b /4.

kelā' : < Ar. Yeşil ot. 42a /8, 42a /10.

kelām : < Ar. Söz. 1b/6, 92b/15, 101a/18; *sadr-ı k.-* “sözün başlangıcı” 95a/20.

kelāmullah : < Ar. Allahın sözü. 4a/2.

kelimāt : < Ar. Kelimeler, sözler. 2a/18, 90b/4.

kelime : < Ar. Söz. 3b / 6.

kemāl : < Ar. Olgunluk, tamlık, eksiksizlik. 37a /8, 93a/13; *k.- bul-* 52a /8; *k.-i tabāyi*^ç 55b /1.

kemmiyyet : < Ar. Çokluk. 98a/18.

kemük : Kemik. 60b /2, 83b /6.

kendü : Kendi . 63b /13, 98b/3, 103a/3.

kerāmet : İhsan. 11a /7, 18b /11.

kerīm : < Ar. Büyük. *cevher -i k.-* 73a /8; *nefs-i k.-* 65a /5.

kerih : < Ar. Kötü, çirkin. 103b/7.

kes- : Kesmek. 20b /6.

kesb : < Ar. Edinmek, kazanmak. *k.- ét-* 24b /4, 41b /13, 67a /17; *k.- eyle-* 42b/8.

keşif : < Ar. Sık, kalın, koyu. 8b /16. *k.- ol-* 14b /1.

keşir : < Ar. Çok, bol. 22b /4; *k.- ol-* 70a / 9, 82b /8, 101a/18; *k.-e* 34b /2; *inās-ı k.-* 55a /10; *ecnās- ı k.-e* 49a /17; *ecrām-ı k.-e* 66b /1; *eşyā-yı k.-e* 71a/18; *helāk- ı k.-* 94b/11.

keskīn : Keskin. 11b /12; *k.- ol-* 72a /6.

kesr : < Ar. Kırılmış, eksik, bozuk. 102a/17.

keşret : < Ar. Çok olma, bolluk. 13b /7, 30a /1, 86a/5; *k.- bul-* 8b /17, 21a /3; *k.-i buḥār* 9a/5; *k.-i eczā* 31b /16; *k.-i ḥalāvet* 16b /13; *k.-i ḥarekāt* 34b /3; *k.-i ḥareket* 41b /19; *k.-i ḥarāret* 48a /9; *k.-i ḥarr* 43a /8; *k.-i ictimā*^ç 53a /13; *k.-i ihtilāf* 67b /14; *k.-i leṭāfet* 75b /13; *k.-i leyyinet* 13a /6; *k.-i mādde* 57a /9; *k.-i mulūḥat* 82b /10; *k.-i ribāḥ* 47b /10; *k.-i riḥ ol-* 62a /18; *k.-i riṣāḥ* 48a /12; *k.-i ruṭubet* 20a /11; *k.-i tedāfū*^ç 85b/1; *k.-i yubūset* 15b /16; *k.-i zamān* 41b /14; *k.-i ziyā* 16b /12.

keşf : < Ar. Bulma, meydana çıkarma. *k.- ét-* 13b /15.

ketm : < Ar. Ar. Gizli tutma, saklama. *k.- ét-* 90a/16; *k.- eyle-* 90b/1.

kevākib : < Ar. Yıldızlar. 9b /15, 14a /7, 76a /6; *k.-i seb*^ç 27b /6; *k.-i şevābit* 8b /12; *k.-i seyyāre* 52a /8; *ḥarekāt-ı k.-* 50a /16; *ḥareket -i k.-* 50b /2; *intikāl-i k.-* 50b /9;

kevkeb : < Ar. Yıldız. 8a /2, 13b /16.

kevn : < Ar. Var olma, varlık. 92b/10, 93b/1; *şāhib-i k.*- 96b/7.

keyfiyyāt : < Ar. Bkz. keyfiyyet. 51a /5.

keyfiyye : < Ar. Arzuya, isteğe bağlı; keyfi. 54a /13.

keyfiyyet : < Ar. Nitelik. 38a /17, 93a/9.

kez : Kez, defa. 18b /13.

kezalik : < Ar. Keza, bu da öyle. 33b /12, 52a /3.

ķıbtī : < Ar. Kıbt soyundan gelen, çingene. *ķ.*- *zu‘munca* “çingene inanışına göre”
91b/1.

ķıl-: Kılmak. 45b /5.

ķillet : < Ar. Azlık, kıtlık. 38b /17, 44a /16; *ķ.*- *bul-* 33b /6; *ķ.-i arz* 33b /1; *ķ.-i cevheriye* 38a /19; *ķ.-i ğilzet* 75b /14; *ķ.-i havā* 62b /11; *ķ.-i hareket* 46b /13; *ķ.-i ħarāret* 23a /2; *ķ.-i i‘tidāl* 35b /11; *ķ.-i riyāḥ* 32a /14; *ķ.-i rutūbet* 7a /16; *ķ.-i tedāfi‘* 82b /7; *ķ.-i yübūset* 61a /1; *ķ.-i milḥ* 16b /13; *ķareket -i ķ.*- 70a / 3.

ķınā : Kamış. 42a /16.

ķırķsekiz : Kırksekiz rakamı. *ķ.*- *sā‘at* 4b /1.

ķısm : < Ar. Kısım, bölüm. 13a /13, 84a /16; *ķ.-da ol-* 18a /6.

ķısmet : < Ar. 1. Niyetlenmek. *ķ.-ēt-* 14a /15; 2. Nasip. *ķ.-olin-* 10b /12.

ķışr : < Ar. Kabuk. 17a /13, 49b /7; *ķ.-ol-* 48b/14.

ķıvā : < ? ; *ķabāy‘i ķ.*- 53b /15.

ķıvām : < Ar. Kıvam. 64a /17, 83a /12; *ķ.-i felek* 27b /10.

ķıyām : < Ar. Hareket, kalkma. 13b /16; *ķ.-bul-* 13b /1; *ķ.-ēt-* 50b /14.

ķıyās : < Ar. Kıyas, karşılaştırma; örnekseme. 43b /19, 81a /7; *ķ.-ol-* 60a /9.

ķızar- : Kızarmak. 14a /11.

ķi : Far. Ki ilgeci. 5a/16, 8b /12; *budur k.*28a /7.

ķi‘āb : ? 43b /7, 43b /10.

ķibāriyyet : < Ar. Büyüklük. 14a/13; *aḥcār-ı k.*- 26b /3.

ķibrīt : < Ar. Kükürt. 14b /8, 21b /14, 41a /13; *ķ.-i aşfer* 26b /5; *ķ.-i ebyaz* 22a /2;
ecsād-ı k.- 30a /2.

kibriyyet : < Ar. Büyüklenme, kibirlilik. 92b/3.

kifāyet : < Ar. Yeterlilik, elverişlilik. 8b /6; *k.- bul-* 46a /12; *k.- ét-* 98b/16.

kilsī : < Ar. Kireç taşı yapısında olan. 14a /5.

kim (I) : Kim, kimse. 1b/7 ; *her k.* 2b/6; *k.-i...kimi* 16a /3.

kim (II) : Ki, krş. ki. 17b /9, 27b /3, 50b /6, 100b/19; *sen kimsen* “sen kimsin” 3a/2.

kimesne : bkz. kimse. 2a/19, 55a /13.

kimse : Kimse, herhangi biri. 2b/5, 40b /4, 103b/19.

kirec : Kireç . 25b /8.

kirlen- : Kirlenmek 41a /18.

kişi : Kişi. 99a/1.

kitāb : < Ar. Kitap. 3a /6, 40b /4,90a/14.

ko- : Koymak. 90a/17, 93b/17.

koğ- : Kokmak. 28b /4.

koğu : Koku. 14b /17. *k.- al-* 74b /16.

kon- : Konmak. 57a /3.

kovā : Kova. 90b/14.

koynun: Koyun. 100b/10.

kök : Kök. 46a /10, 47a /2.

koğbe : < Ar. Kubbe. *k.-i felek* 7b /17.

koğdām : < Ar. Ön kısım, ileri kısım. 97b/15.

koğdret : < Ar. Kudret. 99a/15, 100b/13.

koğul: Kul. 3a /17, 104b/11.

koğlāk : Kulak. 61b /15, 74b /12.

koğlnā: < Ar. Söylemek.

koğurb : < Ar. Yakınlık. 13b /13.

koğurbiyyet : < Ar. Yakınlık. 39b /17.

koğurd : Kurtçuk. 54b /6

koğurşāk (ğ) : Kursak. 61a /10.

kurtar- : Kurtarmak. 106a/1.

kurtıl- : Kurtılmak. 1b/8.

kurur- : Kurumak. 62a/15.

kurūn : < Ar. Boynuz. 70a / 6.

kurutul- : Kurutulmak. *k.-mış ol-* 18b /14.

kuşūr : < Ar. Kabuklar. 62b /2; *k.-ı ol-* 63a /2.

kuvā(y) : < Ar. Kuvvetler. *k.-i insānī* “insan güçleri” 54a /19; *k.-i mühīn* 65b /13.

kuvvat : < Ar. Kuvvet. 15b /4, 43a /12; *k.- a-* 46b /16; *k.- bul-* 10a /12; *k.-i kal-* 105a/16; *k.- vēr-* 13a /16; *k.-i fā‘ile* 63b /15; *k.-i felekden* 54b /13; *k.-i hareketden* 36a /17; *k.-i harāret* 6b /14; *k.-i hayvāniyye-* “hayvan kuvveti” 64a/1; *k.-i huld* 56b /1; *k.-i kāhire* 65a /5; *k.-i mān‘iası* 64b /14; *k.-i mef‘üle* 63b /16; *k.-i mekāndan* 43a /2; *k.-i mevt* 56b /1; *k.-i şālişe* 35a /6; *k.- terbiyyetden* 43a /8; *k.-i yübūset* 18b /5; *arż-ı k.-* 68b /10; *‘anāşır -ı k.-* “kuvvet unsuru” 33b /9; *harāret-i k.-* 26a /18; *şiddet-i k.-* 85b/2.

kuyruk : Kuyruk 60a /1, 69a /1.

kuzaḥ : < Ar. Renk renk olan çizgi. *kavs-i k.-* “ ebem kuşağı” 9a/4.

küçük : Küçük. 31a /3.

küduret : Bulanıklık. 9b /9, 28b /8 , 28b /13, 88a/18.

küll : < Ar. Çok, bütün. 96b/8; *k.-de ve cüz‘de* 96b/4.

küllī , külliye : < Ar. Bütün, umumi. 102 a/18; *‘illet-i k.-ye* 38a /17.

külliyen : Ar. Büsbütün, kökünden. 34b /5, 53a /19, 71b /7.

külliyet : < Ar. Umumilik, bütünlük. 98a/18.

kün : < Ar. Ol, olsun! Allah, bu-kün!-emirle bütün varlıkları yarattığından, tasavvuf edebiyatında bu kelimeye çok rastlanır. 3b /6.

künūz : < Ar. Hazineseler 24a /13.

kürsi : < Ar. Koltuk. 3a /4.

L

lā : < Ar. Menfi (olumsuzluk) edatıdır. 102a/9, 105b/9.

lāceverd : < Ar. Lacivert. 12b /12.

lafz : < Ar. Söz, anlam. 62b /19.

lājverd : < Far. Lacivert. 25b /16, 26a /5.

laḥm : < Ar. 1. Et. 59b/2 ; 2. Meyvenin çekirdekle kabuk arasında bulunan kısmı.
49a/17.

lakin : < Ar. Lakin, ama, fakat. 32a /15, 43a /16, 100a/10.

laṭīf : < Ar. 1. Allah adlarındandır. 94a/8, 95a/9; 2. Yumuşak, hoş, temiz. 14b /2, 42a
/5; *l.-i evvel* 55b /6; *arż-ı l.* 52b /14; *eşyā-yı l.-e* 67a /17; *ğalīz-i l.* 32b /11.

lā-ye'kul : < Ar. Yenmez. 67a /2.

lā-yezāl : < Ar. Zevalsiz, bitimsiz. 92b/11.

lāyık : < Ar. Yakışan, yaraşır. *l.- degül* 91b/1; *l.- ol* 3b / 4.

lāzım : < Ar. Gerek. 11b /10, 102b/2; *l.- gel* 99b/15, 103b/1; *l.- ol* 90a/19, 99b/13.

lehevātde : < Ar. Küçük diller. 74b /8.

lems : < Ar. Dokunma ile duyulan. 79b /12, 101b/5.

lem-yezel : < Ar. Zeval bulmaz, baki, kalıcı. 92b/10.

leṭāfet : < Ar. Latiflik, hoşluk, yumuşaklık. 18a /15, 56b /1, 87b/16; *l.- bağla* 18b /5;
l.- bul 14b /7; *keşret -i l.* 75b /13; *şiddet-i l.* 22b /11.

leṭāif : < Ar. Latifeler. *istihrāc-ı l.* 50a /13.

levākī : < Ar. *riyāḥ.-ı l.* 56b /19.

levḥ : < Ar. Yassı, düz, üzerine resim, yazı vb. şeylerin yazılabildiği nesne. 3a /5, 24a
/11.

levn : < Ar. 1. Renk, boya. 10b/19; *l.-i beyāz* 77b /12; *l.-i vāḥid* 77b /19; 2. Nevi,
çeşit. 12a/18.

leyl : < Ar. Gece. 13b /18, 21b /19; *l.- ü nehār* “gece gündüz” 1b/4; *iḥtilāf-ı l.-* 51a /10.

leyyin : < Ar. Yumuşak. 12a /19; *l.- ol-* 28a /1; *ḥārr ü l.-* 12b /7.

leyyinet : < Ar. Yumuşaklık. 11a /14, 21b /12, 40a /8; *l.- bağla-* 29a /15; *l.- bul-* 20b /16; *l.- ét-* 84a /7; *l.- ol-* 5b/3; *l.- vēr-* 13b /2; *l.-i havā* 36b /10; *l.-i māyla* 41a /15; *l.-i nārla* 30a /12; *l.-i ḥarāret* 40a /5; *l.-i tedbīr* 14b /9; *keşret -i l.-* 13a /6.

lezzet : < Ar. Tat. 67b /2, 76a /17, 80b /7.

liḥye : < Ar. Sakal . 84b /5.

lisān : < Ar. (Konuşulan) Dil. 95b/8, 105a/4.

lūṭf : < Ar. İyilik, hoşluk. 94a/1; *l.- ét-* 2a/6.

lü'lü : < Ar. İnci. 12a /12.

M

mā' : < Ar. Su. 24b /3, 41a /12, 102b/14 ; *imtidād-ı m-* 61b /5; *bürüdet-i mā'* 37b /2; *devābb-ı m.-* “su hayvanı” 34b /19.

mā-^ç adā : < Ar. –den başka. 29a /5.

ma^ç ādin : < Ar. Madenler 27b /1, 31a /10, 32a /15.

mā-ba^ç d : < Ar. fels. Sonu, sonrası, sonraki. 95b/12.

mābeyn : < Ar. İki şeyin arası, araları. 17b /17, 27a /5, 41a /1.

ma^ç būd : < Ar. Kendisine ibadet edilen, tapınılan. 91b/16.

mācin : < Ar. Hileyi, hile yapmayı öğreten. 1b/3.

mādām : < Ar. Öyleki, değilmi ki. 57a /16; *m.- kim* 102b/3.

mādde : < Ar. Madde; cevher, öz. 17a /2, 39b /10, 103b/16; *keşret -i m.-* 57a /9.

ma^ç den : < Ar. Maden 25a /12, 80b /6, 34b /9.

ma^ç dūm : < Ar. Yok olan, var olmayan. 72a /11, 103a/7; *m.-ét-* 29b /14; *m.-ol-* 41b /17, 61b /7.

mağfîret : < Ar. Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması. 94b/7; *m.-ét-* 95a/1.

mağnîsiyâ: < Ar. Magnezyum. 26a /7.

māh: < Far. Ay. 14a /5.

mağhālib : < Ar. Arslan, kedi, doğan gibi bazı hayvanların çengelli pençeleri. 58a /17, 70a / 12.

mağhall : < Ar. Yer. 59a /14, 76a /14.

māhāric : < Ar. Çıkacak yerler. 4b /2.

mağbes : < Ar. Gizlenme, tutulma yeri. 38a /17.

mağbūs : < Ar. Haps edilmiş, bir yere kapatılmış. 14a /16.

mağcūb : < Ar. Kapalı, perdeli. *m.-ol-* 22a /16, 69a /17.

mağdūd : < Ar. Belirli, sınırlı. 101b/8, 104b/7; *m.-ol-* 92a/17, 101b/9; *cürm-i m.-* 104b/14.

māhir : < Ar. Maharetli, becerikli. *m.-ol-* 2a/17.

mağleb : < Ar. Arslan, kedi, doğan gibi hayvanların çengelli pençesi. 70a / 13.

mağlūk : < Ar. Yaratılmış. 3b / 10, 93a/4, 104a/10; *ğayr-i m.-* 3b / 11.

mağlūkāt : < Ar. Yaratılanlar, canlılar. 72a /18, 93b/18.

mağlūl : < Ar. Dağılmış, erimiş. *cesed-i m.-* 14b /14.

mağlūt : < Ar. Karıştırılmış. *la-mağlūt ol-* "saf" 101b/11.

mağrec : < Ar. Dışarı çıkacak yer, kapı. 7b /18, 88b/4; *m-i vāhid* 58b /17.

mağrek : < Ar. Hareketli bir noktanın izlediği yol. *m.-siz ol-* 76a /4.

mağşūr : < Ar. Kapatılmış, sıkıştırılmış. 19b /11; *m.-ol-* 65b /5.

mağşūs : < Ar. 1. Ait. *m.-o-* 14a /2; 2. İbaret. *m.-ol-* 65a /8.

ma^ç hūd : < Ar. Belli olan, bilinen. 53a /9.

ma^ç îde : >Ar. Mide. 82b /11, 87a/16.

mā-ğabl : < Ar. Öndeki, evvelki. 95b/12.

makāle : < Ar. Bir konu üstünde yazılan yazı. 3a /13; *m.-yi selāse* 31a /13.

- maḳām : < Ar. Yer. 8a /8.
- maḳbūl : < Ar. Kabul olunmuş, geçer. 103a/9.
- maḳdūr : < Ar. Elden geldiğince yapabilen, kudrete bağı olan. 95b/16, 102a/11; *m.-i*
‘*aleyh*“ Onun gücü, kuvveti” 102a/12.
- maḳlūb : < Ar. Ters döndürülmüş, başka şekle sokulmuş. 85b/14; *m.- ol-* 86a/3.
- maḳsūm : < Ar. Ayrılmış, bölünmüş, paylaştırılmış. 27b /5; *m.- ol-* 11b /14.
- maḳ ḳūle : < Ar. Çeşit, tür. 104b/5; *vasaḫ-ı ḫabāyi*’-i *m.-* 57b /16.
- mālīḫ : < Ar. Tuzlu. 20a /11; *m.- ol-* 17b /12.
- mālik : < Ar. Sahip, bir şeye sahip. 2b/3, 101b/13; *m.- ol-* 92a/14, 101b/16.
- maḳ lūl : < Ar. Hastalıklı, illetli. 102b/19; ‘*ilel-i m.-* 91a/2; *ḫilḫat -i m.-* 4a/ 3.
- maḳ lūm : < Ar. Bilinen, belli. 95b/15, 102a/3; *m.- ol-* 54a /18, 65a /4; *ğayr-ı m.-*
102a/12; *ḫadd-ı m.-* 67b /19.
- maḳ mūl : <Ar. Yapılmış, 21a /16. ; *m.-i bihimā* 30b /18.
- maḳ nā : < Ar. Anlam. 97b/7, 98a/9.
- māni’ : < Ar. Engel. 64b /3, 66b /13; *m.- ol-* 25a /3.
- māni’ a : < Ar. Engel. 64b /11, 64b /12 ; *ḫuvvet-i m.-* 64b /14.
- mārīz : < Ar. Hasta. 55a/2.
- maḳ rifet : < Ar. Uсталık, bilgi. 90b/1, 96b/14; *m.-i enfūs* 92b/1.
- maḳ rūf : < Ar. Bilinen. ‘*illet-i m.-* 42b/15.
- mā-sivā : < Ar. Bir şeyden başka olanların bütünü. 76a /3.
- maḳ ṣiyet : < Ar. Asilik, irtaatsizlik. 94b/8, 94b/10.
- maḳ ṣūm : < Ar. Küçük çocuk. 86a/6, 86a/9.
- mā-ṣā-Allah : < Ar. Allah nazarlardan korusun, çok güzel. 95b/10.
- maḳ ṣer : < Ar. Cemaat, topluluk. *m.-i ḫükemā* “ bilginler topluluğu” 97b/6.
- maḫbū’ : < Ar. Tabiata ait, yaratılmış. 79b /2.
- māyil : (< Ar. ma’il) Eğilim, 2a/14; *m.- ol-* 4a/ 12, 94b/14.
- maẓḡ : < Ar. Ağızda çiğneme. 61a/8.
- māzī : < Ar. Geçmiş zaman. 102a/14.

- maẓmūn : < Ar. Mana. 2b /10.
- mebhūt : < Ar. Şaşırılmış, hayret içinde kalmış. *m.- ol-* 95b/7.
- mecāl : < Ar. Kuvvet, takat, güç. *m.- bul-* 60a /12.
- mecāzī : < Ar. Mecaz. 94b/19.
- mecerre : < Ar. Samanyolu. 27b /7.
- mecmū^c : < Ar. Toplanmış. 18a /8.
- mecrā : < Ar. Bir işin gidiş veya oluş yolu. 90b/16.
- mecruḥ : < Ar. İşlenmiş, yapılmış, kılınmış 71b /5, 88b/6, 101b/4; *m.- ol-* 5b/7; *m.-u bih* 104b/19.
- medār : < Ar. Yörünge. *m.-i felek* “dünyanın yörüngesi” 33a /1.
- mefēr : < Ar. Kaçış yeri. 51a /16.
- mef^c ūl, mēf^c ūle : < Ar. Yapılmış, kılınmış. *ḡuvvet-i m.-* 63b /16.
- meger : < Ar. Olsa olsa, ancak. 90a/15, 100a/5.
- mekān : < Ar. Yer. 18a /13, 39a /10; *m.-i ba^cid* 65b /3 ; *m.-i vāḡid* 49a /14; *iḡtilāf-i m.-* 14b /18; *ḡuvvet-i m.-* 43a /2;
- mekş : < Ar. Durma. 4a/ 16, 6a/8.
- mektüb : < Ar. Yazılmış. 24a /11, 50b /15.
- melāyike : < Ar. Melekler. 57b /8; *m.-yi evvel* 75b /1.
- melmūs : < Ar. El ile dokunmuş. 53b /4.
- mel^c ūn : < Ar. Lanetlenmiş. *m.- ol-* 94b/18.
- memālīk : < Ar. Memleketler. *intīkāl-i m.-* 50b /8.
- memlū : < Ar. Dolu. 48a /2; *m.- ét-* 7b /13; *m.- ol-* 44b /18.
- memlūk : < Ar. Sahip olunan, birinin malı olan. 102a/11.
- memnū^c : < Ar. Yasak. 64b /3.
- memzūḡ : < Ar. Çiğnenmiş. 61a /12.
- men^c : < Ar. Yasak etme, engelleme. 106a/5; *m.- ét-* 66b /19; *m.- eyle-* 67a /6.
- menāfi^c : < Ar. Menfaatler, faydalar, çıkarlar. 4a/ 6.
- menāfīz : < Ar. Menfezler, geçilecek yerler, yarıklar. 59b /13, 82a /16, 84b /4.

- menāzil : < Ar. Menziller, durulacak yerler. 73a /14, 84a /18; *m.-i erba' a* 87b/15.
- menfa' at : < Ar. Fayda, çıkar, yarar. 35b /16, 69a /4, 105b/17.
- menfez : < Ar. girecek veya geçecek yer, ağız. 85a /19, 88b/6; *m.- bul-* 47b /13.
- mensüb : < Ar. Bir şeyle ilgi bulunan; dahil olan. 21a /15; *m.- êt-* 28b /7; *m.- eyle-* 103a/6; *m.- ol-* 101a/17.
- menzile : < Ar. Yer, konum. 66b /10, 70a / 16.
- me'nūs : < Ar. Alışık. 94b/15.
- merādet : < Ar. Kuvvetlilik. 19a /7.
- merāret : < Ar. Acılık, tatsızlık. 79a /2, 79a /4.
- mer'e : < Ar. Kadın. 85b/4, 85b/5.
- merḥamet : < Ar. Şefkat göstermek, acımak. 94b/9; *m.- êt-* 95a/8; *m.- eyle-* 94b/15.
- merḥūm : < Ar. Ölü. 95b/16.
- merīḥ : < Ar. Dünya'dan sonra Güneş'e en yakın olan gezegen. 6b /12, 11b /2, 88b/10; *felek-i merīḥ* "Mars" 6b/16.
- mer'īyye : < Ar. Gözle görülen. 84b /4.
- merkeb : < Ar. Eşek. 69b /12.
- mertebe : < Ar. 1. Derece 101b/10; 2. Miktar. 2b /14; *m.-den mertebeye* 21a /12; *m.- var-* 82b /7; *helāk m.-si* 103b/18.
- mertebet : < Ar. bkz. mertebe. 57a /3.
- meşabe : < Ar. Derece, kadar. 47b /8.
- meşāne : < Ar. Sidik kavuğu. 58b /8, 60a /8.
- meşel : < Ar. Anlamlı ve etkili söz. *ḍarb-ı m.-* "atalar sözü, ata sözleri" 73b /2.
- mesken : < Ar. Oturulacak yer. 87b/16, 98a/13.
- meslek: < Ar. Yol, gidiş. 85a /18.
- mesrūr : < Ar. Sevinmiş. *m.- ol-* 3a /1.
- meştūr : < Ar. Yazılmış. 90a/8.
- meşgul : < Ar. İşgal edilmiş, doldurulmuş. 5a/2.
- meşhūd : < Ar. Gözle görülmüş, görülen. 102b/19.

- meşķūķ : < Ar. Yarılmış, yarıķ. *m.- ol-* 69b /11.
- mevālīd : < Ar. Mevcutlar. 13b /18, 35b /11; *m.-i eṣyāda* 38a /2; *m.-i ḥarekāt* 54b /12; *m.-i ḥilķat* 33b /9; *m.-i ibtidā* 34a /19; *m.-i kevāķibūj* 68a /17; *m.-i muḥtelīf* 38a /1; *m.- i ṣelāṣe* “Maden, nebat, hayvan olmak üzere tabiatın üç aleminden bahseden ilim, tabiat ilmi” 10b /1, 41a /6; *m.-i ṭabāyi^ḥ-i erbā^ḥa* 40a /18; *m.-i uṣūl* 40b /1; *ḥilķat -i m.-i ṣelāṣeyi* 51a /8; *‘ilel-i m.-* 38a /15.
- mevāt : < Ar. Cansız varlıklar. 32b /9.
- mevātī : < Ar. Cansız. *ṣumm m.-i* 21a /16.
- mevāzīn : < Ar. Ölçekler, ölçüler. 58a /4.
- mevcūd, mevcūde : < Ar. Var olan, bulunan, hazır olan. 59a /8, 97b/16; *m.- ol-* 70b /12; *ġayr-i m.-* 96a/12.
- mevhibe : < Ar. İhsan, baġış. 94a/12.
- mevķūf : < Ar. Vakfedilmiş. *m.- ol-* 68b /15.
- mevlūd : < Ar. Doġma, meydana gelme. 32a /8, 44a /10, 89b/10.
- mevsim : < Ar. Yılın dört bölümünden herbiri. 23a /18 *m.-i rebī^ḥ* 23a /18.
- mevṣūķ : Sağlam, inanılır. 74b /8.
- mevṣūl : < Ar. Birleşmiş, kavuşmuş. 39b /11.
- mevt : < Ar. Ölüm. 56a /10, 71b /1; *m.- èt-* 56b /5; *ķuvvet-i m.-* 56b /1.
- mevzi^ḥ : < Ar. Yer, bir şey konulacak yer. 8a /3, 47b /13; *m.-yi vāḥid* 49a /14.
- mevzū^ḥ : < Ar. Konu. 31a /10.
- meyl : < Ar. Eğilim, yönelim. 37a /4.
- meyt : < Ar. Ölü. 70b /17, 89a/16.
- meyve : < Ar. Meyva, yemiş. 47b /2, 78a /6.
- meyyit : < Ar. Ölmüş, cansız. 9b /3, 65b /13.
- mezāķ : < Ar. Tad duyusu. 79b /12, 80a /19.
- mezkūr : < Ar. Adı geçen, anılan. 4a /6, 10b /14.
- mıķnāṭīs (mıġnaṭīs) : > Yun.>Ar. Demir ve benzeri madenleri kendine çeken demir çubuk; 26a /7, *m.- ṭāṣı* 58a /10.

miḳdār : < Ar. Ölçü, parça, kısım. 37b /18, 68a /17; *m.-i ḥarekāt* 39a /12; *m.-i zamān* 38b /13.

milḥ : < Tuz. 18a /1, 24b /16; *ḳillet -i m.*- 16b /13.

millet : < Sınıf, topluluk. 101b/15.

minḳār : < Ar. Kuş gagası. 60b /19, 61a /3.

minnet : < Ar. İyilik. 3a /2.

minvāl : < Ar. Şekil, tarz. 71a/6.

mirār : < Ar. Tekrarlayanlar, kerreler, defalar. *m.-i vāḥid* 2a/9.

miṣāl : < Ar. 1. Örnek. 55a /6; 2. Örneğin. 69a /17; 3. Benzer. 54b /15.

mişl : < Ar. Benzer 55a /1, 93a/11.

mizāc : < Ar. Tabiat. 27b /16.

mizān : < Ar. 1. Ölçü. 12a /8; 2. Terazî burcu. 12b /7; 3. Akıl. 37a /8; *m.-i vāḥid* 36a /15.

mu^ʿākīb : < Ar. Cezalandıran. *m.-êt-* 95a/3.

mu^ʿallaḳ : < Ar. Havada asılı duran. *m.- ol-* 8a /3, 60b /13.

mu^ʿammer : < Ar. Yaşayan, uzun ömür süren. 91a/15.

mu^ʿānid : < Ar. İnatçı. 96a/4.

mu^ʿārız : < Ar. Karşı gelen. *m.- ol-* 104b/4.

mu^ʿāvenet : < Ar. Yardım etme, yardımcılık. 25b /6, 39a /15, 40a /2; *m.-êt-* 100b/18.

mu^ʿāvin : < Ar. Yardım eden, yardımcı. *m.- ol-* 103a/14.

mua^ʿzzeb : < Ar. Eziyet çeken, sıkıntılı. *m.-êt-* 95a/4.

muḡaddi : < Ar. Besleyen. 74b /19.

muḡalaṭa : < Ar. Ağız kalabalığı. 98b/17.

muḡnī : < Ar. Zengin eden, doyuran. 38b /4.

muḡabbet : < Ar. Sevgi. 103b/7.

muḡālaṭat : < Ar. Karışma. *m.-êt-* 4b /10.

muḡālefet : < Ar. Muhaliflik, karşıtlık. *m.- ey/e-* 94b/13.

- muḥālif : < Ar. Uymayan, zıt olan, aykırı olan, karşı çıkan. 64a /11, 99a/4; *m.- ol-* 100a/16.
- muḥallid : < Ar. Ebedi kılan, ebedileştiren. 56a /9; *m.- ol-* 64a /9.
- muḥallil : < Ar. Tahlil eden, çözümleyen. *m.- ol-* 14b /7.
- muḥalliş : < Ar. Kurtaran. 85b/1.
- muḥammir : < Ar. Mayalayan. 13b /1.
- muḥayyer : < Ar. Seçmeli. 103b/2.
- muḥbir : < Ar. Haberci. *m.- ol-* 103b/1.
- muḥdeş : < Ar. Sonradan oluşmuş, eskiden bulunmayan. 91b/1; *m.-i ‘acāyib* 75b /18.
- muḥdiş : < Ar. Yaratan, meydana getiren. *m.- ol-* 91a/9.
- muḥḥ : < Ar. İlik. *m.-i cāmid* “donmuş ilik”. 44a /7.
- muḥīṭ : < Ar. Kapsamlı, kapsayıcı. *m.- ol-* 102b/1.
- muḥkem : < Ar. Sağlam, kuvvetli. 100b/19; *m.- bağ-* 72b /1.
- muḥrik : < Ar. Yakıcı. 60b /4.
- muḥtāc : < Ar. İhtiyacı olan. 63b /6, 104a/13; *m.- gör-* 94a/12; *m.- ol-* 61a /8.
- muḥtelif, muḥtelife : < Ar. 1. Türlü, çeşit çeşit. 5a/10; 2. Birbirine uymayan, zıt. *m.- ol-* 57b /4; *ecnās-ı m.-* 34b /2; *eḫ’ime-i m.-* 67b /14 ; *ṭabāyi’-i m.-* 65a /7; *eczā-yı m.-* 51a /1; *ervāḥ-ı muḥtelife* 80a /5; *esmā-yı m.-* 2a/13, *eşyā-yı m.-* 25a /4, 54a /11; *ḥalāyık-ı m.-* 51a /3; *ḥilḳat -ı m.-* 72b /12.
- muḥtelit : < Ar. Karışmış, karma. 93a/5; *iḥtilāṭ-ı şedīd-i m.-* 5b/12.
- muḥterik : < Ar. Tutuşup yanan; yanmış. *m.- ol-* 17a /17.
- mu‘īn : < Ar. Yardımcı. *ğayri m.-dür* 93a/16.
- muḫabbēb : < Ar. Kubbeli. 7b /15; *m.- ol-* 7b /16.
- muḫabbiz : < Ar. Darlaştıran, sıkı. *m.- ol-* 77a /10.
- muḫābele : < Ar. Karşılama, karşılık gelme. 2a/16, 13b /2; *ittifāḳ-ı m.-* 52a /6.
- muḫābelet : < Ar. bkz. muḫābele. *m.- et-* 26a /17.
- muḫābil : < Ar. Karşılık. 36b /14, 104b/2; *m.- ol-* 33b /19.
- muḫaddem : < Ar. Sunulan. *m.- et-* “sunmak” 40b /3.

- muḳaddemā : < Ar. Önce, eskiden. 45a /1.
- muḳadder : < Ar. Takdir edilmiş, zorunlu. 100b/13, 101b/8; *m.- ol-* 102b/3.
- muḳarrer : < Ar. Durağan, kararlı. 69a /15; *m.- ol-* 104b/18.
- muḳarrin : < Ar. Birlikte bulunduran. 88a/15.
- muḳāvemēt : < Ar. Karşı koyma, direnme. *m.- ét-* 39b /10; *m.- bul-* 40a /11.
- muḳavī : < Ar. Kuvvet veren. 77a /7.
- muḳāvim : < Ar. (birbirine) Karşı duran, direnen. 39a /3, 81b /11.
- muḳırr : < Ar. Doğruyu söyleyen. 95a/19.
- muḳīm : < Ar. İkamet eden. *m.- ol-* 65a /6.
- mulūḫat : < Tuzlar.17b /14; *keşret -i m.-* 82b /10.
- mulūḫıyyet : < Tuzluluk. 82b /16.
- mūm : < Far. Mum. 66a /11.
- munfaşıl : < Ar. Ayrı; ayrılmış. 2a/9; *m.- ol-* 36a /13.
- munḳabız : < Ar. Çekilmiş, büzülmüş, biraraya gelmiş. 48b/6.
- munḳalib : < Ar. Değişen, başka şekle giren. 2a/15; *m.- ol-* 37a /1.
- munzamm : < Ar. Katılan, ek. 43b /6.
- murabba^c : < Ar. Dörtgen. *m.- ol-* 7b /4.
- murād : < Ar. Maksat. 51b /10, 3a /16.
- murdār : < Ar. Kirli, pis. 64a /6.
- muşādaḳat : < Ar. Karşılıklı ilişki. 52b /16.
- muşaffā : < Ar. Yabancı maddelerden ayrılmış. 75b /15.
- muşaḫḫar : < Ar. Elde edilmiş. 55b /8.
- musallaḫ : < Ar. İstila edilmiş, etki altında. 56b /15; *m.- ol-* 21b /11, 55b /7.
- muşammet : < Ar. İçi boş, kof olmayan şey. 42b/17; *ğayri m.-* 42b/17; *ḳaşab-ı m.-* 44a /5.
- muşavver : < Ar. Düşünölmüş, önceden tasarlanmış. 88b/9.
- mustaḫīl : < Ar. Uzayan. *m.- ol-* 41b /3, 42a /12.

- mutaşarrıf : < Ar. İdare eden, bir işi istediği gşbi gerçekleştirme kuvveti bulunan. 94b/6.
- mutaşavver : < Ar. Tasavvur edilmiş, düşünülmüş, planlanmış. *m.- ol-* 10a /9.
- mutavassıt : < Ar. Vasıta olan, aracılık eden. 71b /10.
- muţavvel : < Ar. Uzun uzadıya yapılmış, uzatılmış. *m.- ol-* “uzun uzadıya anlatmak” 95a/20.
- mu‘ tedil : < Ar. Orta halde bulunan, mülayim, sert olmayan. 63a /17, 75a /17; *m.- ol-* 4b /6, 37b /11.
- mu‘ terif : <Ar. İtiraf eden. 102a/8.
- mu‘ tezil : < Ar. Topluluktan ayrılan. 53b /4.
- mu‘ t̄i : < Ar. Veren. 38b /4.
- muţī‘ : < Ar. Boyun eğen. 65a /4.
- muţtali‘ : <Ar. Haberli olan. *m.- ol-* 1b/10, 90a/18.
- muttaşif : < Ar. Vasıflı, kendisinde bir vasıf bulunan. *m.- ol-* 96a/1.
- muttaşıl : < Ar. Ulaşan, kavuşan, bitişen. 2a/14, 53a /11, 79a /1; *m.- ol-* 3b/19, 79a /8; *ğayr-ı m.-* 3b / 11.
- muvāfaqat : < Ar. Uygun olma, uyma; uzlaşma. 52b /11, 52b /16; *m.- eyle-* 55b /17.
- muvāfıq : < Ar. Uygun, yerinde. 76b /15; *m.- ol-* 93a/2, 100a/14.
- muvaşşat : < Ortalanmış. 52a /15.
- mużā‘ af : < Ar. Kat kat, iki kat. 92a/7.
- mużī : < Ar. Ziyalandıran, ışık veren, parlayan. 38b /3, 70b /16.
- mużlim : < Ar. Karanlık. 23a /5, 31a /6 ; *m.-i emvāt* 58a /6; *nār-ı m.-* 94b/19.
- mużmaḥill : < Ar. Yok olmuş. *m.- ol-* 64b /19.
- mużtarib : < Ar. Rahatsız; sıkıntısı olan. 84a /17, 101a/1.
- mużtarr : < Ar. Zorunda kalmış. 104a/13.
- mübāşeret : < Ar. Bir işe girişme, başlama. *m.- ét-* 55b /17, 66b /18; *‘amel-i m.- ét-* “bir işe niyet etmek” 66b/18.
- mübtede‘ : < Ar. Yok iken yeni ortaya çıkmış olan şey. 97a/19.

- mübtedī : < Ar. Bir işi öğrenmeye, bir şeyi öğrenmeye yeni başlayan, acemi. 99b/11.
- mübtedi^c : < Ar. Bir yenilik meydana getiren, yeni bir şeyi oluşturan. 96b/8; *m.- ol-* 97a/19.
- mübtedi^c āt: Bkz. mübtedi^c. 56b /3.
- mücāma^c at : < Ar. Birleşme. 5b/9.
- mücāneset : < Ar. Aynı türden olma, benzeme, hemcinslik. 37a /14.
- mücāzāt : < Ar. Bir suç karşısında ceza verme. 95a/9.
- mücerred : < Ar. Tek, karışık olmayan. 72a/10.
- mücerrid : < Ar. Ayıran. 55a /15.
- mücessem : < Ar. Cisimlenmiş, cisimli. 51a /1.
- mücevvef : < Ar. Oyuk, içi boş. *m.- ol-* 43b /19, 62a /11.
- müctemi^c : < Ar. Toplanan, toplanmış, birleşmiş. 84a /1; *m.- ol-* 47b /3, 88a/10.
- müdāhīl : < Ar. Birleşen, karışan. 12b /19; *m.- ét-* 18b /9.
- müdāvemmet : < Ar. 1. Bir işe devam etme, bir yere her zaman gitme. 20b /6, 20b /12;
2. Bir işte sürekli olarak çalışma. 103b/14.
- müdbir : < Ar. Talihsiz olan, düşkün. 70b /8.
- müddet : < Ar. Zaman; bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman. 33b /5, 74a /6; *m.-i ruṭūbet* 33b /4.
- müdebber : < Ar. Düzenli hareket ettirilen. 54b /11, 69b /2.
- müdevver : < Ar. Yuvarlak, döndürülmüş. 9a/16, 9a/17; *m.- ét-* 47b /15; *m.- ol-* 70a /10.
- müdrık : < Ar. İdrak eden, anlayan. 92a/17.
- müeddeb : < Ar. Okumuş, bilgili. 2a/17.
- müellif : < Ar. Te'lif eden, kitap yazan, eser sahibi. 60b /4.
- müenneş : < Ar. Dişi. 12a /16, 72a /13.
- müfāreḳat : < Ar. Ayrılma. *m.- ét-* 65b /12.
- müfekkir : < Ar. Düşünen. 56b /6.
- müfekkire : Düşünme gücü, kuvveti 55b /19.

- müfraṭ : < Ar. Terk olunan, unutulmuş. 36b /15; *m.- ol-* 36a /1.
- müfredāt : < Ar. Bir sistemin basit parçaları. 54b /13, 54b /14.
- müfriṭ : < Ar. İleri varan, aşırı. *m.- ol-* 84a /7; *ḥarāret-i m.-* 77a /15.
- müfteḳır : < Ar. Fakir. 104a/13.
- mügayyer : < Ar. Değiştirilen, başkalaştırılmış bir durumda olan. 57b /14.
- mühebbebe : ? *iklās-ı m.-*10b /18.
- müheyḳā : < Ar. Hazır durumda. 84b /7; *m.- ol-* 44b /14.
- mühīn : < Ar. Alçak, kötü. *ḳuvā-yi m.-* 65b /13.
- mükedder : < Ar. Bulanık. 22a /2, 31a /6.
- mükemmel : < Ar. Tam, olgun. 4a/ 10, 35b /15.
- mükevven : < Ar. Yaratılmış. 99b/17.
- mükevvin : < Ar. Meydana getiren, yaratan. 92b/8, 95a/14.
- mülākāt : < Ar. Kavuşma, buluşma. 31a /3.
- mülākī : < Ar. Buluşan, kavuşan. 72a /15, 85a /4.
- mülāyemet : < Ar. Uygunluk. *m.- ét-* 16a /10.
- mülāyim : < Ar. Uygun. *m.-ét-* 16a /9.
- mülāzım : < Ar. Tutunup kalan. *m.- ol-* 13a /5.
- mülevves : < Ar. Kirli olan, pis. *m.- ét-* 57a /8.
- mülk : < Ar. Mülk.12a /5, 67b /4.
- mülteḥim : ? *m.- ol-* 74b /10.
- mümāşil : < Ar. Benzeyen. 99a/14; *m.- ol-* 93a/14.
- mümāzecet : < ? 53a /5; *m.- ét-* 33b /19, 39a /7.
- mümessek : < Ar. Mis kokulu. 77a /6.
- mümezzic : < Ar. Birleşik, karıştırılmış. 53b /5.
- mümkin : < Ar. Mümkün. 63b /3, 100a/16.
- mümtāz : < Ar. Ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş. *m.- ol-* 67a /14.
- mümtedd : < Ar. Uzayan, süren, sürekli. 74b /14; *m.- ol-* 61b /8.
- mümteni^c : < Ar. Olamazlı. 92a/2.

mümteziç : < Ar. Kaynaşmış, karışmış. 23a /13; *m.-êt-* 23b /15; *m.-ol-* 6b /5; *cevher-i m.-* 53b /8.

mün' adim : < Ar. Yok olan. *m.-ol-* "yok olan" 74a /3.

mün' aqid : < Ar. Teşkil olunmuş, oluşturulmuş. *m.-ol-* 25a /17, 78b /9; *hacer-i m.-* 28a /6.

münāsebet : < Ar. İlgî, yakınlık. 35a /16.

münāsib : < Ar. Uygun, yakışık. *m.-ol-* 65a /10, 83b /13.

mün' atıf : < Ar. Bir şeye meyillenen, yönelen. 4b /19.

münbaşı : < Ar. Yayılan, etrafa saçılan, açılan, genişleyen. 79b /9; *m.-ol-* 83a /3, 89a/7.

müncel : < Ar. Meydana çıkmak. *m.-ol-* 47a /4.

münderic : < Ar. İçine girmiş, içinde bulunan, içinde yer alan. 53b /13; *m.-ol-* 41a /14.

münevver : < Ar. Parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı. 77b /13.

münezzeh : < Ar. Uzak. 92a/13.

münfa' il : < Ar. Edilgin. 21a /16, 71a/9.

münfaşıl : < Ar. Bitişik olmayan, ayrı. *ğayr-ı m.-* 2a/14.

münfekk : < Ar. Ayrılmış. *m.-ol-* 30a /14.

münferid : < Ar. Kendi başına etkili. *m.-ol-* 28a /17, 32a /18.

münhadir : < Ar. İnen, inişli. *m.-ol-* 8a /19, 88b/6.

münhall : < Ar. Erimiş, açılmış, çözülmüş. 13a /4; *m.-ol-* 23a /14, 47a /16.

münhedim : < Ar. Bozulmuş. *m.-ol-* 20b /9, 87b/14.

münir : < Ar. Işık veren, parlak. 75b /14.

münkād : < Ar. Boyun eğen. 65a /4.

münkaşım : < Ar. Kısımlara ayrılan, bölünmüş, bölüm bölüm olan. 96b/14; *m.-ol-* 67b /4.

münkaṭı' : < Ar. Kesilen, kesilmiş, aralıklı. *m.-ol-* 8a /9, 69a /16.

münkaẓı' : < Ar. Biten, bitmiş, sona ermiş. *m.-ol-* 99b/12.

- münkesir : < Ar. Bozulmuş, tam olmayan. 103a/8; *m.- ol-* 96a/14.
- münşakḫ : < Ar. Yarılma, ikiye ayrılma. *m.- ol-* 48b/5, 83a /19.
- müntaḫil : < Ar. Geçme, geçiş. *m.- ol-* “geçmek” 72b /17, 94b/9.
- müntefi^c : < Ar. Yararlanma. *m.- ol-* 3a /17.
- müntehī : < Ar. Bir yere varıp orada durma, nihayete ulaşma. 4a/ 11, 67b /19.
- münteşir : < Ar. Yayılan, dağılan. *m.- ol-* 82b /9.
- münteşir : < Ar. Yayılma, dağılma. 3a /10.
- müntin : < Ar. Pis kokan, bozuk. 11b /19.
- mürāca^c at : < Ar. Başvurma. 23b /1.
- mürebbī : < Ar. Besleyen. 10a /2.
- mürekkeb : < Ar. İki yada daha çok şeyin karışmasından meydana gelmiş, bileşik.
26b /12, 96b/14; *m.- ol-* 56a /6; *duhn-ı m.-* 14b /3.
- mürr : < Ar. Acı. 73b /8; *m.- i i ḫaṣīṣā* 25b /16.
- mürtefi^c : < Ar. Yükselen, yükselmiş olan; yüksek. *m.- ol-* 43b /8, 62a /10.
- mürtek : < Ar. Kurşundan yapılan madde, *mürde-seng.* 27a /11, 27a /19.
- mürtekib : < Ar. Kötü, uygun olmayan iş yapan. 94b/17.
- mürūr : < Ar. Geçme. 49b /14; *m.- et-* 37b /18; *m.-ı zamānla* 43b /16.
- müsāwī : < Ar. Eşit, denk, aynı. 102a/13; *m.- ol-* 103a/14.
- müsebbibe : < Ar. Sebep olan. *esbāb-ı m.-* 91a/2.
- müsebiḥa : < Ar. Tesbih eden. 55b /9.
- müseddes : < Ar. Altı parçadan meydana gelmiş. 97b/19, 104b/15; *cirm-i m.-* 97b/18.
- müşelleş : < Ar. Üçlü, üç. 7b /4, 68b /14.
- müsem mā : < Ar. Adlı, adlandırılmış. 98a/13.
- müstağni : < Ar. Lüzumlu olmayan, gerekli bulmayan. 93a/1; *m.- ol-* 100a/5.
- müstaḫīl : < Ar. İmkansız, manasız, boş. *m.- ol-* 29a /5.
- müstaḫbel : < Ar. Gelecek.
- müstaḫīm : < Ar. Doğru, düz. 94a/6.
- müstaḫī^c : ? 100b/9.

- müstedir̄ : < Ar. Dönüp dolaşan. 8a /1.
- müsteḥakk̄ : < Ar. Hak kazanmış, layık. 68a /11.
- müstevī̄ : < Ar. Düz, doğru. 69b /7; *m.- ol-* 68b /13.
- müstevlī̄ : < Ar. Yayılan, her yeri kaplayan, ele geçiren. *m.- ol-* 16a /17, 71a/13.
- müşābeh̄et : < Ar. Benzeme. 6a/11; *m.- ét-* 40b /9; *m.- ol-* 34b /12.
- müşābih̄ : < Ar. Benzeyen, benzer. 42a /3, 60a /15; *m.- ét-* ; *m.- ol-* 15b /12. *eşyā-yı*
m.- 91a/2.
- müşebbeh̄ : < Ar. Benzetilen. 60b /3.
- müştebeh̄ : < Ar. Karışık. *m.- ol-* 41a /9.
- müşterek̄ : < Ar. Ortak. *m.- ol-* 57b /15.
- Müşterī̄ : < Ar. Sakıt, Erendiz, Jüpiter, Mars yıldızları. 6b /11,11a /13; *felek-i*
Müşterī̄“Jupiter” 6b/11.
- müṭāla‘a : < Ar. Tetkik, düşünme, okuma. *m.- ét-* “inceleyen, üzerinde düşünen”
2a/17.
- müte‘addid̄ : < Ar. Birçok, birkaç, türlü türlü. 92a/7.
- müte‘ādī̄ : < Ar. Düşmanlık eden. 93a/13.
- müte‘allik̄ : < Ar. 1. Bağlı bulunan. 9a/9. 11b /17; 2. İlgili, ilişkisi olan. *m.- ol-* 26b /4.
- müteca‘id̄ : < Ar. Kıvrık, kıvrıkcık olan. 82a /10.
- mütecāviz̄ : < Ar. Fazla, çok. 77b /14.
- mütecebbir̄ : < Ar. ? *m.- ét-* 65a /13.
- mütecessid̄ : < Ar. Vücudu olan. *m.- ol-* 13a /11, 63a /9.
- mütecezzī̄ : < Ar. Parça parça ayrılan. 36a /19, 96a/15.
- mütedāḥil̄ : < Ar. Birbirine karışan. *m.- ol-* 22b /12.
- müte‘ellif̄ : < Ar. Peyda eden. *m.- ol-* 31b /18.
- mütefāvit̄ : < Ar. Farklı. 22a /16.
- mütefekkir̄ : < Ar. Düşünen. 55b /12.
- müteferriḳ̄ : < Ar. Dağınık, ayrı ayrı. 29b /4; *m.- ol-* 37a /11.
- müteferriḳā : < Ar. Farklı işler gören. *eczā-yı m.- 5b/13, 29a /16.*

mütefettit : < Ar. Küçük küçük parçalanan. 25a /18; *m.- ol-* 19a /19; *m.-i hadīd* 19b /1.

müteğayyir : < Ar. Değişen, farklılaşan. 52b /10.

mütehaqqık : < Ar. Doğruluğu ortaya çıkan. 67b /2.

mütehammil : < Ar. Dayanıklılı. 79a /17.

müteharrik : < Ar. Hareketli, hızlı, hareket eden. 45b /2 ; *ğayri m.-* 66a/6; *şāhib-i hayāt-ı müteharrik* 63b /19.

mütehavvil : < Ar. Değişen, değişmiş, değişik. *m.- ol-* 44a /9.

mütehayyil : < Ar. Hayal kurma, düşünceye dalma. 63b /3.

müteheyyi : < (Ar. müteheyyi') Hazırlanmış, hazırlanan. 32b /12.

mütekāşif : < Ar. Yoğunluk gösteren, koyulaşan. 22b /12; *m.- ol-* 44b /19.

mütekebbir : < Ar. Kibirli, kendini beğenmiş. 96a/4.

mütekellis : < Ar. Kireçleşmiş, kireçlenmiş. *m.- ol-* 22a /11.

mütekevvin : < Ar. Var olan, meydana gelen. *m.- ol-* 7b /7, 35b /18, 71a/10.

mütelāşī : < Ar. Acele eden, telaşlı. 64b /9, 74a /2; *m.- ol-* 80b /17.

mü'telif : < Ar. Uygun, denk. 32b /4; *m.- ol-* 32a /17, 86b/8.

mü'telife : < Ar. Bkz. mü'telif . 52b /18 ; *eşyā-yı m.-* 67a /16.

mütenāhī : < Ar. Sona eren, biten. 105a/6; *m.- ol-* 104b/13.

müttefik : < Ar. Birleşmiş, bağlaşmış. *m.- ol-* 99b/1.

mütemellike : < Ar. Mülk edinen. *hayy.-ı m.-* 72b /3.

müteşā'ib : < Ar. Kollara ayrılan, dallı budaklı, çatallı. *m.- ol-* 41b /9.

müteşakkiq : < Ar. Yarılma, parçalanma. 48b/6.

mütevāzi' : < Ar. Kibirsiz, gösterişsiz. 65b /13.

mütevellid : < Ar. Meydana gelmiş, olmuş, ileri gelmiş. 35b /3; *m.- ol-* 18b /4, 35a /12, 78b /15. *habş-ı m.-* 35b/3.

mütezādd, mütezādde : < Ar. Birbirine zıt olan. 51a /12, 96a/15; *eczā-yı m.-* 51a/12; *eşyā-yı m.-* 65b /17.

mütezevvic : < Ar. Bir araya gelen. 53b/6.

müttesi^c : < Ar. Genişleme, yayılma. 41b /9, 66b /1.

müvellid : < Ar.Meydana gelme. 37a/6.

müyesser : < Ar. Kolay gelen. *m.-ét-* “kolaylık verme” 1b/5.

müzāb, müzābe : < Ar. Erimiş. *aḥcar.-ı m.-* 27b /3; *ecsād-ı m.-* 15b /9, 19b /8, 27b /5;
ḥacer-i m.- 29a /14.

müzdevic : < Ar. Biraraya gelen, birleşen. 45b /10 ; *m.- ol-* 14b /19.

müzekker : < Ar. Erkek. 38b /4, 72a /13.

müzeyyen : < Ar. Süslenmiş. *m.- ol-* 27b /8.

müzniib : < Ar. Günah işleyen, suç işleyen. 95a/1.

N

nefḥ : <Ar. Üfürme. *şiddet-i n.-* 7b /16.

nāfız : < Ar. Tesir eden, sözü geçen. 13a /12, 105b/8.

naḥs : < Ar. Uğursuzluk, bahtsızlık. 10b /6.

nāḳıṣ : < Ar. Noksan, eksik, tam olmayan. 64b /19, 65a /17; *n.-ét-* 36a /12; *n.- ol-*
58b /12.

naḳīz : < Ar. Zıt, karşı. 64a /12; *n.- ol-* 104b/11.

naḳl : < Ar. Bir şeyi aktarma, geçirme. *n.-ét-* 74a /15.

naḳī : <Ar. Temiz, pak. *n.-ét-* 83b /5.

na^c mā: < Ar. İhsan, nimet. 95b/3.

nār : < Ar. Ateş. 17a /12, 37a /18, 77a /12; *n.-ı aşfer* 78b /17; *n.-ı ḥarāret* 7b /9; *n.-ı muzlīme* 94b/19; *n.-ı ḫābiḥa* 35a /10; *n.-ı yābise* 18a /3; *aḥcār-ı n.-* 30a /18;
ḥarāret-i n.- 29b /11; *ḥarr-ı n.-* 30b /4.

nārī : < Ar. Ateşle ilgili. 11b /6.

nās : < Ar. İnsanlar. 67b /4, 101a/9.

naşīb : < Ar. 1.Pay, hisse. 84b /19; 2. Allahın kısmet ettiği şey. 62a /2.

nāşūf : < Ar. Emici. 58a /11, 58a /12.

na‘t : < Ar. Överek anlatma, vasıflandırma. 95b/17, 104b/15.

nāṭıḳ : < Ar. Gösteren, bildiren, bildirici. 66a /9, 73a /13; *ecsām-ı n.-* 73a /13; ‘*ilm-i n.-* 50a /13.

naẓar : < Ar. Bakma, bakış.78a/10; *n.- ét-* 2b/7, 40b/4; *n.- eyle-* 80b/15; 2. Düşünme. *n.- ét-* 95b/13.

ne : < Ar. Ne. 15a/3, 101a/5; *ne...ne...* 3b/16; *n.- kadar* 28a/9; *n.- varsa* 45b/15; *n.- olursa* 45b/7; *her n.- kim* 93b/16.

ne‘am : < Ar. Öyledir. 105b/12.

nebāt : < Ar. Bitki. 35a /8, 41a /8, 100b/4; *n.- bit-* “bitki yetiş-” 83b /3; *n.-i ‘ālī* 41b /3 ; *n.-i ḥayvān* 54b /1; *n.-i ḥilḳatinde ol-* 34b /13; *ecnās-ı n.-* 32b /20; *esbāb-ı n.-* “bitkinin nedenleri” 56b /18; *eşref-i n.-* “en önemli, ileri gelen”34a /12; *bāb-ı n.-* 38a /11.

neden : < Ar. Niçin. 14a /10, 57b /1.

nedür : Nedir. 97a/6.

nef : < Ar. Yarar, fayda. 98b/12; *n.- bul-* 61a /12; *n.- ét-* 100a/16.

nefes : < Ar. Soluk. 2b/13, 9b/3.

nefret : < Ar. Kaçma. *n.- ét-* 39b /17.

nefs : < Ar. 1. Hayat, ruh. 57a/15; 2. İç, iç taraf 49a/8 ; *n.-i a‘rāz* 1b/7; *n.-i elvān* 79b /2; *n.-i kerīme* 65a /5; *n.-i müteḥarrike* 67a /11; *fazāyil -i n.-* 56a /6; *ḥareket -i n.-* 80b /2.

neft : < Ar. Neft yağı 28b /15, 29a /4.

nehār : < Ar. Gündüz. 31b /5, 78a /5; *leyl ü n.-* 50b/14.

nehy : < Ar. Yasaklama. *emr- ü n.-* “emretme ve yasak etme” 100b/8.

nemā : < Ar. Üreme, gelişme, çoğalma. *n.- ü* “bitkilerin yetişip büyümesi, sürüp çıkması” 10a /5.

nére : Yer bildirme anlamında kullanılır. *n.-den* 14a /7; *n.-sine* 83a /8.

- nerm : < Ar. Yumuşak. 12a /17; *n.-êt-* 25b /4.
- neseb : < Ar. Nesil, soy. 2b/1.
- nesīm : < Ar. Yumuşak esen rüzgar. 81a /1.
- nesl : < Ar. Nesil, kuşak, soy. 90a/12, 95b/9.
- nesne : < Ar. Nesne, şey. 2b/ 8, 52a /14, 102a/11.
- neşf : < Ar. Kendine alma, emme. *n.-êt-* 21b /5, 23b /4.
- neşā' : < Ar. Yeniden meydana gelme. 65b/12.
- neşķ : < Ar. Çekmek. *n.-êt-* 30b /11.
- neşv : < Ar. Canlının büyümesi, yaşaması; yeniden meydana gelmesi. 74a /5, 91a/13;
n.-êt- 40b /12; *n.-ol-* 46b /8; *n.-ü nemā* “bitkilerin yetişip büyümesi, sürüp çıkması” 10a /5.
- netekim : Nitekim. 18b /2, 27a /9, 99b/19, 102a/3.
- netīce : < Ar. Sonuç. 32b /15, 82a /12.
- netn : < Ar. Kötü kokma, çürüme. 80a /15, 80a /19.
- nev^c : < Ar. Çeşit, tür. 91a/3.
- nevāhī : < Ar. Taraflar, yanlar, kenarlar. 43a /11.
- nevr : < Ar. Parlaklık. *zūlmet.-i n.-* 1b/11.
- neyyir : < Ar. Parlak. 63a /10.
- nışf : < Ar. Yarı, yarım. 45b /4.
- nice : < Ar. Ne kadar, nice. 11a /2, 32a /13, 102a/1.
- niçün : < Ar. Niçin. 48a /19, 59a /13, 101a/8.
- nihāyet : < Ar. Son, uç. 4a/ 19, 102b/15; *n.-bul-* 27a /14; *n.-êt-* 68b /18; *n.-e var-*
69a /16.
- Nīl : Mısır'dan geçen ve Akdeniz'e dökülen nehir. 91b/1.
- nīrān : < Ar. Ateş. 91b/10, 96b/9.
- nisbet : < Ar. Kıyaslama. *n.-êt-* 25a /7.
- nizām : < Ar. Yol, düzen. *n.-ı vāhīd* 2a/10.
- nişān : < Ar. Nişan, iz. 2b/5.

nite : < Ar. ? 80a /9.

niye : < Ar. Niye 96b/18.

niyyet : < Ar. Niyet. 2a /2.

noğşān : < Ar. Eksiklik, azlık. 10b /2, 37a /5, 69b /7; *n.- bul-* 24a /5; *n.- ruṭūbet* 6b /14; *n.-ī hareketden* 73b /11; *n.- hikmetle* 67b /7; *n.- yubūset* 60b /17.

nuḥās : < Ar. Bakır. 12a /16, 27a /9; *n.-ī iptidā* 19a /1.

nuḥāsī : < Ar. Bakırla, ilgili. *ḥacer-i n.-* 26a /1.

nuḥāsiyye : < Ar. Bakırla ilgili. *aḥcār.-ī n.-* 25b /17.

nuḥūset : < Ar. Uğursuzluk. 10b /6.

nuḫūl : < Ar. Hikayeler, rivayetler. 20a /18, 99b/1.

nūr : < Ar. Aydınlık, parıltı, ışık. 8a /10, 38b /10, 77b /14; *n.-ī aḥcār* 24a /17; *n.-ī baṣr* 79b /9; *n.-ī ebyazdur* 77b /14; *n.-ī ḳamer* 14a /1; *n.-ī ṣems* 79b /9; *n.-ī vāḥid* 8a /2; *ḥareket -i n.-* 73a /15.

nūrān : < Ar. Parlak, nurlu. 7b /13.

nūrānī : < Ar. Işıklı. 2b /15.

nuṣret : < Ar. Zafer, başarı. 95b/7.

nuṭfe : < Ar. Döl suyu, sperma. 47a /7, 57b /4; *n.-yi ḥayvān* 54a /9; *n.-yi menāzil* 87b/7; *n.-yi ṣağīredür* 55a /9; *n.-yi ūlādan* 54a /8; *n.-yi ūnṣi* 55a /15; *n.-yi vāḥidden* 51b /15; *n.-yi vāḥideden* 53a /19.

nuṭḳ : < Ar. Söyleme, söyleyiş kuvveti 95b/8.

nu'ūt : < Ar. Vasıflandırma; *n.-ī ḥams* 91b/8.

nücūm : < Ar. Yıldızlar. 71b /8, 100b/4; *n.-ī seb'a* 70b /13; *eṣḥāb-ı n.-* 91b/10.

nücūmī : < Ar. Yıldızla ilgili, yıldızla uğraşan. *esmā-yı n.-* 23b /8.

nüfūz : < Ar. 1. İşleme, içe geçme. *n.- ét-* 14a/18; 2. Sözü geçme, etkili olma. *n.- ét-* 40b/8; *n.- eyle-* 81a /9.

nüzūl : < Ar. Aşağı inme. *n.- ét-* 8a /11; *n.- eyle-* 44a /17.

O

odun : Odun. 78a /16.

oğlan : < Ar. Oğlan. 2b/2, 86a/7.

oğlancık : <Çocuk, küçük çocuk. 84a /9.

oğul : < Ar. Oğul. 95b/9, 95b/13.

oğu- : Okumak 2b /10.

ol : O. 2b /10, 13a /7, 39b /9, 101a/3; o.- *ecelden* 101a/17; o.- *vaqt* 40a /7; o.- *şey* 69b /1.

ol- : Olmak, bulunmak, meydana gelmek. *şagīr ol-* 7b /11, *şābir ol-* 11b /8, *şābit ol-* 83a /18, *şādır ol-* 7b /13, *şā'id ol-* 70b /13, *şafūih ol-* 26b /14, *şāfī ol-* 78a /18, *ğalib ol-* 8b /13, *ğalīz ol-* 8b /16, *şāmit ol-* 91a/5, *şakīl ol-* 24a /5, *ğāyib ol-* 50b /7, *acı ol-* 76b /7, *ğilzet ol-* 28b /12, *aḥfū ol-* 75a /5, *aḥmer ol-* 89a/11, *şulı ol-* 14b /12, *aṭvel ol-* 55b /4, *ba'id ol-* 36a /19, *barid ol-* 13a /14, *bāṭın ol-* 59a /12, *baṭī ol-* 37b /8, *belli ol-* 48b/17, *beyāz ol-* 84a /13, *cāmid ol-* 21b /14, *cem' ol-* 24b /15, *dāll ol-* 4a/2, *dāḥil ol-* 5a/4, *dāyim ol-* 17a /7, *dāyire ol-* 9a/15, *dize dize ol-* 19a /12, *'āciz ol-* 48b/4, *eşmār ol-* 48a /6, *'āmil ol-* 94b/13, *'azb ol-* 28a /17, *'azīm ol-* 43a /11, *'ariz ol-* 43b /5, *'aḳd ol-* 43b /6, *efūd ol-* 57b /5, *eksik ol-* 21b /10, *ekşi ol-* 27b /14, *eḫaf ol-* 4a /14, *erkek ol-* 5a/8, *fakir ol-* 65a /11, *fūni ol-* 65b /10, *fūriğ ol-* 3b /5, *fārḳ ol-* 80a /19, *ferd ol-* 3b /4, *fużza ol-* 18b /18, *gec ol-* 34a /7, *ibtidā ol-* 99b/19, *ifūşsız ol-* 23b /3, *iḫtilāf ol-* 31b /15, *kāmil ol-* 63b /2, *kāyin ol-* 103a/17, *keşif ol-* 9a/12, *keşir ol-* 11b /6, *kekri' ol-* 28b /4, *laṭif ol-* 32b /16, *lāyık ol-* 3b /4, *lāzım ol-* 4a /4, *leyyin ol-* 13a /1, *ma'dūm ol-* 29a /15, *māhir ol-* 2a/17, *mālik ol-* 6a/1, *māni' ol-* 25a /3, *maḫşūş ol-* 65a /8, *maḫcūb ol-* 69a /17, *maḫşūm ol-* 11b /14, *māyil ol-* 72a /6, *mebhūt ol-* 95b/7, *mef'ul ol-* 5b/7, *memlū ol-* 44b /18, *mesrūr ol-* 3a /1, *mevālīd ol-* 9b /2, *muğni' ol-* 38b /4, *mu'allāḳ ol-* 60b /13, *mu'tedil ol-* 65a /18, *mukābil ol-* 21b /19, *munḳalib ol-* 37a /1, *muḫālif ol-* 3b/13,

muhtāc ol- 51b /13, *muhtelif ol-* 15a/1, *muhteliḡ ol-* 55a /14, *musallaḡ ol-* 55b /7, *mutaşavver ol-* 10a /9, *muttaşıl ol-* 16b /2, *muḡabbeb ol-* 7b /16, *muḡḡali^c ol-* 40b /4, *muvāfiḡ ol-* 74a /15, *mü'telif ol-* 81b /6, *mücevvef ol-* 43b /15, *müctemi^c ol-* 58b /2, *müdevver ol-* 60a /10, *müheyyā ol-* 84b /7, *mümkın ol-* 100a/16, *mümtedd ol-* 48a /18, *mümtezic ol-* 48b/16, *mün'aḡid ol-* 78b /9, *münferid ol-* 28a /16, *münhedim ol-* 20b /9, *müntefi^c ol-* 3a /17, *müntehi^c ol-* 4a/ 11, *münteşir ol-* 80a /9, *münḡād ol-* 13a /16, *münḡazī ol-* 35a /13, *münḡasım ol-* 64a /5, *münḡaḡı^c ol-* 65b /8, *müzekker ol-* 12b /17, *mürtefi^c ol-* 23b /13, *mürtekib ol-* 94b/17, *müstaḡıl ol-* 29a /5, *müstevli^c ol-* 41b /4, *müşābeheti ol-* 62a /7, *müşābih ol-* 65a /2, *müteḡayyir ol-* 25b /12, *mütecāviz ol-* 77b /14, *mütecezzi^c ol-* 36a /19, *müte'allıḡ ol-* 60b /15, *müteferriḡ ol-* 61b /18, *mütefettit ol-* 19a /19, *mütekellis ol-* 22a /11, *mütekevvin ol-* 34a /19, *müteḡarrık ol-* 55b /2, *müteḡavvil ol-* 94b/8, *mütevellid ol-* 9a/4, *müzdevic ol-* 9b /2, *müzeyyen ol-* 27b /8, *nāḡış ol-* 37a /4, *neşv ol-* 46b /8, *nuḡās ol-* 18b /18, *ḡāşıl ol-* 19a /2, *ḡabir ol-* 2a/18, *ḡacer ol-* 14a /12, *ḡādiş ol-* 25b /13, *za'if ol-* 29a /16, *ḡafi^c ol-* 50b /7, *zāhib ol-* 54b /14, *zāhir ol-* 55a /1, *ḡall ol-* 64a /6, *ḡalk ol-* 68a /4, *ḡāmız ol-* 17b /5, *ḡāmil ol-* 9b /10, *ḡāzır ol-* 32b /7, *ḡār-ı leyyin ol-* 16a /3, *ḡāric ol-* 49b /6, *ḡarr-ı yābis ol-* 16a /8, *zāyib ol-* 22a /11, *ḡāyil ol-* 1b/11, *zayyık ol-* 22b /10, *zıdd ol-* 51b /12, *zıyyık ol-* 30a /5, *zıkr ol-* 39b /11, *zuhūr ol-* 39b /11, *zulmet ol-* 10b /7, *pāre pāre ol-* 18a /3, *pāslu ol-* 12b /10, *peydā ol-* 20a /12, *raḡb ol-* 33b /11, *rāyiḡa ol-* 28b /4, *rūḡ ol-* 30a /13, *rūḡāni^c ol-* 56a /3, *selim ol-* 1b/7, *seri^c ol-* 13a /17, *sūd ol-* 26a /19, *şebih ol-* 41a /3, *şedid ol-* 43a /6, *şerik ol-* 101a/16, *tafşil ol-* 5b/12, *tamām ol-* 90a/3, *tāmm ol-* 96a/13, *tāniş ol-* 12b /16, *tevellüd ol-* 32b /2, *ḡabüz ol-* 17a /9, *ḡādir ol-* 67b /5, *ḡalil ol-* 70a / 9, *ḡār ol-* 82a /11, *ḡarib ol-* 85a /9, *ḡatlu ol-* 28a /18, *ḡavi^c ol-* 7a /13, *ḡavil ol-* 34a /15, *ḡāyim ol-* 35a /6, *ḡayyib ü zāhir ol-* 1b/16, *ḡısmet ol-* 11b /13, *ḡıyni^c ol-* 30b /2, *vāşıl ol-* 31b /10, *vāki^c ol-* 4b /17, *vāhid ol-* 32a /1, *vasaḡ ol-* 11a /10, *vāsi^c ol-* 30a /2, *vāki^c ol-* 32b /1, *yumuşāḡ ol-* 22a /10, *zevb ol-* 25a /3, *zevc ol-* 3b / 4, *ziyāde ol-* 6a/5, *çoḡ ol-* 16b/13, *münḡall ol-* 23a /14, *müenneş ol-*

66b/11, *müstedir ol-* 8a/1, *müteheyi' ol-* 32b/7, *zeheb ol-* 13b/10, *kābil ol-* 24b/17, *'arız ol-*2a/12, *aşl ol-* 46b/16, *şarı ol-* 89b/12, *aķ ol-* 11a/16, *aķaff ol-* 51b/3, *azdād ol-* 42b/7, *şulb-ı şedīd ol-* 26a/14, *bārid ü raṭb ol-* 20b/5, *bārid ü yābis ol-* 29a/15, *cesed-i ebyaz ol-* , 4b/11, *cesed-i maḥlūl ol-* 14b/14.

olın- : Yapılmak, meydana getirilmek. *ğarķ olın-* 91b/2, *bed' olın-*16a /6, *belā olın-* 103b/10, *beyān olın-* 32b /20, *cem' olın-* 35a /6, *cezb olın-* 8a /10, *'arız olın-* 22a /16, *'aķd olın-* 23a /11, *farķ olın-* 68b /5, *feth olın-* 63b /9, *ıflāķ olın-* 73b /17, *ibtidā olın-* 76a /4, *i'āde olın-* 68a /1, *i'tibār olın-* 103a/11, *ilhāķ olın-* 65b /10, *iḥtilāf olın-* 32a /1, *maķsūm olın-* 27b /3, *musallaṭ olın-* 31b/17, *muttaşıl olın-*31b /3, *müfraṭ olın-* 33b /20, *münḥadir olın-* 8b /5, *mürūca'at olın-* 23b /1, *mürekkeb olın-*33b /3, *mütedāḥil olın-* 24a /5, *mütevellid olın-* 32a /11, *ḥaşr olın-* 65a /16, *ḥall olın-* 22b /15, *ḥalk olın-* 34a /18, *ḥayy olın-* 65a /12, *zıkr olın-* 88a/11, *redd olın-* 95a/2, *saḥķ olın-* 24a /18, *suāl olın-* 102b/15, *taşvīr olın-* 2b /3, *te'ḥīr olın-* 34a /17, *tebdīl olın-* 52b /11, *teklīs olın-* 30a /18, *terbiye olın-* 67b/18, *terbiyet olın-* 58b /7, *terkīb olın-* 75a /19, *tesmiye olın-* 75b /10, *ṭavīl olın-* 33b /5, *ķismet olın-* 77b /4, *ķiyās olın-* 60a /9, *vaşf olın-* 94b/2, *vaz' olın-* 3a /16, *zevb olın-* 22a /10.

on : Sayı. o.- şıfat 100a/4; *o.uncı* 100a/3.

oniki : Sayı. o.- *cüz* 45b /1; o.- *burc* 70b /14.

orta: Orta. 69a /7, 46b /7.

ot : Ot. 33a /7; o.- *otla-* 71b /19.

otla- : ot yemek. *ot otla-* 71b /19.

oṭur- : Oturmak, yerleşmek. 3a /5, 7a/3.

Ö

öğren- : Öğrenmek. 3a /8, 24a /13.

öküz : Öküz. 81a /10.

öldür- : Öldürmek. 72b /2.

‘ömr : < Ar. Ömür, hayat. 91a/15, 100a/19.

öñ : Ön. 3a /6, 46a /15, 90a/17.

örtü : Örtü. *ö.- ol-* 49a /1.

ötürü : Dolayı, ötürü. 3a /12, 11a /9.

öyke : Akciğer. 61b /13, 62a /3.

öyle : Öyle. 103a/14; *ö.- ol-* 91a/19.

P

pāk : < Far. Temiz, saf. 11a /15, 57a /7.

pāre : < Far. Parça. *p.-len-* 22a /10; *p.- pāre* 19a /12; *p.- pāre èt-* 12a /2; *p. pāre ol-* 18a /3.

pās : < Far. Pas. 12b /5, 12b /10.

pes : < Far. O halde, şimdi. 15a/15, 25b /2, 36b /11, 53b /19, 100a/12, 102a/1.

peydā : < Far. Açık, meydanda, açıkta. *p.-ol-* 10a /15, 77b /9.

peyker : < Far. Şekil. 65b /19.

pīr : <Far. Yaşlı, ihtiyar. 2b /15.

piş- : Pişmek. 16a /16.

pul : < Far. Balığın pulu . 62a /17.

R

Rabb : < Ar. Allah. 95b/5, 104a/17.

rābī^c : < Ar. Dördüncü. *felek -i r.*- 6b/17.

ra^c d : < Ar. Gök gürlemesi. 8b /19, 9a/3.

rağbet : < Ar. İstek. *r.- ét-* “istek duyma” 1b/13.

rāḥat : < Ar. Üzüntüsüz, kedersiz, tasasız. *r.- bul-* 93b/15; *r.- eyle-* 106a/1.

raḥim (rahm) : < Ar. Dölyatağı. 58b /16, 59a /2.

raḥīm : < Ar. Allah’ın adlarından olup merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan Cenāb-ı Hak anlamındadır. 94b/6, 95b/16.

raḥl : < Ar. *felek -i r.*- 10b /17.

raḥmet : < Ar. Koruma, merhamet etme. 95a/8, 99a/13, 99b/5. *ḥayr’ul r.*- 1b/4.

raḥv : < Ar. Gevşek. 29b /5; *r.- ol-* 29b /1.

raḫīḳ : < Ar. İnce. 30b /10, 42b/12; *r.- ol-* 14b /2.

raḫḳ : < Ar. Levha. 12b /12.

rām : < Ar. Boyun eğen, emirlere uyan. 55b /8.

rās : < Far. Yol. 45b /4.

raşāş : < Ar. Kurşun, kalay. 26b /5, 27a /8.

rāsiḥ : < Ar. Temeli, bilgisi kuvvetli. 67a /12.

rāst : < Ar. Uygun. *r.- gel-* 100a/14.

raṭb : < Ar. Taze olan, yaş, yeşil. 10b /11, 42b/17; *r.- ét-* 82b /19; *r.- ol-* 66a /17;

bārid- ü r.- “soğuk ve nemli” 5b/10; *ḥārr ü r.*- 5b/14; *kaşab-ı r.*- 43a /12.

rāyiḥa : <Ar. Koku. 31b /12, 44b /10, 80a /9; *r.-yı tayyibe* 80a /10.

rāzī : < Ar. Razı olan, kabul eden. *r.- ol-* 98b/13, 105a/10.

rebī^c : Ar. Bahar. *mevsim-i r.*- 23a /18.

recül : < Ar. Yetişmiş erkek insan. 85b/4, 88a/8.

- redd : < Ar. Kabul etmeme, reddetme. *r.- ol-* 95a/2.
- ref : < Ar. 1. Yukarı yükseltme. *r.- eyle-* 58b /4; 2. Dışarda bırakma, hükümsüz kılma. 91a/8, 106a/5.
- refet: (< Ar. re'fet) Acıma, esirgeme. 94a/9.
- rehāvet : < Ar. Gevşeklik. 22a /17.
- remād : < Ar. Kül. *ehl-i r.-* 91b/11.
- reml : < Ar. Kum. 29a /11, 29a /16.
- renk : Renk. 25a /3, 77b /10, 78a /18; *r.-i türābī* 22a /2.
- re's : < Ar. 1. Baş, kafa. 59a /4; 2. Baş, başkan. 12a /3, 12a /5. *şar-r- r.-* 82a /4.
- revān : < Far. Akıp gidiş. 53b /1.
- reyāhīn : < Ar. Fesleğenler. 33b /13, 35a /4.
- rıf̄k : < Ar. Yumuşaklık. 26a/6
- ribāh : < Ar. Kazanç. *keşret -i r.-* 47b /10.
- rif̄ at : < Ar. Yükseklik. 57a /3.
- rīh : < Ar. Rüzgar. 39a /2, 39a /13, 48a /17; *r.-i 'āşīfđan* 2b /11; *hareket-i r.-* 38b /19; *keşret -i rīh* 62a /18.
- riķkat : < Ar. İncelik. 39a /18, 70b /9.
- rīş : < Ar. Telek, (tüy iskeleti). 60b /1, 60b /8.
- riyāh : < Ar. Rüzgarlar. 32b /1, 84b /7, 100b/4; *r.-i levāķī* 56b /19; *deverān-ı r.-* 48a /1; *hareket -i r.-* 47b /7 ; *keşret -i r.-* 48a /12; *ķillet -i r.-* 32a /14; *şiddet-i r.-* 8b /9;
- rīze : < Far. Ufak parça. *r.- rīze ol-* “parça parça ol-” 25b /3, 29a /15.
- rūh : < Ar. Ruh, can, nefes. 8a /1, 9b /14; *r.-suz* 13b /17.
- rūhānī : < Ar. Ruh ile ilgili, ruha ait. 55b /18, 75a /13; *hilkat -ı r.-* 2a/3.
- rūhāniyyet : < Ar. Ruhanilik. 85a /6.
- ruşāşiyye : *aķcār-ı r.-* 26b /2.
- rūşen : < Far. Parlak. 74b /13; *r.- ol-* 73a /16; *r.-i nūr* 74b /12.
- ruṭūbāt : < Ar. Rutubetler. 67b /15; *iḥtilāf-ı r.-* 66a /14.

ruṭūbet : < Ar. Yaşlık, nem. 11a /6, 48a /15, 78b /1; *r.- bul-* 38b /9; *r.- vēr-* 36b /10; *r.-i ecsāda* 79b /8; *r.-i mā* 82b /12; *r.-i nūrānī* 79b /7; *r.-i şitādan* 23a /19; ‘*adem-i r.-* 6b /19; *ictimā‘-yı r.-* 71b /8; *ifrāṭ-ı r.-* 60b /17; *keşret -i r.-* 20a /11; *ķillet -i r.-* 7a /16.

rūzgār : <Far. Rüzgar. 2b /13, 2b /18.

rübūbiyyet : < Ar. Tanrılık. 3b / 3, 91a/19.

rücū‘ : < Ar. Geri dönme; söze geri dönme. 65b /11; *r.- ét-* 57b /2 ; *r.- eyle-* 67b /17.

rüsül : < Ar. Peygamberler. 99b/7.

S

sā‘ at : < Ar. Saat. 64b /15.

şabġ : < Ar. Boya. 10b /15, 16a /11.

şabġiyyet : < Ar. Boyanma. 33b/2.

sābıķ : < Ar. Önceki.103a/17.

sābıķan : < Ar. Önceden. 18a/5.

sābi‘ : < Ar. Yedinci. *felek -i s.-*7b/1.

şābir : < Ar. Dayanıklı, dayanan. 11b /8.

şābit: < Ar. Hareketsiz. 14a /18, 57b /14.

şābiyun : < Ar. Yıldızlara tapanlar. 98a/5.

şabr : < Ar. Sabır. 73b /2; *s.- ét-* 64b /11.

şaç : Saç. 67b /13.

saçıl- : Saçılmak. 32a /4.

sa‘ d: < Ar. Kutluluk, uğur. 11b /18, 68a /18.

şadā: Ses. 11a /4, 16b /9.

şadef : < Ar. Sedef, inci kabuġu. 40b /17.

şādık : Sadık. 66a /15.

şādır: Çıkan. 13a /2, 13a /12, 73a /9.

sādis : < Ar. Altıncı *felek -i* 7a/10.

şadr: < Ar. 1. Göğüs. 2b/10, 59b /1, 90a/18; 2. Baş, ilki. *s.-i kelām* “sözün başlangıcı” 95a/20.

şaffet (şafvet): < Ar. Saflık, arılık. 9b/8, 91b/18; *s.-i hacet* 23a /4.

şāfī : < Ar. Saf. 23a /7, 28a /14; *cesed -i ş.-* 29a /19; *dem-i ş.- eyle-* 47a /6.

şāfrā : < Ar. Safra. Bkz. balgam. 78a /8, 80b /12.

şağīr :< Ar. Küçük, ufak. *‘ālem -i ş.-* 55a /6; *emr-i ş.-* 94b/11; *nuṭfe-yi ş.-* 55a /9.

şāhi : < Ar. Cömert. 30b /10.

şāhib (p) : < Ar. Sahip. 58a /6, 105b/3; *s.-i ‘acāyibdür* 95b/2; *şāhibetü’l-aḫyār* 1b/3; *s.-i cürüm* 66b /3; *s.-i ül-ḥasenāt* 105a/11; *s.-i ḥayāt* 66b /16; *s.-i kevn* 96b/7; *s.-i ḥayāt-ı müteḥarrık* 63b /19 ; *ş.-i ḥayr* 105a/16; *s.-i seyyāt* 105a/12; *s.-i şerr* 105a/13; *s.-i tılsımāt-ı ‘acāyibe* 3a /17; *ḥayr ş.-i* 104a/17.

şaḥīfe : < Ar. Sayfa gibi katmanlar. 26b /17.

şaḥīḥ : < Ar. Kusursuz. 46b /17, 93b/14.

şaḥk : < Ar. Ezme, kırma, kırılma, döğme, döğüp yumuşama. 11a /1; *s.- et-* 24a /19.

şā’ id : < Ar. Yukarı çıkan, yükselen. 44b /2.

şāfāih : < Ar. Düz yassı şeyler. 26b /14.

şāğ : Sağ. 61b /17.

şağīr : < Ar. Küçük, ufak. 65b /4.

sāḥ : < Ar. Baldır, incik. 59b /2, 60a /4.

şaḳāl : Sakal. *s.- bit-* 84a /9.

sāḳıt : < Ar. Düşen, düşmüş, aşağı. *s.- ol-* 92b/3.

şaḳīl : < Ar. Ağır. 23b /12, 60b /11, 69a /9, 88a/14; *ş.- et-* 36a /12; *ş.- ol-* 70b /17; *arż-ı ş.-* 75a /12.

sākin : < Ar. Hareketsiz olan, kıvıldamayan. 38b /1, 88a/14; *s.- ol-* 72b /18.

sākit : < Ar. Susan, sessiz. *s.- ol-* 95b/10.

- şağla- : Saklamak, almak, bekletmek. 15b /18.
- şalābet : < Ar. Katılık, sağlamlık. 43a /3.
- şalāh : < Ar. Düzelmeye iyileşme, iyilik. *ş.-i ā'lem* “dünyanın iyileşmesi, düzelmesi”
27b /10.
- sālim : < Ar. Sağlam, eksiksiz. 46b /17.
- şālīş : < Ar. Üçüncü. *felek -i ş.-* 6b/11; *kuvvat-i ş.-* 35a /6.
- şalşāl : < Ar. İnce çamur. 1b /1.
- şamed : < Ar. Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah. 92a/18, 95a/15.
- şamğ : < Ar. Reçine. 46b /14.
- şāmid : < Ar. Yükselen, başını kaldırıp, göğsünü kabartan. 92b/2.
- şāmit : < Ar. Ses çıkarmayan. *ş.- ol-* 91a/5.
- şan'at : < Ar. Sanat. 3a /5 101a/9; *s.-i tabāyī'* 2b/1.
- şāni' : < Ar. Yapan, yaratan. 103a/6.
- şānī : < Ar. İkinci. 92a/7, 100a/5; *felek-i ş.-* 6b/7.
- şāniyen : < Ar. İkinci. 99b/18.
- şarı : Sarı renk. 77b /9.
- şarıl- : Sarılmak. 47b /4.
- şarq- : Sarkmak. 8a /4.
- şavāb : < Ar. Doğru hareket, davranış ve düşünce. 103b/12.
- şavt : < Ar. Ses. 9a/2, 100b/15; *s.-i şedīd* 17b /15.
- sa'y : < Ar. Yapılan iş, emek. 97a/5.
- sāyir : (< Ar.sā'ir) 1. Harekette olan, dolaşan. 95b/16.2. Başka, diğer. 67b/13.
- seb'a : < Ar. Yedi. 100a/19; *s.-yī müdebbire* 54b /11; *ecsād-ı s.-* 21a /14; *kevākib-i s.-* 27b /6.
- sebāhat : < Ar. Suda yüzmek. 33a /19.
- şebāt : < Ar. Kımıldamama. 39b /7, 92b/9.
- sebeb : < Ar. Neden. 7b /18, 22a /5, 54a /12; *s.-i 'ayn* 80b /16; *s.-i bürüdet* 6a/9; *s.-i celb-i şehvet* 80b /2; *s.-i emtār-ı hareket* 57a /1; *s.-i harūret* 6a/9.

- seçil- : Seçilmek. 15a/2, 78a /8.
- sedd : < Ar. Kapatmak, engellemek. *s.- eyle-* 63a /4.
- seḥāb : < Ar. Bulut. 8b /17, 8b /19.
- sehl: < Ar. Kolay. 68b /13.
- sekiz : Sekiz rakamı. 100a/3.
- şelāse : < Ar. Üç. 40b /1; *eflāk-i ş.-* 8a /14; *ṭabāyi‘-i ş.-* 36b /18; *ḥilḳat -i mevālīd-i ş.-* 51a /8; *makāle-yi ş.-* 31a /13.
- selef : < Ar. İçeriğinden kuvvet bulma. 79b /4.
- selīm : < Ar. Sağlam, doğru. *s.- ol-* 1b/7.
- sem^c: < Ar. İşitme, dinleme. 2a/3.
- semā : (< Ar. semā’) Gökyüzü. 33b /14, 69a /6, 96a/6; *s.-i sābi‘ā* 8a /1; *‘ilm-i s.-* 63b /12.
- şemār : < Ar. Meyva. 34a /10, 74a /13; *ḥurūc-i s.-* 47b /9.
- semāvāt : < Ar. Gökler. 10a /1, 99a/7.
- semāviyye : < Ar. Gökyüzü ile ilgili. *ḥarekāt-i s.-* 52b /8.
- semāyī : (< Ar. semā’i, semāvi) Gökyüzü ile ilgili, gökyüzüne mensup. 55b /18.
- semek : < Ar. Balık. 62a /4, 72a /3.
- şemer, şemere : < Ar. Meyva, yemiş. 47a /1.
- semī^c : < Ar. İşiten anlamında olup Allah’ın adlarından. 95b/17, 97b/6.
- semm : < Ar. Zehir. 70a / 13; *s.-i ‘aḳreb* “akrebin zehiri” 70a / 14.
- sen: Sen. 2b /19, 95b/7.
- serāir : < Ar. Gizli şeyler. 3a /6; *s.-i ḥilḳat* 2a/19.
- şerāb : < Ar. Toprak. 47a /14.
- serdāb : < Far. Derinde bulunan, yer altı odası. 2b /11, 2b /16.
- seretān : < Ar. Yengeç burcu. 14a /3.
- ser-gerdān: < Far. Şaşkın. 97b/10.
- serī^c : < Ar. Çabuk, hızlı. 29b /19, 30a /1; *s.- ol-* 34a /6, 60b /12.
- setr : < Ar. Örtme, kapama, gizleme. *s.- ét-* 90b/2; *s.- eyle-* 90b/2; *s.- ol-* 64b /16.

- şevābit : < Ar. Yerinde duruyor gibi görünen gök cisimleri, yıldızlar. *kevākib-i ş.*- 8b /12.
- sevād : < Ar. 1. Karanlık, siyahlık. 27a/16; 2. Siyah, kara. 23b/7, 81b /15; *s.-ı ‘aynuḥ* 84b /11; *s.-ı ihtirāk* 83b /16.
- sevdā : (< Ar. sevdā’) Kara safra. Daha geniş bilgi için bkz. balgam. Diğerleri safra, dem ve balgamdır. 78a /8, 80b /11.
- sevin- : Sevinmek. 13b /12.
- şevr : < Ar. Boğa burcu. 12b /8.
- seyāhat : < Ar. Yolculuk, gezi. *s.-ét-* 97b/10.
- seyr : < Ar. Hareket. *s.-ét-* 27b /7, 27b /8.
- seyyāl : < Ar. Akıcı, akan. 11b /19.
- seyyāre : < Ar. Güneş’in etrafında dolanan gezegen. *kevākib-i s.-* 52a /8.
- seyyāt : < Ar. Kötülükler, günahlar. *şāhib-i s.-* 105a/12.
- seyyiāt : < Ar. Kötülükler, fenalıklar. 104a/15, 104a/18.
- seyyid : < Ar. İleri gelen, baş. *s.-i ecsād* 12a /7.
- şifat : < Ar. Hal, şekil, vasf. 12b /3; *s.-ı insāna* 57a /4; *ş.-ı ecsād* 12b/3.
- şifāt : < Ar. Sıfatlar, vasıflar. 96a/1.
- şıgın- : Sığınmak. 92b/4.
- şıgır : Sığır. 61a /14.
- şihhat : < Ar. Sağlamlık, sağlık. *s.- bul-* 65a /1.
- şık- : Sıkma. 16a /1.
- şıklet : < Ar. Ağırılık. 6a/13, 18b /4, 50a /9; *ğilzet-i ş.-* 75b /15.
- şinā‘at : < Ar. San‘at, ustalık. 101a/5.
- şinf : < Ar. Sınıf. 64b /1.
- şırça : Camdan yapılmış. 3a /3.
- sırr : < Ar. Gizli tutulan. 90a/16; *hilkat -i s.-* 2b/6.
- şigar : < Ar. Küçüklük. 50a /9; *ş.-ı menāfiz* 82a /16.
- siñir : < Sinir. 42b/14, 60b /19.

sirāyet : < Ar. Geçme, yayılma. *s.-ét-* 89a/11.

sitte : < Ar. Altı. *kevākib-i s.-* 8b /9.

siyāh : < Far. Siyah, kara. 84b /12; *s.- ol-* 10b /19.

siz : Siz. 1b/6, 90b/1, 102a/8.

şoķ- : Sokmak. 7b /18.

şol : Sol. 61b /18.

şonra : Sonra. 10a / 17, 19b /6, 97b/4 ; *andan s.-* “daha sonra” 55b /4.

şor- : Sormak. 100b/4.

söyle- : Söylemek. 38b /2, 46a /2, 85b/11.

söyün-: Sönmek, parlaklığı gitmek. 61b /19.

söz : Söz. 76a /14, 99a/1.

şu : Su. 62b /1, 97a/3.

suāl : Soru. 102b/17; *s.-ét-* 97b/11, 102b/13; *s.- ol-* 103a/2.

şuç : Suç. 95a/3, 95a/4.

şudūr: < Ar. Meydana çıkma, olma. 50b /7.

şufret : < Ar. Sarılık, sarı renk. 21b /19, 45b /15, 60a /18; *ş.- bağ-* 23b /6; *ş.- bul-* 23b /13; *ş.-i harāretle* 23a /18, 89b/11.

şulb :< Ar. Sert, katı. 29b /3, 49a /16; *s.-ı şedīd ol-* 26a /14; *cesed -i ş.-* 26b /13.

şulḥ : < Ar. Barış. *ş.-ét-* 52b /4.

şulı : Sulu. *s.- ol-* 14b /12.

sulṭān : < Ar. Güç, kuvvet, baskı. 61b /4.

şumm : < A. Sağır, ses çıkarmayan. 21a /16; *s.- mevātī* 21a /16.

şun^c : < Ar. 1. Yapma, yapış. *ş.-ét-* 3a /18; 2. Tesir, kudret. 94a/11.

şuver : < Ar. Şekiller. *iḥtilāf-ı ş.-* 2a/13.

şūret : < Ar.1. Kişi. 2b /3; 2. Suret, şekil. 31b /6; *ş.- bağ-* 18b /19.

şu^cūd : < Ar. Yukarı çıma, yükselme. 41b /2, 59b /19, 86a/1; *ş.-ét-* 70a / 19, 85a /12, 87a/17; *ş.-ı leṭāfet* 9b /9.

şuver : < Ar. Suretler. 42b/6.

sübhān : < Ar. Allah. 97b/3, 103a/17.

sübhān-Allah : “Allah’ı her türlü kusur, ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim” anlamındadır. 93a/9.

şübūt : < Ar. Sabit olma, meydana çıkma. *ş.*- *bul*- 85a /6.

süd : Süt. 50a/3.

süfehā: < Ar. Sefihler. 90b/3.

süflā: < Ar. Daha aşağı olan. 63a /16.

süflī: < Ar. Aşağıda bulunan. 35b /18.

sühulet : < Ar. Yavaşlık, kolaylık. 35b /6.

sühūnet : < Ar. Sıcaklık, kızgınlık. 35a /8; *s.*- *bul*- 46b /1, 82a /1; *ş.*-*i sühūnet* 84a /12.

sükker : < Ar. Şeker. 43a /12, 73b /1.

sükūn : < Ar. 1. Hareketsizlik, durgunluk. 6a/9, 71a/14, 88a/12; *s.*- *ët*- 35a /1; *s.*- *ķıl*- 45a /8; *s.*- *ol*- 80a /2; *s.*-*a var*- 88a/11; *cins-i s.*- 70b /15.

Sünbüle : < Ar. Başak burcu. 13a /9.

süñük : < Ar. Kemik. 69a /2.

sür‘at : < Ar. Çabukluk, hız. 50a /10; *s.*- *ët*- 34b /10; *s.*-*i hareketinden* 36b /7; *s.*-*i tayarūtdan* 75a /14.

sürūr : < Ar. Sevinç. 67a /17.

süst: < Far. Gevşek, yaygın. 38b /1.

Ş

şabūb: < Ar. Sağanak yağmur. 22a /12.

şāfī : < Ar. Kafi olan, yeter görünen. 14a /8.

şāhid : < Ar. Şahit. 91a/3, 103a/1.

şahm : < Ar. İçyağı. 89a/11.

şakḳ : < Ar. Yarılma, çatlama. ş.- ol- 87a/14.

şāmil : < Ar. İçine alan, kaplayan, çevreleyen. ş.- ol- 94b/12.

şān : < Ar. Adet, tabiat, huy. 67a /1, 75a /7, 85a /12.

şā' r : < Ar. Kıl. 70a / 5, 88b/7; ş.- bit- 83b /1; ş.- ol- 59b /17; ş.-1 cbyaz 81b /16; ş.-1 esved 81b /5; ş.-1 hayvān 81a /16; ş.-1 kaşīr 82a /9; ş.-1 müntesir 82b /9; ş.-1 resde 82a /4; ş.-1 res-i insān 82a /3; ş.-1 tavīl 82b /1.

şarāb : < Ar. Şarap. 103b/17.

şebīh : < Far. Benzeyen, benzer. 93a/11; ş.- ol- 72b /5; ş.-siz 99b/7.

şecer : < Ar. Ağaç. 36b /13, 47a /1; ş.- 'azīmūj 37b /8; ş.- 'izām 36a /4.

şecere : < Ar. Küçük ağaç, bir tek ağaç. 47a /3.

şedīd : < Ar. Şiddetli, sert, katı, sıkı. 11b /13; ş.- ol- 10b /19; ihtilāt-ı ş.-i muhteliḫ 5b/12; savt-ı ş.- 17b /15.

şeffāf : < Ar. Saydam, içi görülebilen ve ışığı ve aydınlığı geçirebilen cisim. 77b /10, 79a /9.

şeftālū : Şeftali. 78a /7.

şehādet : < Ar. Şahitlik. 103a/2; ş.- ét- 105b/16.

şehvāt : < Ar. Şehvetler, aşırı istekler. 56a /7, 67a /1.

şehr : < Ar. Şehir. 2b /3.

şehvet : < Ar. İstek; cinsel istek. 55b /13, 85b/17. sebep-i celb-i ş.- 80b /2.

şekl : < Ar. Şekil, biçim, kılık. 21a /9, 44a /12, 74b /8; ş.- baḡ- 27a /19.

şems : < Ar. Güneş. 11b /15, 22b /5, 45b /18; ş.- ü kamer 7b /16; ḥarāret-i ş.- 41b /4 ; ḥarr-ı ş.- 28a /3; i'tidāl-i ş.- 12a /4.

şerīk : < Ar. Ortak. ş.- ét- 90b/3; ş.- ol- 101a/16.

şerr : < Ar. Kötülük. 104b/2, 105b/5; ş.- fi'l eyle- "kötü, uygun olmayan işler yapmak" 104b/4; fā' il-i ş.- "kötü, uygun olmayan davranış" 105b/17; şāhib-i ş.- 105a/13.

şevk : < Ar. Diken. 47a /19.

şey : (< Ar. şey') Şey, nesne. 31a /5, 74a /18, 103a/13 ; ş. '-i *kalîle* "az şey" 2b /3; ş. -i *keşîr* 8b /14; ş. - *mümteziç oldı* 65b /17; ş. '-i *vāhîd* "tek, bir şey" 5b/11; ş. -i *yesîr* 80a /7; ş. -*siz* 68a /7.

şeyâtin : < Ar. Şeytanlar. 57b /7, 75b /6.

şeyh : < Ar. Yaşlı adam, ihtiyar. 2b /17, 3a /2.

şiddet : < Ar. 1. Şiddet, sertlik, katılık. 23b /11; 2. Fazlalık. ş. - *bul-* 6b /18; ş. -i *har-ı nârla* 22b /19; ş. -i *harâret* 27a /3; ş. -i *harekât* 88a/15; ş. -i *hareket* 8b /19; ş. -i *ıştikâk* 17b /16; ş. -i *kuvvet* 85b/2; ş. -i *letâfet* 22b /11; ş. -i *naflı* 7b /16; ş. -i *riyâh* 8b /9; ş. -i *sühûnet* 84a /12; ş. -i *tabh* 88b/11; ş. -i *tedâfü'* 82a /16; ş. -i *yubûset* 82a /11; ş. -i *zulmet* 2b /17; ş. -*in gider-* 40a /11; *arz-ı ş.* - 82b /1.

şimâl : < Ar. Sol, sol taraf. 97b/16; ş. - *yeli* "kuzey rüzgarı" 47b /6.

şî'r : < Ar. Anlama, idrak, düşünme gücü 57b /9.

şitâ : < Ar. Kış. *ruṭûbet-i ş.* - 23a /19.

şol : Şu. 3a /14, 49b /6, 100a/11.

şöhret : < Ar. Ün, ad yapma, tanınma. ş. - *bul-* "tanınma" 24a /14.

şöyle : Şöyle. 94a/13, 103b/19.

şuâ' : < Ar. Işın, Güneşten veya başka bir ışık kaynağından yansıya ışıklar. 9a/16; ş. -*yı şems* 9a/8.

şu'le : < Ar. Işık. 8b /7, 13a /18.

şübhe : < Ar. Şüphesiz, kuşku. 64b /4; ş. -*süz* "kuşkusuz" 3b / 10.

şurb : < Ar. İçme. *ekl ü şurb* "yeme içme" 66b /14.

şürü' : < Ar. Başlama. ş. - *olın-* 31a /12.

T

tā : < Far. Ta, bir yere, bir şeye doğru. 15a/12, 29b /13, 100b/13; *t.-kim* 36b /4, 46b /16.

ta^ç aḳḳul : < Ar. Akıl erdirme, düşünerek anlama. 66b /12; *t.-êt-* 66b /8; *t.-eyle-* 95a/18.

ta^ç ālā : < Ar. “Yüksek olsun” anlamında bir ululama sözü. 71a/3; *ḥaḳḳ ta^çālā* 91a/14; *ḥālīḳ t.-* 91b/15.

ta^ç alluḳ : < Ar. İlgisi, bağlantısı olma. 26b /6.

ta^ç ām : < Ar. Yemek. 61a /10, 103b/17.

ta^ç arruż : < Ar. İlişme. *t.-êt-* 66a /10.

tā^ç at : < Ar. Allah’ın emirlerini yerine getirme, ibadet. 94b/10.

taḅ^ç : < Ar. Yaradılış, tabiat, huy. 1b/10.

taḅaḳa : < Ar. Tabaka, katman, kat, tabaka. 4b /5; *t.-taḅaḳa* 26b /15.

taḅāyī^ç : < Ar. Tabiatler. 31b /15, 36a /16, 68a /15; *t.-i erba^ça* 15b /10, 78a /4; *t.-i ḡalīze* 66a /5; *t.-i ḥareket* 67a /1; *t.-i ḥilḳat* 48b/15; *t.- kıvā* 53b /15; *t.-i mevcūdeden* 64b /8; *t.-i muḥtelifenüñ* 65a /7; *t.-i ḥareket* 66b /19; *t.-i ḡalīzeden* 66a /5; *eşerr-i t.-^ç*”tabiatlerin en kötüsü” 53b /7; *t.-i şelāşe* 36b /18; *aḡlaz-ı t.-* 6a/7; *eşḥāb-ı t.-* 91b/10, 96b/9; *t.-i ḥareket* - 67a /1; *t.-i ḥilḳat* 48b/15; *ictimā^ç-yı t.-* 65b /14; *iḥtilāf-ı t.-* 56a /16; *insān-ı etemm-i t.-* 57a /3; *i^çtidāl-i t.-^ç arz* 37b /12; *ittişāl-ı t.-* 57b /5; *kemāl-i t.-* 55b /1.

taḅbāḥ : < Ar. Pişirici. 15b /18, 16a /16, 24a /6, 81a /18; *ḥarāret-i t.-* 47b /12; *ḥarr-ı t.-* 44a /10.

taḅḥ : < Ar. Pişirme, ısıtma. 46b /16 *t.-êt-* 45b /18, 50a /1; *t.-eyle-* 46b /1; *t.-ı aḥar* 47b /5; *şiddet-i t.-* 88b/11.

taḅī^ç : < Ar. Yaradılış, huy. 64b /7 ; *t.-yi vāḥide* 54b /16; *t.-i ḡalīz* “kötü yaradılış” 66b /6.

tābi^c : < Ar. Tabi olmak, uymak. 72b /11; *t.- ol-* 45b /5.

ṭābi^c ī : < Ar. Tabiatle ilgili. *ḥarāret-i ṭ.-yi erḥām* 54a /14.

ṭābi^c at : < Ar. Tabiat, yaratılış, huy, adet. 2a/8, 36a /16; *ṭ.-i aḥir* 55a /3; *ṭ.-i arz-ı noḳṣānından* 60b /16; *ṭ.-i arzıyye* 62b /10; *ṭ.-i ḥarārete* 77a /10; *ṭ.-i ibdā* 53a /6; *ṭ.-i ilahiye* 64b /18; *ṭ.-i kerimedür* 64b /17; *ṭ.-i laṭīfden* 88a/2; *ṭ.-i nehār-ı hareketdür* 78a /3; *ṭ.-i süflī* 10a /2; *ṭ.-i uḥrādan* 35a /16; *ṭ.-i ulyānuḡ* 10a /2; *ṭ.-i vāḥid* 78b /15; *ḡalīz-i ṭ.-* 60b /16.

ṭābiḥa : < Ar. Pişiren, ateş. 35a /9; *nār-ı ṭ.-* 35a /10.

tafḏīl : < Ar. Birini ötekilerden üstün tutma. *t.- eyle-* 66a /2.

ta^c fīn : < Ar. Bozma. 18a/16.

tafṣīl : < Ar. Uzun uzadıya anlatma, etraflı olarak bildirme. 40b /2; *t.- ét-* 40b /4; *t.- ol-* 5b/12.

tağ : Dağ. 97b/10.

tağallüb : < Ar.1. Zorla hüküm sürme 96a/19 2. Hüküm sürme. *t.-i leyl ü nehār* 31b /5.

tağayyür : < Ar. Bozulma. *t.- bul-* 14a /9.

tağıt- : Dağıtmak. 8b /11.

tağyīr : < Ar. Başka hale getirme, değiştirme, bozma. 31a /8; *t.- bul-* 91a/12; *t.- ét-* 22b /15; *t.- eyle-* 88a/17.

taḡallüd : < Ar. Bir yerde sürekli olarak kalma. 56b /7.

taḡarrük : < Ar. Hareket etme. *t.- ét-* 63b /5.

taḡfīf : < Ar. Hafifletilme. *t.- ét-* “yükünü azaltma”. 30b /4.

taḡkīḳ : < Ar. Doğru olup olmadığını ortaya çıkarma. *t.- ol-* “doğru olduğu ortaya çıkma” 104a/1.

taḡlīl : < Ar. Çözümleme; ayrıştırmak. 25b /10, 103a/15; *t.- ét-* 43b /7; *t.- eyle-* 84a /4; *t.- ḥarāretiyle* 28a /2.

taḡrīf : < Ar. Bozma, anlamını değiştirme. *t.- ét-* 97b/9.

taḥrīk : < Ar. Kımıldatma, oynatma, harekete geçirme; uyandırma. 9b /11; *t.- èt-* 44a /11; *t.- eyle-* 45a /1; *t.- ol-* 88a/15; *t.-i harekeden* 49a /11; *t.-i ḥayvān* 41a /9.

taḥkīkā : < Ar. Gerçekten. 2a/ 7, 6a/8.

taḥrīr : < Ar. Kaydetme. 102a/6.

taḥşīl : < Ar. Hasıl etme, ele geçme,geçirilme. *t.- èt-* “verme, ayırma” 42b/6, 103b/17.

taḥt : < Ar. Alt, aşağı. 27b /8, 97b/15.

tāife : < Ar. Kavim, bölük, grup. 105a/18.

taḥaddüm : < Ar. Geçmiş olma, önce olma. *t.- èt-* 97a/11.

tākat : < Ar. Güç,kuvvet. 8b /1.

taḥdīm : < Ar. Öne alma, öne geçirme. 99b/12.

taḥdīr : < Ar. Kader. *t.- èt-* 102b/5.

taḥşīm : < Ar. Parçalara ayırma, paylaşırma. *t.- èt-* 27b /9; *t.- eyle-* 45b /4.

taḥşīr : < Ar. Bir işi eksik yapma. *t.- èt-* 105b/15.

taḥtī' : < Ar. Kesme, parçalara bölme. 4b /14; *t.-yi şānī'* 4b /15.

ḫaleb : < Ar. İstek; isteme. 91b/17; *ḫ.- èt-* 5a/19, 91b/17; *ḫ.-i 'ilm* 63b /3.

ḫālib : < Ar. İsteyen, istekli. 5a/18; *ḫ.- ol-* 92a/19.

ta' līm : < Ar. Öğrenme, öğretme. 63b /1, 67a /14; *t.- siz* 66b /7; *t.-i 'ālim* 101a/7.

ḫalk : < Ar. Mika, beyaz toz. 26b /15.

ḫa' m : < Ar. Tad, lezzet. 12b/19, 80b /13. *ḫālet-i ḫ.-* 74a /10.

tamām : < Ar. Tam, tamam, bütünüyle. 15a/17, 51a /14; *t.- èt-* 14a /14; *t.- ol-* 20a /4; *t.-i havādan* 60b /16; *t.-i ḫabāyi'nden* 57a /6.

ḫamar : Damar. 48b/12, 89a/3.

tāmm : < Ar. Tam, bütün, eksiksiz. 11b /3, 34a /18; *t.- ol-* 11b /13; *ḫilḫat -i t.-* 46b /16.

taniş : Aşına. *t.- ol-* 12b /16.

ḫap- : Tapmak. 97a/3.

ḫār : Dar. 82a /14; *ḫ.- ol-* 59a /3.

-  arab : < Ar. Sevin , coŐku. 67a /19, 67b /2.
  araf : < Ar. Taraf, yan, y n. 66a /8, 84a /2.
  ar vet : < Ar. Tazelik, taze olma. 75b /2.
  arh : < Ar. Atmak, bırakmak.  - et- 23a /5,  - eyle- 23a /6.
  arıl- : Daralmak. 2b /13.
 ta  r f : < Ar. Tarif, birşeyi etrafıyla anlatma. 51a /9; t- olın- 54a /19.
 t ri  : < Ar. Terkeden, bırakan. 91a/11.
 t ri  : < Ar. 1. Yol, us l. 24a /4, 49a /9, 101b/1.
 taşarruf : < Ar. Sahip olma. t-  t- 68b /5; t-ı zam n 50b /7.
 taŐarruf t : < Ar. İŐlemler, eylemler. 99b/9.
 taŐn  : < Ar. Yapma. 102b/14.
 taŐr f : < Ar. İstediği yolda idare, serbest hareket etme g c . 100a/19; t-  t- 101b/19;
 t-ı i zam n 31a /8.
 taŐv r : < Ar. Tarif etme, anlatma. t- eyle- 50a /14; t- olın- 2b /3.
 t Ő : Taş. 81a /4; mi n t Ő  -ı 58a /10.
 t t- : Tatmak. 79b /14.
 t tlu : Tatlı. 13a /17, 73b /1, 76b /1.
 t v if : < Ar. B l k, topluluk. 91b/13.
 t v l : < Ar. Uzun. 82b /9;  - ol- 34a /15.
 t vŐan : TavŐan. 35b /16.
 t vuğ : Tavuk. 58b /14.
 t yar t : < Ar. Kuşlar. s r at-ı  - 75a /14.
 t yer n : < Ar. UŐma. 59a /18;  -  t- 34b /19;  -ı t yr 35b /19.
 t yife : (< Ar. t 'ife) Topluluk, b l k. 97b/19, 100b/1.
 t yir : (< Ar. t 'ir) UŐucu, uÇan. 75b /4; ;  - ol- 33b /14;  -ı sem da 33b /14.
 t yr : < Ar. Kuş. 37a /3, 58b /16; h l at -ı  - 62a /4.
 t yyib : < Ar. İyi. 79b /18;  - ol- 38b /4;  -  z hir 1b/16; r yih -yı  - 80a /10.
 ta  z m : < Ar. SayĐı g sterme, b y k sayma. t-  t- 3a /18.

taẓyī^ʿ : < Ar. Bırakıp kaybetme, telef etme. *t.-êt-* 105a/13.

te^ʿādī : < Ar. Düşmanlık. 96a/19.

te^ʿālā : < Ar. “Yüksek olsun” manasına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır. 92b/11, 103a/17.

tebā^ʿ : < Ar. Tabi olma, uyma. 31b /3.

tebārek, tebāreke: < Ar. “Mübarek etsin”. 104a/4; *tebārik -Allah Rab el-‘ālemin* “Allah mübarek etsin”92a/17; *tebārek-i isme* 92a/2; *hāliḳ-i t.-* 104a/11.

tebdīl : < Ar. Değiştirme, başka duruma sokma. *t.-êt-* 26b /11; *t.- ol-* 52b /15.

tebellür : < Ar. Berraklaşma, ortaya çıkma. *t.- ol-* 54a/5.

tecāvüz : < Ar. Ötesine geçme, sınırı aşma. *t.-êt-* 78b /8.

tecfīf : < Ar. Kurutma, kurutulma. *t.- eyle-* 41b /16; *t.- ol-* 41b /17.

tedāfū^ʿ : < Ar. Birbirini def etme, itişme, kovma. 87b/19; *t.-êt-* 86a/1; *t.- ol-* 81a /3; *keşret -i tedāfū^ʿ* 85b/1; *killet -i t.-* 82b /7; *şiddet-i t.-* 82a /16.

tedāhül : < Ar. Birbirinin içine girme, karışma, birbirine dahil olma. *t.-êt-* 5a/5, 65b /15.

tedbīr : < Ar. Bir şeyin gerçekleşmesini sağlayacak veya bir şeyin gerçekleşmesini engelleyecek çare, yol. 11a /7, 58a /14; *t.- kevākib* “yıldızların yolu, hareketi” 50b /17 ; *t.-i kamer* “Ayın hareketi” 89a/12; *t.- i mevālīd* 97b/1; *t.-i seb‘a* 54b /12.

tedrīc : < Ar. Azar azar, derece derece hareket etme, ilerleme. 9a/6, 103b/10.

tedvīr : < Ar. Dönme, yuvarlak şekil alma. *t.- ol-* 69a /15; *t.-i kevākib* “yıldızların dönmesi” 69a /19.

tefāvüt : < Ar. İki şey arasındaki fark. 13b /3.

tefekkür : < Ar. Düşünme. 2a/1, 55b /12; *t.-êt-* 65a /15.

teferruḳ : < Ar. Dağılma. *t.-i mā’* “suyun yayılması” 14b /12.

tefrīḳ : < Ar. Ayırma. *t.-êt-* 13b /14; *t.- eyle-* 61a /2.

tefsīr : < Ar. Yorum. 95a/20; *t.-êt-* 90a/11.

teftīt : < Ar. Parçalama. *t.-êt-* 12a /1.

tefvīz : < Ar. Dağıtmak. *t.- eyle-* 99a/18.

te'hīr : < Ar. Sonraya bırakma, erteleme, .; *t.- èt-* 97a/12, 97a/15; *t.- olin-* 36a /5; *t.- den te'hīre* 97a/18.

tekābül : < Ar. Karşılık. *t.-i tabāyi*^c 51b /8.

tekāşüf : < Ar. Koyulaşma, yoğunlaşma. 23b /11, 76b /8.; *t.- èt-* 24a /1; *t.-i eczā* 46b /6.

tekellüm : < Ar. Söyleme. *t.- èt-* 102a/10.

tekevvün : < Ar. Var olma, meydana gelme. 71a/10.

teklīs : < Ar. Kireçleştirme. 25b /5; *t.- bul-* 25b /7; *t.- ol-* 30a /18.

tekmīl : Tamamlanma. *t.- bul-* 41a /18.

tekvīn : < Ar. Var etme, yaratma. 13b /18, 99a/9; *t.- eyle-* 92b/9; *t.- 'ālem-i ekberün* 90b/15; *t.-i hareket* 71b /11; *t.-i insān* 89a/16.

telef : < Ar. Yok etme, öldürme. *t.- ol-* "yok olma" 39b /13.

te'līf : (< Ar. te'lif) Kitap, eser yazma. *t.- èt-* 3a /12. 2. Birleştirmek, karıştırmak. 25b /19.

telyīn : < Ar. Yumuşatma, yumuşatılma. *t.- èt-* 85b/9; *t.- eyle-* 40a /1.

temr : < Ar. Hurma. 20a /1, 77a /11.

temyīz : < Ar. Ayırma, seçme. *t.- èt-* 56b /7; *t.- ol-* 99b/15.

tenāşür : < Ar. Saçılma, serpilme. *t.- èt-* 82b /17; *t.-i evrāku* 46a /9.

tenīş : (< Ar. te'nīş) Dişi. 46b /7, 89b/15.

tenzīh : < Ar. Kabahat ve kusuru yok etme. *t.- èt-* 3a /19.

terākīb : < Ar. Terkipler. 14b /19.

terbiye, terbiyyet : < Ar. Alışma, alıştırma. *t.- èt-* 88b/11, *t.- olin-* 59a /15; *kuvvet-i t.-* 43a /8.

terceme : < Ar. Tercüme, çevirme. 3a /16; *t.- èt-* 90a/5.

terdīd : < Ar. Geri atma, püskürtme. *t.-i ruṭūbātdan* 81b /19.

tereşşuḥ : < Ar. Sızma, sızıntı yapma. *t.- èt-* 63a /4.

- terk : < Ar. Bırakma, vazgeçme, salıverme. *t.-êt-* 56b /15, 94a/4, 101a/18; *t.-eyle-* 56a /1.
- terkīb : < Ar. 1. Birkaç şeyden oluşturulmuş şey. 4b /15; 2. Birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme. *t.-êt-* 105a/12 ; *t.-ol-* 59b /5; *t.-i ecnāsa* 54b /2; *t.-i eczādan* 15b /6; *t.-i s̄āni* 4b /16; *t.-i ṭabāyi'* 1b/9; *t.-i ümmehāt* 53a /17.
- tertib : < Ar. Düzenleme. *t.-süz* 64a /4.
- tesākuṭ : < Ar. Birbiri ardına düşme. *t.-êt-* 87a/7.
- teşā'ud : < Ar. Yukarı çıkma. *t.-i hareketden* 71b /7.
- teşāvīr : < Ar. Tasvirler. 101b/1.
- teşhīn : < Ar. Isıtma, kızdırılma. 49b /13; *t.-êt-* 38b /6; *t.-eyle-* 23a /10; *t.-i zikr* 21a /10.
- teşīr : < Ar. İçer işleme, etki etme. *t.-êt-* 24a /1.
- teşīr : < Ar. Alevlendirme. *t.-êt-* 49b /13; *t.-eyle-* 49b /14.
- teşkiye : < Ar. Sulama. *t.-êt-* 24b /7.
- teslīm : < Ar. Vermek. *t.-êt-* 30b /6.
- tesmiye : < Ar. Adlandırma, isim verme. *t.-êt-* 65a /14; *t.-kıl-* 90a/4; *t.-olin-* 9a/1.
- tesvīd : < Ar. Karartma. *t.-êt-* 26a /19.
- teşbīh : < Ar. Benzetme. *t.-êt-* 4a /19.
- teşebbūs : < Ar. Girişim. *t.-êt-* 39a /19.
- teşennüc : < Ar. Buruşma, buruş buruş olma. 84a /3.
- tevaḳḳuf : < Ar. Uygun olmak. *t.-êt-* 68b /8.
- teveccüh : < Ar. Bir yere, bir şeye doğru yönelme. *t.-êt-* 92b/4.
- tevellüd : < Ar. Doğma. 13b /17; *t.-êt-* 38a /6; *t.-eyle-* 42a /6; *t.-ol-* 32b /2; *t.-i mevālīd* 51b /13.
- tevkī' : < Ar. Belirti, nişan. *t.-êt-* "belirlemek" 98a/17.
- têz : Çabuk. 22a /10, 61a /13.
- tezādd : < Ar. Birbirine zıt olma. 56a /18.
- tezkīr : < Ar. Erkek. 46b /7.

tezvīc : < Ar. Birleşme. 5a/15.

ṭīb : < Ar. Güzel koku. 57a/8.

ṭībā^c : < Ar. Tabiat. 34a/2.

ṭihāl : < Ar. Dalak. 85b/13, 85b/18.

ṭılsımāt : < Ar. Tılsımlar. 3a /10, 90b/10; ṭ.- *‘ilmi* 3a /16; ṣāḥib-i ṭ.-ı *‘acāyibe* 3a /17.

tırāş : < Far. Tıraş. *t.-ét-* 97b/9.

ṭırnaḳ : Tırnak. 61a /15.

ṭıynī : < Ar. Çamurla ilgili. ṭ.- *ol-* 30b /2.

tımsāḥ : < Ar. Timsah. 62a /12.

tımşāl : < Ar. Suret, resim. 2b /10.

ṭoğrı : Doğru. 44b /17.

ṭoğur- : Doğurmak. 48b/10, 90a/2.

toḥm : < Ar. Tohum. 37a /14; *t.-ü vilādet ol-* 84a /5.

ṭoḳsān : Doksan. ṭ.- *gün* 88b/10.

ṭoḳsānaltı : Doksanaltı. ṭ.- *sā‘at* 6a/2.

ṭokun- : Dokunmak. 81a /6.

ṭoḳuz : Dokuz. 100a/3.

ṭol- : Dolmak. 43b /16.

ṭoldur- : Doldurmak. 76b /16.

ṭolı : Dolu. 78b /11.

ṭoprāk : Toprak. 39a /4, 101a/3.

ṭoy- : Doymak. 79b/13.

törpi : Törpü. 23b /18.

ṭül : < Ar. Uzunluk. 29a /12 ; ṭ.-ı *infişālden* 51b /17; ṭ.- *semrenüj* 48a /14; ṭ.-ı *ṭabḥla* 30a /12; ṭ. ı *tedbīr* 30b /9; ṭ.-ı *zamānla* 25a /14.

ṭülū^c : < Ar. Doğma, doğuş. 22a /15, 45b /12; ṭ.- *ét-* 33a /10, 48a /14; ṭ.- *eyle-* 44b /18.

tır- : Durmak. 20b /1, 41a /13.

tırfe : < Ar. Yeni, şaşılacak şey. *t.-‘ayn* 87b/12.

tırı : Duru. 6b /17.

tüt- : Tutmak. 4b /11, 77a /4.

tütucu : Tutucu , tutan. 17a /10.

tütul- : Tutulmak. 4b/12.

tu‘üm : < Ar. Tad. 73b /3; *t.-i ihtilāf* 73b /4; *t.-i muhtelifeden* 22a /17.

tuy- : Duymak. 79b /13.

tuyūrāt : < Ar. Kuşlar. 72a /9.

tuzlı : Tuzlu. 11b /13, 27b /14.

türāb : < Ar. Toprak. 39a /13, 43b /2, 45b /10.

türābī : < Ar. Toprakla ilgili. *renk-i t.-* 22a /2.

türābiyye: < Ar. Toprakla ilgili, topraktan. 66a /5.

tütün : Duman. 61b /17.

tüy : Tüy. 69a /11.

U

‘ubūdiyyet : < Ar. Kulluk, bağlılık. 91b/18, 94a/3, 98b/11; *eşhāb-i ‘u.-* 91b/11.

uç-: 12a /18, 82b /15.

uçur- : Uçurmak. 43b /3, 85a /11.

ufāk : Ufak. 61a /2.

‘ufūnet : < Ar. Ağırılık veya pis koku. 18a /15.

uğur: Yol, yön. 103b/11.

uğrā : < Ar. Diğer, başka, öbür. 55a /5; *cihet-i u.-* “diğer taraf” 100a/10.

uğuvvet: < Ar. Yakınlık. 13b /13.

uḳāb : < Ar. Kartal. 94b/19.

ʿukāla : < (Ar. ʿukālaʾ) Akıllılar. 3a /16.

ʿuḳūbet : < Ar. Ceza, eziyet. *u.-ét-* 102b/11.

ʿuḳūd : < Ar. Bağlar, şartlar. 100b/6.

ʿuḳul : < Ar. Akıllar. 94a/1.

ūlā : < Ar. Birinci, ilk. *nuffe-yi ū-* 54a /8.

ulū : < Ar. Sahip, büyük. 11b /16.

ʿulūm : < Ar. İlimler. 2a/19.

ʿuluvv : < Ar. Yukarı, yüksek. 60a /2, 89b/19, 91a/7; *istitmām-ı ʿu-* 51a /9.

ʿulviyye : < Ar. Yüce, yüksek. *aşar-ı ʿu-* 3a /13.

ʿulyā : < Ar. Yukarı. *aşābi ʿ-ı ʿu-* 87a/14.

umūr : < Ar. İşler. *u.-ı azdāddur* 97b/2; *u.-ı gāyete* 4a/ 8; *u.-ı ḥulūda* 66a /1.

ʿunşur : < Ar. Parça, madde. 53a /12, 97a/7, 99a/6.

ʿurūc : < Ar. Yukarı çıkma, yükselme. *u.-ét-* 91a/7.

ʿurūḳ : < Ar. Damarlar. 89a/3.

uşul : < Ar. Asıl, kök. 33a /18, 40a /17; *u.-i el- ṭabāyi ʿı* 40a /16; *u.-i uşūlden* 40b /2;

ʿilel-i *u.-* 40b /3 ; *ʿu.-i ḥalk* 40b /5.

ʿuḫārid : < Ar. Merkür gezegeni. 8b /4, 18a /9, 19b /18; *felek-i ʿuḫārid* “merkür”

7a/18.

uvacuḳ : Ufacık. 69a /11.

uvād- (t) : Küçültme parçalama. 11a /16.

uy- : Uymak. 56a /8.

uyku : Uyku. *göze uyku gir-* 2b/14.

ʿuzv : < Ar. Organ, vücudun bir parçası. *u.-ı vāḥid* 86b/8.

uzan- : Uzanmak. 69a /18, 83b /19.

ʿuzūbet : < Ar. Tatlı. 28b /1, 79a /2.

uzun : Uzun. 43b /11; *u.- ol-* 62b /10.

Ü

üç : Üç. 35b /1, 102a/16; *ü.-üncü* 99b/19; *ü.-yüzaltmış derecedür* 10a /4.

ülfet : < Ar. Bağlantı. 71b /15; *ü.- bağla-* 10a /10, 49a /2; *ü.- bul-* 30a /12; *ü.- sa/-* 16b /19.

ümem : < Ar. Ümmetler. 103a/8.

ümm : < Ar. Kaynak, çıkış noktası. 53a /16.

ümmehât : < Ar. Esaslar, asıllar. 39b /14; *ü.-ı erba'ca* 53a /3; *ü.-ı mevālīd-i şelāşe* 53a /4.

ümmet: < Ar. Cemaat, bir dilde konuşan insanların hepsi. 98a/16.

ünşā : < Ar. Dişi. 51b /9, 84a /5.

ünşī : < Ar. Dişi. 71a/6, 71a/9. *nuṣṣe-yi ü.-* 55a /15.

üslüb : Üslup . 71a/6.

üst : Üst. 4b /7, 51a /15, 55b /15.

üzer+ : 1. Üst. 23a/10, 34a/14. 2. Konusunda, hakkında. 12a /14.

üzre : Üzerine . 10a /5, 98a/9.

V

v'Allahi : < Ar. “ Allah için, Allah hakkı için” anlamına gelen büyük yemin. 72b /8.

vācib : < Ar. Yapılması gerekli. 57a /14, 91a/7.

vāfir : < Ar. Çok, bol. 66a /12.

vaḥdāniyye : < Ar. Tektanrıcılık. 54a /13.

vaḥdāniyyet : < Ar. Birlik, Allah'ın bir oluşu. 3b / 3, 92a/8.

vaḥded : < Ar. Tek, yalnız. *emākin-i v.*- 31a /8.

vāhib : < Ar. Bağışlayıcı. 93b/7, 95a/11.

vāhid : Tek, bir. 5b/16, 95a/16, 100b/12; *v.- ol-* 32a /1; *nūr-ı v.-* 8a /2; *‘uzv-ı v.-* 86b/8; *aşl-ı v.-* 100a/8; *burc-ı v.-* 12a /10; *cevher -i v.-* 53b /5; *cins-i v.-* “tek bir cins” 27b /14; *felek-i v.-* 2a/10; *ğusn-i v.-* “tek bir dal” 44b /13; *hareket -i v.-* 40a /19 ; *levn-i v.-* 77b /19; *nuffe-yi v.-* 51b /15.

vāki^ç : < Ar. Vuku bulan, olan. *v.- ol-* 10b /13, 18a /10.

vaḫt : < Ar. Vakit. 17a /9, 91a/14, 102b/5; *v.-dan vaḫta* 97a/18; *v.-i* 91a/15 aḫire 91a/16; *v.-ı ma‘lūma* 102b/6.

vaḫtā kim : Ne vakit ki, o vakit ki, bir zaman. 9a/16, 102b/18.

var : Var. 54a /17, 97a/15, 101a/5; *v.- eyle-* 92a/5.

var-: Varmak, gitmek. 23a /3, 51a /15.

varaḫ : < Ar. Yaprak. 46a /18, 48a /11.

vasaṭ : Orta. 12a /5, 75b /4; *v.-ı aḫardan* 75a /19; *v.-ı eflāk* 18b /11; *v.- ı ṭabāyi^ç-i ma‘ḫūle* 57b /16; *v.-ı ṭabi^çatındadır* 13b /9.

vaşf : < Ar. 1. Nitelik. 94a/13, 105b/1. 2. Bir durumu anlatarak tarif etme. *v.- et-* 35a/12; *v.- ol-* 94b/2; *v.- eyle-* 90a/13.

vāşıl : < Ar. Erişen, kavuşan. 95a/12; *v.- ol-* 2b /16, 18a /16.

vāşıta : < Ar. Aracılık, yardım. 70b /15, 94b/4.

vāsi^ç : < Ar. Geniş, bol. 59b /16, 82b /5; *v.- ol-* 99b/5.

vaşiyyet: < Ar. Bir kimsenin ölmeden önce bildirdiği, öldükten sonra yapılmasını istediklerini belirttiği şey. *v.- dut-* 90b/3

vaşl : < Ar. Bir şeyi başka bir şeye birleştirme, kavuşturma, bir şeyi başka bir şeyle biraraya getirme. 40b /10, 55b /10; *v.- ol-* 40b /19, 55b /12; *v.-ı aḫir* 40b /16; *v.-ı aḫv* 41a /7.

vāz' : < Ar. Ortaya çıkarma. *v.-ét-* “ortaya çıkarma” 3a /11; *v.-olun-* “meydana gelme” 18b /11.

vāzi' : < Ar. Koyulmuş. 90b/5; *v.-ét-* “koymak” 91b/14.

vāziḥ : Açık, belli söz, cümle. *v.-kıl-* 90a/7.

ve : Ve. 101a/16.

vech : < Ar. 1. Sebep, vesile, neden. 75a/17 ; 2. üst. 35b/4; *v.-i ahîr* 101a/2; *v.-i arza* 42b/9.

veled : < Ar. Çocuk. 5a/10, 48a /10; *v.-i tām* 31b /18.

vēr- : Vermek. 14a /1, 36a /15, 95b/7.

vesaḥ : < Ar. Kir, pas, mundarlık. 10b /9.

vesāyir : < Ar. Ve başkaları, ve bunun gibi, ve benzeri. 34a /2, 101a/5.

veyā : Veya, yada. 11a /19, 38a /16, 53a /1.

veyāḥūd : Ve yahud. 53a /1.

vezn : . Ar. Ağırlık. 66a /10 , 74b /1.

vilādet : < Ar. Doğum. 35a /13, 55a /13, 100a/7; *v.-i arzdan* 36b /11; *v.-i menziletinde* 5b/4; *v.-i şālīse* 35a /18; *v.-i zāhireye* 4b /16.

vuḳūf : < Ar. Duruş. 76a /5.

vuşūl : < Ar. Varma, erişme, yetişme, ulaşma. *v.-bul-* 43b /1; *v.-ét-* 31a /1.

vücūd : < Ar. 1. Varlık, bulunma, var olan nesnenin durumu, adem karşıtı. 2a/7; 2. Beden, cesed, cisim. 48b/3.

vücūh : < Ar. Yüz, çehre. 100a/16.

vüs'at : Genişlik, bolluk, boş meydan 47b /11; *v.-bul-* 48a /18.

Y

yā : Ya, veya. 93a/2, 94a/5.

yā : Ey! 95b/5.

yābis : < Ar. Kuru. 18a /11, 63a /10, 76b /11; *y.- ol-* 20b /7; *bārid- ü y.-* “soğuk ve kuru”5b/14; *cesed -i y.-* 17a /9; *hacer-i y.-* 26a /14; *hārr u y.-* 11b /2; *kaşab-ı y.-* 43a /16.

yāhūd : Yahut. 7b /4, 94a/6, 102a/1.

yağ- : Yakmak. 97a/3, 97b/9.

yağın : Yakın. 11a /12, 73a /2.

yağın : <Ar. Sağlam bilgi, iyi olarak bilme. 95b/9.

yāķūt : < Ar. Yakut, değerli taş. 12a /12, 22b /10, 24a /9.

yālñuz : <Yalnız. 55a /15, 55a /16.

yan- : Yanmak. 29a /6, 61b /17, 66a /11.

ya‘nī : < Ar. Yani. 11a /1, 64a /18.

yāp yāp : Yavaş yavaş, usul usul. 26b /14,103b/10.

yapış- : Yapışmak. 17a /1, 86a/5.

yapışıcı : Yapışan. 21b /9, 47a /1.

yaprāk : Yaprak. 33a /8, 87a/9.

yarat- : Yaratmak. 3a /19, 91b/6, 95a/7.

yārdım : Yardım. 5a/18; *y.- ét-* 43b /3.

yarıl- : Yarılmak. 46b /7, 70a / 10.

yāş : Yaş. 78a /16.

yāşıl : Yeşil. 14a /11.

yat-: Yatmak. 86a/5.

yazıl- : Yazılmak. 2b/4, 90b/6.

yè- : Yemek. 72a /6.

yebs : < Ar. Bir şeyin kuruması. 26a /13.

yedi : Yedi. 10b /3, 14a /5; *y.- řabaķa* “gökte olduğu düşünölen kat” 4b /8; *y.- uluvve* 54b /10; *y.-inci* 100a/2.

yekün: < Ar. Toplam. 103a/18.

yel : Rüzgar. 2b /19. *şimal y.-i* “kuzey rüzgarı” 47b /6.

yemīn : < Ar. Sağ, sağ taraf. 97b/15.

yemiş : Meyve. 33a /9.

yengeç : Yengeç. 62a /19.

yēr : Yer. 22a /19, 29a /5.

yeryüzi : Yeryüzü. 9b /17.

yesār : < Ar. Sol. *kaşab-ı y.*- 42a /17.

yesīr : < Ar. Kolay. 67b /7. *emr-i y.*- 94b/15.

yeşil : Yeşil. 78b /5.

yetīm : Yalnız. 2b/2.

yetiş- : Yetişmek. 6a/16, 44a /11, 88b/18.

yık- : Yıkmak. 82b /18.

yıl : Yıl. 2b /12.

yırāk : Irak. 74b /12.

yine : Yine. 14a /1, 33b /20, 79a /5.

yoğ (k) : Yok. 10a /6, 48b/3, 92a/10.

yol : Yol. y.- bul- 14a /18.

yubūset : < Ar. Kuruluk. 5b/5, 17b /12; *y.-i arzdan* 69b /13; *y.-i leṭāfetinden* 62b /4;

y.-i nāruḡ 16b /5 ; *ḡilzet-i y.*- 26a /15; *ifṫāṫ-ı y.*- 61a /3; *inḫilāl-i y.*- 30b /10;

istimdād-i y.- 43a /9; *keşret -i y.*- 15b /16; *ķillet-i y.*- 61a /1; *ķuvvet-i y.*- 18b /5;

şiddet-i y.- 82a /11.

yud- : Yutmak. 61b /15.

yuķāru : Yukarı. 35b /17, 42b/1, 84b /16.

yumıl- : Yumulmak, kapanmak. 63b /9.

yumşa- : Yumuşamak. 85b/9.

yumşad- : Yumuşatmak. 86a/5.

yumşak : Yumuşak. 14a /10, 29a /16.

yumurda : Yumurta. 68b /15.

yumurṫla- : Yumurtlamak. 58b /19, 62b /17.

yutma- : Yutmak. 61b /16.

yuvā : Yuva. 58b /9.

yübs : < Ar. Kuru. 41a /17; *y.-i ifiāt* 41b /15; *y.-i i türāb* 36a /2; *eczā-yı y.-* 41a /18.

yübūsāt : < Ar. Bkz. yubūset. 65b /10.

yüklet- : Yükletmek. 95a/4.

yükseg (k) : Yüksek. 32b /15, 44b /17; *y.- ol-* 59a /14.

yürü- : Yürümek. 47a /2, 101a/4.

yüz (I): Yüz sayısı. *y.- yigirmi gün* 88b/15; *y.-elli güne* 89a/7.

yüz (II): 1.Yüz, surat. 26a /17, 97b/9; 2. Üstünde. 28b/18.

yüzüm : Üzüm. 78a/a.

Z

zabā : < Ar. Geyik ve karaca benzeri hayvanlar. 35b /15, 35b /16.

zabt : < Ar. Sıkı tutma. 53b /17.

zācāt : < Ar. Demir sülfatlar, göz taşları. 22a /12, 27b /13.

za' f : < Ar. 1. Zayıflık, kuvvetsizlik. 96a/2; 2. Meyil. 103b /15; *z.-i hareketle* 46b /11.

zafer : < Ar. Başarı. *z.-i feres* 81a /10.

za' ferāni : < Ar. Safran gibi, safran renginde olan. 79a /11.

zāhib : < Ar. Giden. *z.-ét-* 80a /17; *z.- ol-* 46b /5.

zāhir : < Ar. Görünüş, görünen, meydanda, belli, açık. 13a/19; *z.- ol-* “görünmek, meydana çıkmak” 3a/11, 53a /9, 56a /12; *ṭayyib ü z.-* 1b/16; *z.-de ol-* 29b /8; *z.-en* “görünürde, görünüşte” 20b/19; *ḥarāret-i z.-* 23a /15; *ḥavass-ı z.-* 99b/10; *ḥayāt-ı z.-* 88b/13.

zāhir: < Ar. Parlak. 70a / 16.

zahr : < Ar. Arka, sırt. 62a /17, 62b /15.

zā'if : < Ar. Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz. 25b /5, 54b /6.

zālik : < Ar. Şu, o 98a/12; *z.-e taḳdīr-i a'zīz-i l-'alīm* 87b/5; *ğayr-i z.-* 95b/17.

zamān : < Ar. Zaman. 39a /11, 97a/8, 100a/19; *z.-i ihtirāk* 17a /13; *z.-i ma'lūm* 99b/12; *z.-i medīd* 86b/18; *ictimā'-ı z.-* 62a /18; *keşret-i z.-* 41b /14.

zamm : < Ar. Katma, ekleme. *z.-ét-* 60a /1.

zann : < Ar. Sanma. *z.-ét-* 98b/7.

zarar : < Ar. Zıyan, eksiklik. 98b/12; *z.-ét-* 96b/5.

zarf : < Ar. Kab, kılıf. 2b /19, 76b /16.

zarūret : < Ar. Muhtaçlık, zorunluluk. 92b/2.

zāt : < Ar. Asıl, öz. 20b/18, 29a/3; *z.-i tabāyi'* 66b /15; *ḥadd-i z.tında* “zaten, esasen, aslında, oluşunda” 4a/5; *ğayr-i z.-* 67b /9; *ḥadd-ı zātında* 57a /13.

zāyi' : < Ar. Zayı, yitik, zarar. *z.-ét-* 81b /10; *z.-ol-* 97a/1.

zāyib : (< Ar. zāib) Erimiş olan, eriyen. 29b /15; *z.-ol-* 15a/13; *ecsād-ı z.-e* 30a /10.

zāyid : (< Ar. zā'id) Fazla. 7b /11, 93b/11.

zāyil : (< Ar. zā'il) Sona eren, devamı olmayan. 76a /3; *z.-ol-* 92b/12.

zehāb : < Ar. Gidiş. 83a /12; *z.-ı ruḫūbet* 41b /3.

zeheb : < Ar. Altın. 12a /3, 15a/16, 104b/16; *z.-ol-* 24a /10; *z.-i ecsād* 18b /6; *z.-i ḡalīz* 22a /4; *z.-i zāyib* 21b /15.

zehebī : < Ar. Altından yapılma, altına ait. 23b/17.

zehebiyyet : < Ar. Altının asidi ile bir tür tuzun birleşmesinden meydana gelen bir maden. 18b /18, 19a /1.

zehr : < Far. Zehir. 46a /19, 46b /6.

zekāvet : < Ar. Çabuk anlama, kavrama. 2a/1.

zeker : < Ar. Erkek. 51b /9, 71a/8.

zekiyye : < Ar. Zeki. *'uḳūl-ı z.-* 98a/19.

zemherīr : < Ar. Şiddetli kış. 96b/16.

zenb: < Ar. Günah. 95a/1.

zencār : < Ar. Bakır pası türünden göztaşı. 19b /2; *hıdret-i z.*- 19b /5.

zer' : < Ar. Tohum. 41b /11.

zerānīḥ : < Ar. Zırnıklar. 22a /12.

zernīḥ : < Far. Zırnık, arsenik. 27a /13; *z.-i aḥmer* 27a /2; *z.-i aṣfar* 27a /4.

zerre : < Ar. Çok küçük parça. 37a /5.

zevāl: < Ar. Sona erme. 96a/18, 104a/3.

zevāt : < Ar. Kişiler, kimseler. 37b /8 ; *z.-i enfüs* 73a /8; *z.-i erḥām* 48b/19; *z.-i maḥālīb* 70b /2.

zevb : < Ar. Erime. 21b /15; *z.- ét-* 24a /8; *z.- olın-* “erimek” 22a /10; *z.-i ḥadīd* 25a /4.

zevc : < Ar. Çift. 5b/15, 93a/4.

zevi : < Ar. Sahipler. *z.-i-‘uḳūl* “aklı olanlar, insanlar”. 42b/15.

zıdd : < Ar. Bir şeyin karşıtı, tersi. 53b /16, 64a /15, 93a/14; *z.- ol-* 51a /11.

zıddıyyet : < Ar. Zıtlık, karşıtlık. 37b/6

zıyyık : < Ar. Çok dar. 30b /7; *z.- ol* 30a /5; *z.-i erḥām* 47b /17.

zıyyıḳat : < Ar. Darlık. 82a /13.

zī : <Ar. Kelimelerin başına geldiğinde sahip anlamında birleşikler yapar. *zī-cism ol-* “cismi olmak” 72b /19; *zī-‘aḳl* “akıl sahibi” 67b /11; *zī-ḥayāt* “yaşayan, canlı” 68b/2.

zībaḳ : < Ar. Civa. 14b /9, 20a /5.

zıbl : < Ar. Süprüntü, gübre. 58b /17.

zıkr : < Ar. Bildirme, bildirilme, anlatılma. 38a /6; *z.- ét-* 85a /11; *z.- eyle-* 94b/6; *z.- ol-* 7b /12.

zī-ḥayāt : < Ar. Canlı, yaşayan, yaşar. 64a /10; *z.- ol-* 64a /14.

zīrā : < Far. Çünkü, şundan dolayı ki. 10a / 18, 24a /18, 100a/17.

zirāat: < Ar. Çiftçilik, tarım. 11a /1.

zī-ṣavt : < Ar. Sesi olan. 38b /4.

ziyā : < Ar. Işık, aydınlık. *k.-i z.*- 16b /12.

ziyāde : < Ar. Fazla, çok. 11a /19, 73b /16; *z.- ét-* 93b/8; *z.- ol-* 12a /14.

zu‘ ārat : ? 79a /3.

zū-ḥissdür : < Ar.His sahibi. 56b /5.

zuhūr : < Ar. Görünme, meydana çıkma. *z.- bul-* 27a /15; *z.- ét-* 29b /17, 48a /1; *z.- eyle-* 29b /8; *z.-a gel-* 31a /3; *z.-i mevālīd* 52a /10; *z.-i yübūset* 41b /4; *ecsād-ı z.-* 21a /11.

zuhūrāt : < Ar. Düşünüp tasarlanmayan, gerçekleşeceği tahmin edilmeyen umulmadık olaylar. 50b /4.

zulm : < Ar. Eziyet, haksızlık. *z.- ét-* 95a/3, 99b/5.

zulmet : < Ar. Karanlık. 13a /7, 38b /11, 98a/8. *z.- ol-* 10b /7; *z.-i nevr* 1b/11; *z.-i ruḫūbet* 63a /5.

zulumāt : < Ar. Karanlıklar. 73a /16, 104a/18.

zu‘ m : < Ar. 1. Batıl sanı, boş inanç. 91b/1 2. Şüphe. *z.- ét-* 97b/12.; *ehl-i z.-* 101b/15; *ḫibtī z.-unca* “çingene inanişına göre” 91b/1.

zumme : ? *ecsād-ı zumme* 31b /2.

zū-nefs :< Ar. Vücut sahibi. 56b /5.

zunūn : < Ar. Zanlar. 92b/3.

zücāc : < Ar. Cam. 29a /11.

Zūḫal : < Ar. Astronomide Satürn gezegeni. 10b /5, 88a/13; *felek-i zūḫal* “Satürn” 6b/5.

zūhdī : < Ar. Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete veren zühde mensup. 99b/16.

zūhm : < Ar. İç yağı, yağ. 28b /5.

zūhre : < Ar. Çobanyıldızı, Venüs. 12a /15, 18b /13. *felek-i zūhre* “Venüs, çobanyıldızı” 7a/8.

zūhümet : < Ar. Yağlılık. 28b/6.

zū-l-celāl : < Ar. Celal, ululuk sahibi olan Allah. 67b /4.

zümürüd : < Ar. Zümrüt. 12a /13, 24a /2; z.-i *aḥzar* 3a /5.

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

A

‘Ābir 99b/8

B

Bālīnās 90a/4, 95b/1, 95b/2

Batlamyus 75b/18

Baykūmās 99b/8

Belīnāsuḡ 90b/4

Belīnūs 2b/16, 2b/18, 31b /2

C

cām‘i ül-eṣyā 3a/14, 90a/4

D

Dīṣār 104a/19

F

Fehmi 55a/12

feylesūfiyun 13b /15.

H

Hermes 3a/15, 24a /13, 90a/11, 90a/16, 90b/1, 90b/17

hermes'ül- müselles 2b/4

Hürmüz 97b/8, 99b/4

Ḥ

ḥazret-i İbrāhim 97a/4

ḥasenāt ḥalkı104a/6

İ

İbrāhīm ' ali 96b/17

K

kitāb-ı belīnūs elhekīm 31b /1

kitāb-ı felekden3a/15;

kitāb ül-ḥalk-ü'l-mahlūk 51a/5

kitāb-ı el ḥilqate 50a /6

kitāb-ı ' ilel 90a/5

kitāb-i ' ilel-i ma' lüle 51a/7

M

mālinās 1b/4

Malīnus 1b/15

N

Nīl 91b/1

Ş

şeytā'il 94b/17

T

ehl-i tūanadan 2b/2

SONUÇ

Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda H.558 yer numarasıyla kayıtlı olan Kitab-ı İlel-i Eşya isimli eser, en önemli Arapça Hermetik kitaplar arasında olup Tyanalı Apollonius'a atfedilmektedir. Metinde ise kitabın yazarı olarak Belinus'un adı geçmektedir.

Eser, Belinus'un kendini anlattığı bir giriş bölümüyle başlar. Daha sonra ilk yaradılıştan ve birleşmelerden başlayarak, maden, nebat ve insanın oluşumundan söz eder.

Arapçadan çeviri olduğu düşünülen kitabın söz varlığının büyük bir kısmını Arapça terimler oluşturmaktadır. Ayrıca konu başlıkları ve aktarmaların olduğu kısımlar Arapça olarak yazılmıştır. Metnin müstensihî harekesiz yazdığı metinde Arapça terimlerin kimisini harekelendirmiş, zaman zaman da Arapça terimlerin Türkçe karşılıklarını sayfa kenarlarında vermiştir.

Metnin kim tarafından çevrildiği, istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Esere dil açısından bakıldığında Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini taşımadığı görülmektedir. Bu nedenle de 16.yy veya sonraki bir dönemde yazılmış olduğu ileri sürülebilir.

Metinde büyük ünlü uyumunun tam olarak gerçekleştiği saptanmıştır. Küçük ünlü uyumu ise kimi eklerin yalnızca dar kimilerinin ise yuvarlak olarak yazılmasından dolayı tam olarak yerleşmemiştir.

İncelenen bu eserde kelime başındaki “t” sesinin ötümlüleşmesinde bir tutarlılık yoktur. Bu sesle başlayan kimi sözcüklerde ötümlüleşme gerçekleşirken kiminde ise gerçekleşmemiştir. “tırnak” ve “tut-” kelimeleri ise hem “t” hem de “d”

ünsüzüyle yazılmıştır. Türkiye Türkçesinde ötümsüzleşen “b” ünsüzü ise ötümlülüğünü korumaktadır. Ayrıca yine Türkiye Türkçesinde ötümsüzleşen ek başındaki, “d” ünsüzünün de ötümlülüğünü koruduğu görülmektedir.

Belirtme durum ekinin kimi zaman –ı/-i ekiyle kimi zaman ise -n ekiyle kullanıldığı görülmektedir.

Metinde ol- ve er- yardımcı fiilleriyle oluşturulan birleşik fiillerin çok fazla bulunduğu görülmektedir. Sıklıkla görülen geçmiş ve geniş zamanı kullanılmış olsa da anlatılan geçmiş, istek, emir ve dilek-şart zamanına ait yapılar da bulunmaktadır.

Eserde günümüzde kullanılmayan –ıcak/ -icek zarf fiil eki yer alırken, Eski Anadolu Türkçesine ait olan -uban/ -üben, -ısar/-iser eklerine ise rastlanmamıştır.

Yine metnin tek bir yerinde eyit- fiilinin kullanımı saptanırken diğer yerlerde günümüz Türkçesinde kullanılan söyle- fiili kullanılmıştır.

şeyhe dëdüm sen kimsen tã baña bu kadar minnet ve ihsân ëtdiñ ya şeyh eyitti
ben seniñ tãmm tabi'atunam 3a/2

Metnin sözlüğünü oluştururken 2336 madde başı tespit edilmiştir ve bu madde başındaki sözcüklerin büyük bir kısmı Arapça kaynaklıdır.

KAYNAKÇA

ADIVAR, A. Adnan

1970, *Osmanlı Türklerinde İlim.*

İstanbul: Remzi Kitabevi.

BANGUOĞLU, Tahsin

2000 *Türkçenin Grameri.*

Ankara: TDK Yay.

DEMİRCAN, Ömer

2001 *Türkçenin Ses Dizimi.*

İstanbul: Der Yay.

de SACY, Sylvestre

1798 “Le Livre de Secret de la Creature par le Sage Bélinous” *Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliotheque Nationale, Tome Quatrieme, Paris: Imprimerie de la Republique, 107- 158*

DEVELİ, Hayati

1995 *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar.*

Ankara: TDK Yay.

DEVELLİOĞLU, Ferit

1993 *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat.*

Ankara: Aydın Kitabevi.

DİLÇİN, Cem

1983 *Yeni Tarama Sözlüğü*

Ankara: TDK Yay.

DUMAN, Musa

1995 *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri.*

Ankara: TDK Yay.

EKER, Süer

2003 *Çağdaş Türk Dili.*

Ankara: Grafiker Yay.

GÜLSEVİN, Gürer

1997 *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler.*

Ankara: TDK Yay.

HANÇERLİOĞLU, Orhan

1970 *Felsefe Sözlüğü,*

İstanbul: Remzi Kitabevi.

2000 *Felsefe Ansiklopedisi, Cilt 2 (E-I),*

İstanbul: Remzi Kitabevi.

KATİP ÇELEBİ,

2007 *Keşfü'z-Zunûn* (Çev. Rüştü Balcı).

İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

KILIÇ, Mahmut Erol

1989 *İslam Kaynakları Işığında Hermes ve Hermetik Düşünce*

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.

KOÇ, Nurettin

1996 *Yeni Dilbilgisi.*

İstanbul: İnkılap Yay.

ÖNLER, Zafer,

1990 *Müntahab-ı Şifa I Giriş- Metin.*

Ankara: TDK Yay.

1999 *Müntahab-ı Şifa II Sözlük.*

İstanbul: Simurg Yay.

2000 *Revnak-ı Bustan.*

Ankara: TDK Yay.

PARLATIR, İsmail

2006 *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü.*

Ankara: Yargı Yay.

SAMİ, Şemsettin

2004 *Kamus-ı Türki.*

İstanbul: Çağrı Yay.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri

2005 *Eski Türkiye Türkçesi.*

Ankara: Akçağ Yay.